

SOKAKTA YAŞAYAN VE/VEYA ÇALIŞTIRILAN ÇOCUKLARA YÖNELİK HİZMET MODELİNİN VE İL EYLEM PLANLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ RAPORU

ANKARA

Aile, Kadın, Çocuk ve Özürlü Sosyal Hizmet Danışma Hattı

SOKAKTA YAŞAYAN VE/VEYA ÇALIŞTIRILAN ÇOCUKLARA YÖNELİK HİZMET MODELİNİN VE İL EYLEM PLANLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ RAPORU

Hazırlayan:

Doç. Dr. Hakan ACAR

(Kocaeli Üniversitesi, Sağlık Y.O. Sosyal Hizmet Bölümü)

İletişim:

SHÇEK Genel Müdürlüğü,
Çocuk Hizmetleri Dairesi Başkanlığı
Anafartalar Caddesi No: 68 06240
Ulus - ANKARA - TÜRKİYE
www.shcek.gov.tr

UNICEF Türkiye
2. Cadde No:11 Birlik Mahallesi 06610
Çankaya - ANKARA - TÜRKİYE
www.unicef.org.tr

Birinci Baskı ANKARA, 2010

RAPORUN HAZIRLANMASINA KATKI SAĞLAYANLAR

Dr. Özcan KARS	SHÇEK Genel Müdürlüğü Genel Müdür Y.
Osman BİLGİN	SHÇEK Genel Müdürlüğü Daire Başkanı
Emin ERASLAN	SHÇEK Genel Müdürlüğü Şube Müdür V.
Serpil DANIŞMAN	SHÇEK Genel Müdürlüğü Çocuk Gelişimcisi
Pınar Aytaç ERBAY	SHÇEK Genel Müdürlüğü Sosyal Çalışmacı
Gülden GÜNEŞLİGÜN	SHÇEK Genel Müdürlüğü Psikolog
UNICEF Türkiye Ülke Ofisi	

Bu rapor SHÇEK Genel Müdürlüğü koordinatörlüğünde, UNICEF teknik desteği ile hazırlanmıştır. Görüşler yazarlarına aittir. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

SUNUŞ

Ülkemizde muhtaç duruma düşen çocuk, genç, yaşlı, özürü tüm ihtiyaç sahiplerinin sosyal sorunlarının önlenmesi ya da en aza indirilmesi devletin görevlerinin arasındadır. Bu görev, 1983 yılında kabul edilen 2828 sayılı Kanun'la Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna verilmiştir. Bu kapsamda sosyal devletin gereklerini yerine getiren Genel Müdürlüğümüz, korunmaya muhtaç kesimleri sahiplenerek, ürettiği hizmetlerin niteliği ve niceliği itibariyle, kamu yönetimimizin vazgeçilmez kurumlarından birisi olmuştur.

Kurumumuz sosyal hizmetleri sunarken insan haklarını esas alan, halkın gönüllü katkı ve katılımını sağlayan ve teşvik eden, yerinden yönetim ilkesi çerçevesinde planlı ve programlı bir sosyal hizmet politikası yürütmeyi hedeflemektedir.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunun hedef kitlelerinden birisi sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklardır. 1990'lı yılların başından itibaren ülkemizde sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar sorununun boyutları ve niteliği konusunda ciddi ilgi ve duyarlılık oluşmuş ve bu konudaki mücadelede önemli çabalar sarf edilmeye başlanmıştır.

Sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara ilişkin olarak bugüne kadar çocuk ve gençlik merkezleri aracılığıyla hizmet götürülmüş olup, sokakta yaşayan, sokakta çalıştırılan, madde kullanan çocuklar gibi özel ihtiyaç gruplarına yönelik çok sektörlü bir hizmet ağına ihtiyaç olduğu tespit edilmiştir.

Bu gerçeklikten hareketle bu çocukların örgün eğitim veya mesleki eğitime dahil edilmeleri ve ailelerinin yanına veya kurum bakımına yönlendirilerek eğitimini tamamlamış ya da iş sahibi gençler olarak rehabilitasyonlarını tamamlamaları amacıyla, 2004 yılında Başbakanlığın talimatıyla, Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanının koordinasyonunda, İçişleri Bakanı, Sağlık Bakanı, Milli Eğitim Bakanı ve Aday Bakanından oluşan bir komite kurulmuştur. Bakanlardan oluşan komitenin talimatları ile SHÇEK Genel Müdürlüğünce Türkiye genelinde uygulanmak üzere basamaklandırılmış "Yeni Hizmet Modeli" geliştirilmiştir.

Bahse konu Yeni Hizmet Modelinde, her merkez, ihtiyaç gruplarından birisine hizmet verecek şekilde yapılandırılmıştır. Bu hizmet modeli, koruyucu ve önleyici hizmetler kapsamında yürütülen çalışmalarımıza da katkı sağlamıştır.

Var olan hizmet modellerinin gelişen ve değişen toplumsal yapıya ayak uydurabilmesi, ulusumuzun en değerli varlıkları olan çocuklarımızın hak ettikleri sosyal ve ekonomik ortamlarda yaşayabilmeleri ve geleceğe güvenle bakabilmeleri için büyük önem taşımaktadır. Bu açıdan, "Yeni Hizmet Modeli" ve diğer hizmet alanlarındaki açılımlarımız, değişen ve gelişen toplumsal ihtiyaçlara cevap verebilmeyi amaçlamaktadır. Çocuklarımızın ve diğer ihtiyaç gruplarımızın en etkin ve verimli şekilde korunması, insan hakları temelli bilimsel bir yaklaşımı, kurumlar arası işbirliğinin sağlanmasını, özverili çalışmayı ve en önemlisi de profesyonel bilgiye eşlik eden amatör bir ruhu gerektirmektedir. Bu zor görevi yerine getirmeye çalışan nitelikli yönetici ve personelimize ve konuyla ilgili destek veren tüm sektörlerle teşekkür ediyor, saygılarımı sunuyorum.

Dr. İsmail BARIŞ
Genel Müdür

Sunuş / Dr. İsmail BARIŞ, SHÇEK Genel Müdürü	I
Tablolar Listesi	VI
Şekiller Listesi	VII
Kısaltmalar	VIII

• BÖLÜM I

ARAŞTIRMANIN AMACI.....	1
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	2

• BÖLÜM II

SOKAKTA YAŞAYAN VE/VEYA ÇALIŞTIRILAN ÇOCUKLAR OLGUSU	5
--	---

• BÖLÜM III

SOKAKTA YAŞAYAN VE/VEYA ÇALIŞTIRILAN ÇOCUKLARA YÖNELİK YENİ HİZMET MODELİ.....	14
--	----

• BÖLÜM IV

SEKİZ PİLOT İLDE SOKAKTA YAŞAYAN ve/veya ÇALIŞTIRILAN ÇOCUKLARA YÖNELİK YENİ HİZMET MODELİ ve İL EYLEM PLANI UYGULAMALARI.....	18
--	----

Adana

Sosyo-Demografik ve Ekonomik Özellikleriyle Adana	19
Adana’da Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklar Sorunu	22
Yeni Hizmet Modeli Çerçevesinde Adana’daki Kurumsal Yapılanma.....	24
Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı Uygulamalarının Değerlendirilmesi	26

Ankara

Sosyo-Demografik ve Ekonomik Özellikleriyle Ankara	34
Ankara’da Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklar Sorunu	36
Yeni Hizmet Modeli Çerçevesinde Ankara’daki Kurumsal Yapılanma.....	38
Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı Uygulamalarının Değerlendirilmesi	39

Antalya

Sosyo-Demografik ve Ekonomik Özellikleriyle Antalya	43
---	----

Antalya’da Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklar Sorunu.....	47
Yeni Hizmet Modeli Çerçevesinde Antalya’daki Kurumsal Yapılanma	49
Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı Uygulamalarının Değerlendirilmesi	50

Bursa

Sosyo-Demografik ve Ekonomik Özellikleriyle Bursa	56
Bursa’da Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklar Sorunu	58
Yeni Hizmet Modeli Çerçevesinde Bursa’daki Kurumsal Yapılanma.....	59
Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı Uygulamalarının Değerlendirilmesi	59

Diyarbakır

Sosyo-Demografik ve Ekonomik Özellikleriyle Diyarbakır	66
Diyarbakır’da Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklar Sorunu	68
Yeni Hizmet Modeli Çerçevesinde Diyarbakır’daki Kurumsal Yapılanma... ..	72
Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı Uygulamalarının Değerlendirilmesi	74

İstanbul

IV Sosyo-Demografik ve Ekonomik Özellikleriyle İstanbul.....	81
İstanbul’da Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklar Sorunu	84
Yeni Hizmet Modeli Çerçevesinde İstanbul’daki Kurumsal Yapılanma	87
Yeni Hizmet Modeli Uygulamalarının Değerlendirilmesi	88

İzmir

Sosyo-Demografik ve Ekonomik Özellikleriyle İzmir	97
İzmir’de Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklar Sorunu.....	99
Yeni Hizmet Modeli Çerçevesinde İzmir’deki Kurumsal Yapılanma	101
Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı Uygulamalarının Değerlendirilmesi	102

Mersin

Sosyo-Demografik ve Ekonomik Özellikleriyle Mersin	110
Mersin’de Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklar Sorunu	112
Yeni Hizmet Modeli Çerçevesinde Mersin’deki Kurumsal Yapılanma	114
Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı Uygulamalarının Değerlendirilmesi	115

• BÖLÜM V: SONUÇ VE ÖNERİLER

SEKİZ PİLOT İLDE SOKAKTA YAŞAYAN ve/veya ÇALIŞTIRILAN ÇOCUKLARA YÖNELİK YENİ HİZMET MODELİ ve İL EYLEM PLANI UYGULAMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ ve MODELİN VE UYGULAMALARIN GELİŞTİRİLMESİ İÇİN ÖNERİLER	121
---	-----

Sekiz Pilot İlde Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Yeni Hizmet Modeli Uygulamalarının Değerlendirilmesi	121
Yeni Hizmet Modeli'nin Geliştirilmesi İçin Öneriler.....	129
Sekiz Pilot İlde Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik İl Eylem Planı Uygulamalarının Değerlendirilmesi	130
İl Eylem Planı Uygulamalarının Geliştirilmesi için Öneriler	143
Çocuk ve Gençlik Merkezlerinin Fiziksel Özellikleri ve Merkezlerin Geliştirilmesi İçin Öneriler	144

YARARLANILAN KAYNAKLAR	147
-------------------------------------	-----

EKLER

EK 1	Çocuk ve Gençlik Merkezi Gözlem Formu	155
EK 2	İl Eylem Planı Tarama Listesi	158
EK 3	Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formları	170
EK 4	Kurumsal Yapılanma Tarama Listesi	179
EK 5	Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Yeni Hizmet Modeli	181
EK 6	Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Yeni Hizmet Modeli ile İlgili Genelgeler	202
EK 7	Pilot İllerde Bulunan ÇOGEM'in Fiziksel Özellikleri	204

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1	Adana Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şubesi Müdürlüğü Verilerine Göre Sokakta Çalıştırılan Çocuklar.....	22
Tablo 2	Adana’da Yeni Hizmet Modeline göre Bulunması Gereken Hizmet Birimleri.....	25
Tablo 3	Adana İl Eylem Planı’nda Gerçekleştirilemeyen Faaliyetler...	28
Tablo 4	2008-2009 Rakamlarına Göre Ankara’ya Göç Veren İller.....	35
Tablo 5	Ankara’da Yeni Hizmet Modeline göre Bulunması Gereken Hizmet Birimleri.....	38
Tablo 6	Ankara İl Eylem Planı’nda Gerçekleştirilemeyen Faaliyetler....	40
Tablo 7	2008-2009 Rakamlarına Göre Antalya’ya Göç Veren İller.....	44
Tablo 8	Antalya’da Yeni Hizmet Modeline göre Bulunması Gereken Hizmet Birimleri.....	49
Tablo 9	Bursa’da Yeni Hizmet Modeline göre Bulunması Gereken Hizmet Birimleri.....	59
Tablo 10	Diyarbakır’da Yeni Hizmet Modeline göre Bulunması Gereken Hizmet Birimleri.....	72
Tablo 11	2008-2009 Rakamlarına Göre İstanbul’a Göç Veren İller.....	82
Tablo 12	İstanbul’da 2006-2009 Yılları Arasında Hizmet Verilen Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuk Sayısı	85
Tablo 13	İstanbul’da Yeni Hizmet Modeline göre Bulunması Gereken Hizmet Birimleri.....	87
Tablo 14	İstanbul’da Bulunan Çocuk ve Gençlik Merkezleri ile bağlı Barınak ve Gözlemevleri	87
Tablo 15	2008-2009 Rakamlarına Göre İzmir’e Göç Veren İller	97
Tablo 16	İzmir’de Yeni Hizmet Modeline göre Bulunması Gereken Hizmet Birimleri.....	101
Tablo 17	İzmir İl Eylem Planı’nda Gerçekleştirilemeyen Faaliyetler ...	104
Tablo 18	Mersin’de Yeni Hizmet Modeline göre Bulunması Gereken Hizmet Birimleri.....	114
Tablo 19	Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Yeni Hizmet Modeli.....	121
Tablo 20	Yeni Hizmet Modelinde Öngörülen Hizmet Birimleri ve İllere Göre Oluşturulma Durumları	126
Tablo 21	2005 yılı Yeni Hizmet Modeli Eşgüdüm Toplantısında Belirtilen Önceliklerin Gerçekleştirilme Durumu.....	131
Tablo 22	Çalışmanın Gerçekleştirildiği Sekiz Pilot İldeki Çocuk ve Gençlik Merkezlerinin Fiziksel Özellikleri	204

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1	Bir Sistem Olarak Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklar	9
Şekil 2	2008-2009 Rakamlarına Göre Adana'ya Göç Veren İller	20
Şekil 3	2001 Yılı Verilerine Göre Adana'da İktisadi Faaliyet Kollarının GSYİH'ye Oranı	21
Şekil 4	2008 Yılı Antalya İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü Verilerine Göre Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocukların Ailelerinin Bölgelere Göre Dağılımı	47
Şekil 5	2008-2009 Yılları Rakamlarına Göre Bursa'ya Göç Veren İller	56
Şekil 6	İstanbul'da 1927-2009 Yılları Arasında Nüfus Artışı	81
Şekil 7	Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Yeni Hizmet Modeli.....	183
Şekil 8	Koruyucu ve Önleyici Hizmet Modeli	189

ÇALIŞMADA KULLANILAN KISALTMALAR

AÇEV	Anne Çocuk Eğitim Vakfı
AMATEM	Alkol-Madde Bağımlılığı Araştırma, Tedavi ve Eğitim Merkezi
BSRM	Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezi
ÇATOM	Çok Amaçlı Toplum Merkezi
ÇOĞEM	Çocuk ve Gençlik Merkezi
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla
ÇEMATEM	Çocuk Ergen Madde Bağımlılığı Tedavi Eğitim ve Destek Merkezi
ÇYDD	Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği
DİMAB-MER	Diyarbakır Madde Bağımlıları Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezi
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
EGEBAM	Ege Üniversitesi Çocuk ve Ergen Alkol ve Madde Bağımlılığı Araştırma ve Uygulama Merkezi
GSMH	Gayri Safi Milli Hâsıla
İEP	İl Eylem Planı
İGEP	İç Göç Entegrasyon Projesi
İŞKUR	Türkiye İş Kurumu
KAMER	Kadın Merkezi Vakfı
KBRM	Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
OHAL	Olağanüstü Hal
SYDV	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
SHÇEK	Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
SODES	Sosyal Destek Programı
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TEGEV	Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı
TESEV	Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı
TTB	Türk Tabipleri Birliği
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UMATEM	Uçucu Madde Araştırma ve Tedavi Merkezi
UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışma Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) tarafından, Türkiye Cumhuriyeti ve UNICEF işbirliği ile geliştirilen ve 2008 - 2010 yılları arasında Avrupa Birliğinin mali ve UNICEF'in teknik desteği ile uygulanan “Önce Çocuklar: Çocuk Koruma Mekanizmalarının İl Düzeyinde Modellenmesi” Projesi (TR 06.01.09) kapsamında gerçekleştirilmiştir.

“Sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocukların örgün veya mesleki eğitime dâhil edilmeleri ve ailelerinin yanına veya kurum bakımına yönlendirilerek eğitimini tamamlamış ya da iş sahibi gençler olarak rehabilitasyonlarının tamamlanması amacıyla, 2004 yılında Başbakanlık talimatıyla Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanının koordinasyonunda, İçişleri Bakanı, Sağlık Bakanı, Milli Eğitim Bakanı ve Adalet Bakanından oluşan bir komite kurulmuştur.

Bakanlardan oluşan Komitenin talimatları ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) Genel Müdürlüğünce, Türkiye genelinde uygulanmak üzere basamaklandırılmış Yeni Hizmet Modeli hazırlanmış ve Başbakanlığın 2005/5 no.lu Genelgesi'yle 25 Mart 2005 tarih ve 25766 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Yeni Hizmet Modeli doğrultusunda geliştirilen İl Eylem Planları öncelikle sorunun yoğun olarak görüldüğü, İstanbul, İzmir, Ankara, Antalya, Diyarbakır, Adana, Mersin ve Bursa illerinde uygulanmaya başlamıştır” (SHÇEK, 2007).

Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Yeni Hizmet Modeli ve 2006 yılında pilot illerde hazırlanan Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik İl Eylem Planları uygulamalarının değerlendirilmesi, bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planları uygulamalarının değerlendirilmesi üç boyutta ele alınmıştır. Bu kapsamda, sekiz pilot ilde;

- Sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara yönelik uygulamaların Yeni Hizmet Modeli çerçevesinde değerlendirilmesi,
- İl Eylem Planlarının kentteki sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar sorununun temel karakteristiklerine yanıt verebilirliği ve uygunluğunun değerlendirilmesi,
- İl Eylem Planlarının uygulanma sürecinin değerlendirilmesi, güçlü ve zayıf noktaların belirlenmesi hedeflenmiştir.

Sekiz pilot ilde yürütülen çalışmaların değerlendirilmesi sonucunda;

- Eylem planlarında iyi işleyen unsurların belirlenerek ülke çapında yaygınlaştırılmasını sağlayacak mekanizmaların geliştirilmesi,
- Yeni Hizmet Modeli uygulamalarında aksayan unsurların tespit edilerek Modelin geliştirilmesi,

- Çocuk ve Gençlik Merkezleri'nin, sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocukların farklı boyutlardaki sorunlarına çözüm sağlayacak nitelikte yönetim modelinin güçlendirilmesi için öneriler geliştirilmesi planlanmıştır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ¹

“Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Hizmet Modelinin ve İl Eylem Planlarının Değerlendirilmesi ve Yönetim Modelinin Güçlendirilmesi” çalışması, Başbakanlığın 2005/5 no.lu Genelgesi'yle 25 Mart 2005 tarih ve 25766 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu doğrultuda, Yeni Hizmet Modeli; sorunun yoğunluğu göz önüne alınarak pilot il olarak seçilen İstanbul, İzmir, Ankara, Antalya, Diyarbakır, Adana, Mersin ve Bursa illerinde gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışma, sekiz pilot ildeki “Yeni Hizmet Modeli” ve “İl Eylem Planı” çalışmalarının değerlendirilmesini amaçlamaktadır.

14 Ekim 2009 tarihinde SHÇEK Genel Müdürlüğünde, “Sokakta Yaşayan/Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı” çalışmalarının değerlendirilmesi amacıyla Bakanlıklar düzeyinde oluşturulan “İzleme ve Değerlendirme Kurulu” üyeleriyle bir toplantı gerçekleştirilmiştir. Toplantıda, illerde yapılacak çalıştaylara Bakanlık temsilcilerinin ve Bakanlıkların taşra birimlerinin katılımının sağlanacağı yönünde görüş bildirilmiş, ayrıca yöntem ve süre belirlenmiştir.

[2]

Çalışmada belirlenmiş amaçlara ulaşabilmek için gözlem, yazışma ve görüşme teknikleri bir arada kullanılmıştır. Çalışma temel olarak iki aşamada tamamlanmıştır. Birinci aşamada;

- “Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Yeni Hizmet Modeli” ve “İl Eylem Planları” ile bu planlara ilişkin yazılan değerlendirme raporları,
- İl Eylem Planları'nın uygulanmasına yönelik olarak SHÇEK'e iletilen izleme ve değerlendirme raporları,
- Modelin uygulanmasına ilişkin diğer rapor, bilgi ve dokümanlar,
- Proje illerine ilişkin mevcut ulusal ve yerel sosyo-ekonomik göstergeler incelenmiştir.

Yanı sıra, sekiz pilot ildeki kurumsal yapılanmayı Yeni Hizmet Modeli çerçevesinde değerlendirebilmek ve İl Eylem Planı uygulamaları hakkında detaylı bilgi edinebilmek amacıyla hazırlanan “İl Eylem Planı Tarama Listesi” ve “Kurumsal Yapılanma Tarama Listesi”nin sekiz pilot ildeki İl Sosyal Hizmetler Müdürlüklerinin ilgili birimi tarafından doldurulması sağlanmıştır.

1 Veri toplama süreci Ankara, İzmir ve Bursa illerinde başlamıştır. Bu illerde gerçekleştirilen veri toplama sürecinde yaşanan aksaklıklar, mevcut veri toplama araçları ile çalışmada beklenen bulgulara ulaşılmasının güç olacağı fark edilmesi ve bu süreçte gerçekleşen danışman değişikliği nedeniyle, araştırma tasarımı değiştirilmeksizin, kullanılan veri toplama araçlarının revize edilmesi ve yeni veri toplama araçlarının oluşturulması yolu tercih edilmiştir. Bu çerçevede; Ankara, İzmir ve Bursa'da düzenlenen çalıştaylarda kullanılan veri toplama araçları, UNICEF ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'nün bilgi ve onayı ile revize edilmiştir. Revize edilen ve yeni geliştirilen veri toplama araçları nedeniyle Ankara, Bursa ve İzmir'de veri toplama süreci kısmen tekrarlanmıştır.

Çalışmanın ikinci aşamasında, söz konusu pilot illere 2-4 gün süren çalışma ziyaretleri gerçekleştirilmiştir.

Pilot illere gerçekleştirilen çalışma ziyaretleri kapsamında iki çalıştay düzenlenmiştir. Bu çalıştaylardan biri, sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara hizmet sunan İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğüne bağlı meslek elemanlarının, diğeri ise İl Eylem Planları ve Yeni Hizmet Modelinde yer alan, İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü dışındaki kurumsal yapıların temsilcilerinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Çalıştaylarda veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Çalıştaylar sırasında kullanılan bir diğeri veri toplama aracı ise değerlendirme kartlarıdır. Değerlendirme kartları aracılığıyla, tüm katılımcıların Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı hakkında görüşlerinin alınması hedeflenmiştir.

Çalıştayların yanı sıra, il bünyesinde Yeni Hizmet Modeli kapsamında hizmet veren İl Sosyal Hizmetler Müdürlükleri'ne bağlı olarak hizmet veren Çocuk ve Gençlik Merkezleri, mobil ekipler, sokak ofisleri, ilk adım istasyonları, koruma bakım ve rehabilitasyon merkezleri, bakım ve sosyal rehabilitasyon merkezleri, toplum merkezleri, aile danışma merkezlerine, İl Sağlık Müdürlükleri ve Üniversitelere bağlı ÇEMATEM, UMATEM'e ve STK'ların hizmet birimlerine ziyaretler gerçekleştirilmiştir. Ziyaretler sırasında, veri toplamak amacıyla, Çocuk ve Gençlik Merkezi Gözlem Formu kullanılmıştır.

Yukarıda da ifade edildiği gibi, "Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Hizmet Modelinin ve İl Eylem Planlarının Değerlendirilmesi ve Yönetim Modelinin Güçlendirilmesi" çalışmasında belirlenen amaçlara ulaşabilmek için farklı veri toplama teknikleri bir arada kullanılmıştır. Bu çerçevede, yerel düzeyde paydaş kurum ve kuruluş temsilcilerinin görüşlerinin temel alınmasına özen gösterilmiştir. Araştırma, paydaş kişi ve kuruluşların katılımını maksimize edecek şekilde tasarlanmıştır. Bu açıdan raporda yer alan değerlendirmeler, çalıştay katılımcılarının görüşlerinin tematik analizi sonucu elde edilmiştir. Çalıştaylar sırasında bir moderatör ve raportör görev yapmış ve raportör, katılımcıların ifadelerini aynen bilgisayar ortamına aktarmıştır. Raporun ilerleyen bölümlerinde de görüleceği gibi, katılımcıların görüşleri "içerik ve biçimsel açıdan değiştirilmeden, aynen" kullanılmıştır.

Çalışmada yaşanan temel sınırlılık, çalıştay katılımcılarının seçimi ile ilgilidir. Çalıştay katılımcılarının belirlenmesi için sekiz pilot ildeki İl Sosyal Hizmetler Müdürlükleri'nin etkin desteği alınmıştır. İlgili kurum ve kuruluş temsilcilerinin belirlenmesinde iki önemli kriter göz önünde tutulmuştur. Bunlardan ilki, kuruluş temsilcilerinin buldukları kentteki İl Eylem Planı koordinasyon toplantılarına katılıyor olması ve çalıştığı kuruluştaki sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara ilişkin çalışmalarını yürütüyor veya çalışmalardan sorumlu olmasıdır. Sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara hizmet veren kuruluştaki İl Sosyal Hizmetler Müdürlüklerine bağlı olarak görev yapan meslek

elemanlarından hangilerinin çalıştaylara katılacağı konusunda ise, ilgili meslek elemanlarının en az bir yıldır sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar alanında çalışıyor olmaları kriteri aranmıştır. İllerin tamamında bu kriterlere uygun kişilerin çalıştaylara katıldığını söylemek olanaklı değildir. Açıktır ki paydaş kurum ve kuruluşları temsil etmek üzere çalıştaylara katılacak personelin belirlenmesi konusunda söz konusu kurumlar yetki sahibidir. Bu nedenle, ilgili kriterlere uygun kişilerin katılımı konusu vurgulanmış ancak tamamiyle uygulanamamıştır. Çalıştaylarda yaşanan ikinci sınırlılık ise özellikle üniversitelerin ve sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar alanında çalışmalar yürüten sivil toplum örgütlerinin katılımının yeterince sağlanamamasıdır.

Bu çalışma, “Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Yeni Hizmet Modeli” ve pilot illerde 2006 yılında hazırlanan “Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik İl Eylem Planları” uygulamalarının değerlendirilmesinden oluşmaktadır.

Bu çerçevede, sekiz pilot ildeki sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara yönelik Yeni Hizmet Modeli ve uygulamaların bütününe fotoğraflamak ve değerlendirmek çalışmanın kapsamı içinde yer almaktadır. Çalışmanın amacı, bir başka ifadeyle, Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planlarında yer alan paydaş kurum ve kuruluş temsilcilerinin gözüyle ildeki görünümü yansıtmaktır. Sekiz pilot ilde, bu çalışmada adı geçen kurum, kuruluş ve/veya örgütler dışında, sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara yönelik çalışmalar yürüten kamu kuruluşları, eğitim kurumları veya sivil toplum kuruluşları olabilir. Okuyucuların, çalışmanın kapsamını bu açıdan göz önüne almaları önem taşımaktadır.

Veri Toplama Araçları²

Çocuk ve Gençlik Merkezi Gözlem Formu: Söz konusu pilot illere gerçekleştirilen çalışma ziyaretleri kapsamında, İl Sosyal Hizmetler Müdürlüklerine bağlı olarak hizmet sunan Çocuk ve Gençlik Merkezleri ziyaret edilmiş ve hazırlanan yapılandırılmış gözlem formu aracılığıyla veri toplanmıştır.

İl Eylem Planı Tarama Listesi: İl Eylem Planlarında yer alan faaliyetlerin gerçekleşme durumunu incelemek amacıyla hazırlanan tarama listesi çalışma ziyaretleri gerçekleştirilmeden önce ilgili İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğüne iletilerek yanıtlanması sağlanmıştır.

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formları: Çalışma ziyaretleri kapsamında sekiz pilot ilde iki ayrı çalıştay aracılığıyla veri toplanmıştır. Gerçekleştirilen çalıştay toplantılarının ilki, Yeni Hizmet Modelinde ve İl Eylem Planında yer alan kuruluşların yerel temsilcileri ile gerçekleştirilmiştir. İkinci çalıştay ise sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara hizmet sunan İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğüne bağlı birimlerde görev

2 Veri toplama araçları raporun sonunda, ekler bölümünde yer almaktadır.

yapan meslek elemanları ile gerçekleştirilmiştir. Çalıştay katılımcılarının belirlenmesi için Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü aracılığıyla İl Sosyal Hizmetler Müdürlükleri ve İl Eylem Planında yer alan diğer kurum ve kuruluşlarla yazışmalar yapılmış ve çalıştaylara ilgili kişilerin katılımı sağlanmıştır.

Kurumsal Yapılanma Tarama Listesi: Sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara yönelik kurumsal hizmetlerin Yeni Hizmet Modeline uygun olup olmadığını belirlemek amacıyla hazırlanmıştır. Tarama listesinde ayrıca sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara hizmet sunan kuruluşların personel yapısına, hizmet biriminin fiziksel koşullarına ve hizmet sunulan çocuk sayısına ilişkin sorular da yer almıştır. Çalışma ziyareti gerçekleştirilmeden önce ilgili İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğüne iletilen Tarama Listesinin yanıtlanması sağlanmıştır.

Değerlendirme Kartları: Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı uygulamalarının değerlendirilmesi çalıştaylarında, katılımcıların, model ve İl Eylem Planlarının güçlü ve zayıf yönlerini belirtmeleri için kullanılan kartlardır.

► BÖLÜM 2

SOKAKTA YAŞAYAN ve/veya ÇALIŞTIRILAN ÇOCUKLAR OLGUSU

Biyo-psiko-sosyal bir olgu olarak çocukluk günümüzde önemli bir gelişim dönemine işaret etmektedir. Üretken bir erişkin yaşamına ulaşmak için çocukluk yıllarının önemi büyüktür. Bu da çocukların birçok açıdan özel ihtiyaçlarını gündeme getirmektedir. Bu ihtiyaçların karşılanması, gerek bireysel gerekse toplumsal anlamda, geleceğin yeniden yapılandırılması açısından yaşamsaldır. Buna karşın, dünya üzerindeki çocukların önemli bir bölümü yeterli bir yaşam standardına kavuşamamışlardır. Özellikle ekonomik kalkınma sürecini tamamlayamamış veya gelir dağılımı sorunları yaşayan ülkelerde çocukların destek hizmetlerinden yararlanamadığı bilinen bir durumdur.

Sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar kendilerini çevreleyen yoksunluklar ve bozukluklar sonucunda erken yaşlarda çalışmak zorunda kalmakta veya ailelerinden kopmaktadır. Sokakta çalıştırılma ve/veya yaşama olgusu psiko-sosyal ve ekonomik yapıların ürünüdür. Sokakta çalıştırılmak ve yaşamak çocuğu öylesine derinden etkilemektedir ki Henry Mayhew'in de belirttiği gibi, çocuklar tüm çocuksu yönlerini, yani çocukluklarını kaybetmektedir (Cunningham, 1995: 146).

Sokakların çocuklar için bir çalışma/yaşam alanı olması son birkaç yılda ortaya çıkan bir durum değildir. Tarih boyunca çocuklar çoğu zaman ekonomik bir araç olarak görülmüştür³. Sorunun devam etmesin-

3 19. yüzyılın ortalarında Londra sokaklarında 30.000'den fazla sokak çocuğu olduğu kaydedilmiştir. 1849'da dönemin New York Polis şefi, sokak çocuklarının sayısının giderek arttığını ifade etmiştir (Cunningham, 1995: 145).

deki en önemli neden ise yoksulluğun ve gelir dağılımı bozukluklarının engellenememesidir. Sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar olgusunun kamuoyu gündeminde yerini alması 1980'li yıllarda olmuştur. Bu yıllarda, özellikle Brezilya'da ve daha genelde Latin Amerika ülkelerinde, sorunun boyutları dikkat çekici noktaya gelmiştir. On binlerce çocuğun sokaklarda çalışmaya ve yaşamaya başladığı bu yıllarda özellikle Brezilya'da kamuoyunun ve hizmet sunanların tepkisi yetersiz kalmış ve hatta çocukları ceza infaz kurumlarına yerleştirmek gibi çağdışı önlemler alınmaya kalkışılmıştır. Dahası, Brezilya'da bilinmeyen sayıda sokakta yaşayan çocuğun öldürüldüğü, kaldıkları evlerin, mekânların kundaklandığı bilinmektedir.

Bugün dünyada sokaklarda yaşayan ve/veya çalıştırılan çocukların sayısını tam olarak tahmin etmek son derece zordur. Birincisi, sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocukların çalıştıkları yerler belli olsa da, tam olarak sayılarını belirlemek neredeyse imkânsızdır. İkincisi, çocukların sayısı iklime, gece ve gündüze, mevsimlere göre değişebilmektedir. Bununla beraber, çeşitli toplumsal olaylara (savaş, ekonomik kriz vb.) bağlı olarak çocukların sayısı artabilir ya da azalabilir. Ancak dünyada sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocukların büyük bölümünün bazı Afrika, Latin Amerika ve Asya ülkelerinde bulunduğu bilinmektedir.⁴ Özellikle Brezilya ve Hindistan'da sorunun boyutlarının ciddi düzeylerde olduğu ortadadır.

[6]

Türkiye'de sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar olgusunun özellikle 1980'lerle beraber yaygınlaştığı bilirse de, çocukların sokakları bir çalışma ve yaşam alanı olarak kullanmaları Osmanlı İmparatorluğu'na kadar uzanan bir süreci yansıtmaktadır. Örneğin, külhanbeyleri bugünkü anlamda sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocukların geçmişteki yansımalarıdır demek yanlış olmayacaktır. "Külhanbeyleri, anne ve babası ya da kendine bakacak ve yiyecek ve içeceğini sağlayacak kimsesi olmayan, babası ölünce üvey annesi elinde kalan ve onun tarafından bakılmayıp evden kovulan, anne babası olduğu halde bir türlü zapt ve idare edilemeyen nasihat, azarlama ve dayak ile uslanmayıp idaresinden aciz kalınan ve artık adam olması mümkün görülme-yip anne ve babası tarafından reddedilen ve evden kovulan çocuklardır. Bu çocuklar kimsesiz oldukları ya da sokakta kaldıkları için iyiliksever hamam sahipleri tarafından hamamların külhan bölümlerine kabul edilmişlerdir. Bu yüzden kendilerine külhanbeyi adı verilmiştir" (Bey, 1995, akt: Erkan, 2001: 132). Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde yaşanan toplumsal karmaşa doğal olarak çocukları da etkilemiş ve uzun yıllar süren savaşlar, bozulan ekonomik dengeler ve parçalanan aileler, sayıları on binleri bulan çocuğun sokaklarda yaşamasına yol açmıştır. Bu durum, Osmanlı yönetimini tedbir almaya yönlendirmiştir.

Erişçi'ye göre, 1900'lü yıllarda İstanbul'da, sadece Şark Halı Şirketinde 15.000 kadın ve çocuk işçi çalışıyordu. (Erişçi, 1951, akt: Makal, 1997).

4 UNICEF 1990'lı yıllarda dünyada yaklaşık 100 milyon sokak çocuğu olduğunu ifade etmiştir (Irving, 1996: 6; Wright, Wittig, Kaminsky, 1993: 83-84).

“Osmanlı'nın son döneminde, 1894 ve 1909'da çıkarılan 'Men-i Tese'ül Nizamnamesi' ile 'Serseri ve Mazanna-ı Sui Eşhas Hakkında Kanun'un daha çok İstanbul sokaklarında çalışarak para kazanan hamal, satıcı ve dilenci gibi sayıları gittikçe artan yoksul ve başıboş çocukları bir ölçüde de korumayı amaçladığı anlaşılmaktadır. Dilencililiği menden nizamnamenin çıkarılmasının ardından, 1896 yılında açılan Darü-laceze kimsesiz, yoksul ve terk edilen çocukların korunduğu belli başlı kurumlardan biri olmuş, bu görevini Cumhuriyet kurulduktan sonra da uzun yıllar sürdürmüştür. 'Serseri ve Kötülük Yapacağından Kuşku Duyulan Kişiler Hakkındaki Kanun'un 16. maddesi çocuklara ilişkindir ve bakabilecek durumda oldukları halde çocukların 'şurada burada serseriyane dolaşmalarına müsaade ve müsamaha ederlerse' ailelerinin cezalandırılacağını hükme bağlamaktadır” (Sapmazlı, 1943, akt: Uluğtekin, 2001: 9).

Elimizdeki sınırlı veriler sokaktaki çocuk olgusunun Cumhuriyetin ilk yıllarında da görünür olduğunu göstermektedir. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) arşivinde bulunan bu araştırma kapsamında İstanbul'da sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan 2848 çocuk saptanmıştır. Çocukların daha çok Kasımpaşa, Galata, Eminönü, Fatih ve Kadıköy'de bulunduğu görülmektedir. Çocuklar küfecilik, dilencilik, gazete satıcılığı, çiraklık gibi işler yapmaktadır. Çocukların bir kısmı ise hiçbir iş yapmadan sokaklarda vakit geçirmektedir (Uluğtekin, 1997: 108).

Türkiye'de kamuoyunun sokaktaki çocuklar olgusu ile gerçek anlamda tanışması ve çocukların sokak yaşamının gündelik yaşamın bir parçası olması son otuz yıllık zaman dilimi içinde olmuştur. 1990'ların ilk yıllarıyla birlikte Türkiye'nin birçok metropol kentinde çocuklar sokakların vazgeçilmez aktörleri haline gelmişlerdir. 1990'lar, başta İstanbul olmak üzere Adana, Mersin, Ankara, İzmir, Diyarbakır, Şanlıurfa ve Antalya'da ve diğer birçok kentte sokaktaki çocuk olgusunun patlama yaptığı yıllar olarak ifade edilebilir.

Bilindiği gibi, sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar olgusu kentsel yoksulluğun sonuçlarından biridir. Bu nedenle, olguyu ortaya çıkaran sosyal koşullar Türkiye'de kentsel gelişmenin dinamikleri ile doğrudan ilişkilidir. Türkiye'de kentleşmenin ve kente göçün hızlandığı 1950'li yıllar, bugün kamuoyunu meşgul eden kentsel sorunların başlangıç noktasıdır. Kırdan kente hızlı bir göç sürecinin yaşandığı 1950-1990 döneminde Türkiye'de kentsel nüfus oranı % 51.32'ye ulaşmış, kentsel nüfus artış hızı ise binde 43,9 olarak tespit edilmiştir. 1990'larda ise yaşanan terör olayları sonucunda zorunlu olarak yer değiştirmek durumunda kalan yüz binlerce insanın anakentlere göç etmesi de kentsel nüfus yoğunluğunu hızla artırmıştır. Dahası, kente 1990 sonrası göç edenler kente tutunma stratejilerini geliştirememiş ve kırla bağlantıları büyük oranda kesintiye uğradığı için aileler çözülme aşamasına gelmiştir.

Sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar olgusu üzerine yapılan çalışmalar, sorunun düzensiz kentleşme, kırdan kente yönelen göç ve yetersiz sosyal hizmetler ile ilgili olduğunu ortaya koymaktadır. (Bkz. Şekil 1)

Bilinmektedir ki sokaktaki çocuklar sorunu birçok toplumsal faktörün bir araya gelmesiyle oluşur ve temelde toplumsal gerilimi ve stresi göstermesi açısından anlamlıdır. Bu açıdan, sokaktaki çocuklar olgusunu salt ekonomik ve/veya kültürel değişkenlerle açıklayabilmek olanaksızdır. Olgu birey, aile, grup ve topluluk/toplum düzeyindeki faktörlerin bir bileşenidir ve bu nedenle çözüm stratejisi kapsamlı ve çok boyutlu olmalıdır.

Sokakta Çalıştırılan ve/veya Yaşayan Çocuklara Yönelik Uygulamalar ve Yaklaşımlar

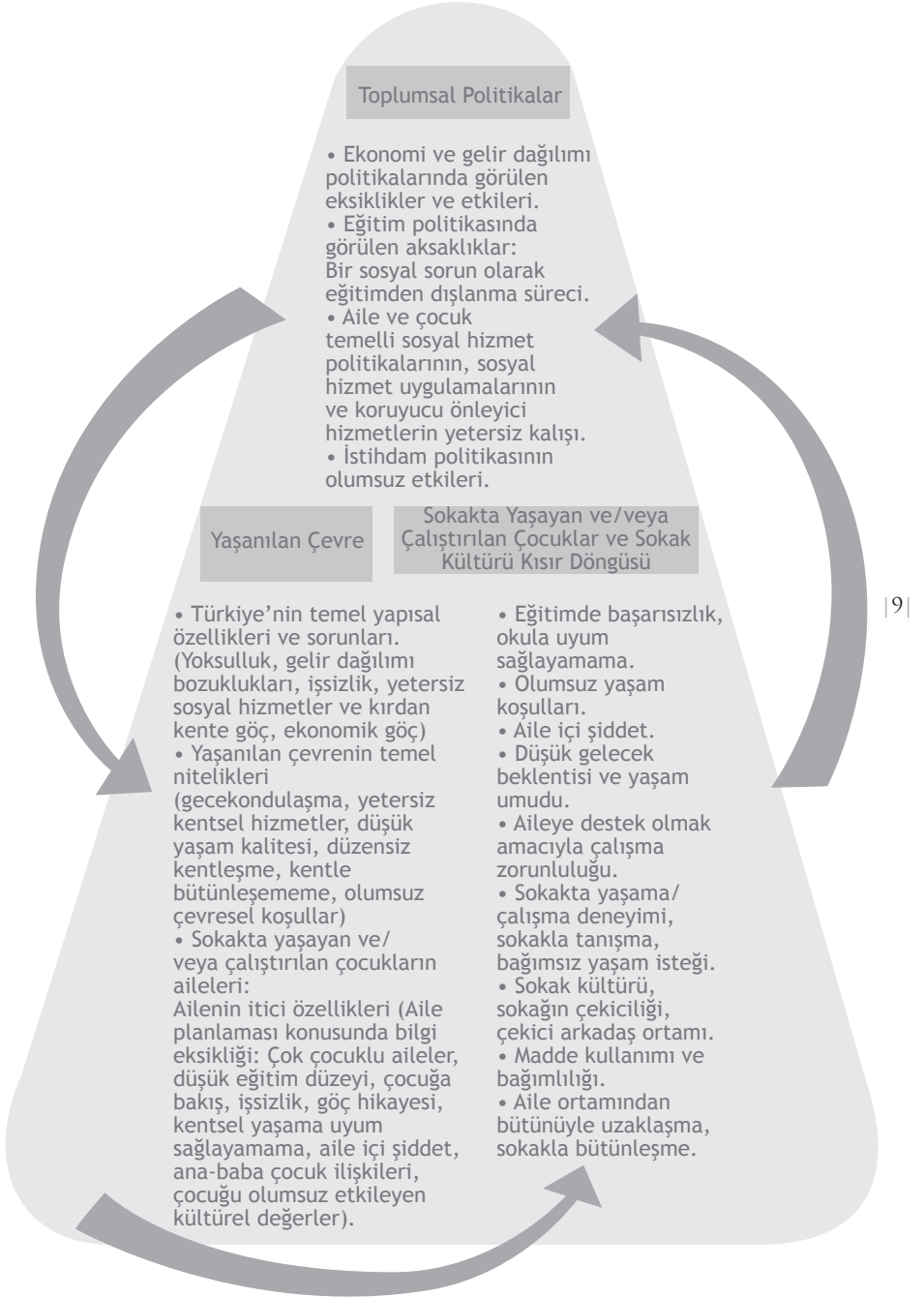
Sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar sorununa yönelik uygulama ve hizmet modellerinin yıllar içerisinde olgunlaştığını ve zamanla sorunun doğasına yanıt verebilecek modellerin ortaya çıktığını söylemek olanaklıdır. 1980'li yıllarda yaşanan büyük toplumsal dönüşümler sonucunda yüz yüze kalınan sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar olgusuna, profesyonellerin ve daha genelde toplumun hazırlıksız yakalandığı anlaşılmaktadır. Sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar sorunu karmaşık toplumsal süreçlerin sonucudur ve açıktır ki sokak ve çocuk ilişkisi, “bir bakıma ülkelerdeki sosyal destek ve koruma programlarının başarısızlığını ve yetersizliğini ortaya koymakta olup bu sorunu, sosyal faktörler ve aile koşulları ile mücadele eden, geniş kapsamlı bir sosyal politika stratejisi olmaksızın çözmek mümkün görülmemektedir” (Hekimoğlu, 2009).

Öte yandan, bu bölümde kısaca ele alınacak olan hizmet modellerinin henüz sorunun karmaşıklığına tamamen yanıt veremediği görülmektedir (Rizzini ve Lusk, 1995: 396). Sokaktaki çocuklarının farklı karakteristiklere sahip olmaları, sokakta bulunmalarına neden olan psiko-sosyal ve ekonomik süreçlerin karmaşıklığı ve, belki de en önemlisi hizmetin planlanmasını güçleştirecek kadar farklı ihtiyaçlarla tanımlanmaları, hizmet modellerini yetersiz kılmaktadır.

Bugün dünyada sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara yönelik olarak geliştirilen dört temel yaklaşım vardır. Bunlar ıslah edici yaklaşım (correctional approach), rehabilite edici yaklaşım (rehabilitative approach), sokak çalışması yaklaşımı (outreach strategies approach) ve önleyici (prevention) yaklaşımıdır (Lusk 1989, akt: Rizzini ve Lusk, 1995: 396).

“Islah edici yaklaşım” sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar sorununa yönelik olarak ortaya çıkan ilk yaklaşımdır. Bu yaklaşım sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocukları kamusal bir rahatsızlık ve kamu güvenliği için risk olarak görür. Islah edici yaklaşımda çocukların çocuk ıslahı örgütlerinin hizmetleri ile tanışmaları gereği esastır. Bu ıslah edici vizyon, kamu otoritelerinin ve kriminal adalet yetkilileri-

Şekil 1: Bir Sistem Olarak Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklar (Acar, 2006)

nin görüşleriyle baskın hale gelmiştir (Incardi ve Surat, 1997: 18). İkinci yaklaşım olan “rehabilite edici yaklaşım”, çocukları, ortamlarından, içinde buldukları durumdan çıkarıp onları rehabilite edici programlara katmayı vurgular. Bu yaklaşım da sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocukların yaşadıkları koşullardan zarar gördüğünü belirtmektedir. Yaklaşımla birlikte madde (drug) detoksifikasyonunu, eğitimi ve güvenli bir aile-çevre ortamının yaratılmasını vurgulayan insani programlar sunulmaya başlanmıştır. Rehabilite edici yaklaşım Latin Amerika’da gelişip hız kazanmıştır, Sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocukları suçlu olarak görmez; buna göre sokaktaki çocuklar; yoksulluğun, çocuk istismarı ve ihmalinin ve yaşam koşullarının kurbanlarıdır. Bu yaklaşım sonucunda sokak çocuklarına yönelik barınma, madde bağımlılığı, eğitim/iş programları gelişmiştir. Fakat bu programlar sınırlı sayıda çocuğa ulaşılabilmektedir (Incardi ve Surat, 1997: 18). “Sokak çalışması” yaklaşım, yenilikçi bir alternatif olarak öne çıkmaktadır. Bu yaklaşımı Freire’nin eğitim modelinde, öğrencilerin kendi yararlarını vurgulayan ve onlara pratik ve politik becerileri kazandıran bir yaklaşımdır (Freire, 1973, akt: Rizzini ve Lusk, 1995: 397). Diğer yaklaşımların daha çok, sınırlı sayıda sokaktaki çocuğa hizmet sunan kurumsal yapıları kullanması nedeniyle, sokak çalışması yaklaşımı geliştirilmiştir. “Sokak çalışması yaklaşımı”, temelde çocuklara buldukları ortamda müdahale etmeyi planlar ve daha çok sayıda çocuğa ulaşma iddiasına sahiptir. Kurumsal yaklaşımların ötesinde olan sokak çalışmasında meslek elemanları için çalışma yeri, çocukların yaşam alanı olan sokaklardır. “Koruyucu-Önleyici yaklaşım” ise sokak çocukları fenomeninin kaynağını ekonomik sorunlarda ve insan hakları sorununda görür ve basit politik çözümler önerir. 1980’lerle birlikte artan yoksulluk oranları ve çocukların yaşam koşullarının giderek kötüleşmesi sonucunda (Lowenthal, 1993, akt: Rizzini ve Lusk, 1995: 397-398) önleyici yaklaşımlar, UNICEF tarafından ortaya çıkarılmıştır, bu yaklaşımda sokaktaki çocuklar sorununun anlaşılması için geniş sosyal ve ekonomik değişkenler incelenmelidir (Rizzini ve Lusk, 1995, s. 397-398).

Koruyucu-önleyici yaklaşım, çocuk yoksulluğu sorununa yönelik köktenci düzenlemeleri işaret eder. Bu yaklaşımı savunan ve geliştiren Unicef iki tür çalışmaya odaklanmıştır.

- Yüksek risk altında olan çocuklara yönelik eğitim, meslek kazandırma gibi gündüz bakım programları,
- Ailelerin dağılmasını önlemek için yapılan programlar (işbirlikçi gündüz bakım merkezleri, aile planlaması klinikleri, küçük iş hizmetleri, ortak mutfaklar vb.) (Incardi ve Surat, 1997: 18).

UNICEF tarafından ortaya atılan koruyucu-önleyici yaklaşımda görüldüğü gibi, çalışmalar aile ve çocuk odağında yürütülmektedir. Aile yapısını güçlendirmek ve çeşitli destekleyici faaliyetler aracılığıyla aileyi bir arada tutmak yoluyla, çocukların sokağa itildiği koşulların ortadan kalkması planlanmaktadır. Dolayısıyla bu yaklaşım, bir yandan ço-

cuklara hizmet sunarken bir yandan da çevresel faktörleri düzenlemeye odaklanmıştır.

Tarihsel gelişim incelendiğinde, sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara yönelik yaklaşımların ıslah ve güvenlik odağında şekillenmeye başladığını ve zaman içerisinde olgunun toplumsal koşullar ile ilişkisinin kurulduğunu söylemek gerekir. Günümüzde, sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara yönelik uygulamalarda yukarıda sözü edilen üç yaklaşımın da bir arada kullanıldığı görülmektedir. Sorunun karmaşıklığı, rehabilitasyon, sokak çalışması ve önleyici yaklaşımın bir arada kullanılması gerekliliğini yaratmaktadır.

Özetle, bir yandan olguyu ortaya çıkaran toplumsal koşulların ortadan kaldırılmasına odaklanan bir hizmet sunumu devam ederken, öte yandan çocuk ve madde bağımlılığı arasındaki ilişki üzerine çok disiplinli kurumsal yapıların oluşturulması beklenmektedir.

Sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara yönelik hizmetler diğer ülke örnekleri çerçevesinde incelendiğinde, olgunun görüldüğü ülkelerde yer alan hizmetlerin; sivil toplum kuruluşları, yerel yönetimler ve merkezi hükümet olmak üzere üç düzeyde sunulduğu, buna karşın yerel yönetim ve sivil toplum örgütleri tarafından yürütülen hizmetlerin ağırlıklı olduğu anlaşılmaktadır. Sosyal hizmetler sisteminin temel bir karakteristiği olarak, hizmetler içinde bulunan ülkenin sosyal refah geleneklerinden etkilenerek sunulmaktadır. Örneğin, sokaktaki çocuk gruplarına Latin Amerika ülkelerinde çoğunlukla kilise ve ilişkili sivil toplum örgütleri hizmet sunarken, Avrupa Birliği'nin yeni üyelerinde hizmetlerin genellikle yerel yönetimler tarafından sunulduğu görülmektedir.

Sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara yönelik başarılı bir hizmet sunumu sağlamak ve “iyi uygulama” örnekleri yaratabilmek için ne yapılmalı sorusunun yanıtı ise aşağıdaki satırlarda verilmeye çalışılmaktadır.

Sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar olgusuna yönelik çalışmaların eşzamanlı olarak kurumsal ve kurumsal olmayan hizmetleri (sokak çalışması yaklaşımı ve rehabilite edici yaklaşım bir arada) içermesi, sunulan hizmetlerde disiplinler ve sektörler arası bütünlüğün sağlanması (sağlık, eğitim, sosyal hizmetler vb.) ve bir yandan da yeni çocukların da döngüye katılmasını önlemek için risk önleyici düzenlemelerin yapılması elzemdir. Bunu başarabilmek için de çocuk yoksulluğunu önleyici sosyal politikaların geliştirilmesi gerekir. “Çocuk yoksulluğu ile ilgili kamu politikaları birçok geniş amaca sahiptir. Bunlardan birisi çocukların yiyecek, barınak, sağlık hizmeti ve diğer ihtiyaçlarının sağlanması için kaynakları temin etmektir. İkinci bir amaç, ailelerin ekonomik bağımsızlığa kavuşmaları için çalışmaktır. Üçüncü önemli amaç ise, yoksulluğun fiziksel, ruhsal, duygusal gelişime etkilerinden çocukları korumaktır” (Plotnick, 1989: 527).

Öte yandan, hizmet ve/veya programların başarılı olabilmesi için aşağıdaki noktaların⁵ üzerinde durulması gerektiği açıktır.

Eğitilmiş Personel

Çocuklar üzerinde olumlu ve uzun süreli bir etki yaratmak için yalnızca iyi niyet yeterli olmayıp uzman desteğine gereksinim vardır. Her bir çocuğun durumunun değerlendirilmesi ve bireye özgü eğitim ve yaşam becerileri planının geliştirilmesinde disiplinler arası bir uzman ekipten yararlanılması çok başarılı sonuçlar vermektedir. Personel ve gönüllüler için sürekli bir eğitim programı uygulanması önemlidir.

Gelişime Odaklanma

Başarılı bir program için, çocuklara yalnızca sokakta temel hizmetler sağlamakla yetinilmemelidir. Aile, okul ve işgücü piyasası ile bütünleşerek, kalkınmaya yönelik faaliyetler programın ana bileşeni olmalıdır.

Okulla Bütünleşme

Çocuğun okula dönmeye ya da okulda kalmasına yardımcı olmak çok çaba gerektirmektedir. Okulda çocuğun konsantrasyonunu engelleyen sağlık, psikolojik ve davranış sorunları; olabilir ya da sokakta yaşaması nedeniyle akranlarından farklı yaşam deneyimi ve farklı becerileri vardır ve bunlar normal okul müfredatında dikkate alınmamaktadır; öğretmen ve öğrenciler onları kabule hazır olmayabilirler. Bu nedenlerle, eğitim programları geleneksel pedagojik yaklaşımdan ziyade öğrenme, kritik yetenekler ve genel yaşam becerilerini vurgulamalıdır. Çocuğun eğitim sistemine ve gelecekte işgücü piyasasına katılımını sağlamak için aynı zamanda standart müfredat da öğretilmelidir. Okul personelinin basamaklıp düşüncelerden arındırmak ve sokakta yaşayan/çalıştırılan çocukları benimsemelerini ve bu çocukların belirli beceri ve ihtiyaçlarına duyarlı olmalarını sağlamak için, onları eğitmek ve duyarlı hale getirmek gerekmektedir.

İşgücü Piyasasına Katılım

Başarılı bir program için çocuk ve gençlerin uzun vadeli istihdam gereksinimleri ve çocukların eğilimleri dikkate alınmalı ve iş ahlakı ve yaşam becerilerini geliştirmelerine yardımcı olunmalıdır. Bu nedenle, olaüstü istihdam yaratan sektörlerle yakın işbirliği içinde çalışmalıdır.

Çocuklara Kendi Mekânlarında Ulaşılması

Çocuklar sokağı terk etmeye zorlanmamalıdır ve onların istedikleri yerde kalma haklarına saygı gösterilmesi gerekmektedir. Eğiticiler için, en doğru yaklaşım, zaman içinde çocuk ve gençlerin diğer seçeneklerin farkında olmalarını sağlamak ve yaşam düzenlerini değiştirmek

5 Bu bölüm Sayın Ayla Hekimoğlu'nun, "Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Hizmet Modelinin ve İl Eylem Planlarının Değerlendirilmesi ve Yönetim Modelinin Güçlendirilmesi Projesi" kapsamında hazırladığı, 6.10.2009 tarihli "Diğer Ülke Uygulamaları" başlıklı rapora dayanarak hazırlanmıştır.

meye hazır olmalarını beklemektir. Birçok sokak çocuğunun yetişkinlerle geçmişte travmatik deneyimleri olduğu ve yetişkinlere güvenmedikleri için güven uyandırmak temel koşuldur. Eğiticiler onları yargılamadan, etkileşim tarzlarını çocuğun programına ve günlük yaşam ritmine uydurmalıdırlar.

Bireysel İlgi ve Kişiyeye Özel Hizmetler

Sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan her bir çocuğun kişisel gereksinimleri, sağlık ve aile geçmişi, beceri ve gayeleri farklıdır. Çocuğu sokağa iten nedenlerin karmaşık bileşimi ve ailesine döndüğünde karşılaştacağı durum da tektir. Başarı potansiyeli olan programlar her bir çocuğun durumunu göz önüne alarak bireysel yaşam planı yapan, sunulan hizmetleri değerlendirmek üzere disiplinler arası uzmanlıktan yararlanan programlardır. Bireysel programlar, çocukların özgüvenlerini ve aynı zamanda bağımsız yaşam şanslarını artırmak için onların kişisel becerileri ve kültürel geçmişleri göz önüne alınarak oluşturulmalıdır.

Çocukların Katılımı

Başarılı programlar çocukları kendi gelişmelerinin öznelere olarak kabul etmekte, faaliyetleri onların amaç ve yaşam planları üzerine inşa etmektedir. Bazıları da onları akran danışmanları ve kolaylaştırıcı olarak programlara dâhil etmektedir.

Sağlık

Programlar çocukların fiziksel ve ruhsal sağlığına özel önem vermeli, onlara kendi uzmanları aracılığıyla ya da sağlık hizmetlerine yönlendirilerek hizmet sunulmalıdır. Çoğu kez fiziksel durumları nedeniyle çocukların acilen tedavi edilmeleri gerekmektedir. Birçoğunun kaza ya da istismardan dolayı yaralanma, yetersiz beslenme, solunum yolu veya sindirim sistemi enfeksiyonları, cilt hastalıkları, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, HIV/AIDS ve uyuşturucu kullanımı vb. sorunları bulunmaktadır. Çocuklar genellikle ailede ya da sokakta travmatik deneyimler yaşamışlardır. Sağlıklarına kavuşmaları için geçmişleri ile yüzleşmeleri gerekirken, bireysel ya da grup terapi ve danışmanlığına gereksinim duymaktadırlar.

Aile ve Toplumun Katılımı

Sokaktaki çocukların içinde buldukları koşullar, onların dezavantajlı sosyal ortamlarının bir yansımasıdır. Sokak, onlara aile ve toplumun veremediği yeni bir aidiyet duygusu ile duygusal ve fiziki olanaklar sağlamaktadır. Bu nedenle, birçok çocuk sığınakta veya bakıcı aile yanında kalmakta iken, ya da kendi ailesiyle bir araya geldikten sonra sokağa geri dönmektedir. Bu nedenle gençleri sahiplenme ve onları koruma konusunda aile ve okul da dâhil olmak üzere toplumun kapasite-

sini güçlendirmek önemlidir. Aile ile yeniden birleşme okula uyumu da kolaylaştırmaktadır. Özellikle ailenin eğitimin önemini anlaması ve eğitim faaliyetlerine aktif bir biçimde dâhil edilmesi başarılı sonuçlar vermektedir. Birçok aile eğitim masraflarının karşılanmasına da gereksinim duymaktadır.

Lobi ve Savunu Faaliyetleri

Sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar ile ilgili sorunların kökenleri ile hangi faaliyetlerin nasıl uygulanması gerektiği konularında önemli bilgiler mevcut olmakla birlikte, değişimi sağlama gücü sınırlıdır ve teknik açıdan ne kadar anlamlı olurlarsa olsun, uygulanan programlar sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar sorununa ancak kısmi çözüm getirebilmektedir. Lobi ve savunu faaliyetlerine STK'ların katılımı, çocukları etkileyen ortamlarda değişiklik yaratabilmekte ve çocuklara özgü hizmetlerin etkilerini arttırmaktadır.

Hizmetlerin Birleştirilmesi

Sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara yönelik programların büyük çoğunluğu birden fazla sektörü ilgilendirmektedir. Sağlık, eğitim, yaşamı idame ve duygusal gereksinimlerin birbirinden bağımsız olarak yanıtlanabilmesi mümkün değildir. Madde bağımlısı, yetersiz beslenmiş bir çocuğun eğitim faaliyetlerinden yararlanması beklenemez. Çocukların aileleri ile bütünleşebilmeleri için psiko-sosyal desteğe ihtiyaçları vardır; mesleki eğitim, sağlık ve yaşam becerileri danışmanlığı ile birlikte sağlandığında daha iyi sonuç elde edilmektedir. Eğlence, spor ve kültür faaliyetleri çocukların güvenini kazanmanın ve onları diğer program faaliyetlerine katılımlarını sağlamanın ön koşullarıdır.

Ağ Oluşturma ve Kurumsal İşbirliği

Sokaktaki dezavantajlı çocukların uygun bir biçimde gelişimlerini sağlamak için STK ve kamu kuruluşları arasındaki rollerin paylaşılmasına ve işbirliği modellerinin daha iyi bir biçimde uygulanmasına gereksinim vardır. Bazı programlardan elde edilen deneyimler, yerel düzeyde kamu kurumları ile STK'lar arasında ağ oluşturulduğunda STK'ların izole olmaktan kurtulduğunu ve etkilerinin arttığını göstermiştir.

► BÖLÜM 3

SOKAKTA YAŞAYAN ve/veya ÇALIŞTIRILAN ÇOCUKLARA YÖNELİK GELİŞTİRİLEN YENİ HİZMET MODELİ⁶

Sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocukların, örgün veya mesleki eğitime dâhil edilmeleri ve ailelerinin yanına veya kurum bakımına yönlendirilerek, eğitimini tamamlamış ya da iş sahibi gençler olarak re-

6 "Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Yeni Hizmet Modelinin tam metni çalışmanın sonunda Ek 5'te yer almaktadır.

habilasyonlarının tamamlanması amacıyla, 2004 yılında Başbakanlığın talimatıyla Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanının koordinasyonunda, İçişleri Bakanı, Sağlık Bakanı, Milli Eğitim Bakanı ve Adalet Bakanından oluşan bir komite kurulmuştur.

Bakanlardan oluşan Komitenin talimatları ile SHÇEK Genel Müdürlüğü'nce, Türkiye genelinde uygulanmak üzere basamaklandırılmış Yeni Hizmet Modeli hazırlanmış ve model Başbakanlığın 2005/5 nolu Genelgesi, 25 Mart 2005 tarihli ve 25766 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak uygulamaya konulmuştur.

Yeni Hizmet Modeli, öncelikle sokakta çalıştırılan, sokakta 24 saati geçirip her türlü istismara açık olan, madde kullanan çocukların, sokaktan çekilerek örgün ve mesleki eğitime yönlendirilmelerini, madde bağımlılığı tedavilerinin yapılmasını, barınma, beslenme, giyim, sağlık, eğitim vb. tüm ihtiyaçlarının karşılanmasını ve toplumla yeniden bütünleştirilmesini içeren çok sektörlü yaklaşımı içermektedir. Ayrıca önleyici tedbirleri de kapsamaktadır. Yeni Hizmet Modeli öncelikle sorunun yoğun görüldüğü, İstanbul, İzmir, Ankara, Antalya, Diyarbakır, Adana, Mersin ve Bursa illerinde uygulanmaktadır.

Hizmet Modeli'nin belirlenen illerde uygulamaya geçirilmesi için 16-17 Haziran 2005 tarihinde İstanbul ilinde geniş katılımlı bir eşgüdüm toplantısı düzenlenmiştir.

Sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara yönelik hizmet modeli eşgüdüm toplantısına, Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanı, İçişleri Bakanı, Bakanlıkların üst düzey bürokratları, belirlenen illerin en üst yöneticileri ve üniversitelerden, sivil toplum kuruluşlarından ve medyadan temsilciler katılmıştır. Bu toplantıda, ortak bir anlayış ve strateji geliştirilmiş ve her il için öncelikler belirlenerek uygulamaya konulmuştur.

21.12.2005 tarihinde Başbakanlıkta Bakanlardan oluşan komite toplanarak yapılan çalışmalar değerlendirilmiş ve ihtiyaçlar belirlenmiştir.

2006 yılında modelin uygulandığı illerde, UNICEF Türkiye Temsilciliğinin teknik desteği ile SHÇEK Genel Müdürlüğünce Yeni Hizmet Modeli İl Değerlendirme Toplantıları düzenlenmiş ve illerin ilgili sektör temsilcileri ile İl Eylem Planları oluşturulmuştur.

2007 yılı Mayıs ayında ise Ankara'da Yeni Hizmet Modeli İzleme ve Değerlendirme Kurulu üyelerine ile Yeni Hizmet Modeli kapsamında yapılan çalışmalar değerlendirilmiş ve Bakanlar Komitesinin toplantı gündeminde hangi konuların ele alınmasının faydalı olacağı görüşülmüştür. İl Eylem Planları doğrultusunda yapılan çalışmaların değerlendirildiği rapor hazırlanmış, Bakanlıkların konu ile ilgili oluşturulan İzleme ve Değerlendirme Kurulu Üyelerine sunulmuştur. Çalışmaların başarılı yanları ve aksayan yönleri İzleme ve Değerlendirme Kurulu toplantısında tartışılmış ve gerekli tedbirlerin alınması yönünde kararlar alınmıştır.

Yeni Hizmet Modeli Uygulamalarının takibi için Bakanlıklarda oluşturulan İzleme ve Değerlendirme Kurulu üyeleri ile 14.10.2009 tarihinde SHÇEK Genel Müdürlüğünde bir toplantı yapılmış ve Yeni Hizmet Modeli İl Eylem Planlarının değerlendirilmesi çalışması kapsamında yapılacak çalışmalar tartışılmış ve illerde yapılacak değerlendirme çalışmalarına Bakanlık temsilcilerinin de katılmasının uygun olacağı kararlaştırılmıştır. Her ilin ziyaret edilmesi, illerde ilgili tüm sektör temsilcilerinin katılımının sağlanarak çalıştay yapılması, çalıştayda İl Eylem Planında belirlenen hedeflere ulaşıp ulaşılmadığı konularının tartışılması, ayrıca illerdeki uygulamaların yerinde görülmesi kapsamında kuruluş ziyaretlerinin gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır.

Başbakanlık Genelgesi ile uygulamaya konulan Yeni Hizmet Modeli'nin ve İl Eylem Planlarının Değerlendirilmesi amacıyla Sokakta Yaşayan/Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Geliştirilen Yeni Hizmet Modeli'nin İl Eylem Planlarının Değerlendirilmesi çalışmaları UNICEF Türkiye Temsilciliği işbirliği ile SHÇEK Genel Müdürlüğünce yapılmıştır. 02 Kasım 2009'da İzmir'de, 09 Kasım 2009'da Bursa'da, 29 Aralık 2009'da Ankara'da, 22-23 Şubat 2010'da Mersin'de, 24-25 Şubat 2010'da Adana'da, 17-18 Mart 2010'da Antalya'da, 25-26 Mart 2010'da Diyarbakır'da ve 19-22 Nisan 2010'da İstanbul'da gerçekleştirilen çalıştaylara kamu kurum ve kuruluşlarından, (İçişleri Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Valilikler vs.) üniversitelerden, belediyelerden ve sivil toplum kuruluşlarından temsilciler davet edilmiş ve katılımları sağlanmıştır.

Hizmet modeli, sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar olgusunu toplumsal dinamiklere bütüncül ve sistematik bir bakış açısı getirerek açıklamaya çalışmaktadır. Sorunu, Türkiye'nin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik koşullar ve değişim dinamikleri ile ilişkilendirmekte ve çözüm için temel yapısal dönüşümleri hedeflemektedir.

“Sokakta yaşayan çocuklar problematiğini, sadece ülke merkezli göç, işsizlik vb. nedenlerle açıklamaya çalışmak yeterli değildir. Belki de, sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar meselesinde ülkemizin göremediği ve sanki sürpriz bir durumla karşı karşıya kalmışçasına panik havasına kapıldığı şey, döngüsüne kapıldığı sosyal devinimi gerektiği gibi hissedemeyişi ve zamanlı bir karşı duruş alamayıdır. Oysa toplumsal nitelikli diğer problemler gibi, sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar problemi de Türkiye için sürpriz bir olgu olarak algılanmamalıdır. Pek tabii olarak bilinmektedir ki, her olgunun görünmeyen bir yüzü vardır. Tüm bunlar, yerel değerleri, değişkenleri ve kültür coğrafyasının parametrelerini inkar anlamına gelmemektedir.”

Model, olgunun arka planındaki toplumsal dinamikleri işaret etmektedir. Ayrıca, olguyu ortaya çıkaran arka planın, çeşitli değişkenlerin bir araya gelmesi ile oluştuğunu söylemektedir. Modelin öngördüğü çözüm stratejisi ise olguyu ortaya çıkartan toplumsal dinamiklerin bütününe müdahale edecek çok sektörlü bir yapıdır.

“Sokakta yaşayan çocuklar sorununa tekrar dönecek olursak, önemle söylememiz gereken, söz konusu sorunun çözümüne ilişkin, tüm mekanizmaları sektörler arası işbirliği çerçevesinde harekete geçirmek zorunda olduğumuzdur. Çünkü ulusal ölçekli eylem planları, ulusal bilincin oluşmasıyla işlerlik kazanır, gerçekleşir ve başarıya ulaşabilir.”

Öngörülen çok sektörlü yapı nedeniyle, 2005 yılına kadar sadece Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’nun sorumluluk alanında olarak görülen sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar olgusunun çözümlenebilmesi için birçok farklı Bakanlık ve bağlı kuruluşun bir arada çalışmasının zorunluluk olduğu belirtilmektedir. Böylece, modelin işaret ettiği karmaşık toplumsal dinamiklere yönelik kapsamlı bir çalışma yapılabileceği ve olguyu ortaya çıkaran etmenlerin ortadan kaldırılabileceği varsayımı baskın hale gelmektedir. Bu yapı çerçevesinde Model’in sorumluluk yüklediği kurumsal yapılar şunlardır:

- Aile ve Kadından Sorumlu Devlet Bakanlığı,
- Adalet Bakanlığı,
- İçişleri Bakanlığı,
- Milli Eğitim Bakanlığı,
- Sağlık Bakanlığı,
- Mahalli idareler (il özel idareleri ve belediyeler) ve Valilikler.⁷

Model, sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara yönelik olarak tasarlanan hizmet sunumunda yer alması gereken hizmet birimlerini de tanımlamıştır. Buna göre, sorunun yaşandığı il ve bölgelerde oluşturulacak, “Kordinasyon Merkezi, Mobil Ekip, Sokak Ofisi, Barınak, İlk Adım İstasyonu, ÇEMATEM/AMATEM/UMATEM, Tıbbi Rehabilitasyon Merkezi ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezi (ÇOGEM)” aracılığıyla çocuklara hizmet sunulması planlanmıştır.

Modelin öngördüğü hizmet sunumu ve işleyişi ise şu şekildedir:

“Durumları, meslek elemanları aracılığı ile tespit edilen sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar, aşağıda belirtilen hizmet modelinin içerisine dahil edilmek amacıyla, öncelikle hizmetten yararlanma direncini arttırmak ve kapalı mekanlara alışmasına yönelik ilk uyumlandırmayı gerçekleştirmek üzere İlk Adım İstasyonuna yönlendirilecektir. Hizmeti reddederek, madde kullanımından vazgeçmek istemeyen çocuklar ise korunmaları ve bu esnada da ikna edilmelerine yönelik çalışmaların gerçekleştirilmesi amacıyla Barınağa yönlendirilecektir. İlk Adım İstasyonunda, meslek elemanları tarafından uyum süreci tamamlandığı kanaati oluşan madde bağımlısı çocuklar, Sağlık Bakanlığı bünyesinde bulunan Tıbbi Tedavi Merkezine, tıbbi tedavisi tamamlandıktan sonra yine Sağlık Bakanlığı bünyesinde bulunan Tıbbi Rehabilitasyon Merkezine sevk edilecektir. Tıbbi rehabilitasyonu gerçekleştiren çocuklar Sosyal Rehabilitasyon Merkezine teslim edilecektir. İlk Adım İstasyo-

7 Paydaş kurum ve kuruluşların sorumlulukları Modelin tam metninde (bakınız Ek 5) yer almaktadır.

nunda uyum sürecini tamamlayan, sokakta yaşayan fakat madde kullanmayan çocuklar ise doğrudan Sosyal Rehabilitasyon Merkezlerine havalanabilecektir. Sosyal Rehabilitasyon Merkezinde, çocuklar, sorumluluk alma alışkanlığını kazanacak etkinlikler aracılığı ile, örgün veya mesleki eğitime dahil edilecektir. Bu süreçleri tamamlayan çocukların öncelikle aile yanına, bunun mümkün olmaması halinde, SHÇEK kurumlarına veya Milli Eğitim Bakanlığına bağlı YİBO'lara yönlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu süreçlerden sonra meslek edinerek işe yerleştirilen ve aile yanına dönmesi mümkün olmayan ya da kurum bakımı hizmetlerinden yararlanmak üzere yaşı uygun olmayan çocuklar ise Gençlik Evlerinden yararlandırılacaklardır. Bu süreçte her çocuk için sorumlu bir meslek elemanı (Sosyal Çalışmacı, Psikolog ve Çocuk Gelişimci) görevlendirilecek olup, çocukla ilgili sürecin başlangıcından itibaren, belirlenmiş nihai hedefe ulaşana kadar çocukla ilgili tüm havale, takip, değerlendirme, destek ve danışmanlık işlemlerinde, süreçte yer alacaktır.”

► BÖLÜM 4

SOKAKTA YAŞAYAN ve/veya ÇALIŞTIRILAN ÇOCUKLARA YÖNELİK YENİ HİZMET MODELİ ve İL EYLEM PLANI UYGULAMALARI

| 18 |

2005/05 no.lu Başbakanlık Genelgesi ile uygulanmaya başlayan “Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Hizmet Modeli” ve İl Eylem Planları çerçevesinde sekiz pilot ilde yürütülen çalışmalara ilişkin bulguların yer alacağı bu bölümde Adana, Ankara, Antalya, Bursa, Diyarbakır, İstanbul, İzmir ve Mersin illerine ilişkin değerlendirmeler sunulacaktır. Ayrıca bölümde, her bir kentteki sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara yönelik yürütülen çalışmaların ve kentte sorunlara yönelik kurumsal yapılanmanın yanı sıra, kentin sosyo-demografik ve ekonomik özellikleri, kentteki sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar sorununun boyutları ve temel karakteristiklerine ilişkin bilgilere de yer verilecektir.

ADANA¹

Sosyo-Demografik ve Ekonomik Özellikleriyle Adana

2009 yılı “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi” verilerine göre, Adana’nın toplam nüfusu 2.062.226’dır. Adana’da 0-19 yaş grubundaki nüfusun 749.231 kişiden oluştuğu görülmektedir. Nüfusun 1.805.145’i Adana kent merkezinde yaşamaktadır. Devlet Planlama Teşkilatı İl Bazında Gelişmişlik Göstergeleri (2003)’ne göre Adana, 81 il merkezi içinde sosyo-ekonomik gelişmişlik bakımından sekizincidir.

Adana’da son yirmi yıllık zaman diliminde nüfusun önemli ölçüde arttığı ve artışın büyük oranda iç göç hareketleriyle ilişkili olduğu bilinmektedir. Adana ili “Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı Çalışmaları” (SHÇEK, 2010) raporuna göre Adana’ya göç 1950’li yıllarda başlamış ve 1970’den itibaren hız kazanmıştır. Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nden Adana’ya yönelen göç hareketinin oranı % 38,6’dır.

Adana’ya yönelen göç hareketinin en temel özelliği mesleki becerilere sahip olmayan nüfusun artmasıyla ilişkilidir. Adana, en çok nitelikli göç veren, buna karşılık ise niteliksiz göç alan kentlerin başında gelmektedir². Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü’nün “Türkiye’de Göç ve Yerinden Olmuş Nüfus Araştırması”nda 14 il “göç veren iller” kapsamında belirlenmiştir. Bu 14 ilden göç alan ilk 10 il arasında Adana da yer almaktadır (Özdener, 2010: 37).

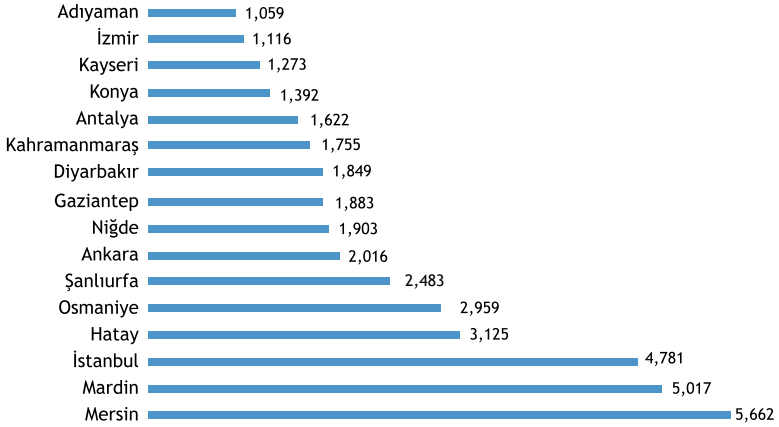
Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 2008-2009³ verilerine göre Adana’ya bu yıllar içinde 53.685 kişi göç etmiştir. Veriler dikkatle incelendiğinde ortaya çıkan durum oldukça ilgili çekicidir. Verilere göre, Adana Türkiye’nin hemen her kentinden göç almakla birlikte özellikle çevre illerden ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nden göç almaktadır.

1 Yeni Hizmet Modeli Çerçevesinde Adana’daki Kurumsal Yapılanma ve Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı Uygulamalarının Değerlendirilmesi başlıklı sunulan veriler 24-25 Şubat 2010 tarihlerinde elde edilmiştir.

2 Göçün Adana’ya etkileri sadece nüfus artışı değil, aynı zamanda ekonomik ve kültürelidir. Veriler, Adana’ya göçenlerin Adana’dan ayrılanlara göre eğitim düzeylerinin daha düşük olduğunu göstermektedir. Adana 1995-2000 yılları arasında 92.684 kişi göç almış, 133.181 kişi göç vermiştir. Net göç hızı -23,97’dir (Özdener, 2010: 37).

3 Detaylı bilgi için: Türkiye İstatistik Kurumu Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (Adnks) Veri Tabanı, <http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul?kod=4>. Erişim: 1.5.2010.

Şekil 2: 2008-2009 Rakamlarına Göre Adana'ya Göç Veren İller (1000 kişi ve üzeri)

1950'den bu yana Adana kent nüfusunun sekiz kat arttığı ifade edilmektedir. 1980-2000 yılları arasında Adana'nın nüfus artış hızı, Türkiye ortalamasının üstüne çıkmış ve özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden yoğun göç hareketi yaşanmıştır. Adana'nın Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla (GSYİH) içindeki payı azaldığından, nüfus artışının da etkisiyle hem işsizlik oranı artmış hem de kişi başına düşen GSYİH azalmış, Adanalı fakirleşmeye başlamıştır (Tanır, 2007, akt: Özden, 2010: 37).

İşsizlik rakamları bu durumun en güzel örneğidir. Türkiye İstatistik Kurumu 2009 Yılı Hane Halkı İşgücü Anketi Dönemsel Sonuçlarına⁴ göre 2009 yılında Adana ve Mersin'de işsizlik oranı %22'ye ulaşmıştır. Bu rakam Türkiye ortalamasının oldukça üzerindedir.

Adana'ya yönelen göç hareketinde dikkati çeken bir diğer nokta ise mevsimlik göç olgusudur.

“Yeterli gelir düzeyine sahip olmayan aileler, tarımsal işlerin yoğun olduğu ekim ve hasat zamanlarında çalışabilmek için, tarımsal işgücüne ihtiyaç duyulan yörelere göç ederek iş aramaktadır (Gürgen, 1982, Tuncer, 1990, akt: Özbekmezci ve Sahil, 2004: 262). Bu göçlerin büyük bir bölümü, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri gibi ücretli tarım işçiliğinin sürekli ve yaygın olmadığı bölgelerden, Çukurova ve Ege Bölgeleri gibi tarımsal faaliyetlerin yoğun olduğu bölgelere doğru olmaktadır. Özellikle endüstri bitkileri tarımının yoğun olarak yapıldığı Çukurova ve Ege Bölgesi'ne, bu bitkilerin çapa, sulama ve hasat dönemlerinde, Doğu, Güneydoğu ve Orta Anadolu Bölgelerinden göçler olmaktadır (Yurdakul, 1982, Anon, 1985, akt: Özbekmezci ve Sahil, 2004: 262).

4 TÜİK verilerine göre, işsizlik oranının en yüksek olduğu bölge yüzde 17,5 ile Akdeniz (TR6) Bölgesi iken, en düşük olduğu bölge yüzde 6 ile Doğu Karadeniz (TR9) Bölgesi'dir. 2009 yılında erkeklerin işsizlik oranının en yüksek olduğu bölge % 18,4 ile Güneydoğu Anadolu (TRC) Bölgesi iken, kadınlar için yüzde 19,9 ile İstanbul (TR1) Bölgesi olarak gerçekleşmiştir.

Adana'nın sahip olduğu verimli tarım toprakları, ailelerin her yıl yaz aylarında mevsimlik işçi olarak çalışmak üzere bölgeye gelmesine neden olmaktadır. Mevsimlik işçilerin ve ailelerinin zor yaşam koşulları altında çalıştıkları ve barınma, ısınma, elektrik gibi temel yaşamsal ihtiyaçlarını karşılamakta zorlandıkları bilinmektedir. Bu durumun özellikle çocuklar açısından temel bir tehdit oluşturduğu da açıktır. Mevsimsel göç hareketleri özellikle Adana'nın tarım sektörünün geliştiği ilçelerinde her yıl tekrarlanmaktadır.

Adana'nın son yirmi yıllık zaman diliminde hızla artan nüfusunun yanı sıra göze çarpan diğer bir özelliği de sanayisi ve ekonomik üretimiyle Türkiye'nin en gelişmiş illerinden biri olmasıdır.

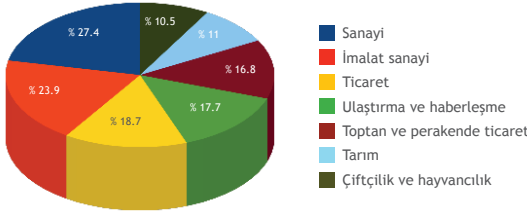
“Adana gelişmiş bir ildir. Mevcut uluslararası havalimanı, otoyol projeleri, Türkiye'nin en büyük organize sanayi bölgesi, küçük sanayi siteleri, üniversitesi, yeni açılan konut alanları, sağlık ve eğitim kurumları v.b. yeni atılımlarla gelişimini sürdürmektedir” (Özdener, 2010: 37).

Adana'nın ekonomik yapısı incelendiğinde sanayi ve tarım sektörlerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Buna karşın yıllar içerisinde tarımın yerel ekonomideki payının azaldığı ve yerini büyük oranda sanayi ve ticarete dayalı bir ekonomik yapılanmaya bıraktığı görülmektedir.

“1980'li yıllara kadar süren bu gelişme, Adana'da tarım dışı mesleklerde de önemli artışlara neden olmuştur. Daha sonraki yıllarda ise hükümetlerin farklı politikaları nedeniyle, tarım sektörü ekonomideki belirleyici rolünü kaybetmeye başlamıştır” (Özdener, 2010: 37).

Adana'da iktisadi faaliyet kollarına göre GSYİH incelendiğinde aşağıdaki rakamlara ulaşılmaktadır (TÜİK, 2001):

Şekil 3: 2001 Yılı Verilerine Göre Adana'da İktisadi Faaliyet Kollarının GSYİH'ye Oranı

Temel sosyo-ekonomik göstergeler açısından Adana'nın, Türkiye'nin en gelişmiş illeri arasında yer aldığı, ancak iç göç hareketleri sonucunda artan nüfusun ihtiyaçlarına yanıt verilememesi nedeniyle toplumsal yapıda çeşitli sorunlar ortaya çıktığı görülmektedir. Buna karşın, önemli ölçüde sanayi ve tarıma dayalı gelişmiş ekonomisi ve sahip olduğu organize sanayi bölgesi ile Adana'nın çekim merkezi olma özelliğini devam ettirdiği söylenebilir. Adana'da, ekonomik büyüme oranı yüksek olmasına rağmen işsizlik oranındaki artış dikkat çekicidir. Bu noktada, yerel düzeyde gelir dağılımının nasıl yapılandığı da incelenmelidir. Dansuk'a (1997: 74) göre İstanbul, Adana, Bursa ve Mersin illerinin GSYİH sıra-

lamasındaki yerlerinin ilerlemesine rağmen, kişi başına GSYİH sıralamasındaki yerlerinin gerilemesi, bu illerin gelir dağılımının diğer illere göre daha bozuk olduğunu göstermektedir. Böylece, Adana özelinde kentsel yapıdaki temel sorunların mevcut ekonomik üretimin nüfus gruplarına adaletli bir biçimde paylaştırılmamasından ve özellikle kentte göç edenlerin daha dezavantajlı bir konuma sürüklenmesinden kaynaklandığı söylenebilir.

Adana’da Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklar Sorunu

Adana’da sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar ile ilgili araştırmalar, kentteki soruna ilişkin farklı sayısal veriler sunmaları sebebiyle sokakta çalıştırılan ve çalıştırılma riski altında bulunan çocuk sayısını tam olarak yansıtmamaktadır. Ayrıca yapılan araştırmaların sayısal verileri incelendiğinde Adana’da düzenli olarak sokakta yaşayan çocuk olmadığı yönünde bulgulara rastlanmaktadır. Yanı sıra Adana’da sokakta çalıştırılan çocuk sayısının geçtiğimiz yıllara göre azalma eğiliminde olduğu görülmektedir.

Sokakta çalıştırılan çocuk sayısını tam olarak yansıtmamakla beraber, son 5 yılda Adana Çocuk Şube Müdürlüğüne tespit edilen sokakta çalıştırılan çocukların sayıları aşağıda gösterilmiştir (Adana İl Emniyet Çocuk Şube Müdürlüğü Verileri, 2009, akt: Özden, 2010: 40).

Tablo 1: Adana Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şubesi Müdürlüğü Verilerine Göre Sokakta Çalıştırılan Çocuklar

YAPILAN İŞ TİPLERİ	YIL				
	2004	2005	2006	2007	2008
Kâğıt toplayan	141	228	189	310	147
Boyacı	141	309	308	252	120
Satıcı	260	439	658	697	417
Tartıcı	35	32	20	14	18
Oto camı silen	16	26	7	3	15
Dilenci	15	48	32	23	22
Toplam	608	1082	1214	1299	739

Adana Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü verileri temel alındığında, net bir gösterge olmasa da sokakta çalıştırılan çocuklar olgusunun 2005-2007 yılları arasında görece yoğunluk kazandığı, 2008 yılı ile birlikte çocuk sayısında önemli bir azalma olduğu görülmektedir. Diğer bir noktaya ise atık madde toplama sektöründe çalıştırılan çocuk sayısının ulaşılan toplam çalıştırılan çocuk sayısının yaklaşık 1/5’ine karşılık gelmesidir. Bu durum Adana’da enformel katı atık toplama sektörünün çocuk işçiliği açısından önemli bir risk faktörü olduğuna işaret etmektedir.

“Adana Sokak Çocukları Derneği” (Uçan Balon Çocuk ve Gençlik Derneği) çocuk işçiliğiyle ilgili çalışmalarda bulunan sivil toplum kuruluşlarından birisi olup 1996 yılında hizmet vermeye başlamıştır. Sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan 150 çocuk, söz konusu dernekten hizmet almaktadır. Dernekten gün içinde hizmet alan çocuk sayısı ise ortalama

30'dur. Derneğin verilerine göre, sokağa çıktığımızda o gün için Adana sokaklarında rastlayabileceğiniz çocuk sayısı 150 olarak bildirilmektedir (Adana Sokak Çocukları Derneği Kayıtları. Adana, 2009, akt: Özde-ner, 2010: 39).

Adana İli Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı Çalışmaları (SHÇEK, 2010) raporuna göre ise ilgili birimlerde SHÇEK tarafından hizmet verilen çocuk sayısının 701 olduğu, Adana'da sokakta yaşayan çocuk bulunmadığı, toplam sokakta çalıştırılan çocuk sayısının ise yine 701 olduğu ifade edilmektedir.

Adana'da sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar ile ilgili araştırmalar incelendiğinde ortaya çıkan tablonun ortak noktaları şu şekilde özetlenebilir:

Adana'da sokakta çalıştırılan çocuklar sorununun, yaşanan iç göç hareketi ve düzensiz kentleşme ile yakından ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, Adana'nın sahip olduğu ekonomik büyüklük ve istihdam olanaklarına karşın, kentle bütünleşmemiş bir grubun varlığına işaret etmektedir.

Örneğin Kesmen'in (2007) araştırmasına göre, araştırmaya katılan sokakta çalıştırılan çocukların %46,88'inin Güneydoğu Anadolu, %42,50'sinin ise Doğu Anadolu Bölgesi'nden Adana'ya göç ettiği görülmektedir. Buna göre Adana'da sokakta çalıştırılan çocukların tamamına (%92,50) yakınının göç geçmişi olduğu söylenebilir. Çapur Okuşluk (2006, akt: Kesmen, 2007: 31-32) da araştırmasında Adana'da sokakta çalıştırılan çocukların %72,40'ının göç deneyimi yaşadığını belirtmektedir. Türkmen (1998, akt: Kesmen, 2007: 39-40), Adana'da sokakta çalıştırılan çocukların sosyo-demografik özelliklerini belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada, çocukların %81'inin Güneydoğu Anadolu, %8'inin ise Doğu Anadolu Bölgesi'nin çeşitli illerinden Adana'ya göç eden ailelerin çocukları olduğunu bildirmektedir. Gönültaş (2009: 67)'ın araştırmasına katılan çocukların da %53,8'inin Adana'ya göçle geldikleri görülmüştür.

Adana'da sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar ile ilgili verilerde ön plana çıkan ikinci nokta ise çocukların erken yaşlarda ailelerine destek olmak amacıyla çalıştırmaya yönlendirilmesi, annelerin düşük eğitim düzeyine sahip olması ve çocukların büyük bir bölümünün erkek çocuklardan oluşmasıdır.

Kesmen (2007)'in Adana 75. Yıl Çocuk ve Gençlik Merkezi'ne kayıtlı 9-17 yaşları arasında, sokakta çalıştırılan 160 erkek çocuk üzerinde yürüttüğü çalışmada ortaya çıkan bulgular şu şekilde özetlenebilir: Sokakta çalıştırılan çocukların yaş ortalaması 14,73±0,15'dir. Sokakta çalıştırılan çocukların %95'inin ailesi ile birlikte yaşadığı, %46,50'sinin okula devam ettiği, %7,50'sinin ise hiç okula gitmediği bulunmuştur. Sokakta çalıştırılan çocukların % 38,12'sinin sokakta çalışmaya 7-9 yaşları arasında başladığı ve sokakta en fazla yaptıkları işlerin sırasıyla simit satıcılığı (%34,18), kâğıt ve çöp toplayıcılığı (%32,50), mendil-çiçek-sakız vb. satıcılığı (%12,50), ayakkabı boyacılığı (%10,62) ve pazarda taşıyıcılık (%10,00) olduğu saptanmıştır. Sokakta çalıştırılan çocukların çalışma nedenleri incelendiğinde, aile gelirine katkıda bulunma (%58,75), para

biriktirme (%13,75), ailenin çocuğu çalışmaya zorlaması (%11,25), kendi ihtiyacını karşılama (% 7,50), ailenin borcunu ödeme (%5,00) ve iş ve meslek öğrenme (%3,75) olarak tespit edilmiştir.

Çapur Okuşluk (2006, akt: Kesmen, 2007: 31-32), Adana’da okula devam eden ve bir işte çalışan öğrenciler ile yaptığı çalışmada, çalışan öğrencilerin %95,60’ının erkek olduğunu, %47,50’sinin 13-14 yaşlarında olduğunu, %24,30’unun sınıf tekrarı yaptığını, babalarının %22,10’unun, annelerinin ise %65,50’sinin okuryazar olmadığını, %30,40’ının 12-13 yaşlarında çalışmaya başladığını, %13’ünün simit satıcılığı, %8’inin ayakkabı boyacılığı yaptığını bildirmektedir.

Dikkati çeken bir diğer nokta ise, net bir rakam olmasa da, Adana’da çocukların önemli bir bölümünün atık madde toplama işinde çalışmalarıdır. Öte yandan, Adana’da mevsimlik göç⁵ olgusunun çocuklar için önemli bir risk faktörü olduğu belirtilmektedir.

Gönültaş (2009: 83) Adana örneğinde suça sürüklenen çocuklar ile yaptığı çalışmada şu tespitlere yer vermektedir: “Adana’da uyuşturucu ve uçucu madde kullanan çocuklar ile suç işlemiş çocukların ıslah ve rehabilitasyonuna yönelik çalışmaların olmadığı ve ilgili kurumların yetersiz kaldıkları görülmektedir. Göçle kurulan yerlerdeki plansız şehirleşme ve dışı açılımda eksiklik çocukları olumsuz olarak etkilemektedir. Bundan dolayı şehirleşme ve bu kitlenin şehir hayatına adaptasyonuna yönelik faaliyetlerin artırılması gerekmektedir. Bu bölgelerde yapılacak fiziki rehabilitasyon, kentsel dönüşüm, çocuk suçluluğunun azaltılmasında etkili olacaktır. Çocukların yaşadıkları ortamlar ve mahallelere bakıldığında, sosyal açıdan mahrum olan yerler olduğu görülmüştür. Bu bölgelerde spor ve sosyal tesislerin yetersiz olduğu, çocukların kendilerine faydalı olabilecek şekilde vakitlerini geçirebilecekleri tesislerin olmadığı görülmüştür. Çocukların enerjilerini kanalize edebileceği ve spor yaparak hem zihinsel hem de fiziksel gelişimlerini artıracabilecekleri ortamların bulunması çocuk suçluluğunun azaltılması açısından önemlidir.”

İncelenen araştırmaların ışığında Adana’da sokaktaki çocuk olgusunun büyük oranda artan nüfus yapısına yanıt veremeyen kentsel hizmet bütünü, koruyucu-önleyici hizmetlerin yetersiz kalması ve gelir dağılımı-istihdam sorunları ile çevrelendiği söylenebilir.

Yeni Hizmet Modeli Çerçevesinde Adana’daki Kurumsal Yapılanma

Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Yeni Hizmet Modeli, temelde kurumlar arası işbirliği modeli olma özelliği taşıırken aynı zamanda soruna yönelik kurumsal yapılanmanın nasıl olması gerektiğini de belirlemektedir. Aşağıda yer alan tabloda Yeni Hizmet Modeli’nde yer alması beklenen hizmet birimlerinin Adana’da oluşturulma durumuna ilişkin bilgiler yer almaktadır.

5 Ocak 2005-Haziran 2007 tarihleri arasında yapılan “Adana-Karataş’ta Mevsimlik Tarım İşlerinde En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Eğitim Yoluyla Sona Erdirilmesi Projesi” kapsamında mevsimlik tarım için gelen ailelerin çocukları çalışma ortamından çekilip okula gönderilerek 3780 (1721’i tarım işlerinde çalışan, 2059’u çalışma riski taşıyan) çocuk eğitime kazandırmıştır (Can, 2007, akt: Özden, 2010: 39).

Tablo 2: Adana’da Yeni Hizmet Modeli’ne göre Bulunması Gereken Hizmet Birimleri

Hizmet Birimi	Mevcut	Mevcut Değil
Koordinasyon Merkezi	X	
Mobil Ekip	X	
Sokak Ofisi		X
Barınak		X
İlk Adım İstasyonu		X
ÇEMATEM / AMATEM / UMATEM		X
Tıbbi Rehabilitasyon Merkezi		X
Sosyal Rehabilitasyon Merkezi (ÇOGEM)	X	

Yeni Hizmet Modeli’nde oluşturulması beklenen hizmet birimlerinden sadece üçünün Adana’da mevcut olduğu görülmektedir. Bu birimler, koordinasyon merkezi, çocuk ve gençlik merkezi ve mobil ekiptir.

Koordinasyon merkezinin 75. Yıl Çocuk ve Gençlik Merkezi bünyesinde oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Kurumsal yapılanma tarama listesinden elde edilen verilere göre Adana’da hizmet veren iki mobil ekip bulunmaktadır. İki (2) ayrı araç ile sürdürülen çalışmalarda bir sosyal çalışmacının görevli olduğu ifade edilmektedir. Araçlar, hizmet vermek üzere il özel idaresi tarafından tahsis edilmiştir. Mobil ekiplerin 08.00-24.00 saatleri arasında çalıştığı ve 2010 yılı Mart ayı itibariyle hizmet sunulan çocuk sayısının 701 olduğu öğrenilmiştir.

Adana 75. Yıl Çocuk ve Gençlik Merkezi, 2000 yılında hizmet vermeye başlamıştır. 2010 yılı Mart ayı itibariyle 615 çocuk, hizmetten yararlanmıştır. Merkezde psiko-sosyal destek, ayni yardım, bireysel ve grup çalışmaları, eğitim, sağlık hizmetleri, beslenme hizmetleri, danışmanlık ve bilgilendirme çalışmalarının yürütüldüğü görülmektedir (SHÇEK, 2010).

Adana’da kız ve/veya erkek çocuklara yönelik bir İlk Adım İstasyonunun bulunmadığı, buna karşın kentte bulunan “Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi”nin İlk Adım İstasyonu olarak kullanıldığı anlaşılmıştır. Kentte, sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar sorununun niceliksel büyüklüğü düşünüldüğünde İlk Adım istasyonunun kurulmamış olması önemli bir eksikliklerdir. İlk Adım İstasyonunun kurulması yönünde çalışmalar devam etmektedir. (SHÇEK, 2010). Suça sürüklenen çocukların rehabilitasyonu ve topluma kazandırılması amacıyla oluşturulan “Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi”nin İlk Adım İstasyonu işlevini de yürütüyor olmasının uygun olmadığı düşünülmektedir. Kurumların farklı nitelikteki müracaatçı gruplarına hizmet vermesi hizmetin niteliğinin farklı şekillenmesine yol açacaktır. Bu kapsamda “Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi”nin çalışmalarının da olumsuz etkileneceği/etkilendiği açıktır.

Adana’da madde bağımlılığı ve tedavisi hizmetleri için özel olarak oluşturulmuş bir hizmet biriminin bulunmaması dikkati çekmektedir (çalıştaylardan elde edilen bulgulara göre UMATEM’in kuruluş çalışmaları devam etmektedir). Buna karşın, Adana’daki kurumsal kapasitenin madde bağımlılığı tedavisi açısından bütünüyle yetersiz olduğunu söylemek doğru olmayacaktır. Mevcut durumda, Adana’da madde kullanımı ve bağımlılığı önleme ve tedavi hizmetleri, Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi ve Adana Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hastanesi tarafından yürütülmektedir. Kentteki kurumsal yapılanma Yeni Hizmet Modeli açısından değerlendirildiğinde iki temel sorun ile karşılaşılmaktadır. Bunlardan ilki, sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara yönelik hizmet birimlerinin ve personel sayısının yetersizliğidir. Çalıştaylarda elde edilen bulgular, Adana İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü özelinde kuruluş sayısının yeterli olduğunu ve türlerinin arttığını, ancak meslek elemanı sayısının neredeyse aynı kaldığını göstermektedir. İkinci temel sorun ise madde bağımlılığı ve tedavisinde yaşanan kurumsal yapılanma eksikliğidir. Adana’da gerçekleştirilen değerlendirme çalışmasında, madde bağımlılığının Adana’da oldukça ciddi bir sorun olduğu tespiti, ilgili kurum ve kuruluş temsilcileri tarafından sıklıkla dile getirilmiştir. Buna karşın, kentte madde kullanımı ve bağımlılığı tedavisi sunan kurumların kapasitesinin son derece yetersiz olduğu ifade edilmiştir. Bu açılardan Yeni Hizmet Modeli’nin ideal biçimde uygulanabilmesi için gerekli altyapının henüz oluşturulmamış olduğu söylenebilir.

[26]

Diğer yandan, Adana’da son beş yıl içerisinde hizmete giren sosyal hizmet kuruluşlarının, özellikle bakım ve sosyal rehabilitasyon merkezi (BSRM) ile koruma bakım ve rehabilitasyon merkezlerinin (KBRM) Yeni Hizmet Modelindeki kurumsal yapılanmayı güçlendirdiği söylenebilir.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından Nisan 2007 tarihinde hazırlanan “Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Geliştirilen Hizmet Modeli’nin Değerlendirme Raporu”na bakıldığında, 16-17 Haziran 2005 tarihinde yapılan Yeni Hizmet Modeli Eşgüdüm Toplantısında Adana ili için önceliklerin belirlendiği, planlandığı ve uygulamaya geçilmesi için talimat verildiği görülmektedir. Bu çerçevede Adana ili’nin sahip olduğu önceliklerden birisi de “modelin işleyişine ilişkin fiziksel mekân ve alanların hazırlanması” olarak ifade edilmiştir. KBRM ve BSRM’lerin hizmete girmesi dışında Yeni Hizmet Modeli’nin gerektirdiği kurumsal yapılanmanın geliştirilmesi konusunda somut adımların henüz atılmadığı söylenmelidir. Ancak, UMATEM’in ve İlk Adım İştasyonunun hizmete girmesi için çalışmaların devam ettiği ve bunun kurumsal kapasiteyi önemli ölçüde artıracığı unutulmamalıdır.

Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı Uygulamalarının Değerlendirilmesi

Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı uygulamalarının değerlendirilmesi bölümü “Yeni Hizmet Modeli Uygulamalarının Değerlendirilmesi”, “Uygunluk, Uygulanabilirlik ve Bilgi Düzeyi”, “Koordinasyon Mekanizması ve Katılım” ve “Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı Uygulamalarının Güçlü ve Zayıf Yönleri” olmak üzere dört alt başlıkta ele alınmıştır.

Yeni Hizmet Modeli Uygulamalarının Değerlendirilmesi

Bilindiği gibi, sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara yönelik Yeni Hizmet Modeli'nin nihai hedefi çocukların eğitime veya mesleki eğitime yönlendirilmelerini, aileye geri dönmelerini, aileye dönüşün olanaklı olmadığı durumlarda ise kurum bakımına yönlendirilmelerini sağlamaktır. Bu noktada çocukların eğitime ve/veya istihdam amacıyla mesleki beceri kurslarına yönlendirilmeleri, madde bağımlılığı ve/veya diğer ruh sağlığı sorunlarına ilişkin olarak rehabilitasyon programlarına katılmaları öngörülmektedir.

24-25/02/2010 tarihlerinde Adana'da sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara yönelik geliştirilen Yeni Hizmet Modeli'nin ve İl Eylem Planlarının değerlendirilmesi amacıyla çalıştay düzenlenmiştir. Söz konusu çalıştaya; kamu kurum ve kuruluşlarından, yerel yönetimlerden, sivil toplum kuruluşlarından ve üniversitelerden temsilciler katılmıştır. Bu temsilcilerin çalıştayda, uygulamalara ilişkin iki nokta üzerinde durdukları görülmüştür.

Çalıştayda sıklıkla vurgulanan ilk nokta Adana'da ciddi bir madde kullanımı sorunu olması ve Adana'da madde bağımlılığına ilişkin bir hizmet biriminin bulunmamasıdır.

"Madde kullanımı çok yoğun. 1300 kişinin takibi yapılıyor şu an (Denetimli Serbestlik Şubesi tarafından). 1.000 tanesi madde kullanıyor. 116 tanesi madde bağımlısı çocuk."

"Çocukların maddeye ulaşması engellenmeli. Adana'da maddeye ulaşmak çok kolay. Madde bağımlılığının giriş kapısı olan sigaraya çocukların erişimi mutlaka engellenmeli." "Açıkta satılan sigaralar için tüm yetkili kurumlara 4 sene önce bir dilekçe ile başvuru yaptık. Sonrasında belediye konu ile ilgili bir baskın yaptı ama hala sarma sigara - açık sigara satışı devam ediyor."

Bu noktada, Çukurova Üniversitesi'ne bağlı bir birimin var olduğu, ancak kapasite açısından son derece yetersiz olduğu, bununla beraber 80 yatak kapasiteli bir merkezin açılması için çalışmaların başlatıldığı ifade edilmiştir. Sağlık Bakanlığına bağlı olarak hizmet veren Dr. Ekrem Tok Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hastanesinin bu eksikliği bir ölçüde kapattığı söylenebilir.

"Madde bağımlılığı ile ilgili üniversite bünyesinde küçük bir merkez var. 18 yaş altı çocukları kapsayan 80 yatak kapasiteli yeni merkezin çalışmaları temel atma aşamasına geldi."

"Madde bağımlıları için bölgede tedavi merkezi yok. Bu çok ciddi bir eksiklik."

Yeni Hizmet Modeli'nin uygulanmasında vurgulanan ikinci nokta ise Adana'da meslek edindirme kursları ve işe yerleştirilme konusunda yaşanan sorunlardır. Katılımcılar tarafından Adana'da meslek edindirme faaliyetlerinin hızla geliştiği, bu konuda kurumların birbiriyle işbirliği içinde çalıştığı, kapasitenin önemli ölçüde artırıldığı ifade edilmektedir. Buna karşın bazı katılımcılar, mevcut kurumsal kapasitenin yetersiz olduğunu, özellikle kurs sonrasında işe yerleştirilme konusunda istenen noktaya gelinmediğini belirtmektedir.

“Meslek edindirme kurslarında faaliyetler yetersiz kalıyor. İşe yerleştirilmede de başarısız. Meslek edindirme kurslarının daha istihdama yönelik olması gerekir. İŞKUR’a danışarak, iş garantili kursların açılmasını teşvik etmek gerek. İşçi ve memur istihdamında öncelikli kontenjan ayrılabilir mi? Tıpkı eski hükümlülerde olduğu gibi istihdamda belli oranlarda kota konmalı.”

Bu noktada geçmiş yıllara göre Adana’da mesleki eğitim konusunda önemli bir mesafenin kaydedildiği de ifade edilmiştir. Katılımcılar, kamu kurum ve kuruluşlarının ve sivil toplum örgütlerinin bir arada ortak faaliyetler düzenlediğini belirtmişlerdir.

“Ayrıca mesleki kurslar ile ilgili, İŞKUR ciddi mesafe kaydetti. Adana ölçeğinde geçen yıl 7 trilyon lira harcandı. İl İstihdam Kurulunda hep vurgulanan konu, kişisel özelliklere göre istihdama dayalı kursların açılması konusudur. 2010 yılı meslek edindirme yılı olacak.”

“Adana’nın örnek olacağı bir çalışma, “Çocuklar Okula Aileler Eğitime Projesi.” Toplum merkezlerinde aileleri eğitime alıyoruz, çocuk yetiştirme, okuma yazma ve hatta kuaförlük biçki dikişle meslek edindirmeye yönelik eğitimlere katılmaları sağlanıyor. İŞKUR destekli projeler geliştiriliyor, ilköğretimde okuyan çocukların abla ve ağabeylerinin meslek edindirme kurslarına katılması sağlanıyor.”

Uygunluk, Uygulanabilirlik ve Bilgi Düzeyi

Adana İl Eylem Planı, risk altındaki çocuklara ulaşma/sosyal mobilizasyon, eğitim, finansal destek, araştırma, izleme ve değerlendirme, savunuculuk, katılım, işbirliği başlıkları altında otuz (30) planlanmış faaliyetten oluşmaktadır. Adana İl Eylem Planı tarama listesinden elde edilen bulgulara göre, eylem planında yer alan faaliyetlerden beşinin tamamen veya kısmen gerçekleştirilemediği anlaşılmaktadır.

Tablo 3: Adana İl Eylem Planında Gerçekleştirilemeyen Faaliyetler

Planlanan Faaliyetler	Gerçekleştirilme Durumu
İsmailiye Köyü Uçan Balon Eğitim Merkezinin Sosyal Rehabilitasyon Merkezi’ne dönüştürülmesi.	Konuyla ilgili herhangi bir çalışma yapılmamıştır.
Özellikle SHÇEK çalışanları olmak üzere sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklarla çalışan tüm kamu çalışanlarının motivasyonlarının artırılmasına yönelik çalışmalar yapılması.	Konuyla ilgili herhangi bir çalışma yapılmamıştır.
Risk altındaki mahallelerde çocukların boş vakitlerini geçirebilecekleri mahalle, çocuk ve gençlik kulüpleri oluşturulması (en az 4 tane).	Konuyla ilgili herhangi bir çalışma yapılmamıştır.
İl Gençlik Komisyonu Alt Komisyonu tarafından düzenli olarak yerinde inceleme yapılması.	Çalışmaların devam ettiği belirtilmektedir.
İl Eylem Planı kapsamında yapılan çalışmaların 3’er aylık dönemler halinde İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü tarafından raporlandırılarak İl Gençlik Komisyonuna sunulması	İlgili kurumlardan raporlar düzenli gelmediği için uygulamada güçlükler bulunmaktadır.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından 2007 yılı Nisan ayında hazırlanan “Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Geliştirilen Hizmet Modeli’nin Değerlendirme Raporu”na bakıldığında, 16-17 Haziran 2005 tarihinde yapılan Yeni Hizmet Modeli Eşgüdüm Toplantısı’nda Adana ili için önceliklerin belirlendiği, planlandığı ve uygulamaya geçilmesi için talimat verildiği görülmektedir. Bu çerçevede 2005 yılında yapılan eşgüdüm toplantısında Adana ilinin sahip olduğu öncelikler Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı açısından şu şekilde ifade edilmiştir:

1. “Hizmet Modeli”nin uygulanmasına katılacak kamu personelinin tahsisi ve nitelikli hale getirilmesi (üniversite işbirliği ile en az 6 ay sürecek bir oryantasyon eğitimi sonucunda personele sertifika verilmelidir).

2. Modelin finansal kaynaklarının açıkça belirlenmesi ve mahallinde büççelendirilerek uygulanması.

3. Sivil toplum kuruluşlarının ve gönüllü kişilerin sisteme entegre edilmesi ve gönüllülüğün özendirilmesi.

2005’de belirlenen önceliklerin, aradan geçen beş yıl içerisinde büyük oranda gerçekleştirilemediği ifade edilmelidir. Bu durum, İl Eylem Planı’nın uygulanabilmesi için gerekli olan işbirliğinin ve koordinasyonun etkin bir biçimde yaratılmadığını düşündürmektedir.

Öte yandan, Adana İl Eylem Planında, sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar ile risk altındaki çocuklara tek elden sağlık, tedavi ve psiko-sosyal destek hizmetin verileceği bir merkezin (İlk Adım İstasyonu) İl Gençlik Komisyonu bünyesinde kurulması planlanmış olup ihtiyaç duyulmaması nedeniyle bu çalışmanın yürütülmediği görülmektedir. Oysa raporun önceki bölümlerinde de belirtildiği gibi Adana’daki kurumsal yapılanmanın Yeni Hizmet Modeli’nin uygulanabilmesi için yetersiz olduğu, gerektirdiği hizmet birimlerinin birçoğunun henüz oluşturulmadığı ve İlk Adım İstasyonunun da bu kapsamda ihtiyaç duyulan bir birim olduğu açıktır.

Çalıştay katılımcılarının İl Eylem Planı hakkındaki bilgi düzeylerinin oldukça yetersiz olduğu, bu noktada İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü temsilcilerinin Plana ilişkin daha detaylı bilgiye sahip oldukları anlaşılmaktadır. İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü dışındaki kurum/kuruluş temsilcilerinin İl Eylem Planından haberdar oldukları, ancak içeriğini bilmedikleri görülmüştür. Çalışma gruplarına katılan kurum/kuruluş temsilcilerinin hiçbirinin Planın hazırlık sürecinde yer almadığı ifade edilmiştir.

“Çalışmayı biliyorum ancak basamak basamak iş akışının olduğunu bilmiyordum. 2 ayda bir yapılan İl Koordinasyon Kurulunda konular tartışılıyor. Toplantı öncesinde böyle net bir belge olacağını tahmin etmemiştim.”

Öte yandan, çalışmaların İl Eylem Planı dâhilinde yürütülmediği katılımcılar tarafından dile getirilmiştir.

“1,5 senedir Adana’dayım. Benim de İl Eylem Planları’ndan haberim yoktu. İçeride eylem planında var olan pek çok şeyi dağınık ve birbirinden bağımsız zaten yapmışız ama bir plan çerçevesinde değil.”

Çalışmaların İl Eylem Planı dâhilinde yürütülmediği yorumu İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü çalışanları ile gerçekleştirilen çalıştaylarda da tekrarlanmıştır.

“Mevcut uygulamalar yapılıyordu, ama plan dâhilinde değil.”

İl Eylem Planı uygulamalarına ilişkin bilgi yetersizliğinin ve uygulamalarda ortaya çıkan temel sorunun personel değişimi olduğu yorumu yapılmaktadır.

“İl eylem planları konusunda, kurumlar kalıcı ama personel geçici olduğu için işlerin sürdürülebilirliğinde sorun yaşanıyor. Bu konuda, en azından eylem planının, planlanmasından uygulanmasına ve hatta izleme ve değerlendirilmesinin de yer aldığı en az 1 yıl sonrasını kapsayacak bir görevlendirme, işin kalitesi ve sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından çok önemli. İşler aynı, ancak kişiler değiştikçe yaklaşımlar da değişiyor.”

İl Eylem Planı'nın kapsamı ve Adana'nın yerel ihtiyaçlarına yanıt verilebilirliği konusunda farklı görüşlerin ortaya çıktığı görülmektedir. Örneğin bazı katılımcılar, Planın ihtiyaçlara uygun olarak tasarlandığını ifade ederken finansal kaynak sıkıntısını ön plana çıkarmaktadır.

“Maddeler uygun ancak bütçe uygun değil.”

Çalışma gruplarında katılımcıların, İl Eylem Planı uygulamalarının sağlıklı yürütülmesi için bütçe olanaklarının artırılması ve Plan'da yer alan faaliyetlere ilişkin bütçe kalemlerinin belirlenmesi gerektiğini belirttikleri görülmektedir. Katılımcılar, Eylem Planlarında belirlenen faaliyete ilişkin yöntem ve değerlendirme bölümlerinin olması gerektiğini düşünmektedir.

“Muhtarlara eğitim vermek istediğim zaman finansal kaynak aktarımı olması gerekir. Kent bünyesinde çocuk meclisi var. Eylem planında yöntem ve değerlendirme kriteri de yer almalı.”

Öte yandan, Plan'da yer alan faaliyetlerle hedeflerin örtüşmediğini ifade eden katılımcılar da bulunmaktadır.

“Hedeflerle eylem planı örtüşmüyor. Ütopik olarak hazırlanmış.”

İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü çalışanları ile gerçekleştirilen çalıştayda ise İl Eylem Planı'nda yer alan faaliyetlerin mevcut durumu tamamen yansıtmadığı, çok daha fazla sayıda ve farklı nitelikte çalışmaların sürdürüldüğü ifade edilmiştir.

“Eylem planı bizim yaptığımızdan daha yalın. Yaptıklarımız bunun üzerinde.”

Koordinasyon Mekanizması ve Katılım

Adana'da İl Eylem Planı'nın uygulanmasıyla ilgili gerçekleştirilen değerlendirmeler kurumlar arası işbirliği ve koordinasyon konusunda da önemli bulguları ortaya çıkarmaktadır. İl Eylem Planı çalışmalarında, kurumlar arası işbirliğinde sorun yaşandığı, işbirliğinin istenen düzeyde olmadığı ifade edilmektedir. İşbirliğinde yaşanan sorunun ilk boyutunu, yerel yönetimlerin İl Eylem Planı uygulamalarında etkin biçimde yer almasının sağlanamaması oluşturmaktadır.

“Belediyeler topladıkları dilenen, sakız satan çocukların bilgilerini iletse bile bize yeter. Toplantıya belediyelerden yetkili kimse gelmiyor.”

“Belediyeden en ufak bir destek alamıyoruz. Personel sıkıntımız var. Alanda çalışacak kişiler lazım. 1-2 kişi oluyor, o da diğer taraflara kaydırılıyor.”

“Yapılan çalışmalarla ilgili muhatap kişi bulamıyoruz. Her kurumdan bununla ilgili işi yapan kişileri bulamıyoruz. Belediyeler çalışmalarda yer almıyor.”

Bu noktada yerel yönetimlere bağlı birimlerin sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar konusunda görevlerini yerine getirmedeği de belirtilmektedir.

“SHÇEK olarak çalışmaları yürütüyoruz; sokakta satıcı olan çocuğa zabıta gidip müdahale etmiyor, pazarda satıcılık yapıyor, zabıta yine müdahale etmiyor; En azından çocuk şubesine ihbarda bulunsa. Çocuk şubenin 24 saat dolaşan 1 tane aracı var. Hangi birine yetişsin. Hizmeti hızlandırmak için diğer kurumlar da eş zamanlı destek olsa.”

İşbirliği konusunda ifade edilen ikinci sorunun ise kurumların hizmetlerinin yeterince koordine olmamasından kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

“...ancak kurumlar koordine olamamış.”

Koordinasyon eksikliğinin hizmetlerin etkililiğini önemli ölçüde azalttığı görülmektedir. Adana özelinde sıklıkla dile getirilen konu, sosyal yardım hizmetlerinin koordine olmaması, izleme ve değerlendirme çalışmalarının yapılamaması nedeniyle etkililiğin istenen noktaya ulaşmamasıdır.

“Ne giysi yardımı, ne nakit para yardımı işe yarıyor. Parayı verirken ta kipte olmamız. Giysi veriyorsunuz, çocuklar bunları satıp nakde çeviriyor. Biz dernek olarak verilen ayakkabıyı ertesi gün çocuğun ayağında görmüyorsak, bir daha o çocuğa yardım yapmıyoruz.”

“Verilen sosyal yardımlar konusunda bütünlük yok. Bilgi bütünlüğü açısından il düzeyinde tek elden yürütülmeli.”

Adana İl Eylem Planı uygulamalarında daha çok kamu kurum ve kuruluşlarının etkinliklerinden bahsedildiği, sivil toplum örgütlerinin ve Çukurova Üniversitesi'nin uygulamalara katkısının belirsiz olduğu, Plan'ın bu yönde revize edilmesi gerektiği aktarılmıştır.

“Şu ana kadar hep kamu kurum ve kuruluşlarının sorumluluklarından bahsedildi, bu bağlamda STK ve üniversitelerin de sorumluluklarının ve bu kurumlardan beklenenlerin çerçevesi çizilmeli.”

Çalıştayda üniversite temsilcilerinin, üniversitenin olası desteğine ve rolüne ilişkin şu ifadeleri dile getirdiği görülmüştür.

“4 yıldır bu işin içindeyim ama son 4 toplantıdır kurumlara çalışmaya başladım. Sadece halk sağlığı değil, sosyal bilimlerin hepsiyle çalışılması ve hatta belki üniversite kendi bünyesinde bir alt komisyon oluşturma-

lı... Üniversite desteği konusunda: Gönüllü çalışıyoruz. Doğru yerden, doğru kanaldan ulaşıldığında, Çukurova Üniversitesi'nin talebi geri çevirmesi mümkün değildir. Konunun bilimsel olarak ele alınması her zaman yarar sağlayacaktır.”

Kurumlar arası işbirliğinde yaşanan diğer sorunun, kuruluş düzeyinde bazı yöneticilerin ilgisiz tutumları sonucunda ortaya çıktığı görülmektedir. Bu noktada özellikle İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü çalışanlarının bazı okul müdürleri ile iletişim kurmakta güçlük çektikleri anlaşılmaktadır.

“... ve ... semtindeki okul müdürleri ile görüştüğümüzde, başımıza iş çikarma diyen kişilerle de karşılaşılıyor.”

Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı Uygulamalarının Güçlü ve Zayıf Yönleri

Katılımcılar, Adana'da gerçekleştirilen çalışmalar sonucunda; sokakta çalıştırılan çocukların sayısının son bir yıl içinde azaldığını, medya kuruluşları aracılığıyla halkın bilinçlendirilmesi ve halk desteğinin alınması konusunda önemli ilerleme sağlandığını, kurumlar arası işbirliği ve eşgüdüm konusunda iyileşme olduğunu, konuyla ilgili kurulların düzenli olarak toplanmasının sağlandığını, kurumların kendi içerisinde uyguladığı etkinlik, faaliyet veya destek programlarının çeşitlendirilmiş olduğunu, muhtarlıkların sürece kısmen dâhil edilebildiğini, okullarda öğrencilere ve ailelere yönelik bilgilendirme çalışmalarının arttığını, çocuklara yönelik meslek edindirme kurslarının sayıca ve nitelik olarak geliştirildiğini, mobil ekip çalışmalarının geliştirildiğini, sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara yönelik veri toplama ve kayıt altına alma konusunun çalışmalar ile birlikte önem kazandığını ve İl Özel İdaresi'nin ekonomik desteğinin sağlandığını belirtmişlerdir.

Katılımcılara göre çalışmaların zayıf yönleri şunlardır: Katılımcılar, Adana İl Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şubesi'nden yeterli desteğin alınmadığını düşünmektedir. Yerel yönetimlerin katkılarının yetersiz olduğu konusunda ortak kanaat bulunmaktadır. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı ile İl Özel İdaresi kaynaklarından İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğüne bağlı kuruluşların yeterince yararlanmadığı, Çukurova Üniversitesi'nin destek ve katılımının artırılması gerektiği ifade edilmektedir. Adana'da koruyucu-önleyici çalışmaların istenen düzeyde olmadığı eleştirisi sıkça dile getirilmektedir. Bağlantılı bir biçimde, aile danışma merkezi ile toplum merkezi sayısının yetersiz olduğu eleştirisi yöneltilmektedir. Katılımcılara göre, Adana'da meslek edindirme kurslarına yeterince ağırlık verilmemekte ve çocukların ailelerine yönelik istihdam olanakları yetersiz kalmaktadır. Ayrıca ailelere yönelik sürdürülen eğitim çalışmalarında babalara ulaşma konusunda da sorunlar yaşanmaktadır. Okul sosyal hizmeti uygulamalarının başlatılmaması önemli bir eksiklik olarak ifade edilmiştir. Katılımcılara göre uygulamaların önemli bir eksikliği altyapı sorunlarından kaynaklanmaktadır. Adana'da Yeni Hizmet Modeli'nin öngördüğü kurumsal yapılanmanın ha-

zır olmaması (Sokak Ofisi, Barınak ve İlk Adım İstasyonları'nın henüz oluşturulamamış olması) nedeniyle sorunlar yaşandığı ve meslek elemanı sayısının yetersiz olduğu ifade edilmektedir. Adana'da göze çarpan bir diğer konu ise kentlin sunduğu potansiyele karşın sivil toplum alanının yeterince kullanılmaması ve sivil çabaların çalışmalara entegre edilememesidir.

Adana'da Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı'nın değerlendirilmesi çalışmasında, Plan'ın ve uygulamaların geliştirilmesi amacıyla dile getirilen öneriler ise şu şekildedir:

- Toplumsal bilinç yaratılması için medya kuruluşlarının etkin desteği sağlanmalıdır.
- Göç veren ve göç alan iller, önleyici çalışmalar konusunda ortak hareket etmelidir.
- Adana'da düzenlenen Altın Koza Film Festivali aracılığı ile sanatçıların konuya destek vermeleri sağlanmalıdır.
- Çocukla ilgili, kurumlar arası ortak veri akışı ve bilgi ekranı gibi sistemler kurulmalıdır.
- İl içerisinde izleme komiteleri ve izleme cetvelleri hazırlanmalıdır.
- İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü, meslek elemanı sayısı ve ekipman açısından geliştirilmelidir.
- Yaz aylarında okullar açık olmalı, yetişkin eğitimi yaygınlaştırılmalıdır.
- Çocuklara yönelik rekreasyon alanlarının sayısı ve niteliği artırılmalıdır.

Elde edilen bulgular ışığında, Adana'da sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar sorununa yönelik çalışmaların genel görünümü şu şekilde özetlenebilir:

Valilik, İl Emniyet Müdürlüğü ve İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü'nün konuya hassasiyetle yaklaştıkları, bu yaklaşımın uygulamalara olumlu yansıdığı görülmektedir. Mesleki beceri kurslarının yaygınlaştırılması konusunda kuruluşların kapasitelerini önemli ölçüde artırdıkları, ancak çocuklara ve ailelerine istihdam yaratılması konusunda eksikliklerin yaşandığı dile getirilmektedir. Madde bağımlılığının tedavisine yönelik hizmet birimlerinin yetersiz olduğu, ancak bu konuda yaşanan eksikliğin giderilmesi yönünde çalışmaların devam ettiği ifade edilmektedir. Kurumlar arası işbirliğinin, İl Eylem Planı ile birlikte bir ölçüde iyileştirildiği, ancak istenen düzeyde olmadığı anlaşılmaktadır. Hizmetlerin koordinasyonunda önemli sorunlar yaşandığı ve sık personel değişiminin uygulamaları aksattığı ortaya çıkmaktadır. Yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının İl Eylem Planı uygulamalarına etkin katılımının sağlanamadığı, rollerinin belirsiz olduğu ve planın uygulanabilmesi için gerekli finansal kaynakların belirgin olmadığı görülmektedir.

ANKARA¹

Sosyo-Demografik ve Ekonomik Özellikleriyle Ankara

2009 yılı “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi” verilerine göre, Ankara’nın toplam nüfusu 4.650.802’dir. Ankara’da 0-19 yaş grubundaki nüfusun 1.366.561 kişiden oluştuğu görülmektedir. Nüfusun 4.513.921’i Ankara’da il ve ilçe merkezlerinde yaşamaktadır.

Başkent Ankara’nın nüfusu, ekonomik ve politik olayların gelişimine bağlı olarak değişkenlik göstermiştir. Nüfusun yıllara göre değişimine bakıldığında; 1522’de 12 bin-16 bin, 1600’de 23 bin 29 bin, 1700’de 45 bin, 1830’da 22 bin 500, 1900’de 32 bin, 1920’de 28 bin iken, Türkiye Cumhuriyeti’nin başkenti olarak kabul edilışinden itibaren nüfusta hızlı bir artış yaşandığı görülmektedir. Ankara’nın, son yirmi yıllık süreçte yaşanan yoğun iç göç hareketinden etkilendiği ve kentin 1990’da 3.236.378 olan nüfusunun 2000’de 4.007.860’a yükseldiği görülmektedir.

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 2008-2009 verilerine göre Ankara’ya bu yıllar içinde 168.193 kişi göç ederken, 131.114 kişi Ankara’dan göç etmiştir. Rakamlara göre Ankara, Türkiye’nin hemen her bölgesinden, ancak özellikle çevre illerden göç almaktadır. (Bkz. Tablo 4)

Ankara’nın sosyo-ekonomik gelişme çizgisinin Cumhuriyetin ilanı ile başladığı ve başkent olmasıyla birlikte kentin hızlı bir gelişim gösterdiği bilinmektedir. “Cumhuriyet’ten önceki Ankara’nın, Kaletpe ve çevresinde geliştiği, toplam nüfusun otuz bin (30.000) olduğu görülmektedir. Kentin o dönemde başlıca geçim kaynağının tarım ve hayvancılık olduğu ve kısıtlı bir ticari yaşamın varlığı göze çarpmaktadır. Cumhuriyetin ilk yıllarıyla beraber Ankara’da bir yoğunlaşma dönemi yaşanmıştır. Başkent olmanın gerektirdiği hizmetleri verebilecek bir şehrin kurulması amacı ile başlatılan alt ve üstyapı inşaatları önce ticari hayatı canlandırmıştır. Makina ve Kimya Endüstrisi Kurumu, Sümerbank ve Eti-bank gibi kamu sanayi kuruluşlarının ve bu kuruluşlara bağlı fabrikaların Ankara’da yapılmış olması, bu fabrikalara yan sanayi olarak çalışan küçük boyutlu özel işletmelerin kurulmasını teşvik etmiştir. Bu gelişmeler, diğer yerleşim yerlerinden Ankara’ya nüfus göçünü başlatmıştır. Böyle-

1 Yeni Hizmet Modeli Çerçevesinde Ankara’daki Kurumsal Yapılanma ve Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı Uygulamalarının Değerlendirilmesi başlıklı atında sunulan veriler 29.12.2009 tarihinde elde edilmiştir.

likle Ankara’da sanayileşme ve artan nüfus, birbirinin hem sebebi hem sonucu olmuştur” (Ankara Sanayi Odası, http://www.aso.org.tr/kurumsal/index.php?sayfa_no=40, erişim: 1.5.2010).

Tablo 4: 2008-2009 Yılı Rakamlarına Göre Ankara’ya Göç Veren İller²

(1500 kişi ve üzeri)					
	Sayı		Sayı		Sayı
Adana	2.958	Hatay	2.053	Niğde	1.655
Ağrı	1.623	Mersin	3.395	Ordu	2.189
Amasya	1.561	İstanbul	15.438	Şanlıurfa	2.180
Antalya	4.562	İzmir	6.087	Samsun	3.834
Balıkesir	2.170	Kars	1.987	Sivas	2.819
Bolu	2.195	Kayseri	3.376	Tokat	2.962
Bursa	3.523	Kırşehir	4.439	Trabzon	1.833
Çankırı	5.356	Kocaeli	2.281	Şanlıurfa	2.180
Çorum	10.028	Konya	5.786	Van	1.874
Diyarbakır	3.003	Malatya	2.282	Yozgat	8.832
Erzurum	2.710	K.Maraş	1.611	Zonguldak	1.666
Eskişehir	3.326	Mardin	1.460	Aksaray	2.110
Gaziantep	1.571	Muğla	1.778	Kırkkale	7.716

Ankara’nın ekonomik ve ticari kapasitesinden çok bürokratik yapılanmasına bağlı bir gelişim gösterdiği bilinmektedir. Merkezi yönetim kuruluşlarının Ankara’da bulunması, kentin çekiciliğini arttıran faktörlerden biridir. Buna karşın, Ankara’nın son yıllardaki sanayi hamlesi ile memur, ticaret ve tarım kenti kimliğinden sıyrılıp bir sanayi kenti kimliğine büründüğü ifade edilmektedir (Ankara Sanayi Odası, http://www.aso.org.tr/kurumsal/index.php?sayfa_no=41, erişim: 1.5.2010).

Ekonomik göstergelere bakıldığında ise Ankara’nın görünümü şu şekildedir: TÜİK (2010) Ocak-Nisan 2010 dış ticaret istatistiklerine göre, Ankara’nın toplam ihracatı 1.682.810.000 Amerikan Doları’dır. Aynı dönem içerisinde Türkiye’nin toplam ihracatı 35.663.087.000, İstanbul’un 18.768.500.000, İzmir’in 2.072.155.000 ve Bursa’nın ise 1.533.922.000 Amerikan dolarıdır. Bu açıdan Ankara’nın ihracat rakamlarının diğer metropollere göre düşük olduğu görülse de, Türkiye’nin önemli ekonomik merkezlerinden biri olduğu açıktır. Ankara’da kişi başına düşen GSYİH (Gayri Safi Yurtiçi Hasıla)’nin 2001 rakamlarına göre 2.752 ABD Doları olduğu hesaplanmıştır. Bu rakamın 2006 yılı itibarıyla yaklaşık 9.600 Amerikan doları olduğu belirtilmektedir (Radikal Gazetesi, 8 Aralık 2006).

2 Detaylı bilgi için: Türkiye İstatistik Kurumu Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (Adnks) Veri Tabanı, <http://tui-kapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul?kod=4>. Erişim: 1.5.2010.

Ankara'nın mevcut ekonomik kapasitesinin artan nüfusa yanıt ve remediği ve Türkiye'nin temel yapısal sorunlarının Ankara'da da görünür olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin, net bir yoksulluk göstergesi olmasa da Ankara Büyükşehir Belediyesinin yaklaşık 400.000 aileye çeşitli nitelikte sosyal yardım sunduğu bilinmektedir (<http://www.tumgazeteler.com/?a=4157874>, erişim: 1.5.2010). Türkiye'de temel yoksulluk göstergelerinden bir diğeri ise yeşil kartlı kişi sayısıdır. Yeşil Kart Bilgi Sistemi (<http://sbu.saglik.gov.tr/yesil/>) verilerine göre (2010-06-03 tarihi itibarıyla) Ankara'da 167.236 kişi yeşil kart sahibidir. TÜİK işgücü istatistikleri veri tabanı verilerine (2008) göre de Ankara'da işsizliğin önemli bir toplumsal sorun olduğu anlaşılmaktadır. Yaş gruplarına göre incelendiğinde, Ankara'da işsizlik oranının 15-19 yaş aralığı için %25,9, 20-24 yaş aralığı için %24,2, 25-34 yaş aralığı için %11,5, 35-54 yaş aralığı için ise %7,7 olduğu görülmektedir.

Ankara'da Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklar Sorunu

Ankara; İstanbul, Diyarbakır, Mersin gibi metropollerle karşılaştırıldığında sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar olgusunun görece daha az görüldüğü bir kent olarak tanımlanabilir. Jandarma Genel Komutanlığı'na bağlı olarak hizmet veren çocuk merkezlerinin de kurulduğu tarihten bugüne kadar Ankara'da toplam 652 çocuğa ulaştığı, hizmet sunulduğu görülmektedir. Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şubesi Müdürlüğü, Behice Eren Çocuk ve Gençlik Merkezi ile Ankara Valiliği Çocuk Eğitim ve Tedavi Merkezinin 2003 yılı verilerine göre, Ankara sokaklarında 234 çocuk yaşamaktadır. Bu çocukların 218'i uçucu madde kullandığını ifade etmiştir. Behice Eren Çocuk ve Gençlik Merkezince 2003 yılında toplam 125 çocuğa hizmet verildiği görülmektedir. Ulus Çocuk ve Gençlik Merkezinde (merkez kapatılmıştır) de 2003 yılı itibarıyla kayıtlı 697 çocuk vardır. Ankara'da 1997 yılından 2003 yılına kadar ulaşılan toplam çocuk sayısı 1245'dir (TBMM Raporu 2, 2004: 58, akt: Bayraktar, 2007: 44-45).

Ankara'da sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar olgusu ile gerçekleştirilen çeşitli araştırmaların sonuçları aşağıda özetlenmeye çalışılmıştır. Araştırmalar, görüşülen çocukların göç deneyimi ile düşük eğitim düzeyine sahip olduğunu göstermektedir. Örneğin, Acar (2000: 80)'ın Ankara'da sokakta çalıştırılan çocuklarla yaptığı araştırmada, çocukların 1/5'inin Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bulunan illerde doğdukları ortaya çıkmıştır. Araştırmaya göre, çocukların ailelerinin önemli bir bölümünün de Ankara'nın ilçelerinden ve/veya çevre illerden Ankara'ya göç ettikleri görülmektedir.

İlik ve diğerleri (1994)'nin çocukların çalışma yaşamlarını incelemek amacıyla Ankara Sokaklarında Çalışan Çocuklar Merkezi'ne kayıtlı 250 çocukla yaptığı betimleyici çalışmada da çocukların büyük çoğunluğunun ilkokula ve ortaokula gittiği, annelerin ise tamamına yakınının okuryazar ve ilkokul mezunu olduğu görülmektedir. Babaların ise yarıdan fazlasının ilkokul mezunu olduğu belirlenmiştir.

Zeytinoğlu (1991:108) tarafından Ankara’da sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar sorununa ilişkin olarak yapılan araştırmada çocukların bireysel özellikleri, çalışma yaşamları ve aile özellikleri incelenmiştir. Araştırmada çocukların çoğunun okula gittiği ve okul dışı saatlerde düzenli olarak sakız, su, balon, simit sattıkları, ayakkabı boyayıp hamallık yaptıkları görülmüştür. Çocukların sık sık iş değiştirdikleri, o dönem hangi iş para getiriyorsa onu yaptıkları saptanmıştır.

Çevik (1997)’in Ankara Sokaklarında Çalışan Çocuklar Merkezine kayıtlı sokakta çalıştırılan çocukların özelliklerini incelemek amacıyla yaptığı araştırmada da çocukların tamamının erkek çocuklardan oluştuğu, yarıya yakınının 12 yaşında olduğu, %27,72’sinin 10 yaşından beri çalıştığı, ailelerin yarısında baba ve kardeşlerin çalıştığı, çocukların ayakkabı boyacılığı ile su, poşet, kağıt mendil satıcılığı gibi işler yaptıkları görülmüştür. Çocukların tamamına yakınının, kazandığı parayı ailesine verdiği saptanmıştır.

Acar (2000: 145) tarafından Ankara’da sokakta çalıştırılan çocuklarla yapılan araştırmada da, çocukların %20’sinin sigara, %4,3’ünün alkol, %4,3’ünün uyuşturucu, %2,9’unun bali ve uhu kullandığı görülmüştür.

Beritan (2006) tarafından gerçekleştirilen çalışmada ise Ankara İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğüne bağlı çocuk ve gençlik merkezlerinde ve Ulus, Kızılay ve Bakanlıklar’da -sokakta çalıştırılan çocukların yoğun olarak buldukları bölgeler- bulunan çocuklarla görüşülmüştür. Araştırmada sokakta çalıştırılan 45 çocuk ve 20 aileden veri toplanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, çocukların önemli bir kısmının köyde doğduğu ve bu çocukların yaş aralığının 13-15 arasında olduğu, ailelerin asgari 13 yıl önce Ankara’ya göç ettikleri öğrenilmiştir. Çocukların aileleri çoğunlukla Ankara’ya İç Anadolu Bölgesi’nden göç etmiştir. Bölge sıralamasında ikinciliği Doğu Anadolu Bölgesi almaktadır. Ankara sokaklarında çalıştırılan çocukların %66’sının eğitimle ilişkisi bulunmamaktadır. Eğitim düzeyinin bu kadar düşük olmasında en önemli neden olarak, çocukların aile içi ekonomiye katkıda bulunabilmek için sokakta çalışmak zorunda kalmaları gösterilebilir. Çocukların büyük bir kısmının okula terk etmesinin nedeni ise okula uyum sağlayamamalarıdır.

Bayraktar (2007) tarafından Ankara’da sokakta çalıştırılan elli (50) çocuk ile yapılan araştırmada ise görüşülen çocukların büyük bölümünün erkek çocuklardan oluştuğu, çocukların genellikle aile bütçesine katkıda bulunmak için çalıştırıldıkları, çoğunluğunun 12-14 yaş grubundaki çocuklardan oluştuğu, anne-babalarının eğitim düzeyinin çok düşük olduğu, ailelerin önemli bir kısmının kente kısa bir süre önce göç ettiği görülmüştür. Araştırmada görüşülen çocukların çoğunun temel eğitimi tamamlamadığı, okuldan kaçma davranışının ise çocuklar arasında yaygın olduğu ortaya çıkmıştır.

Yeni Hizmet Modeli Çerçevesinde Ankara'daki Kurumsal Yapılanma

Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Yeni Hizmet Modeli, temelde bir kurumlar arası işbirliği modeli olma özelliği taşıyan aynı zamanda soruna yönelik kurumsal yapılanmanın nasıl olması gerektiğini de belirlemektedir. Aşağıda yer alan tabloda, Yeni Hizmet Modeli'nde yer alması beklenen hizmet birimlerinin Ankara'da oluşturulma durumuna ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Tablo 5: Ankara'da Yeni Hizmet Modeli'ne göre Bulunması Gereken Hizmet Birimleri

Hizmet Birimi	Mevcut	Mevcut Değil
Koordinasyon Merkezi	x	
Mobil Ekip	x	
Sokak Ofisi		x
Barınak	x	
İlk Adım İstasyonu	x	
ÇEMATEM / AMATEM / UMATEM	x	
Tıbbi Rehabilitasyon Merkezi		x
Sosyal Rehabilitasyon Merkezi (ÇOGEM)	x	

|38|

Elde edilen bulgulara göre, Ankara'da sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara yönelik tek bir kuruluş bulunmakta ve hizmetler bütünüyle bu kuruluş tarafından sunulmaktadır. Bu yapılanma Yeni Hizmet Modeli çerçevesinde incelendiğinde, Ankara'da Model'in uygulanabilmesi için ihtiyaç duyulan kurumsal altyapının olmadığı anlaşılmaktadır. Yatılı hizmet alacak ve sosyal rehabilitasyonu sağlanacak çocukların Ankara Büyükşehir Belediyesinin Macunköy'de İGEP kapsamında oluşturduğu tesisten yararlanmaları yönünde gerçekleştirilen protokol ile mevcut hizmet birimi eksikliğinin bir ölçüde azaldığı/azalacağı anlaşılmaktadır.

Ankara'da bulunan Behice Eren Çocuk ve Gençlik Merkezinin mobil ekip hizmetini yürüttüğü, Barınak ve İlk Adım İstasyonu olarak da işlev gördüğü ortaya çıkmaktadır. Behice Eren Çocuk ve Gençlik Merkezi'nde hizmetler dokuz (9) sosyal çalışmacı ve bir (1) psikologdan oluşan meslek elemanları tarafından yürütülmektedir.

Hizmetlerin detayları incelendiğinde, Ankara'da üç (3) mobil ekip bulunduğu, mobil ekip hizmetinde kullanılan bir (1) adet aracın bulunduğu ve hizmetin haftanın yedi (7) günü 10.00-22.00 saatleri arasında sürdürüldüğü öğrenilmiştir.

Ankara'daki kurumsal yapılanmanın bu denli güçsüz olması aynı zamanda mevcut merkezin sokakta bulunan farklı ihtiyaç ve özellikteki çocuk gruplarına da hizmet vermesi gerekliliğini doğurmaktadır.

Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı Uygulamalarının Değerlendirilmesi

Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı uygulamalarının değerlendirilmesi bölümü “Yeni Hizmet Modeli Uygulamalarının Değerlendirilmesi”, “Uygunluk, Uygulanabilirlik ve Bilgi Düzeyi”, “Kordinasyon Mekanizması ve Katılım” ve “Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı Uygulamalarının Güçlü ve Zayıf Yönleri” olmak üzere dört alt başlıkta ele alınmıştır.

Yeni Hizmet Modeli Uygulamalarının Değerlendirilmesi

Ankara’da gerçekleştirilen çalıştayda, Yeni Hizmet Modeli uygulamalarının sürdürülmesinde öne çıkan iki temel konu olduğu anlaşılmaktadır. Bu konulardan ilki, koruyucu-önleyici çalışmalar ile bağlantılı olarak aile temelli uygulamaların model kapsamında hayata geçirilememesidir. Katılımcılar bu çerçevede birbiriyle bağlantılı iki öneride bulunmaktadır. Bunlardan ilki koruyucu hizmetlerin dezavantajlı bölgelerde yaygınlaştırılması, ikincisi ise aileye yönelik stratejilerin geliştirilmesi gerekliliğidir. Mevcut uygulamalar model çerçevesinde değerlendirildiğinde, sorunu ortaya çıkaran sosyo-ekonomik faktörlerin elimine edilmesi için ailelere yönelik istihdam stratejilerinin var olması gerektiği vurgulanmaktadır.

“Ailelerin sorumluluk alabileceği iş alanları oluşturulması önemlidir.”

Ankara’da elde edilen bulgular, mevcut kurumsal yapılanmanın modelin uygulanması için gerekli altyapıyı sağlamadığını göstermektedir. Katılımcılar, mevcut merkez/kurumların sayılarının yeniden gözden geçirilmesini ve kapasitenin artırılmasını önermektedir. Dile getirilen diğer bir konu ise çocukların mesleki eğitime yönlendirilmeleri sonrasında ortaya çıkan istihdam arayışıyla ilgilidir. Katılımcılara göre çocukların mesleki eğitimlerinin ardından istihdam edilmeleri, tekrar aynı noktaya dönmelerini engelleyerek hayatlarını devam ettirmeleri açısından yaşamsal öneme sahiptir.

Katılımcıların ifadeleri, Yeni Hizmet Modeli ile farklı kurum ve kuruluşlara, sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara ilişkin sorumluluklar yüklendiğini ancak sorumluluklar kadar yetki tanımlaması yapılmasının da modelin işlerliği için önemli olduğunu göstermektedir.

“Sorumluluk verildiğinde yetkinin de tanımlanması gerekmektedir.”

Öne çıkan diğer konu ise sokakta yaşayan çocuklar ile çalıştırılan çocuklar için farklı hizmet modellerinin geliştirilmesidir. İki grubun birbirinden farklı karakteristiklere sahip olduğu ve olguyu ortaya çıkaran dinamiklerin önemli ölçüde farklılaştığı ifade edilmekte ve bu açıdan modelin geliştirilmesi gerektiği belirtilmektedir.

Uygunluk, Uygulanabilirlik ve Bilgi Düzeyi

Ankara İl Eylem Planı, risk altındaki çocuklara ulaşma, yeniden bütünleştirme, eğitim, finansal destek, araştırma, izleme, değerlendirme, savunuculuk, katılım ve işbirliği başlıkları altında toplam kırk üç (43) planlanmış faaliyetten oluşmaktadır. İl Eylem Planı tarama listesinden elde edilen verilere göre planda yer alan faaliyetlerden beşi (5) gerçekleştirilememiştir. Gerçekleştirilemeyen faaliyetler aşağıdaki tabloda ifade edilmiştir.

Tablo 6: Ankara İl Eylem Planı'nda Gerçekleştirilemeyen Faaliyetler

Gerçekleştirilemeyen Faaliyetler	Açıklama
Barınak kurulması	Bu hizmet halen Behice Eren ÇOGEM tarafından sağlanmaktadır.
İlk Adım İstasyonu kurulması	Bu hizmet halen Behice Eren ÇOGEM tarafından sağlanmaktadır.
Bu konuda çalışan 3 uzman personelin GAP eğitimlerine katılması	İEP çerçevesinde yapılması planlanan etkinlik gerçekleştirilememiştir.
Ankara'da kamu kurum ve kuruluşlarına ait bulunan atıl durumdaki binaların SHÇEK'e tahsisi için girişimde bulunulması	Diğer kamu kurum ve kuruluşlarından SHÇEK'e Ankara'da sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocukların ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik hizmet sunabilecek herhangi bir bina tahsis edilmemiştir.
Ankara Büyükşehir Belediyesi ve diğer ilçe belediyeleri ile işbirliğine gidilerek projeye kaynak temini	Herhangi bir çalışma yapılmamıştır.

[40]

Katılımcıların çalıştaylarda dile getirdiği ifadeler, İl Eylem Planına ilişkin bilgi düzeyinin oldukça sınırlı olduğunu göstermektedir. Ankara İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü çalışanlarının eylem planına ilişkin sahip oldukları bilgilerin, diğer paydaş kurum ve kuruluş temsilcilerine göre iyi düzeyde olduğu açıktır. Bağlantılı olarak, Ankara İl Eylem Planı'nın uygulanması konusunda aksayan unsurlar olduğu, çalışmaların sürdürüldüğü ancak İl Eylem Planına bağlı kalınmadığı dile getirilmiştir.

“2006 yılında geliştirilen eylem planının tamamen uygulandığı söylenemez.”

Katılımcılar İl Eylem Planlarının sürekli olarak revize edilmesi gerektiği yönünde görüş belirtmişlerdir.

“Eylem planlarının sürekli gözden geçirilmesi gerekir.”

Eylem planının güncellenmemesi nedeniyle öngörülen bazı çalışmaların zaman içerisinde gereksiz hale gelebildiği veya gerçekleşmesinin olanaklı olmadığı ifade edilmektedir. Örneğin, sokakta yaşayan çocukların profilinde değişiklikler olduğu, eylem planının da değişen koşullara göre uyumunun sağlanması gerektiği dile getirilmektedir. Öte yandan eylem planında öngörülen bazı çalışmaların, süreç içerisinde uygulamada yaşanan değişiklikler nedeniyle gerçekleştirilemediği ve eylem planı ile güncel ihtiyaç/durum arasında uyumsuzluk ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Katılımcılar bu duruma örnek olarak İl Eylem Planında sağlık ocaklarına önemli roller verildiğini, ancak sağlık ocaklarının sayısının azaltıldığını belirtmişlerdir.

Koordinasyon Mekanizması ve Katılım

Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı uygulamaları çerçevesinde kurumlar arası koordinasyonda gözle görünür gelişmeler yaşandığı anlaşılmaktadır. Sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara yönelik uygulamalarda sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarının ve kaymakamlıkların finansal kaynaklarından yararlandığı, Ankara İl Emniyet Müdürlüğü ve İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü arasındaki işbirliğinin devam ettiği ve bu işbirliği çerçevesinde imzalanan protokol ile bir sosyal çalışmacının ilgili kolluk biriminde görevlendirildiği anlaşılmaktadır.

Koordinasyon ve işbirliği konusunda öne çıkan sorun ise kurumsallaşmayan ilişkilerdir. Katılımcılar, kurumlar arası işbirliği ve hizmet koordinasyonunun çoğunlukla kişisel ilişkilerle sağlandığını, kurumsallaşmış bir yapının bulunmadığını dile getirmektedir. Bağlantılı olarak, kurum/kuruluşların birbirlerinin çalışmalarından haberdar olmadıkları belirtilmektedir. Dahası, işbirliği ve koordinasyon eksikliğinin sadece kurumlar arasında olmadığı aynı konu üzerinde çalışan benzer birimlerin dahi ortak çalışma kültürü yaratamadıkları anlaşılmaktadır.

Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı Uygulamalarının Güçlü ve Zayıf Yönleri

Katılımcılara göre, Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı uygulamalarının güçlü yönlerini;

- Kurumlar arası işbirliğini ve koordinasyonu artıracak bir yapının ortaya konması
 - Sorunun ilgili paydaşlarının bir araya gelmesi,
 - Mobil ekip ve saha çalışmalarının yaygınlaştırılması,
 - Çocukların örgün ve/veya mesleki eğitime yönlendirilmesi sırasında İl Sosyal Hizmetler Müdürlükleri ile İl Millî Eğitim Müdürlüklerinin bir arada çalışıyor olması,
 - Mesleki eğitim programlarına sunulan finansal desteğin artırılması
 - Yerel yönetimler tarafından, çocuklara yönelik serbest zaman etkinliklerinin düzenlenmesi
- oluşturmaktadır.

Katılımcılara göre, uygulamaların zayıf yönlerini;

- Koruyucu-önleyici hizmetlerle bağlantılı olarak toplum merkezi sayısı ve kapasitesinin,
 - Aile temelli çalışmalara ilişkin kurumsal yapılanmanın,
 - Kurumlar arası işbirliğinin
- yetersizliği oluşturmaktadır.

Ayrıca, madde bağımlılığı tedavi hizmetlerinde yaşanan aksamalar ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunun hizmet sunumunda

yalnız kalması ve yeterli desteği alamaması da uygulamanın güçsüz yönleri olarak ifade edilmektedir.

Ankara’da Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı’nın geliştirilmesine ilişkin dile getirilen öneriler ise şu şekildedir:

- Koordinasyon için yetkilerin belirtildiği bir kitapçık oluşturulmalıdır.
- Sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara yönelik hizmet sunan birimlerin ortak yıllık plan hazırlaması ve ölçülebilir hedefler belirlemesi sağlanmalıdır.
- Mevcut hizmet birimlerinin sayılarının, Eylem Planının hedeflerine uygun olarak yeniden gözden geçirilmesi ve kapasitenin artırılması gerekmektedir.
- Merkezlerin sadece amacına uygun olarak kullanılması gerekmektedir. Örneğin, yatılı hizmet veren bir merkez aynı zamanda gündüzlü hizmet vermemelidir.
- İş garantili mesleki eğitim programlarının sayısı artırılmalıdır.
- Madde bağımlılığı ile ilgili çalışmalar artırılmalıdır.
- Ortak veri tabanı oluşturulmalıdır.
- İl Eylem Planı’nın uygulanabilir, ölçülebilir bir sistematiğinin kurulması gerekmektedir.

|42|

Elde edilen bulgular ışığında, Ankara’da sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar sorununa yönelik çalışmaların genel görünümü şu şekilde özetlenebilir:

Ankara’daki kurumsal yapılanmanın Yeni Hizmet Modeli’nin öngördüğü yapıdan çok uzak olduğu anlaşılmaktadır. Tek bir birimin, üçten fazla işlevi aynı binada ve aynı personelle gerçekleştirmeye çalışıyor olmasının temel eksiklik olduğu katılımcılar tarafından ifade edilmektedir. Öte yandan, meslek elemanı sayısındaki yetersizliklerin ve modelde aile temelli bir sistematiğin oluşturulmamış olmasının çalışmaların sürdürülebilmesini önemli ölçüde azalttığı görülmektedir. İl Eylem Planı uygulamaları kapsamında kurumlar arası işbirliğinde bir gelişme yaşanmış ifade edilse de, mevcut durumun amaçlanan noktadan çok uzakta olduğu belirtilmektedir. Koruyucu-önleyici hizmetlerde ve bu hizmetleri sunacak kurumsal yapılarda var olan kısıtlılıklar nedeniyle sorunun dinamiklerini ortadan kaldırmak olanaklı olmamaktadır. Bu açıdan insan gücü planlamasının gözden geçirilerek kurumsal yapılanmadaki eksikliklerin tamamlanması tamamlanarak İl Eylem Planının yeniden revize edilmesi, katılımcılar tarafından dile getirilen görüşlerdir.

ANTALYA¹

Sosyo-Demografik ve Ekonomik Özellikleriyle Antalya

31.12.2009 tarihli “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi” verilerine göre, Antalya’nın toplam nüfusu 1.919.729’dur. Antalya’da 0-19 yaş grubundaki nüfusun 579.059 kişiden oluştuğu görülmektedir. Bu rakama göre, Antalya’da toplam nüfusun yaklaşık % 30’unu çocuklar ve gençler oluşturmaktadır. Nüfusun 1.331.743’ü il ve ilçe merkezlerinde, 587.986’sı ise belde ve köylerde yaşamaktadır.

1927-2000 yılları arasında Türkiye nüfusu yaklaşık beş kat artış göstermiştir. Antalya nüfusunun aynı tarihler arasında yaklaşık olarak 8,3 kat artış gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu oran Türkiye ortalamasının üstündedir (Burkay, 2008: 73). Antalya’ya göç hareketinde dikkati çeken nokta, nüfusun 1990 ve 2000 yılları arasındaki hızlı artışıdır. 1990-2000 döneminde Antalya’nın yıllık nüfus artış hızı binde 41,8’dir. 1990 ve 2000 yıllarına ait nüfus sayımı sonuçları çarpıcı rakamlar ortaya koymaktadır.

İstanbul'lulara müjde! Göç rotası Antalya'ya çevildi

Antalya kent merkezine her yıl 50-55 bin kişi göç ediyor. Şehrin nüfusu bir yılda Burdur kadar büyüyor. Göçün durdurulması gerektiği konusunda birleşen yetkililer, Antalya için ayrı bir statü belirlenmesi gerektiğini ifade ediyor.

Türkiye’deki nüfus artışı ve kentlerdeki insan hareketi ile ilgili açıklanan son rakamlar, dikkatleri Antalya’ya çevirdi. Açıklanan istatistiklere göre en yoğun göç alan il, Antalya. Uzmanlara ve yerel yöneticilere göre televizyon yayınları Antalya’ya göçü körüklüyor. Magazin ve haber programlarında gösterilen renkli Antalya görüntüleri, insanların ilgisini çekiyor. ‘İş bulurum’ umuduna kapılanlar, yatağını yorganını sırtına atıp turistik kentin yolunu tutuyor. Geçmiş yıllarda ‘taşı toprağı altın’ diye İstanbul’a giden Anadolu insanı, rotasını Antalya’ya çevirdi. Bugün Antalya’nın üç alt kademe belediyesinden en büyüğü olan Kepez’in 1980’li yıllardan sonra ortaya çıkmış olması, bu durumun en güzel göstergesi. 25 yıl önce bir tek insanın bile bulunmadığı bölgede bugün gayri resmi verilere göre 400 binin üzerinde insan yaşıyor (<http://www.arkitera.com/h3503-istanbullulara-mujde-goc-rotasi-antalyaya-cevildi.html>. Erişim: 14.4.2010).

1 Yeni Hizmet Modeli Çerçevesinde Antalya’daki Kurumsal Yapılanma ve Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı Uygulamalarının Değerlendirilmesi başlıklı çalışmada sunulan veriler 17-18 Mart 2010 tarihlerinde elde edilmiştir. Detaylı bilgi için: Türkiye İstatistik Kurumu Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (Adnks) Veri Tabanı, <http://tui.kapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul?kod=4>. Erişim: 1.5.2010.

Buna göre, 1990 yılında Antalya'nın nüfusu 1.132.211 iken 2000 yılında 1.719.751'e yükselmiştir. Güçlü (2002: 43)'ye göre bu artış, turizmin bölge ekonomisine canlılık kazandırmasıyla ilişkilendirilebilir.

Göç hareketinin nüfus yapısına etkisi rakamlarda göze çarpmaktadır. "Antalya'da yaşayan nüfusun %41,4'ü Antalya doğumlu değildir. İl dışı doğumlulara en yüksek pay Konya doğumlulardır (%2,4). Daha sonra Burdur, Ankara, İstanbul doğumlular gelmektedir (Öter, 2005: 75). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 2008-2009 verilerine² göre Antalya'ya bu yıllar içinde 75.696 kişi göç etmiştir. Buna göre Antalya'nın nüfusunda her yıl küçük bir ilin nüfusu kadar artış görüldüğü ifade edilmektedir. Veriler dikkatle incelendiğinde ortaya çıkan durum oldukça ilgili çekicidir. Verilere göre Antalya, Türkiye'nin hemen her kentinden göç almaktadır.

Tablo 7: 2008-2009 Yılları Rakamlarına Göre Antalya'ya Göç Veren İller (Tablo 1000 kişi ve üzeri göç hareketleri ile sınırlandırılmıştır)

Göç Hareketinin Başladığı Kent	Antalya'ya Göç Eden Kişi Sayısı	Göç Hareketinin Başladığı Kent	Antalya'ya Göç Eden Kişi Sayısı
Adana	2.286	Isparta	3.492
Afyonkarahisar	1.870	Mersin	2.507
Ankara	5.137	İstanbul	8.744
Aydın	1.008	İzmir	3.145
Burdur	2.808	Kayseri	1.242
Bursa	1.393	Konya	5.535
Denizli	1.339	Manisa	1.158
Diyarbakır	1.663	Kahramanmaraş	1.410
Eskişehir	1.190	Muğla	1.797
Gaziantep	1.682	Şanlıurfa	1.672
Hatay	2.086	Van	1.056

Antalya'ya yönelen göç hareketinde iki önemli unsurun paylaşılması gereklidir. Bunlardan ilki, Antalya'nın Türkiye'nin her bölgesinden, ancak özellikle komşu illerden ve metropollerden göç almasıdır. Bu durumda, diğer illerle karşılaştırıldığında, iklim koşulları ve yaşam kalitesi açısından Antalya'nın ayrıcalıklı bir yere sahip olduğu söylenebilir. Antalya özellikle emeklilik döneminde tercih edilen bir il durumundadır. Diğer önemli unsur ise mevsimlik göçtür. Yaz aylarında çok sayıda kişinin turizm işletmelerinde çalışmak üzere Antalya'ya geldiği bilinmektedir.

2 Detaylı bilgi için: Türkiye İstatistik Kurumu Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (Adnks) Veri Tabanı, <http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul?kod=4>. Erişim: 12.4.2010.

Antalya'ya göç, yerinde turizm ile önlenebilir.

Turist rehberleri, Antalya'yı tek başına değil Afyon, Burdur ve Isparta'yı içine alacak bir paket halinde tanıtılıp pazarlanmasını istedi. Bu yolla sektörün, Ankara'dan bir şeyler beklemek yerine sorunlarına kendi çözüm üretebileceğini savunan Antalya Rehberler Odası (ARO) Başkanı Osman Özbuldu, bölgesel turizm birlikleri kurulmasını istedi. Bu yolla ekonomik kalkınmanın ve turizm amaçlı göçün önlenebileceğini dile getiren Özbuldu, "Mardin'i, Urfa'yı bir destinasyon yaparsanız o bölgeden iş için Antalya'ya yönelen göçün önüne geçersiniz" dedi (www.haberaktuel.com, Erişim: 12.4.2010. <http://www.haberaktuel.com/antalyaya-goc-yerinde-turizm-ile-onlenebilir-haberi-59897.html>)

Antalya aynı zamanda yurtdışından göç alan başlıca kentlerden birisi durumundadır. Başta Almanya olmak üzere özellikle Avrupa Birliği ülkelerinden çok sayıda kişinin Antalya ve ilçelerinde yaşamaya başladığı bilinmektedir. Antalya Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şube Müdürlüğü'nün 2007 yılı verilerine göre, çeşitli süreler çerçevesinde alınan ikamet tezkeresiyle Antalya'da yaşayan yabancı uyruklu kişi sayısı 13.225'e ulaşmıştır. Özellikle yaz aylarındaki geçici ikametle bu sayının arttığı bilinmektedir. Tatil veya kısa dönemli çalışma amaçlı olarak Antalya'ya gelen yabancı uyruklu kişi sayısının oldukça fazla olduğu da bilinmektedir (http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/417328.asp.15.09.2007).

Antalya'ya yönelen ulusal ve uluslararası göç hareketi ile kentte kozmopolit ve çok kültürlü bir toplumsal yapının oluştuğu açıktır.

Antalya'nın ekonomik göstergeleri incelendiğinde ise karşılaşılan tablo şu şekilde özetlenebilir: Antalya ekonomisi üç "T"ye dayanmaktadır. Bunlar; tarım, ticaret ve turizm olarak sıralanır. Son yıllarda gerçekleşen iç göçün bir yansıması olarak inşaat sektörü de gelişmektedir. Tarım, turizm ve ticaret sektörünün kent ekonomisi içindeki payı Türkiye ortalamasının üstündedir. Kentteki sanayi üretiminin payı ise Türkiye ortalamasından düşüktür. Son yirmi yıl içinde kentin hızlı gelişmesiyle tarım sektörünün yapısında önemli değişimler görülmüştür. Tarımsal ürün talebindeki artış, tarımsal üretim süreçlerini doğrudan etkilemiştir (Adak, 2002: 212-213, akt: Burkay, 2008: 79).

Türkiye'nin turizm başkenti unvanına sahip olan Antalya, Türkiye'nin turizm gelirinde büyük bir paya sahiptir. Bu durum, Türkiye'ye giriş çıkış yapan yabancı uyruklu ve yurtdışında yaşayan kişi sayısında da göze çarpmaktadır. Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün verilerine göre, 2009 yılında Antalya'ya giriş yapan yabancı ziyaretçi sayısı 8.260.399 kişidir.³ Kültür ve Turizm Bakanlığı 2008 yılı verilerine⁴ göre ise Türkiye'ye 2008 yılı içinde giriş yapan yabancı ziyaretçilerin yaklaşık 1/3'ü Antalya'yı tercih etmektedir. Bu durum Antalya turizm sektörünün sahip olduğu yatak kapasitesi ile de yakından ilişkilidir.

3 Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Yabancı Ziyaretçi Sayısı, <http://www.antalyakulturturizm.gov.tr/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFF77E518A96D3332A200AF1613A76E21>. Erişim: 14.4.2010.

4 <http://www.kultur.gov.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFF72B81939FD5B60AFAFFDE13C621852F44>. Erişim: 14.4.2010.

Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün verilerine göre kent, 294.870 kişilik yatak kapasitesine sahiptir.

Türkiye Turizm İstatistikleri'ne⁵ göre (TÜİK, 2010) Türkiye'de turizm ekonomisinin 2009 yılındaki büyüklüğü (turistlerin kişisel harcamalarından ve paket turlardan Türkiye'ye kalan pay dâhil) 21.249.334.083 Amerikan dolarıdır. Genel olarak bakıldığında, turizm gelirinun yaklaşık 1/3'ünün Antalya'dan elde edildiği anlaşılmaktadır.

1987 yılında faaliyete geçen Antalya Serbest Bölgesi, kentin diğer önemli ekonomik üretim merkezlerinden birisidir. Bölgenin 2009 yılı toplam ticaret hacmi 605,9 milyon dolardır. Diğer taraftan, Serbest Bölge'deki faaliyetler dolayısıyla, bu güne kadar hazinenin elde etmiş olduğu gelirler toplamı ise 30 milyon doları aşmış bulunmaktadır (<http://www.ant-free-zone.org.tr/>, erişim: 15.5.2010).

DPT İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (1996)'na göre merkez ilçe sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi sıralamasında Antalya, Türkiye'nin en gelişmiş üçüncü ilçesidir. Aynı araştırmaya göre Antalya ili, ikinci derece gelişmiş iller arasında yer almaktadır.⁶ Dansuk (1997: 76) da Türkiye'de toplam üretimin 2/3'ünü, nüfusun yaklaşık yarısının ürettiğini ve üretimin temelini 17 ilin oluşturduğunu ifade etmektedir. Antalya bu on yedi ilden birisidir.

Antalya'nın sahip olduğu sosyo-ekonomik büyüklüğün, kentin sosyal dokusunda kendini tam anlamıyla gösterdiğini söylemek zordur. Birçok kaynakta Antalya'nın istenen kalkınma hızını yakalayamadığı ifade edilmektedir. Buna karşın, bölgedeki diğer illerle karşılaştırıldığında, Antalya'nın temel sosyo-ekonomik göstergelerinin olumlu olduğunu ifade etmek gerekir. Örneğin, Türkiye İstatistik Kurumu Hanehalkı İşgücü Anketi Bölgesel Sonuçlarına göre Antalya'da işsizlik oranı %9,7 iken Adana ve Mersin'de bu oran %20'nin üzerine çıkmaktadır.

Antalya'da yaşanan sorunların nedenlerini şu şekilde özetlemek olanağıdır: Antalya Kent Konseyi Raporu'na (1999) göre turizmden elde edilen gelirin önemli bir bölümü bölge dışına aktarılmaktadır. Kentte tarım ve turizm merkezli olmak üzere, yaşanan ekonomik canlılık kıyı kesimde yaşandığı için iç bölgelere ekonomik canlanma getirmemiştir. Bu durum bölge içerisinde gelişmişlik farkları doğurmuştur. Böylece ülke genelinde görülen gelir dağılımı dengesizliği bölgede de kendini göstermektedir (Adak, 2002: 212-213, akt: Burkay, 2008: 79). Mevcut durum itibarıyla, Antalya'da turizm sektörü kıyı şeridinde sıkışarak iç kısımlardan izole olmuştur. Turistik ürünler pazarında da il merkezinde hizmet veren esnafın yeterince pay alamadığı görülmektedir (Antalya Kent Konseyi, 1999). Antalya'da turizm sektöründen en büyük payı alan işletmelerin çoğunun şirket merkezi Antalya dışında yer almaktadır. Bu durum belediyelerin turizmin getirdiği yüke karşılık vergilerden yeterince pay alamamasını sağlamaktadır. Ayrıca bu, işletmelerden sağlanan sermaye birikiminin öncelikle ihmal edilen iç kısımlara yatırım olarak geri dönmesini engellemekte ve dengeli bölgesel gelişimin önünü kapatmaktadır. (Antalya Kent Konseyi, 1999).

5 Detaylı bilgi için: http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=51&ust_id=14.

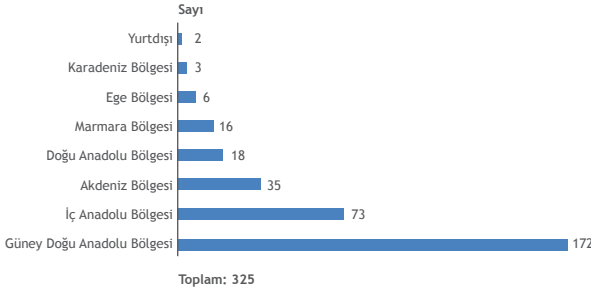
6 Birinci derece gelişmiş iller: İstanbul, Ankara, İzmir, Kocaeli, Bursa.

Çok uluslu ve kültürlü bir ortak yaşam alanı olması, temel sosyo-ekonomik göstergeler açısından olumlu özellikler göstermesi, mevcut üretim ve gelir potansiyelinin il geneline yayılamaması Antalya'nın toplumsal yapısında göze çarpan unsurlardır.

Antalya'da Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklar Sorunu

Antalya'da sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar sorununa ilişkin yeterli ve detaylı verinin olmadığı öncelikli olarak ifade edilmiştir. Mevcut bilgi ve yorumlar, özellikle yaz aylarında sorunun yoğunluğunun arttığını göstermektedir. Çocuk Vakfı Güncel Dünya ve Türkiye Çocuk Bilgileri Raporu⁷ (2009)'nda da Antalya'da sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar sorununun yaz aylarında artış gösterdiği ifade edilmektedir. İstanbul'da sokakta yaşayan çocukların sayısının yaz aylarında Antalya gibi turistik illere göç dolayısı ile azaldığı da belirtmektedir.⁸ Antalya İli Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı Çalışmaları (SHÇEK, 2010) Raporu'na (2008 yılı verileri) göre Antalya sokaklarında çalıştırılan çocukların mendil, çiçek, midye, kalem, kitap satıcılığı, dilencilik, tartıcılık, ayakkabı boyacılığı, seyyar satıcılık, çalgıcılık, cam siliciliği yaptığı anlaşılmaktadır. Rapordaki bilgiler ışığında ulaşılan çocukların büyük bölümünün erkeklerden oluştuğu (2009 yılı verilerine göre, 61 kız çocuğuna karşılık 288 erkek çocuğa hizmet verilmiştir) görülmektedir. 2008 yılında hizmet sunulan çocukların ailelerinin bölgelere göre dağılımı ise şu şekildedir:

Şekil 4: 2008 Yılı Antalya İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü Verilerine Göre Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocukların Ailelerinin Bölgelere Göre Dağılımı

Görüldüğü gibi, ailelerin bölgesel dağılımında Güneydoğu Anadolu Bölgesi⁹ öne çıkmakla birlikte, Antalya'daki sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuk profilinin homojen bir görünüm sergilediğini söylemek

7 Detaylı bilgi için: www.cocukvakfi.org.tr/2009bilgi.doc

8 Yücel Can. Sokağın Gerçekleri. <http://www.sicakyuva.com/basinindex.htm>

9 Sadece Antalya kent merkezine değil, aynı zamanda Antalya'nın ilçelerine de göç hareketinin yaşandığı anlaşılmaktadır. Alanya Sosyal Hizmetleri Destekleme ve Geliştirme Derneği adına Oğuz Polat ve Tanzer Gezer'in 2008'de gerçekleştirdiği çalışmada Alanya'ya göçün Mardin ve bağlı köylerinden gerçekleştiği ve sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocukların önemli bir bölümünün göç ile Alanya'ya yerleşen ailelerin çocukları olduğu anlaşılmaktadır. Detaylı bilgi için: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:zgKlsq808JgJ:www.atalya.bel.tr/documents/sokaktaçalışancocuk_kitap.doc+%22antalya+vallii%C4%9F%22+sokak+%3C%A7ocuklar%C4%B1&cd=10&hl=tr&ct=clnk&gl=tr&client=firefox-a

güçtür. Raporda yer alan 2009 yılı verilerine göre hizmet sunulan çocukların büyük bölümünün (235/349) 10-15 yaş aralığında olduğu anlaşılmaktadır. 2009 yılında hizmet verilen/ulaşılın 349 çocuğun yarısından fazlasının (184) ilköğretime, 39'unun liseye devam ettiği, 35'inin ilköğretimi tamamlamayıp terk ettiği, 33'ünün ilköğretim mezunu olduğu ve 56'sının hiç okula gitmediği görülmektedir.

Antalya il merkezinde Welch (1995: 7) tarafından çocukların çalışma yaşamları ve sosyal ilişkileri üzerine yapılan bir çalışmada, görüşülen bütün çocukların, ailelerinin Antalya'ya göç etmesi sonucu geldiği ve tamamının gecekonduda oturduğu belirtilmektedir.

Karataş, Ulutaş ve diğerlerinin (1994) Antalya'da sokakta çalıştırılan çocuklar üzerine yaptığı araştırmada, çocukların babalarının %24'ünün çalışmadığı, %67'sinin ise inşaat işçisi olarak çalıştığı görülmektedir. Çocukların %42,2'sinin ilkokula devam ettiği, %25'inin ilkokul mezunu olduğu, ilkokulu terk edenlerin oranının ise %14,1 olduğu belirtilmektedir. Hiç okula gitmeyenlerin oranı ise %6,2'dir.

Antalya'da sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar sorununa yönelik ilk tespitin, mevsimsel olarak sorunun büyüklüğünün farklılık gösterdiği şeklinde yapılması yanlış olmayacaktır. Bununla birlikte, mevcut veriler, ailelerin göç yoluyla Antalya'ya yerleşmesinin temel risk faktörlerinden biri olduğunu göstermektedir. Yine de, Antalya özelinde, sorunun sadece göçmen aileler ile ilişkili olmadığı verilere dayanarak söylenebilir. Öte yandan, sayısal verilere bakıldığında, Türkiye'nin diğer bölgelerinde olduğu gibi erkek çocukların ağırlıklı olduğu anlaşılmaktadır. Buna karşın Antalya İli Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı Çalışmaları (SHÇEK, 2010) Raporu'ndan da anlaşılacağı gibi sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan kız çocuklarının sayısı dikkat çekicidir. Hizmet sunumunda bu faktörlere dikkat edilmesi önem taşımaktadır.

Antalya'da sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar sorununa ilişkin ikinci tespit ise, kentte madde bağımlılığı sorununun önemli boyutlarda olmasıdır. Emniyet Genel Müdürlüğü 2009 Yılı Türkiye Uyuşturucu Raporu (2009: XVII)'na göre madde bağımlılığıyla ilişkili ölüm olaylarının en fazla meydana geldiği iller arasında Antalya da yer almaktadır (İstanbul: 93, Gaziantep: 10, Van: 10, Elazığ: 8, Antalya: 6). Aynı rapora göre, tedavi merkezlerinde yatarak tedavi edilen kişilerin %71,6'sı İstanbul, Antalya, Adana, Gaziantep, İzmir, Ankara, Hatay, Diyarbakır, İçel ve Van'da ikamet etmektedir. İllere göre ölüm sıklığında İstanbul'u (%8,5) Gaziantep (%6,3), Van (%6,3), Adana (%5), Elazığ (%5) ve Antalya (%3,8) izlemektedir.

Diğer yandan, Antalya İli Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı Çalışmaları (SHÇEK, 2010) Raporuna göre, hizmet verilen sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan madde bağımlısı çocukların sayısında (164-3) yıllar içinde yaşanan düşüş olumludur. Buna karşın, kentteki bağımlılık riskinin yüksek olması, hizmetin bu yönde sürdürülmesi gerektiğini göstermektedir.

Yeni Hizmet Modeli Çerçevesinde Antalya'daki Kurumsal Yapılanma

Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Yeni Hizmet Modeli, temelde kurumlar arası işbirliği modeli olma özelliği taşıırken aynı zamanda soruna yönelik kurumsal yapılanmanın nasıl olması gerektiğini de belirlemektedir. Aşağıda yer alan tabloda, Yeni Hizmet Modeli'nde yer alması beklenen hizmet birimlerinin Antalya'da oluşturulma durumuna ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Tablo 8: Antalya'da Yeni Hizmet Modeline göre Bulunması Gereken Hizmet Birimleri

Hizmet Birimi	Mevcut	Mevcut Değil
Koordinasyon Merkezi	x	
Mobil Ekip	x	
Sokak Ofisi	x	
Barnak		x
İlk Adım İstasyonu	x	
ÇEMATEM / AMATEM / UMATEM	x	
Tıbbi Rehabilitasyon Merkezi		x
Sosyal Rehabilitasyon Merkezi (ÇOGEM)	x	

Antalya'da, modelde öngörülen birimlerden ikisinin henüz oluşturulmadığı, diğer hizmet birimlerinin ise mevcut olduğu görülmektedir. Birimlerle ilgili detaylar incelendiğinde ulaşılan bilgiler şu şekildedir:

Koordinasyon merkezi faaliyetleri, Antalya Çocuk ve Gençlik Merkezi içerisinde yürütülmektedir. Mobil ekip hizmeti yine Antalya ÇOGEM personeline, kış aylarında saat 23.00'a, yaz aylarında ise 24.00'e kadar olmak üzere yürütülmektedir. Kentte, iki adet mobil ekibin bulunduğu, mobil ekiplerde bir sosyolog, iki öğretmen, üç polis, iki zabita, bir memur ve dört şoförün görev yaptığı anlaşılmıştır. Ekiplerin yaz ve kış döneminde iki ayrı çalışma takvimi uyarınca çalıştıkları ve kış aylarında saat 23.00'e kadar, yaz aylarında ise 24.00'e kadar hizmet verdikleri görülmüştür. Mobil ekiplerin 2005-2009 yılları arasında toplam 1403 çocuğa hizmet verdiği bildirilmiştir.

Kurumsal Yapılanma Tarama Listesi ile Antalya İli Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı Çalışmaları (SHÇEK, 2010) Raporu'na göre Sokak Ofisi, Antalya şehirlerarası otobüs terminalinde hizmet vermektedir. Birim 2006 yılında hizmete açılmış olup, çalışmalar Emniyet Müdürlüğü ile ortak yürütülmektedir. Sokak ofisinde bir sosyolog ve iki polis memuru görev yapmaktadır.

Antalya'da ÇOGEM'e bağlı olarak gözlemevi adı altında hizmet veren bir İlk Adım İstasyonu bulunmaktadır. 2003 yılında oluşturulan İlk Adım İstasyonu, 16 yatak kapasitesine sahip olup, bir müdür yardımcısı, bir sosyal çalışmacı, bir sosyolog, bir öğretmen, bir hizmetli, sekiz gece görevlisi ve bir güvenlik görevlisi ile hizmetlerini yürütmektedir.

Söz konusu birimde, 2005-2009 yılları arasında toplam 1711 çocuğa hizmet verilmiştir. Öte yandan, Antalya’da kız çocuklarına yönelik oluşturulmuş bir hizmet biriminin olmaması önemli bir göstergedir. Daha önce de ifade edildiği gibi, Antalya’da sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocukların dikkat çekici bir bölümü kız çocuklardan oluşmaktadır. Antalya Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı’nın Değerlendirilmesi (SHÇEK, 2010) Raporunda 2006 yılında kız çocuklarına yönelik bir İlk Adım İstasyonunun açıldığı, ancak 2009 yılında bu istasyonun bakım ve sosyal rehabilitasyon merkezine dönüştürüldüğü belirtilmektedir. Raporda bakım ve sosyal rehabilitasyonunun merkezinin Çocuk Koruma Kanunu kapsamında kuruluşu yönlendirilen kız çocuklara hizmet verdiği ifade edilmektedir. Bu açıdan, sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan kız çocuklarına yönelik bir İlk Adım İstasyonunun var olmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

Antalya’da henüz oluşturulmadığı anlaşılan hizmet birimi sayısı ikidir. Bu birimler: Barınak ve Tıbbi Rehabilitasyon Merkezidir. İl Eylem Planı’nda açılması hedeflenen ÇEMATEM’in işlevini ise Akdeniz Üniversitesi Alkol ve Madde Bağımlılığı Araştırma ve Tedavi Merkezi yürütmektedir. Merkezin 2003 yılından itibaren hizmet verdiği görülmektedir.

Antalya’da sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara yönelik kurumsal yapılanmanın önemli ölçüde var olduğu söylenebilir. Madde bağımlılığı konusunda hizmet vermesi planlanan ve modelde yer alan, kuruluşların henüz oluşturulmamış olmasına karşın, Akdeniz Üniversitesi’nde ilgili birimin varlığı önemli bir eksikliği kapatmaktadır. Buna karşın, Akdeniz Üniversitesi Alkol ve Madde Bağımlılığı Araştırma ve Tedavi Merkezi Müdürü Doç. Dr. Ömer Geçici’nin çeşitli gazetelerde¹⁰ yer alan açıklamalarından da anlaşılacağı gibi ilgili merkezin kapasitenin yetersiz olduğu, zaman zaman hasta kabul edilemediği anlaşılmaktadır. Bu açıdan Antalya’da madde bağımlılığının önlenmesi konusundaki kurumsal kapasitenin desteklenmesi gerektiği anlaşılmaktadır.¹¹ Ancak kurum SHÇEK tarafından da desteklenmektedir. Bu çerçevede var olan eksikliğin kısa vadede personel desteği ile çözülebileceği düşünülürse, Yeni Hizmet Modelinin uygulanması açısından Antalya’da kurumsal kapasitenin yeterli olduğu yorumu rahatlıkla yapılabilir.

Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı Uygulamalarının Değerlendirilmesi

Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı uygulamalarının değerlendirilmesi bölümü; “Yeni Hizmet Modeli Uygulamalarının Değerlendirilmesi”, “Uygunluk, Uygulanabilirlik ve Bilgi Düzeyi”, “Koordinasyon Mekanizması ve Katılım” ve “Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı Uygulamalarının Güçlü ve Zayıf Yönleri” şeklinde olmak üzere dört alt başlıkta ele alınmıştır.

¹⁰ <http://bilgiedinme.antalya.pol.tr/2009/amatem-allaha-emanet.html>

¹¹ Akdeniz Üniversitesi bünyesinde kurulan AMATEM merkezi ile hala ortaklaşa bir çalışmamız yok. Biz hala kişinin madde bağımlılığının olup olmadığını anlamak için bile Manisa Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi’yle çalışıyoruz. Bu konuda AMATEM’i aktif hale getirmek ve ortaklaşa bir çalışma yapabilmek için uzun zamandır çalışmamız devam ediyor (Hasan Unal, Antalya Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezi Şube Müdürü ile yapılan röportaj, <http://www.antalyabugun.com/?page=roportaj&NID=7358>).

Yeni Hizmet Modeli Uygulamalarının Değerlendirilmesi

Antalya'da yürütülen uygulama ve hizmetler, Yeni Hizmet Modeli çerçevesinde değerlendirildiğinde ortaya çıkan görünüm şu şekildedir:

Antalya'da modelin uygulanabilmesi için gerekli olan ve modelde öngörülen kurumsal yapılanmanın diğer illerle karşılaştırıldığına görece oluşturulduğu görülmektedir. Kurumsal yapılanma bütünüyle tamamlanmamış olsa da, var olan eksikliklerin kısa sürede giderilebilecek nitelikte olduğu söylenebilir.

İstenen düzeyde olmasa da kurumlar arası işbirliğinde belirli mesafenin katedildiği ve Sokak Ofisi uygulamasında olduğu gibi bir arada çalışma kültürünün yerleşmeye başladığı görülmektedir. Yerel yönetimlerin konuyla ilgili çalışmalarındaki aktif rolü ve desteğinin de modelin uygulanması açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Yukarıdaki olumlu örneklerle karşın işbirliği ve koordinasyon konusuna odaklanılması gerektiği açıktır.

Yeni Hizmet Modeli'nde yer alan amaçlar açısından, Antalya'daki uygulamalarda iki temel noktada sorun yaşandığı anlaşılmaktadır. Bunlardan ilki, çocuklara ve ailelerine yönelik meslek eğitimi ve istihdam programlarının ihtiyaca yanıt verecek şekilde geliştirilememiş olmasıdır. İkincisi ise madde bağımlılığı tedavisinde yaşanan sorunlar nedeniyle öngörülen işleyişin aksamasıdır.

Uygunluk, Uygulanabilirlik ve Bilgi Düzeyi

Antalya İl Eylem Planı, sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar sorununa yönelik planlanan 45 ayrı faaliyeti içermektedir. Eylem Planı'nda yer alan 45 faaliyetten 39'unun uygulanması konusunda çalışmalar devam etmektedir veya tamamlanmıştır. İl Eylem Planı Tarama Listesi sonuçlarına göre planlanan altı faaliyet ile ilgili herhangi bir çalışma yapılamamıştır. Gerçekleştirilemeyen faaliyetler aşağıda yer almaktadır:

- Okullarda ders dışı sosyal aktivitelerin artırılması ve sponsor bulunması için özel sektör ile işbirliği yapılması,
- Teknoloji kütüphanesi kurulması,
- SHÇEK, İl Emniyet Müdürlüğü, İl Millî Eğitim Müdürlüğü ve Akdeniz Üniversitesi işbirliği ile ihtiyaç belirleme amacıyla bir anket yapılması,
- Yerel finans kaynaklarının tespiti amacıyla Valilik koordinasyonunda ilgili kurumlar ile iletişimin güçlendirilmesi,
- Tüm kaynaklardan aktarılan bilgilerin toplanacağı ortak bir veri bankasının kurulması, standart bir bilgi formu hazırlanması ve gerekli personel ve ekipmanla desteklenmesi,
- Spor kulüpleri ile toplantı yapılması ve destek alınması.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından 2007 yılı Nisan ayında hazırlanan "Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Geliştirilen Hizmet Modeli'nin Değerlendirme Raporu"na bakıldığında, , 16-17 Haziran 2005 tarihinde yapılan Yeni Hizmet Modeli Eşgüdüm Toplantısı'nda Antalya ili için önceliklerin belirlendiği, planlandığı ve uygulamaya geçilmesi için talimat verildiği görülmektedir. Bu çerçevede, 16-17 Haziran 2005 tarihinde yapılan Yeni Hizmet Modeli

Eşgüdüm Toplantısı'nda Antalya ilinin sahip olduğu öncelikler Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı açısından şu şekilde ifade edilmiştir:

1. Madde Bağımlılığı Tedavi Ünitesi: Halen Akdeniz Üniversitesinde 10 yataklı bir odada bu konuda hizmet verilmektedir. Üniversite içinde 35 yataklı bir ünitenin ise temeli atılmıştır.

2. Mobil Ekipler: Sokakta çalışan mobil ekiplerin en az iki araç ve personel desteği (Valilik veya belediyelerden) ile güçlendirilmesi gerekmektedir.

3. Mesleki Kurslar: Okul ile ilişkisi olmayan çocukların mesleki kurslara yönlendirilmesi amacıyla Gençlik Merkezlerinin araç ve gereç yönünden takviye edilmesi ve mesleki eğitim ünitelerinin oluşturulması gerekmektedir.

16-17 Haziran 2005 tarihinde yapılan Yeni Hizmet Modeli Eşgüdüm Toplantısında belirlenen önceliklere ilişkin gerçekleştirilen faaliyetler incelendiğinde, mobil ekiplerin güçlendirilmesi çalışmalarının sonuçlandığı, mesleki eğitim olanaklarının kentte önemli ölçüde geliştirildiği, ancak madde bağımlılığı konusunda yaşanan sorunların geçen zaman içerisinde çözülemediği, görülmektedir.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından 2007 yılı Nisan ayında hazırlanan raporda belirtilen diğer konular ise sokak ofislerinin henüz oluşturulmamış olması ve hizmet modelinin hayata geçirilmesinde belediyelerden gerekli desteğin alınamamasıdır. Barınak ise halen oluşturulmamıştır; ancak gözlemevi Barınak ile aynı işlevi görmektedir. Çalıştaylarda elde edilen bulgular, yerel yönetimlerin katılımı ve işbirliği konusunda gelinen noktanın 2005 yılına göre daha olumlu olduğunu, ancak yerel yönetimler ile sürdürülen ilişkilerin kurumsallaşmadığını göstermektedir.

Çalıştaylarda elde edilen veriler ışığında, Antalya'da Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planında yer alan kurum ve kuruluş temsilcilerinin modele ve eylem planına ilişkin detaylı bilgiye sahip olmadıkları söylenebilir. Eylem Planının uygulanması için Planda yer alan kurum ve kuruluşlar ile Valilik koordinasyonunda aylık toplantılar yapılmasına karşın bilgi düzeyinin istenen düzeyde olmamasının temel nedenleri personel değişimi ve sorumlulukların henüz tam olarak algılanmaması olarak özetlenebilir.

“2005'ten beri tüm temsilcilerle her ay bu planla ilgili koordinasyon toplantısı yapıyoruz. Kurumlar üstlerine düşen sorumlulukları henüz tam olarak anlayamadılar. Plana göre diğer kurumlar destekçi değil uygulayıcı konumdadır ancak bunun farkında değiller.”

“Diğer kurumlardan faaliyet raporunu sunmak üzere veri istiyoruz ancak bilmiyorlar. Personel değişikliği oluyor bilgi aktarımı olmuyor.”

Öte yandan, kurumların bir araya geldiği, buna karşın sunulan hizmetler konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, İl Eylem Planı toplantılarının kurumları bir araya getirme konusunda başarılı olduğu, ancak yine de işbirliğinin istenen düzeye gelmediği anlaşılmaktadır.

“Bizim ülkemizde de kurumlar bir araya geliyor ancak gelişmelerden haberdar değiller.”

Bununla birlikte çocuk ve gençlik merkezinin fiziksel olanaklarının istenen düzeyde olmadığı ifade edilmektedir.

“ÇOGEM’i aşkama kadar çocukların vaktini geçirebileceği yeterlilikte görmüyorum. Binalarımız çocuk dostu değil Antalya olarak.”

Öne çıkan diğer bir husus ise İl Sosyal Hizmetlerde yaşanan maaş farklılıkları ve personel sayısının yetersizliğini ortaya koymaktadır.

“Maaşlarda standart yok farklı görevlerde. Personel yetersizliğimiz var. Benim kurumumda yalnız ben çalışıyorum. Kurumu bırakıp gidemiyorum. Halk eğitimi desteği ile çalışıyoruz.”

Bir diğer katılımcı ise çocuk ve gençlik merkezinde çocukların internete ulaşabilecekleri bir ortam yaratılmasını önermektedir. Böylece çocuklar için ÇOGEM’in çekiciliğinin artacağı düşünülmektedir.

“Bize ait internet kafemiz olsa çocuklara o arada bile bir şeyler öğretebiliriz. En azından dışarıdakiler gibi kötü alışkanlıklar edinmezler.”

İl Eylem Planı uygulamalarının değerlendirilmesi sırasında ortaya çıkan bir diğer tema ise planın kapsamı ile ilgilidir. Katılımcılar, Antalya’da sorunun sadece sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar ile sınırlandırılmaması gerektiğini ifade etmişler ve tarım sektöründe çalıştırılan çocukların çalışmalara dahil edilmesini önermişlerdir. Bu açıdan, Eylem Planı çalışmalarının kent merkezi ile sınırlı kalmasına yönelik eleştiriler gelmiştir.

“Eylem Planı ilçeleri de kapsıyor mu? Sokakta çalıştırılan çocuk olarak sınırlıyoruz, ancak seralarda çalışan çocuklar da okula gönderilmiyor. Bu da büyük bir sorun. Çocuklar okula gönderilmekten alıkonuyor.”

Buna karşılık, bir başka katılımcı da belirtilen konuyla ilgili çalışmalarını aktararak gerekli önlemlerin alındığını ifade etmiştir.

“Tarımda çalıştırılan çocuklarla ilgili olarak Valilik tarafından bir çalışma yapıldı. Bilgiler alındı ve mahalle muhtarları, Jandarma, İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından okula devamlarının sağlanması çalışması yapıldı.”

Bu iki ifade, Antalya’da paydaş kuruluşların birbirlerinin konuyla ilgili çalışmalarına ilişkin yeterli bilgiye sahip olmadıklarının temel kanıtlarından birisi olarak değerlendirilebilir.

Koordinasyon Mekanizması ve Katılım

Antalya İl Eylem Planı ile kurumlar arasında belirli düzeyde bir işbirliği sağlandığı, ancak paydaş kuruluş temsilcilerinin gelinen noktayı işbirliği açısından yeterli bulmadıkları da görülmektedir. Örneğin bir katılımcı, işbirliğinin sağlanması için kent düzeyinde bir veri bankasının olması gerektiğini ve kurumlar arası işbirliğinin o zaman sağlanabileceğini ifade etmektedir. Bir başka katılımcı ise hedeflere ulaşabilmek için yerel düzeyde ikili protokollerin hayata geçirilmesini önermektedir.

“Bana göre bu hedeflere ulaşmamız için yerel düzeyde protokollerin olması lazım.”

Katılımcılar, Antalya’da kurumlar arası işbirliğinin istenilen düzeyde olmadığını ifade etse de, İl Eylem Planı çalışmalarının kurumlar arası ilişkileri belirli ölçüde geliştirdiği anlaşılmaktadır. Bu etkinin yaratıl-

masında Antalya Valiliğinin ve İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğünün önemli katkısının bulunduğu anlaşılmaktadır.

Yaşanan sorunlar olmasına karşın, katılımcılar özellikle bazı kurumlarla kurulan olumlu ilişki ve işbirliğinde örnekler vermektedir.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfının İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğünün çalışmalarına sağladığı finansal destek, kurumlar arası işbirliğine verilebilecek güzel örneklerden birisidir. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı, İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğüne bağlı olarak hizmet veren Sevgi Köyü'ne destek sağlamaktadır.

“SYDV olarak Sevgi Köyü'ne destek sağlıyoruz. 10 personelimiz çalışıyor orada.”

Yanı sıra yerel yönetimlerin ve İl Emniyet Müdürlüğünün kamuoyu bilinçlendirme çalışmalarına verdikleri desteğin de oldukça olumlu olduğu katılımcılar tarafından ifade edilmektedir.

İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü çalışanlarınca yapılan değerlendirmelerde ise iki nokta dikkati çekmektedir. Bunlardan ilki, sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar konusunda diğer kurum ve kuruluşların sorumluluk almaktan çekinmesi ve çocukla ilgili tüm sorunların İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğüne yüklenmek istenmesidir.

“Okulların çocuklardan haberi yok. Okuldan bize yazı geliyor, siz bu çocukla ilgilenmezseniz sokak çocuğu olma yolunda diye. Ancak Millî Eğitim'de de rehber öğretmenler var. Öncelikle bu kişilerin ilgilenmesi gerekir. Problemlerin doğrudan SHÇEK'e atılmaması gerekiyor. Sorumluluk SHÇEK'e atılıyor ve risk almak istemiyorlar.”

Diğer kurum ve kuruluşlarla kurulan işbirliğinin niteliğinin de farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır. Bazı kurumlardan daha fazla destek alıran bazıları ile sorun yaşandığı anlaşılmaktadır.

“... Müdürlüğü iyi çalışıyor ancak Müdürlüğü iyi çalışmıyor.”

Diğer nokta ise sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara yönelik hizmet sunan, İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğüne bağlı kuruluşların fiziksel özellikleri, personel yapısı ve finansal olanakları ile ilişkilidir. İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğünün katılımcıları, Antalya'ya gelen çocukların sokak yaşamıyla bütünleşmeden ailelerine geri döndürülmeleri konusunda ihtiyaç duydukları finansal desteği kişisel ilişkiler ile sağladıklarını ifade etmektedir. Katılımcılar bu açıdan finansal kaynak ihtiyacını dile getirmektedir.

“Gelen çocuğu diğer çocuklarla irtibatlandırmadan geri göndermeliyiz. Belediyede kişisel ilişkilerle para bulup geri gönderiyoruz.”

İl Eylem Planı'na ilişkin bir diğer öneri ise Plana dâhil olan kuruluş sayısının artırılmasıyla ilişkilidir. Bir katılımcı, sivil toplumun desteğinin yeterince alınmadığını belirtmektedir:

“STK'ların desteği çok fazla alınamadı.”

Bir diğer katılımcı ise

“Aile ve çocuk mahkemeleri çalışmaya dâhil edilmelidir. Ceza infaz kurumuyla iyi işbirliği yapılabilir.”

demektedir.

Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı Uygulamalarının Güçlü ve Zayıf Yönleri

Katılımcılara göre, il genelinde kurumlar arası işbirliğinin yakalanmış olması, Antalya İl Emniyet Müdürlüğü'nün çocuklara yönelik yürüttüğü çalışmalar, öğretmen, çocuk ve ailelere yönelik seminer ve eğitimlerin düzenlenmesi, yerel yönetimlerin ve toplum merkezlerinin çalışmaları, otogarda sokak ofisinin oluşturulmuş olması, mobil ekip uygulaması ve "Güvenli Okullar Projesi" uygulamaların güçlü yönlerini oluşturmaktadır.

Katılımcıların değerlendirmelerine göre uygulamaların zayıf yönleri ise; İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü dışındaki paydaş kurum/kuruluşların çalışmalara istenen düzeyde etkin katılmaması, sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara yönelik meslek eğitimi ve istihdam programlarının ihtiyaca yanıt verecek şekilde geliştirilememiş olması, madde bağımlılığı tedavisinde sorunlar yaşanması, sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara hizmet sunan kurum ve kuruluşların fiziksel olanaklarının ve personel sayısının yetersiz olmasıdır.

Antalya'da Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı'nın geliştirilmesine ilişkin dile getirilen öneriler ise şu şekildedir:

- Antalya İl Eylem Planında yer alan faaliyetlerin tüm kamu kurum ve kuruluşları tarafından tam olarak desteklenmesi için, kurum ve kuruluşlara düşen sorumlulukların maddeler halinde belirlenmesi gerekmektedir.
- Okullarda konu ile ilgili verilen seminerlerin yanı sıra eğitim-öğretim müfredatlarında konunun ele alınması gerekmektedir.
- İl Eylem Planı hazırlanması aşamasında sahada çalışanları görüşleri alınmalıdır.
- Barınak ifadesi yerine daha uygun bir isimlendirme yapılmalıdır.

Eldede edilen bulgular ışığında Antalya'da Yeni Hizmet Modeline ilişkin çalışmaların genel görünümü şu şekilde özetlenebilir:

Kurumsal yapılanmada geçmiş yıllarla karşılaştırıldığında ilerlemeler görülse de, Yeni Hizmet Modelinde öngörülen hizmet birimlerinin tam anlamıyla oluşturulamadığı,

İl Eylem Planı'nın uygulanmaya başlamasıyla işbirliği ve koordinasyon sağlanmasında önemli adımlar atıldığı ancak istenilen düzeyde olmadığı;

Paydaş kurum ve kuruluşlar ile ilişkilerde bazı kuruluşlarla işbirliğinin ve ortak çalışma kültürünün kurulduğu, ancak bu gelişmenin tüm paydaş kuruluşlarla sağlanamadığı;

İl Eylem Planı'nın paydaş kurum ve kuruluşlar tarafından yeterince bilinmediği;

Sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara ilişkin kent düzeyinde ortak bir veri bankası olmaması nedeniyle çalışmaların aksadığı;

Kurumların çocuklarla ilgili işlemlerde sorumluluk almak istememesi nedeniyle Antalya İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü'nün iş yükünün önemli ölçüde arttığı, il Sosyal Hizmetler Müdürlüğüne bağlı kuruluşlarda personel sayısının yetersiz olduğu ve çocuk ve gençlik merkezinin fiziksel olanaklarının geliştirilmesi gerekliliği vurgulanmıştır.

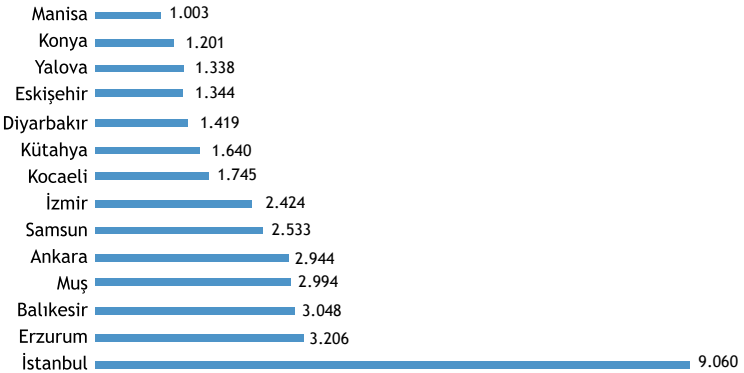
BURSA¹

Sosyo-Demografik ve Ekonomik Özellikleriyle Bursa

“Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi” 2009 yılı verilerine göre, Bursa'nın toplam nüfusu 2.550.645'dir. Bursa'da 0-19 yaş grubundaki nüfusun 762.005 kişiden oluştuğu görülmektedir. Bu rakama göre, Bursa'da toplam nüfusun yaklaşık % 30'u çocuk ve gençlerden oluşmaktadır. Bursa'da 2.249.974 kişi il ve ilçe merkezlerinde yaşamaktadır. Belde ve köylerde yaşayan kişi sayısı ise 300.671'dir.

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 2008-2009 yılları verilerine göre, Bursa'ya bu yıllar içinde 66.615 kişi göç etmiştir. Verilere göre, Bursa özellikle Ankara, İzmir ve İstanbul gibi metropol kentlerden göç almaktadır. Yanı sıra çevre illerden de kente yönelen bir göç hareketi olduğu görülmektedir. Açıkta ki Bursa, Türkiye'nin hemen her kentinden göç alan bir metropole dönüşmüştür.

Şekil 5: 2008-2009 Yılları Rakamlarına Göre Bursa'ya Göç Veren İller

DPT İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (2004)'na göre Bursa (merkez) birinci derecede gelişmiş ilçeler arasında yer almaktadır. Araştırmaya göre Ankara, İstanbul ve İzmir dışında bırakıldığında, Bursa Büyükşehir 872 ilçe arasında gelişmişlik göstergeleri açısından ilk sırada yer almaktadır.

1 Yeni Hizmet Modeli Çerçevesinde Bursa'daki Kurumsal Yapılanma ve Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı Uygulamalarının Değerlendirilmesi başlıkları altında sunulan veriler 08.11.2009 tarihlerinde elde edilmiştir.

Bursa'nın, İstanbul'a, gerek coğrafi olarak gerekse tarihsel bir süreçte ekonomik ve kültürel bağlar aracılığıyla yakın olması, Bursa kentine önemli olanaklar sunmaktadır. Bursa'nın önemli ekonomik, sosyal ve kültürel kararların alındığı İstanbul ile kurduğu bağlantılar, küreselleşme sürecinin yoğunlaştığı bugünkü koşullarda daha çok önem kazanmaktadır. İçinde bulunduğumuz 21. yüzyılda Bursa'nın küreselleşme sürecinin olumlu ekonomik, sosyal ve kültürel etkilerinden yararlanabilmesi için, İstanbul ile ilişkilerini geliştirmesi gerekmektedir. Politik başkent olmasa bile Bursa, Osmanlı'nın özellikle uluslararası ticaret ve üretim boyutlarında ipek başkenti ve Anadolu'nun da kültür başkentidir (Tosun, 2007: 103). 1892 yılında yapılan sayıma göre 76.704 olan Bursa nüfusu, savaş ve çeşitli göçler nedeniyle 1906 yılında %1,3 oranında gerileyerek 66.151'e, Cumhuriyet'ten sonra 1927 yılında yapılan ilk sayımda ise %7,10'luk bir gerilemeyle 61.451'e düşmüş bulunmaktaydı (Akkılıç 2002:373, akt: Tosun, 2007: 118).

Bursa, Marmara Denizinin güneydoğusunda bulunan verimli bir ova ve geniş bir tarımsal art alanda, merkezi bir yerde bulunmaktadır. 1950'lerden bu yana büyük iç ve dış göçlere sahne olan Bursa, Türkiye'de en büyük nüfus artış hızına sahip olan kentlerden biri haline gelmiştir. Bur-sanın İstanbul gibi bir dünya kentinin çok yakınında bulunması ve uluslararası ticaret yollarının bu konuma göre biçimlenişi, kentin tarih içindeki gelişim sürecinde görülen önemli etkenlerden biridir. Bursa, otomotiv ve tekstil başta olmak üzere, sanayi sektöründe ve dolayısıyla uluslararası ticarete önemli bir merkezdir (Tekeli,1999, akt: Çahantimur, 2007: 76).

Bursa, güçlü sanayisine bağlı olarak yaratmış olduğu katma değer ve istihdam açısından ülke ekonomisi için tartışılmayacak bir öneme sahiptir. Bu yönüyle yaratılan katma değer dikkate alındığında, Bursa'nın İstanbul, Kocaeli ve İzmir'den sonra dördüncü sırada yer alması sürpriz değildir. Bursa'nın GSYİH'ya olan katkısının, TÜİK tarafından en son açıklanan 2001 yılında (kriz yılı) %3,6 iken, günümüzde %4'ü aştığı bilinmektedir. 2008 yılı Türkiye cari fiyatlarıyla GSYİH 731.358 milyar dolar olup, bu rakamın ortalama % 4'ünün Bursa tarafından gerçekleştirildiği tahminiyle, 29.254 milyar dolarının Bursa'da yaratılan katma değerden kaynaklandığı sonucuna varılmaktadır. TÜİK tarafından en son açıklanan rakamlar ışığında, 2008 yılında kişi başına düşen gelirin, Bursa'da yaklaşık 11.665 dolar seviyesinde olduğu tahmin edilmektedir. DPT tarafından en son 2003 yılında açıklanan İllerin ve Bölgelerin Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması sonuçlarına göre sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi itibariyle Bursa; İstanbul, Ankara, İzmir ve Kocaeli'nden sonra 5. sırada yer almaktadır (Bursa Ticaret ve Sanayi Odası <http://www.btso.org.tr/?page=bursaecconomy/bursaecconomy.asp>, erişim: 10.5.2010).

14/10/2003 tarihli TÜİK Genel Sanayi ve İş Yerleri Sayımı verilerine göre Bursa'da 78.278 iş yeri bulunmaktadır. Bu sayı Türkiye genelinin % 4'üne tekabül etmektedir. Bursa'nın imalat sanayini, Türkiye'de GSMH'nin yaratılmasında etken olan sektörlerin büyük bir kısmı oluşturmaktadır. Özellikle tekstil, otomotiv ana ve yan sanayisi, makine, me-

tal eşya sanayileri ve gıda sanayi Bursa'nın imalat sanayinin temel belirleyicisi olmaktadır (Bursa Ticaret ve Sanayi Odası, <http://www.btso.org.tr/?p01age=bursaecconomy/bursaecconomy.asp>, erişim: 10.5.2010).

Bursa'nın ve ilçelerinin sahip olduğu istihdam olanakları kente doğru önemli bir göç hareketinin yaşanmasına neden olmaktadır. Bu hareketlilik, kente eklemelenemeyen bir nüfus grubunun da oluşmasına neden olmakta ve istihdam piyasasında yaşanan dengesizliklerin rakamlara yansıdığı görülmektedir. TÜİK (2008) İşgücü İstatistikleri Veri Tabanına göre, Bursa'da yaş gruplarına ilişkin işsizlik oranları şu şekildedir:

- 15-19 yaş grubu %18,9
- 20-24 yaş grubu %20,3
- 25-34 yaş grubu %9,8
- 35-54 yaş grubu %7,6

Yeşil Kart Bilgi Sistemi (<http://sbu.saglik.gov.tr/yesil/>) verilerine göre (2010-06-03 tarihi itibarıyla) Bursa'da 104.685 kişi yeşil kart sahibidir.

Bursa'da Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklar Sorunu

Önemli derecede göç hareketinin yaşandığı bir kent olan Bursa'nın, sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar olgusu çerçevesinde önemli riskleri barındırdığı açıktır. Konuyla ilgili çalışmaların yetersizliği ve sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar sorununa ilişkin yeterli sayısal verinin olmaması, kentin sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar açısından görünümünü belirsiz bırakmaktadır. Buna karşın, elde edilen veriler, Bursa'nın hem sokakta yaşayan hem de sokakta çalıştırılan çocuklar sorunuyla karşı karşıya olduğunu göstermektedir.

Bursa İli Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı Çalışmaları (SHÇEK, 2010) raporuna göre, ulaşılan (kuruluştan hizmet alan) sokakta yaşayan çocuk sayısı 68'dir. Çocukların %73,5'i 15-17 yaş, %20,6'sı ise 12-14 yaş aralığındadır. %42,6'sının anne ve babası boşanmış, %35,3'ünün ise birlikte olduğu görülmektedir. Yine bu çocukların %67,7'sinin ara sıra veya sürekli madde kullandığı tespit edilmiştir. Aynı rapora göre, Bursa'da sokakta çalıştırılan 310 çocuk tespit edilmiştir. Ulaşılan sokakta çalıştırılan çocukların 243'ünün 10-15 yaş aralığında olduğu, %30,32'sinin Bursa'da, önemli bir bölümünün (%61,3) ise Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde doğduğu anlaşılmaktadır.

Bursa'da konuyla ilgili gerçekleştirilen çalışmalar, çocuklar ve ailelerinin düşük sosyo-ekonomik profilini işaret etmektedir. Vatandaş'ın (2007) İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Konya, Diyarbakır, Adana ve Mersin'de toplam 396 çocuk üzerinde gerçekleştirdiği araştırmada, babanın yaptığı iş, sırasıyla, %53,3 amelelik/hamallık, işportacılık, %33,5, işportacılık ve %3,3 fabrika işçiliğidir. Feymi (2007)'nin Bursa'da 451 çocukla yaptığı araştırma, bilhassa çalışan çocuk annelerinin eğitim seviyesinin düşüklüğünün alarm verici boyutta olduğunu göstermektedir. Söz konusu araştırmada çocukların annelerinin %59,8'inin okuryazar olmadığı, babaların %52,8'inin ise ilkökul mezunu olduğu saptanmıştır (Yıldız, 2007: 62).

Yeni Hizmet Modeli Çerçevesinde Bursa'daki Kurumsal Yapılanma

Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Yeni Hizmet Modeli temelinde bir kurumlar arası işbirliği modeli olma özelliği taşıırken, aynı zamanda soruna yönelik kurumsal yapılanmanın nasıl olması gerektiğini de belirlemektedir. Aşağıdaki tabloda, Yeni Hizmet Modeli'nde yer alması beklenen hizmet birimlerinin Bursa'da oluşturulma durumuna ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Tablo 9: Bursa'da Yeni Hizmet Modeli'ne göre Bulunması Gereken Hizmet Birimleri

Hizmet Birimi	Mevcut	Mevcut Değil
Koordinasyon Merkezi	x	
Mobil Ekip	x	
Sokak Ofisi		x
Barınak		x
İlk Adım İstasyonu	x	
ÇEMATEM / AMATEM / UMATEM		x
Tıbbi Rehabilitasyon Merkezi		x
Sosyal Rehabilitasyon Merkezi (ÇOGEM)	x	

Bursa'daki kurumsal yapılanma Yeni Hizmet Modeli çerçevesinde incelendiğinde, öngörülen hizmet birimlerinin dördünün (4) oluşturulduğu, buna karşın dört (4) hizmet biriminin henüz var olmadığı görülmektedir. Kurumsal yapılanmanın detayları incelendiğinde, Bursa'da bir (1) mobil ekip bulunduğu, ekipte dört (4) personelin (bir çocuk gelişimcisi, üç öğretmen) görevli olduğu, mobil ekibin 16.00-19.00 saatleri arasında hizmet sunduğu anlaşılmaktadır. Mobil ekip hizmetinden 2010 yılı Mayıs ayına kadar toplam 334 çocuğun yararlandığı görülmektedir.

Bursa'da çocuk ve gençlik merkezine bağlı olarak hizmet veren bir gözlemevinin bulunduğu, gözlemevinde sadece bir personelin (öğretmen) görev yaptığı ve 2010 yılı Mayıs ayı itibarıyla altı (6) çocuğa hizmet sunulduğu ifade edilmiştir.

Bursa'da madde kullanımı ve tedavisine yönelik bir ÇEMATEM (Çocuk ve Ergen Madde Tedavi Merkezi) kurulmuş, ancak henüz hizmet vermeye başlamamıştır.

Bursa'daki kurumsal yapılanmanın Model'in işlerliği açısından yeterli olmadığı, kurumsal yapılanma eksikliği kadar nitelikli personel sayısında da önemli yetersizlikler olduğu görülmektedir.

Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı Uygulamalarının Değerlendirilmesi

Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı uygulamalarının değerlendirilmesi bölümü "Yeni Hizmet Modeli Uygulamalarının Değerlendirilmesi", "Uygunluk, Uygulanabilirlik ve Bilgi Düzeyi", "Koordinasyon Mekanizması ve Katılım" ve "Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı Uygulamalarının Güçlü ve Zayıf Yönleri" olmak üzere dört alt başlıkta ele alınmıştır.

Yeni Hizmet Modeli Uygulamalarının Değerlendirilmesi

Katılımcılar, Yeni Hizmet Modeli'nin, sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocukların sorunlarına çözüm getirebilme açısından genel olarak yararlı bir proje olduğunu, sokakta çalıştırılan tüm çocuklara ulaşabilme imkânı sağladığını ve ulaşıldıktan sonra sunulacak hizmet modellerinin belirlenmiş olduğunu belirtmişlerdir.

Hizmet modelinde belirlenen birimlerin koordinasyon çerçevesinde hizmete açılmadığı, taraflarla yeteri kadar işbirliği yapılarak gerekli desteğin alınmadığı ifade edilmiştir. Birçok kuruluştaki hizmet modelinin uygulanabilmesi için ihtiyaç duyulan personelin bulunmadığı, alanın çok zor ve karışık olduğu, mevcut personelin eğitim ihtiyacının bulunduğu belirtilmiştir.

“Yerel yönetimlerde personel azalması, yatırıma yönelme sosyal projeleri aksattı. Kanunlar sosyal belediyeçiliği ön plana çıkarıyor. Nitelikli personel gerekiyor. Uzmanlık gerektiren bir iş...”

“Emniyet çocuk şubede psikolog kadrosu var ancak istihdam sağlanmamış. Taşrada pedagoğ ihtiyacı var. Diğer ilçelerde sosyal çalışmacı yok...”

“Sistem işlemiyor. Hizmet içi eğitim gerek, teknik sorunları aşamıyoruz.”

“Kurumlarda kişiler sürekli değil.”

“Zabitanın eğitim alması gerek. Sadece çocuğun sattığı bir şey varsa müsadere ediyor, o mekândan uzaklaştırıyor.” “Okullarda sağlık personeli yok. Sağlık Müdürlüğü'nün bu konuda yeterli personeli yok.”

Bursa'da Yeni Hizmet Modeli'nin uygulanmasında yaşanan bir diğer sorunun ise arsa, bina ve ekipman temininde modele göre yardımcı olması gereken yerel yönetimler ayağının çalışmamasıdır. Yeni Hizmet Modeli uygulamalarında mekânsal boyutun göz ardı edildiği, aile eğitimi ile meslek edindirme kurslarında, anne-babaları meslek sahibi yapma çalışmalarında ve iş takibi konularında yetersiz kaldığı belirtilmektedir.

Uygunluk, Uygulanabilirlik ve Bilgi Düzeyi

Bursa İl Eylem Planı sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar sorununa yönelik planlanan yirmi sekiz (28) ayrı faaliyeti içermektedir. Eylem Planı'nda yer alan 28 faaliyetten on dokuzunun (19) uygulanması konusunda çalışmalar devam etmektedir veya tamamlanmıştır. İl Eylem Planı Tarama Listesi sonuçlarına göre, dokuz (9) adet faaliyet konusunda herhangi bir çalışma yapılamamıştır veya çalışmalar devam etmektedir.

Bursa'da eylem planının uygulanması ve çözümü için öneriler aşağıda belirtilmiştir:

- Kaynakların verimli bir biçimde kullanılabilmesi ile ilgili olarak genel bir bütçenin ayrılması
- Görev tanımlarının net olması
- Personelin özlük haklarının iyileştirilmesi
- Muhatap kitle olan çocukların ihtiyaçları için kaynak oluşturulması
- STK'lardan verimli bir biçimde yararlanılması

- Belediye kaynaklarından yararlanılması ve bu alanda çalışan personelin devamlılık arz etmesi için kalıcı-kadrolu personelin dönüşümlü çalıştırılması

Eylem planının uygulanmasına ve sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara ilişkin sorunların çözümüne ilişkin yetersizlikler ise şunlardır:

- Çocukların tam olarak bilinçlenmemeleri
- Medyanın (basın-yayın) bilinçlenmede yeterli ölçüde kullanılmaması,
- STK ve meslek okullarının bu plana aktif katılamaması,
- Kurumların sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar konusunda çalışmaması,
- Maddi yönden desteklenmenin yeterli olmaması,

Sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar konusunda etki yaratılabilmesi için;

- Çocuğun danışma yerlerinin artırılması,
- Çocuklardan hizmet alanlara da Kabahatler Kanunu'na göre işlem yapılması,
- Halka açık yerlerde sokak satışları konusunda bilinçlendirme yapılması,
- Okul ve halk eğitimleri ile aile eğitimlerinin artırılması,
- Anlayış değişikliğinin sağlanması
- Din adamları muhtarlar ve ilköğretim okullarının aktif katılımının sağlanması,
- Koordinasyon mekanizmasının kurulması,
- Koordinasyon ve bilgilendirme toplantılarının daha sık yapılması,
- Üniversitenin bu işe aktif katılımı ve akademik destek sağlanması,
- MEB ile iletişimin (SHÇEK) daha sağlıklı olması,
- Umud Işığı vb. projelerin eylem planlarına dahil edilmesi önerilmiştir.

Koordinasyon Mekanizması ve Katılım²

Bursa İl Eylem Planı uygulamalarında paydaşlar arasındaki işbirliği ve koordinasyon konusunda eksiklikler bulunduğu görüşü sıklıkla dile getirilmiştir. Özellikle belediyeler ve Bursa İl Özel İdaresi'nin Eylem Planı uygulamalarına katkılarının sınırlı olduğu görülmektedir. Yanı sıra, Çocuk Koruma Kurulu toplantılarına kurumların yetkili personelinin katılmadığı, toplantıların rutin bir zamanlamayla yapılamadığı, alınan kararların takibi ve uygulanışının sağlanamadığı belirtilmektedir.

İşbirliği ve koordinasyon konusunda yaşanan sorunların nedenlerinden birisinin sık yaşanan personel değişimi olduğu belirtilmektedir. Paydaş kurum/kuruluşlarda çok sık personel değişikliği yaşandığı için ilgili-

2 Yukarıda yer alan veriler Bursa'da 8.11.2009 tarihinde elde edilmiştir. Bu tarihte kuruluşlar arası koordinasyon sağlanmasında önemli güçlükler olduğu yönünde bulgulara ulaşılmıştır. Kentteki koordinasyon sorununun 2010 yılı içinde yürütülen çeşitli projelerde önemli ölçüde ortadan kalktığı bilinmektedir.

lerin konu hakkında yeterli bilgisinin olmadığı ifade edilmiştir. Öte yandan, sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar konusunda periyodik eğitimlerin sağlanamadığı ve bu durumun eylem planının sürdürülebilirliğini olumsuz etkilediği ortaya çıkmaktadır.

Eylem Planı uygulamaları ile paydaş kurum ve kuruluşların bazıları arasında olumlu bir işbirliği ortamı sağlandığı, ancak bazı kurum/kuruluşlar ile ilişkilerde süreklilik konusunda sorunlar olduğu ifade edilmiştir. Örneğin, İl Özel İdaresi'nin Eylem Planı ile ilgili yükümlülüklerini yerine getirmediği belirtilirken, sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarının uygulamalara büyük bir katkı sağladığı dile getirilmektedir. SYDV aracılığıyla çocukların ailelerine her türlü (nakdi yardımlar, eğitim desteği, gıda ve yakacak gibi) yardımlarda bulunduğu, çocuk başka bir kentten gelmişse dönüşünün sağlandığı, ÇOĞEM'in beş (5) personelinin ücretlerinin iki (2) senedir vakıf tarafından ödendiği, vakfa ait üç (3) aracın mobil ekiplerin hizmetine verildiği anlaşılmıştır. Benzer bir biçimde, Bursa Büyükşehir Belediyesinin sosyal yardımlar ve hizmetler bütçesinden kaynak sağladığı, çocuklar ve ailelerinin de katıldığı etkinlikler, şenlikler, geziler düzenlendiği söylenmektedir. Ancak Belediye ile sağlıklı bir işbirliği içinde olunmadığı da katılımcılar tarafından belirtilmektedir.

Emniyet Çocuk Şubesi ile işbirliğinin (şiddet, madde bağımlılığı ve güvenli ortam konularında) çok iyi olduğu ifade edilmiştir. Katılımcılara göre, İl Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şubesi sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar konusunda oldukça aktif bir biçimde görev yapmaktadır. Çocuk Şubesinin, on (10) mobil ekip, 8 yaya devriye ekibi ve bazı yerlerde de asayiş trafik vb. ekipler (toplam 38 ekip) ile hizmet verdiği ifade edilmektedir. İl Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şubesinin, çocuklara yönelik hizmetlerin yanı sıra halkın bilinçlendirilmesi için afiş, reklam film, seminerler, ilan tahtalarının düzenlenmesi vb. faaliyetlerde de bulunduğu anlaşılmaktadır.

Bursa Büyükşehir Belediyesi Çocuk Merkezinin açılmış olmasının sürdürülebilirlik açısından olumlu bir gelişme olduğu vurgulanmıştır. Söz konusu merkez, İç Göç Entegrasyon Projesi (İGEP) kapsamında sokakta yaşayan, çalıştırılan ve risk altındaki çocuklara hizmet vermek amacıyla açılmıştır.

Jandarma Asayiş Şube Müdürlüğü tarafından, Jandarma karakollarındaki çocukları koruma işlem astsubaylarının görevleri konusunda düzenli eğitimler alması sağlanmaktadır.

İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Valilik görevlendirmesiyle risk altındaki yaklaşık 25 bölge okulunda bir rehber öğretmen ve okul öncesi öğretmenin çalışmaya başladığını, çocuklara sosyal, kültürel, sportif çeşitli aktiviteler yaptırıldığını, eğitim ve danışmanlık tedbirlerinin uygulandığını ve adliyeye 3 ayda bir çocuklarla ilgili bilgi verildiğini ifade etmiştir.

İl Sağlık Müdürlüğü Ruh Sağlığı ve Sosyal Hastalıklar Şubesi tarafından çocuklara (sağlık ocağı veya hastaneye yönlendirildiklerinde) des-

tek sağlandığı belirtilmektedir. Ayrıca, geliştirmiş oldukları çocuk psiko-sosyal gelişimi ile ilgili 0-6 yaş programı çerçevesinde ebe, hemşire ve doktorlara bu yaş grubuna yönelik hizmet içi eğitimler uygulanmaktadır.

Ayrıca “Çocukların Mutlu Geleceği İçin Umut Yıldızı Projesi” kapsamında kurumlar arası işbirliği ile ilgili bir protokol İçişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı - İŞKUR ve TOBB arasında imzalanmıştır. Protokol gereği Çocuk Koruma Kurulunca alınan karar çerçevesinde, Emniyet Çocuk Şube Müdürlüğünce tespit edilen 16-17 yaşlarında suça karışmış çocuklardan 300’ünün aileleri ile görüşme yapılarak, 30’u Bursa İŞKUR Müdürlüğüne yönlendirilmiştir. Bu projenin önemli bir etki yaratarak örnek oluşturması ve ülke genelinde yaygınlaştırılması beklenmektedir.

Bursa’da İl Eylem Planı uygulamalarına bakıldığında, işbirliği yapılmasında sorunlar yaşanan paydaşların başında sivil toplum örgütlerinin geldiği anlaşılmaktadır. Bursa’da konuyla ilgili faaliyet gösteren üç (3) dernek bulunduğu belirtilmiştir. Katılımcılar, sivil toplum örgütleri ile kurumsal işbirliği yapılamadığını, bakış açısı farklılıklarının olduğunu belirtmişlerdir.

“Kanunda çok prosedür var. Onlar daha esnek. STK bizi para makinesi olarak görüyorsunuz diyor. Kuruluş amacı ile onların bakış açıları uyuşmuyor. Alınanlık oluyor. Ben de söz sahibi olacağım mantığı var. Dolayısıyla yapamıyoruz.”

Çalıştayda sivil toplum örgütleri ile ilişkili olarak dile getirilen görüşler aynı zamanda sivil toplum örgütlerinin işbirliğine açık olduğunu, ancak ilgili birimlerde bu konuda önyargılar bulunduğunu göstermektedir. Sivil toplum örgütlerini; birlikte çalışılacak, işbirliği yapılacak paydaş kuruluşlar olarak değil, planlanmasına katılmadıkları faaliyetlere kaynak sağlayacak kuruluşlar olarak görme eğiliminin olduğu ortaya çıkmaktadır.

Sürdürülebilirliği sağlamak için;

- Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV) verilerinden daha çok yararlanılması,
- Mobil ekip hizmetine ağırlık verilmesi,
- Belediye ve Yerel Gündem 21’in çalışmalara etkin bir biçimde dâhil edilmesi,
- Sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar konusunda pilot illerde veri tabanlarının oluşturulması (Belediye, valilik, kaymakamlık, SHÇEK ortak veri tabanı),
- Bursa Büyükşehir Belediye’sinin kaynak sağlayıcı olarak değil paydaş olarak yer alması ve
- İGEP çıktılarından yararlanılması

önerilmiştir.

Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı Uygulamalarının Güçlü ve Zayıf Yönleri

Katılımcılara göre, Bursa İl Eylem Planı'nın güçlü yönlerini;

- Sokakta çalıştırılan çocukların sayısında azalma olması,
- Risk altındaki çocukların ailelerine eğitim çalışmalarının başlaması
- Hizmet Modeli/İl Eylem Planı'nın uygulanmasıyla beraber Emniyet Çocuk Şube ile koordine bir biçimde çalışılması,
- İlgili kurumların hizmet modelinde yer almasının modelin başarısını artırmış olması,
- İl Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şubesi-Odalar Birliği'nin "Umut Işığı Projesi"nin 16-18 yaş grubu sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocukların meslek edinmesi için İŞKUR'la koordinasyon çerçevesinde başlaması,
- ÇOGEM çalışma saatlerinde sokakta çalıştırılan çocuk sayısının azalması,
- Seminer ve bilgilendirmelerin yapılması,
- Mobil Ekibin kurulmasıyla çocukların yalnız olmadıklarını, ailelerin ise çocuklarına sahip çıktığını öğrenmesi ve
- Sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar konusunda toplumsal farkındalık yaratılması

oluşturmaktadır.

İl Eylem Planı'nın zayıf yönleri ise şu şekilde ifade edilmiştir:

- Eylem planları hazırlanırken mevcut durum analizinin eksik yapılması,
- Kurumlar arası görev tanımının eksik olması,
- Koordinasyonun yeterince sağlanamaması,
- Ortak veri bankasının oluşturulamaması.

Katılımcıların dile getirdiği son madde (ortak veri bankasının oluşturulamaması) Bursa İl Eylem Planı çalışmalarının önemli bir eksikliği ortaya koymaktadır. Bursa'da, il bazında sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara ilişkin bir veri tabanı olmadığı ve İl Emniyet Müdürlüğü ve İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü'nün ulaştığı çocuk verilerine göre sayısal tahminlerin gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Bu bilgiler ise farklı kurumlardaki kişilerin konu ile ilgili deneyimlerine ve konu ile ilgili kişisel düşüncelerine dayanmakta ve birbiri ile çelişebilmektedir. Örneğin, İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü'nün çalıştay öncesi yaptığı sunumda "şehir merkezinde hafta içi yaklaşık 20-30 çocuğun, hafta sonu ise 40-50 çocuğun sokaklarda çalıştırıldığı sanılmaktadır" bilgisi yer almasına karşın, İl Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şubesi işlemleri daha fazla çocuğun çalışmakta olduğuna işaret etmektedir (2009 yılında 167 çocuk -42 çocuk 2 ve daha fazla olmak üzere- 241 kez sokakta çalıştırılmakta iken görülmüş ve ailelerine yasal işlemlerde bulunulmuştur). Bu durum hizmet planlaması açısından önemli bir altyapı eksikliğine işaret etmektedir.

Bursa’da Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı’nın geliştirilmesine ilişkin dile getirilen öneriler ise şu şekildedir:

- İl Eylem Planı ve Yeni Hizmet Modelinde yer alan paydaş kurum ve kuruluş temsilcilerinin sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar ile ilgili eğitim almaları ve eğitim faaliyetlerinin düzenli aralıklarla tekrar edilmesi.
- ÇEMATEM’in hizmet vermeye başlaması konusunda Uludağ Üniversitesi’nden yardım alınabileceği,
- İlgili Vali Yardımcısı başkanlığında beş (5) ana kurumun üst düzey yetkilileri ile yılda en az 3 kere toplantı yapılarak sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar olgusu hakkında uygulama planının hazırlanması ve onaylanması.
- Sokakta çalıştırılan çocuklardan alışveriş yapılmaması hakkında toplum bilincinin artırılması, eğitici çalışmaların (afiş, ilan vb.) çoğaltılması, ailelere ve okullarda öğrencilere yönelik bilgilendirme çalışmalarının yapılması.
- Ailelere yönelik meslek edindirme kurslarına ağırlık verilmesi.
- İl Eylem Planı toplantılarında üst düzey yöneticilerden karar veren, uygulayan katılımcıların olması, toplantı tutanağının mutlaka ilgililere gönderilmesi, toplantı sonrasında her katılımcının kurumuna bilgi aktarması.
- Aile temelli çalışmalara ağırlık verilmesi, özellikle babaların müdahale sistemi içinde yer alması.
- Planlamaya yön vermek için en üst konumda bir karar mekanizması oluşturulması ve böylece ildeki paydaşların en üst düzey yöneticileri arasında (vali, belediye bşk. vb.) yılda en az bir kez görüş alışverişi olması.
- Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şubelerinde sosyal çalışmacı istihdam edilmesi ve mevcut meslek elemanı sayısının artırılması.
- Kurumlar arası işbirliğini sağlayabilmek için her bir paydaş kurum ve kuruluşta bir odak kişi tespit edilmesi.

Bursa’da Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı uygulamalarının genel görünümü incelendiğinde, İl Eylem Planının uygulanması ile birlikte kurumlar arası işbirliğinde gelişmeler yaşandığı, ancak bu gelişmelerin tüm paydaş kurum/kuruluşlarla eşit düzeyde sağlanmadığı anlaşılmaktadır. Kurumlar arası işbirliğinde yaşanan sorunların daha çok yerel yönetimlerle ilgili olduğu ifade edilmektedir. Benzer şekilde toplum örgütlerinin de süreçte dahil olması ve karar alma mekanizmalarında ortak hareket edilmesi konularında sorunlar yaşandığı açıktır. Bursa’da Yeni Hizmet Modeli’nin uygulanmasının önündeki en önemli engelin kurumsal yapılanmada var olan yetersizlikler ve personel eksikliği olduğu görülmektedir. Yanı sıra, sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan personelin konuyla ilgili eğitim ihtiyacı içinde olduğu anlaşılmaktadır. Öte yandan, aile temelli uygulamaların yetersiz olduğu, çocuklara ve ailelere meslek edindirme faaliyetlerinin aksadığı belirtilmektedir.

DİYARBAKIR¹

Sosyo-Demografik ve Ekonomik Özellikleriyle Diyarbakır

“Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi” 2009 verilerine göre, Diyarbakır’ın toplam nüfusu 1.515.011’dir. Nüfusun 1.079.160’ı kent merkezi ve ilçelerde yaşamaktadır. Diyarbakır, Türkiye’nin diğer metropoller gibi, son yirmi yıllık zaman diliminde önemli göç alan kentlerden birisidir. Diyarbakır’da 1990’dan 2009’a nüfusun yaklaşık 600.000 kişi arttığı görülmektedir.

Bu artışın kentin sosyal dokusunu önemli ölçüde değiştirdiği ve çeşitli toplumsal sorunlara yol açtığı açıkça görülmektedir. Bu noktada bölgede yaklaşık otuz yıldır süregelen çatışma ortamı nedeniyle orta-ya çıkan iç göç olgusunun üzerinde dikkatle durulması gerekmektedir.

1996’da oluşturulan Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da Boşaltılan Yerleşim Birimleri Nedeniyle Göç Eden Yurttaşlarımızın Sorunlarının Araştırılarak Alınması Gereken Tedbirlerin Tespit Edilmesi Amacıyla Oluşturulan Meclis Araştırma Komisyonu Raporu (1996)’na çalışmalarına göre Diyarbakır, Hakkâri, Siirt, Şırnak, Tunceli, Van illeri ile mücavir alanı oluşturan Batman, Bingöl, Bitlis, Mardin, Muş illerinde 905 köy ve 2523 mezarın boşaldığı/boşaltıldığı, göç edenlerin sayısının 378.335’e ulaştığı ifade edilmektedir. OHAL Bölge Valiliğinin yayınladığı bir raporda 905’i köy ve 923’ü mezra olmak üzere toplam 3 bin 428 yerleşim alanından yaşayan 401 bin kişinin göçe maruz kaldığı belirtilmektedir. Göçe maruz kalanların sayısal verileri hakkında farklılık gösteren rakamlar bulunsa da, göçe maruz kalan insan sayısının 2 milyonu aştığı telaffuz edilmektedir (Sevim, 2000: 92, akt: Sami, 2009: 257).

Bölgenin çekim merkezi olarak Diyarbakır, çatışma ortamından kaynaklanan göç sürecinden en çok etkilenen kentlerin başında gelmektedir. Bu süreçte toplumsal koşulların daha da kötüleştiği ve mevcut alt yapının kentin genişleme sürecinde yetersiz kaldığı açıktır.

“1980’li yıllardan itibaren yüz binlerin yerinden edilmesine neden olan göç ve terör sarmalı, GAP Bölge kentlerinin ontolojisini yaratan kentsel ve toplumsal yaşam kodlarını derin bir şekilde etkilemiştir. Terör olgusuyla birlikte bölgede yaşana gelen iç göç, Diyarbakır kentini bir

¹ Yeni Hizmet Modeli Çerçevesinde Diyarbakır’daki Kurumsal Yapılanma ve Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı Uygulamalarının Değerlendirilmesi başlıklı atında sunulan veriler 25-26 Mart 2010 tarihlerinde elde edilmiştir.

barınma talebinin ötesinde etkileyerek ülkenin sorunsal haline getirmiştir. Kent yerleşim alanları ile kenti sarmalayan çöküntü bölgelerinde ekonomik koşulların yetersizliğinde dolayı, ilkel koşullarda barınmak zorunda kalan insan kümeleri, kentin birikmiş sorunlarını çözümsüz bir eğilimin içine sokmuştur” (Sami, 2009: 250).

Türkiye’de Ülke İçinde Yerinden Edilme Sorunu: Tespitler ve Çözüm Önerileri (TESEV, 2005) Raporu’na göre, Doğu ve Güneydoğu Anadolu, toplum sağlığı ölçütleri açısından Türkiye’nin en kötü değerlerine sahip bölgesi konumundadır. Yerinden edilme süreci öncesinde de kötü olan sağlık şartları, bölgedeki il merkezlerine yapılan ani göç sonrasında, Diyarbakır, Batman, Hakkâri ve Van gibi şehirlerdeki sağlık hizmetleri ve kentsel altyapının zayıf olması nedeniyle iyice ağırlaşmış durumdadır. Batman ve Diyarbakır’da görüülen sağlık sektörü temsilcileri, tifo, kolera ve bağırsak enfeksiyonları gibi salgın hastalık vakalarının 1990’ların ortalarında ciddi boyutlara ulaştığını, ayrıca bölge genelinde yenidoğan ölüm oranının da yükseldiğini belirtmektedir. Aynı rapora göre, göç mağdurlarının en temel ve ortak sorunu işsizlik ve yoksulluktur. Bu sorunun çok daha ağır yaşandığı Diyarbakır, Hakkâri ve Batman’da yetişkin erkek nüfusun büyük bölümü işsizdir. Çalışanların çoğunun da düzenli bir gelir kaynağı yoktur.

Göç sonucunda oluşan yeni yerleşim alanlarındaki sosyo-ekonomik göstergeler kötümsür bir tablo çizmektedir. Diyarbakır Bağlar Belediyesi 2010-2014 Stratejik Planına göre, “ilçe nüfusunun büyük çoğunluğu göç sonucunda son yirmi (20) yıl içinde ilçeye yerleşmiştir. Hem yerel yöneticilerin hem de göç ettirilenlerin bu beklenmedik hızlı ve yoğun göçe karşı hiçbir fiziki, ekonomik, sosyal ve kültürel hazırlığı olmamıştır. Bunun sonucunda birçok yeni sorun odağı ortaya çıkmıştır. Bağlar’da hanelerin %26,9’unda 8 ve üzerinde kişi yaşamaktadır.² İlçede ortalama hane büyüklüğü 6,2 kişidir; Türkiye ortalaması ise 4,2 kişidir. Bağlar’da nüfusun %8,2’sinin hiçbir gelirinin olmadığı, %10,6’sının aylık hane halkı gelirinin 250 TL’nin altında, %15,8’inin ise 250-400 YTL olduğu tespit edilmiştir.

Bağlar Belediyesi Stratejik Planı’nda da belirtildiği gibi, göç sürecinin beklenmedik bir biçimde ve büyüklükte olması, Diyarbakır özelinde yaşanan sorunların temelini oluşturmaktadır. Artan nüfus ve göç eden/ettirilen kişilerin sosyo-ekonomik profili, Diyarbakır’ın bütünüyle bir sosyal sorun yumağına dönmesine yol açmıştır. Bu durum gelişmişlik göstergelerinde de kendini ortaya koymaktadır.

DPT’nin 1996-2003 yılları arasında Türkiye’deki kentlerin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeylerini belirleyen çalışmasında, Diyarbakır’ın 1996 yılında 57’nci sırada olan konumu, 2003 yılında 63’nci sıraya düşmüştür... (Kurmuş, 2006: 12, akt: Sami, 2009: 255).

Türkiye İstatistik Kurumu Ulusal Hesaplar Veri Tabanı 2001 yılı verilerine göre Diyarbakır’ın cari fiyatlarla GSYİH’ye katkısı %1,2’dir. Diyarbakır’da kişi başına düşen GSYİH ise 1313 Amerikan Doları’dır. Aynı

² Diyarbakır’da geleneksel aile yapısı varlığını korumaktadır. İldeki hanehalkı büyüklüğü 7.13 kişidir. (TOBB, 1997:14). Doğurganlığın yanı sıra, bir dayanışma biçimi olarak ailelerin bir arada oturması hane halkı büyüklüğünü etkilemektedir (akt: Özalpuk, 2006: 69).

rakamın Kocaeli’de 2001 yılı itibariyle 6500 Amerikan doları olduğunu unutmamak gerekir.

Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası Başkan Vekili İhsan Özbek de bölgede ticaretin yok denecek kadar azaldığını, göç ve işsizliğin en temel sorunlar olduğunu, kahvelerin dolu olduğunu, sokakta yaşayan/çalıştırılan ve bali kullanan çocukların sayısında artış olduğunu ifade etmektedir (TBMM, 2003). TÜİK, (2009) verileri de bu sözleri doğrular niteliktedir. Rakamlara göre Diyarbakır, işgücüne katılım oranının en düşük olduğu iller arasındadır (Diyarbakır: %26,9, Siirt: %27,2 ve Şırnak: %29,8).

Kentteki ekonomik yapı incelendiğinde ortaya çıkan görünüm şu şekilde özetlenebilir: 1990 yılı nüfus verilerine göre, Diyarbakır’da kent ekonomisinde % 47,3 oranında hizmetler sektörü, % 17,2 oranında ticaret, % 10,8 oranında inşaat, % 9,0 oranında ise sanayi etkili olmaktadır (Ersoy, Şengül, 2002: 133, akt: Özalpuk, 2006: 70). Anlaşıldığı üzere, kent ekonomisinde sanayi üretiminin payı % 10’un altındadır. Kent merkezinin en önemli gelir kaynağını hizmet sektörü ve ticaret oluşturmaktadır. İl geneline bakıldığında ise tarımın başat sektör olduğu anlaşılmaktadır.

Tarım sektörü yakından incelendiğinde ise feodal toplumsal yapının izlerini görmek olanaklıdır. Diyarbakır’daki kırsal nüfusun %42’sinin arazisi bulunmamaktadır ve arazisi bulunan işletmelerin %25’inin arazi varlıklarının 10 dekardan küçük olduğu görülmektedir. Bunun sonucu olarak, mülkiyet yapısındaki düzensizlik üretim ilişkilerine yansımakta, verimliliği olumsuz etkilemektedir (Dağ,1997: 96, akt: Özalpuk, 2006: 67).

Bu veriler ışığında, Diyarbakır’ın temel sosyo-ekonomik göstergeler açısından oldukça olumsuz bir tabloya sahip olduğunu vurgulamak gereklidir. Mevcut rakamların üzerine hızla artan kentsel nüfusu ve beraberinde artan kentsel sorunları ve kentin içinde bulunduğu politik koşulları düşündüğümüzde, Diyarbakır’ı, Türkiye’nin herhangi bir kenti ile aynı biçimde ele almak haksızlık olacaktır. Sadece iki ayrı yeri bir arada sunmak bile fotoğrafın ciddiyetini gözler önüne sermektedir. Sosyal Güvenlik Kurumu³ 2008 Yılı Aralık Ayı verilerine göre Diyarbakır’da yeşil kartlı kişi sayısı 524.593’tür. Buna göre, Diyarbakır’da yaklaşık her üç kişiden birinin yeşil kartlı olduğunu söylemek gerekir. DPT (2008) verilerine göre ise kentte yoksulluk oranı %39,7’dir. Mevcut veriler ışığında, Diyarbakır’da sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar sorununun niceliksel büyüklüğünü tahmin etmek güç olmayacaktır.

Diyarbakır’da Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklar Sorunu

Diyarbakır, sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar sorunu açısından detaylıca analiz edilmesi gereken bir kenttir. Diyarbakır’da, sokağı çalışma ve yaşam alanı olarak kullanan çocuklar sorununun ciddi boyutlarda olduğu araştırmalarda ortaya çıkmaktadır. Ayrıca Diyarbakır’dan Türkiye’nin diğer kentlerine yönelen göç hareketi sonucunda sorunun transfer edildiği anlaşılmaktadır.

3 (http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/!ut/p/c1/04_SB8K8xLLM9MSSzPy8xBz9CP0os_gAS-PAAE8TIwMDMzNjA093V78Q73cnlwtvQ6B8JJk8hZuHuI'GRsWGokauLsaGBuxFJut3dPV2Bur1CnQydg2dgyw0l6PbzyM9N15_IDY0od1RUBAB-sUP3c/dlZ/d1/L2dJQ3Q5vUUt3Q5S9ZQnB3LZzFUDkzUVBJNDIwOE8YRjA5JfQ0VEZQJwEMDA!/)

“Ülkemizin diğer illerinde yapılan bazı araştırmalarda, sokakta çalıştırılan ve diğerk risk altındaki çocukların genellikle Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgeleri’nin kentlerinden göç eden ailelere mensup oldukları dikkat çekmektedir. Bu araştırmalarda çocukların azımsanmayacak kısmının da Diyarbakır’dan göç eden ailelere mensup oldukları görölmüştür” (bkz. Karatay, 2000, Altuntaş, 2003, akt: Bilgin, 2009: 235).

Uzun yıllar süren sosyal, siyasal, ekonomik olumsuzlukların odağında şekillenen kent, kırsal kesimden, özellikle boşaltılan kırsal yerleşim birimlerinden gelen yoksul ve çaresiz ailelerle kimliğini ve bütünlüğünü büyük ölçüde kaybetmiş, göçle hızla artan nüfus ve buna bağlı olağa nüştüstü hızlı ve çarpık kentleşme sonucu aileler ve özellikle çocuklar in yaşanabilir bir kent olmaktan çıkmıştır. Olgunun ortaya koyduğu bir başka gerçek, gerek yüksek doğurganlık kriteri, gerek yoksulluk ve göç kriterleri dikkate alındığında kentte ocuk nüfusun önemli oranlarda sokağa itilme riski altında olmasıdır. Bu yaklaşım sorunun büyüme potansiyelini göstermesi bakımından hayli dikkat çekicidir. Kabaca her üç çocuktan birinin bu riski taşıdığı söylenebilir (Güneş ve Kalaycı, 2004: 15).

Diyarbakır’da sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar ile yapılan araştırmaların sonuçları kabaca dört noktanın altını izmekteler. Birincisi, Diyarbakır, sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar sorununun en yoğun yaşandığı kentlerin başında gelmektedir. İkincisi, Diyarbakır’da sorunun temeli göç hareketlerinde yatmaktadır. Göç ederek Diyarbakır’a yerleşen/yerleşmek durumunda kalan ailelerin ocuklarının⁴ öncelikli risk grubu olduğu ve çocukların kalabalık hanelerde yaşadıkları göze çarpmaktadır. Güneş ve Kalaycı (2004: 14-15) Diyarbakır sokaklarındaki çocukların önemli bir kısmının göçle çevre illerden (Muş, Bingöl, Siirt, Batman vs.) gelen yoksul ve işsiz/evsiz ailelere mensup olduklarını belirtmektedir. Çocukların yoğun olarak kalabalık ailelere mensup olduğu görölmektedir. Özellikle göçle gelen kır kökenli ailelerde, ikinci ve üçüncü evliliklerle birlikte ortalama ocuk sayısının 10-15 civarında olduğu belirtilmektedir. Oto ve arkadaşları (1998: 23)’nın Diyarbakır’da sokakta çalıştırılan çocuklar sorununu incelemek amacıyla yaptığı araştırma sonuçlarına göre de çocukların büyük bölümü kırsal kökenlidir. Dicle Üniversitesi Psikoloji-Sosyoloji bölümlerinin birlikte gerçekleştirdiği “Sosyal Çevrenin Sokak çocukluğuna ve ocuk Suçluluğuna Etkisi” isimli bir başka çalışmanın (Rüstem ve Bağlı, 2001: 7-21, akt: Özalpuk, 2006: 42-43) sonuçları da ailelerin büyük bir çoğunluğunun kırsal alanlardan göç etmiş çok çocuklu aileler olduğunu göstermektedir. Çalışmaya göre, ailelerin %98,2’sinin Diyarbakır’a sonradan göç ettiği, bu ailelerden %46,5’inin iş bulmak için, %27,7’sinin köyleri boşaltıldığı için, %25,7’sinin güvenlik sebebiyle göç ettikleri ortaya çıkmıştır. Bilgin (2009) tarafından gerçekleştirilen çalışmada da çalıştırılan çocukların çoğunun ailelerinin yakın bir dönemde kente göç ettiği ortaya çıkmaktadır (%81,8). Sokakta alıştırılan çocuklardan, ailelerinin göç etme nedenini doğrudan “terör ve güvenlik olayları” olarak be-

4 Göç deneyiminin çocuklar üzerindeki etkileri oldukça çarpıcıdır. Gün ve Bayraktar (2008: 167)’in İzmir’de göç deneyimi olan ergenlerle yaptığı çalışmada “İzmir’e göç eden ergenlerin yaşam doyumunu ve benlik saygısı ortalamalarının diğerk gruplarınkinden daha düşük olduğu, İzmir’de yaşayan grubun sosyal destek ağlarındaki arkadaş sayısının diğerk gruplarda olduğundan daha fazla olduğu, göç etmiş ergenlerde yaşam doyumunu, benlik saygısı, sosyal destek ağları ve kültürlenme düzeyi puanlarının, yaş ve cinsiyete göre farklılaştığı anlaşılmıştır.

lirtenlerin oranı da %42,8'dir. Bu sonuçlar, sokakta çalıştırılan çocuklar sorununu ile göç arasındaki ilişkiyi belirgin bir şekilde ortaya koymaktadır.

Üçüncü dikkat çekici nokta ise, ailelerin ve sokaktaki insanların, çocukların sokakta bulunmalarını doğal karşıladıklarını gösteren araştırma bulgularıdır. Güneş ve Kalaycı (2004: 14-15) Diyarbakır'da çocukların önemlice bir kısmının kent merkezindeki sokaklarda bulunduğu (çalışmak, oyalanmak, başıboş bir şekilde dolaşmak) ve ailelerin çocukların sokakta bulunmalarını olağan karşıladığını ifade etmektedir. Araştırma sonuçlarına göre, sokaktaki yetişkinlerin bakışında da bu anlayış egemendir. Sosyal Çevrenin Sokak Çocukluğuna ve Çocuk Suçluluğuna Etkisi (Rüstem, Erkan-Mahsar, Bağlı, 2000: 7-21, akt: Özalpuk, 2006: 42-43) isimli bir başka çalışmanın sonuçlarında da söz konusu aileler için çocuğun kırsal alanda üretime katkısının son derece olağan olduğu, ailelerin bu tutumlarının kente geldikten sonra da devam ettiği görülmektedir.

Dördüncü nokta ise kentteki madde kullanımı ve bağımlılığıdır. Diyarbakır İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü, Madde Bağımlılığı ile Mücadele ve Rehabilitasyon Merkezi'nde 2009 yılından itibaren toplam 136 çocuğun hizmet aldığını göstermektedir (SHÇEK, 2010). Türkiye Uyuşturucu Raporu (İçişleri Bakanlığı, 2009: 57)'na göre tedavi merkezlerinde yatarak tedavi edilen kişilerin %71,6'sı 10 ilde ikamet etmektedir. İlk on kent içerisinde sekizinci sırayı Diyarbakır⁵ almaktadır. Ögel ve diğerleri (2001) tarafından gerçekleştirilen çalışmaya göre de yaşam boyu esrar kullanımının en sık görüldüğü iller İzmir, İstanbul ve Diyarbakır'dır.

Her 3 çocuktan birinin uyuşturucu pençesinde olduğu Diyarbakır uyuşturucu kullanımında Türkiye'de ilk sırada bulunuyor.

Uyuşturucu kullanan 231 çocuk Diyarbakır'da açılan Uçucu Madde Bağımlıları Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezi (UMATEM)'nde tedavi görüyor. Diyarbakır'da 2007 yılında kurulan ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın açılışını yaptığı Uçucu Madde Bağımlıları Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezi, (UMATEM) uyuşturucu kullanan gençlerin uyuşturucuyu bırakması için adeta savaş açtı.

UMATEM'de merkezinde görevli Psikiyatri Uzmanı Dr. Hüner Aydın, şu ana kadar hasta sayısında ciddi bir artış olduğunu ifade ederek, "Yaklaşık 2 katı kadar artış var diyebiliriz. Çünkü madde bağımlılığı Diyarbakır'da önemli bir sorun. Diyarbakır uyuşturucu kullanımında birinci sırada yer almaktadır. Hastaların nereye başvuracağı konusunda bir bilgisi yok. Böylesi bir tedavi merkezinden haberleri olmadığı için gereken başvuruları alamıyoruz. Ancak bunun zamanla artacağını düşünüyoruz. Hastalar buranın var olduğunu gördükçe buraya başvuruların artacağını düşünüyoruz. Diyarbakır'da Madde Bağımlılığı Diyarbakır'da sosyal bir sorundur. Sadece tıbbi bir sorun değildir. Giderek arttığını düşünüyoruz (<http://www.takilanlar.com/c-p-k-t-s/diyarbakir%27datuyler-urperten-manzara,6> Kasım 2008. Erişim: 15.04.2010).

5 Türkiye'deki yasal ekim illegale kayıp kaymadığı ile ilgili herhangi bir veriye ulaşılamamakla birlikte, 2008 yılı Polis bölgesi yakalama verilerine göre, en yüksek esrar yakalamalarının, yasal kenevir ekim bölgeleri dışında olan Diyarbakır (4869 kg), İstanbul (3832 kg), Hatay (1364 kg), Van (1281 kg) ve Adana (1181 kg) illerinde gerçekleşmiş olması, (EGM-KOM Raporu 2008: 20) esrar maddesinin yasal olmayan kenevir ekiminden üretildiği veya çevre ülkelerden Türkiye'ye getirildiği şeklinde değerlendirilmektedir. Zira Türkiye'de Afganistan, Pakistan, Suriye ve Lübnan kaynaklı esrar maddesi yakalamaları görülmüştür (İçişleri Bakanlığı, 2009: 111).

Diyarbakır'da sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar ve aileleri üzerine gerçekleştirilen çalışmalarda ortaya çıkan diğer bazı bulgular aşağıda özetlenmiştir:

Diyarbakır İli Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı Çalışmaları Raporu (SHÇEK, 2010)'na göre, Diyarbakır'da sokakta çalıştırılan çocuk sayısı 2006 yılında 3302 iken, bu rakamın 2008 yılı Kasım ayında gerçekleştirilen alan taramasında 2470'e düştüğü görülmüştür. 75. Yıl Çocuk ve Gençlik Merkezi'nde de 2010 yılı Mart ayına kadar toplam 1210 çocuğa hizmet verildiği anlaşılmaktadır. 2008 yılında gerçekleştirilen alan taramasında ulaşılan 2470 çocuğun 2137'sinin eğitimine devam ettiği, 333 çocuğun ise eğitim kurumlarıyla ilişkisinin olmadığı ortaya çıkarılmıştır. Ulaşılan 2470 çocuğun yarısının 13-15, %43'ünün ise 7-12 yaş aralığında olduğu anlaşılmaktadır. Raporda Diyarbakır'da sokakta yaşayan çocuk olmadığı tespitine yer verilmektedir.

Bilgin (2009) tarafından Diyarbakır'da görüşülen dört yüz (400) çocuk ile gerçekleştirilen çalışmada, sokakta çalıştırılan çocukların %86,8'inin erkek, %13,3'nün ise kız çocuklardan oluştuğu görülmüştür. Çocukların yaş aralığına bakıldığında ise; 11-14 yaş grubunun en yüksek değeri aldığı (%70,5) ve bu grubu oransal olarak 15-18 yaş aralığının (%24,8) izlediği görülmektedir. 7-10 yaş grubunun evren içerisindeki oranı ise %4,5 olarak gerçekleşmiştir. Tüm bu oransal veriler, bu çocukların çoğunun ilköğretimin birinci kademesinin ikinci, üçüncü, dördüncü sınıflarında okuduğu/okuması gereken bir dönemde sokakta çalışmaya başladıklarını göstermektedir. Araştırma bulgularında, sokakta çalıştırılan çocukların %78,8'inin annelerinin okuryazar olmadıkları, %14'ünün okur-yazar olduğu ancak herhangi bir okul mezunu olmadıkları ve %7.3'ünün ilköğretim mezunu oldukları görülmektedir. İlköğretim mezunu olanların önemli bir oranının (%6.8) da, ilköğretim mezunu olduğu dikkat çekmektedir. Aynı şekilde, çocukların babalarının %43'ü ilköğretim düzeyinde (%39,5'i ilköğretim mezunu ve %3,5'i ortaokul mezunu) bir diplomaya sahiptir. Babaların %19,8'i okur-yazar bile değildir. Lise düzeyinde bir öğretim kurumundan mezun olanların oranı ise %4'tür. Geriye kalanların ise, (%29.3) okur-yazar olduğu ama herhangi bir eğitim kurumundan mezun olmadığı görülmektedir.

Rüstem, Erkan-Mahsar ve Bağlı (2000: 7-21, akt: Özalpuk, 2006: 42-43) tarafından gerçekleştirilen çalışmada bazı önemli bulgular yer almaktadır:

- Babaların %64,4'ü işsizdir. (Son yaşanan ekonomik krizde bu oranın daha da yükseldiği tarafımızca tahmin edilmektedir). Annelerin sadece %1,0'ı çalışmakta, dolayısıyla aileler çocukların sağlayacağı gelire muhtaç hale gelmektedirler.
- Çocukların büyük çoğunluğu, okul yaşında olmalarına rağmen okula gitmemektedirler.
- Sokaktaki çocukların %66,3'ünü erkekler, %33,7'sini kızlar oluşturmaktadır. Diğer illerin aksine, sokaktaki her üç çocuktan biri-

nin kız olması oldukça dikkat çekicidir. Ailelerin gelir düzeylerinin düşüklüğü bu durumun temel nedenidir. Yanı sıra, kız çocuklarının ve küçük yaştaki çocukların toplumsal merhamet duygularını daha iyi kullandıkları ortaya çıkmıştır.

- Kızların yoğun olarak 9-11 yaşlarında iken sokakta çalıştıkları, 11 yaşından sonra çalıştırılmadıkları saptanmıştır. Çünkü bu yaş grubundan sonra kızlar ergen kabul edilmekte ve sokağa çıkmaları uygun görülmemektedir.
- Çocukların %27,7'sinin ayakkabı boyacısı, %34,7'sinin mendil, sakız, su vb. satıcısı, %5,9'unun seyyar satıcı, %2,0'nun sanayide işçi, %2,0'nun ise esnaf yanında çırak olarak çalıştırıldıkları belirlenmiştir.

Yeni Hizmet Modeli Çerçevesinde Diyarbakır'daki Kurumsal Yapılanma

Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Yeni Hizmet Modeli temelinde bir kurumlar arası işbirliği modeli olma özelliği taşıyan, aynı zamanda soruna yönelik kurumsal yapılanmanın nasıl olması gerektiğini de belirlemektedir. Aşağıda yer alan tabloda Yeni Hizmet Modeli'nde yer alması beklenen hizmet birimlerinin Diyarbakır'da oluşturulma durumuna ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Tablo 10: Diyarbakır'da Yeni Hizmet Modeline göre Bulunması Gereken Hizmet Birimleri

Hizmet Birimi	Mevcut	Mevcut Değil
Koordinasyon Merkezi	x	
Mobil Ekip	x	
Sokak Ofisi		x
Barınak	x	
İlk Adım İstasyonu	x	
ÇEMATEM / AMATEM / UMATEM	x	
Tıbbi Rehabilitasyon Merkezi	x	
Sosyal Rehabilitasyon Merkezi (ÇOGEM)	x	

Diyarbakır'da Yeni Hizmet Modeline göre oluşturulması beklenen hizmet birimlerinden sokak ofisinin oluşturulmadığı görülmektedir. Var olan hizmet birimleri detaylıca incelendiğinde ortaya çıkan görünüm şu şekildedir:

Diyarbakır'da sosyal rehabilitasyon merkezi işlevini 75. Yıl Çocuk ve Gençlik Merkezinin yürüttüğü görülmektedir. Mobil ekip hizmetinin de ÇOGEM personeli tarafından planlandığı ve yürütüldüğü anlaşılmaktadır. Kurumsal yapılanma tarama listesinden elde edilen verilere göre, Diyarbakır'da üç adet mobil ekip bulunmaktadır. Mobil ekiplerde on üç personelin (3 sosyal çalışmacı, 6 sosyolog, 1 psikolog, 3 şoför) görev aldığı, mobil ekipler aracılığıyla toplam 369 çocuğa ulaşıldığı anlaşılmak-

tadır. Ekiplerin 09.00 ve 22.00 saatleri arasında görev yaptıkları görülmektedir. DPT tarafından yürütülen SODES (Sosyal Destek Programı) aracılığı ile “Mobil Ekiplerin Desteklenmesi Projesi”nin gerçekleştirildiği ve böylece 2009 yılı içerisinde ekiplerde kullanılmak üzere araç alımının yanı sıra üç meslek elemanının istihdam edildiği anlaşılmaktadır.

Barınak hizmetinin ise 2007 Aralık ayından itibaren sunulmaya başlandığı, kentte Barınak hizmetinin Şehitlik Çocuk ve Gençlik Hizmeti tarafından sunulduğu anlaşılmaktadır (SHÇEK, 2010). Kurumsal yapılanma tarama listesinden elde edilen verilere göre Barınakta on beş (15) personelin (1 kuruluş müdürü, 3 öğretmen, 4 güvenlik elemanı, 1 temizlik elemanı, 6 memur) görev yaptığı, hizmet sunulan toplam çocuk sayısının 167 (2009 yılında hizmet sunulan çocuk sayısı 63’tür) olduğu görülmektedir.

Madde kullanan çocukların tıbbi tedavilerinin ve rehabilitasyonlarının gerçekleştirilmesi için Yeni Hizmet Modeli iki ayrı kurumsal yapılanma önermektedir. Bunlardan ilki ÇEMATEM (Çocuk Ergen Madde Bağımlılığı Tedavi Eğitim ve Destek Merkezi) ve diğeri de tıbbi rehabilitasyon merkezleridir. Diyarbakır’da ÇEMATEM hizmeti, Diyarbakır İl Sağlık Müdürlüğüne bağlı olarak hizmet veren UMATEM (Uçucu Madde Bağımlıları Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezi) tarafından sunulmaktadır. UMATEM’in 2007 yılı içerisinde açıldığı, 2008 yılından itibaren de yataklı servis hizmetine başladığı anlaşılmaktadır. Merkez, 18 yaş altındaki çocuklara yataklı, üzerindeki yaş gruplarına da ayaktan tedavi hizmeti vermektedir. Merkezin kapasitesi on (10) kişidir.

Tıbbi rehabilitasyon merkezi hizmetinin, SODES (Sosyal Destek Programı) çerçevesinde hizmete açılan DİMAB-MER (Diyarbakır Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü Madde Bağımlılığı ile Mücadele ve Rehabilitasyon Merkezi) tarafından sunulduğu öğrenilmiştir. 3 Mart 2009 tarihi itibarıyla hizmete başlayan merkezin toplam 136 müracaatçıya hizmet sunduğu anlaşılmaktadır. “DİMAB-MER, uçucu ve uyuşturucu madde kullanan ve tıbbi tedavisi tamamlanan çocukların rehabilitasyonlarının gerçekleştirilebilmesi ve bağımlılığın önlenmesi amacıyla hizmet vermektedir” (SHÇEK, 2010).

İlk Adım İstasyonunun 2002 yılında çocukların yoğun olarak bulunduğu Ofis semtinde açıldığı ancak yardımcı personel ve meslek elemanı yetersizliği nedeniyle 2007 yılında kapatıldığı anlaşılmaktadır (SHÇEK, 2010). Şu anda, bu hizmet Şehit Çocuk ve Gençlik Merkezi bünyesinde verilmektedir.

Diyarbakır’da henüz oluşturulmadığı ifade edilen birim ise Sokak Ofisi’dir. Sokak Ofisi’nin 2010 yılı içerisinde açılmasının planlandığı belirtilmektedir.

Diyarbakır’daki kurumsal yapılanmanın Yeni Hizmet Modelinin uygulanabilmesi için büyük ölçüde yeterli olduğu ifade edilmelidir. Özellikle madde bağımlılığı tedavisi ve rehabilitasyonu konusunda iki ayrı hizmet biriminin açılmış olması kurumsal kapasite açısından son derece önemlidir.

Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı Uygulamalarının Değerlendirilmesi

Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı uygulamalarının değerlendirilmesi bölümü “Yeni Hizmet Modeli Uygulamalarının Değerlendirilmesi”, “Uygunluk, Uygulanabilirlik ve Bilgi Düzeyi”, “Koordinasyon Mekanizması ve Katılım” ve “Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı Uygulamalarının Güçlü ve Zayıf Yönleri” olmak üzere dört alt başlıkta ele alınmıştır.

Yeni Hizmet Modeli Uygulamalarının Değerlendirilmesi

İki ayrı çalıştayda elde edilen veriler ışığında, Yeni Hizmet Modeli açısından Diyarbakır’daki uygulamaların genel görünümü şu şekilde özetlenebilir:

Yeni Hizmet Modeli’nin uygulanmasındaki en temel sorunun, modelin alt yapısının tam olarak oluşturulmadan harekete geçirilmesi olduğu ifade edilmektedir. Model’in öngördüğü müdahale sisteminde aile temelli çalışmaların daha görünür olması, aile temelli çalışmalar çerçevesinde sokakta çalıştırılma olgusunun maddi gerekçelerinin ortadan kaldırılması, modelin özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının aktif katkısını alacak şekilde yeniden tasarlanması gerektiği ifade edilmiştir.

Modelin değerlendirmesi sırasında katılımcıların ön plana çıkardığı iki konu bulunmaktadır. Bunlardan ilki, çocukların okul dışındaki serbest zamanlarının yapılandırılmasıdır. Bir yandan çocukların okul dışında zamanlarını geçirebilecekleri ortam ve olanakların yetersiz olduğu, öte yandan çocukların serbest zamanlarını çoğunlukla internet kafelerde geçirdikleri ve buldukları ortamlarda sıklıkla yanlış veya kötü yönlendirildikleri dile getirilmiştir.

“Sosyal alan çok az burada. Çocuk enerjisini olumlu yönde karşılayamıyor. İnternet kafelere gidiyor. Bunun için paraya ihtiyaç duyuyor ve sokakta çalışmaya başlıyor ve kafelere gidiyor.”

“Eskiden mahalle maçları yapardık. Şimdi mahalle diye bir şey kalmadı. Yeni oluşan semtler çok iyi ancak sosyal faaliyetler yok. Basketbol sahası var ancak kilitli. Anne evde dizi izlemek için çocuğunu kafeye gönderiyor ve saati çok ucuz bu kafelerin. Eğitim sistemi çocukları internete girmeye mecbur bırakıyor. Çocuk ödev için gidiyor ancak sonrasında olumlu sonuçlar ortaya çıkmıyor.”

Bu noktada çalışma gruplarında ortaya çıkan diğer bir bulgu ise kentte çocuklara yönelik mevcut olanakların yeterince tanıtılmaması veya bu mekânların ve çalışan personelin çocuk için uygun ve çekici hale getirilememesidir.

“Kurumlarımız sosyal tesislerini iyi tanıtıyorlar. Ancak kafeler de bilgisayarın hızları, fiyatı ve reklamları konusunda tanıtıcılar. Bu da çocuğa cazip geliyor.”

“Belediyenin çok yeterli olmasa da alt yapısı var internet konusunda. Kütüphaneye gittim, bir tane çocuk yok. Bilgisayarlar da var hâlbuki. Burada çalışan kişilerinde çocuklara uygun kişilerin olması gerekiyor. Çocuklarla iletişim kurabilen kişiler olmalı.”

Diyarbakır'da Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü ile mevcut kurumsal kaynakların daha iyi kullanılması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Çalıştayda da dile getirilen bu durum, çocukların okul dışı zamanları etkili kullanabilmeleri için önemlidir.

“Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü, sportif etkinliklerin az olduğunu söylemişti...Buna biraz daha ağırlık vermeliyiz...Çocukları spora teşvik etmeliyiz.”

Diyarbakır'da çocukların serbest zaman etkinliklerini organize etme ve eğitim yaşamlarına destek olma konusunda örnek uygulamalardan birisini TEGEV'in gerçekleştirdiği anlaşılmaktadır. Bu tip örneklerin yaygınlaştırılması sorunun çözümünde ciddi bir etki yaratacaktır.

“Çocukların okul dışında vakit geçireceği mekânlar yapmaya ve uygulamaya çalışıyoruz. Halı saha kurduk. Velisinin imza atarak izin verdiği her çocukla bilgisayardan müziğe kadar her alanda destek vermeye çalışıyoruz. Göçün geldiği noktalarda da faaliyetlerimiz devam ediyor. Önleme çalışmalarını ile TEGEV rolünü etkin bir şekilde oynamaya devam edebilir.”

Okul dışı serbest zaman etkinliklerinde yaşanan yetersizliğin yanı sıra okul ortamının barındırdığı kapasite sorunları ve risk altındaki çocuklara yönelik okul ortamında müdahale geliştirecek personel eksikliği de ortaya konan bulgulardan birisidir.

“Okulumuzdaki öğrenci sayısı 4.476 idi. Bu sebeple bodrum katlarda sınıflar açmak zorunda kaldık. Sınıflardaki öğrenci sayısında biraz düşüş oldu 67-68'e indik. Fakat benim için esas sıkıntı: Öğrenciyi okulda sadece 4,5 saat tutabiliyoruz. Okulda öğretmenlerinin yanında bir sorun yok fakat bu çocuklar esas kazandığı olumsuz şeyleri kalan 19,5 saatte elde ediyorlar.”

“Okulda sosyal hizmet biriminin hizmete girmesi için okullara sosyal çalışmacı kadrosu verilmesi gerekiyor. Önleme noktasında sadece sosyal çalışmacılar var, diğer meslek elemanları da olmalı.”

“Okulların sosyal hizmet mantığını yerleştirmeliyiz. Rehberlik servislerini ciddi bir şekilde çalıştırmalıyız.”

Uygunluk, Uygulanabilirlik ve Bilgi Düzeyi

Diyarbakır İl Eylem Planı'nın yirmi beş (25) faaliyetten oluştuğu görülmektedir. İl Eylem Planı'nda yer alan faaliyetlerin gerçekleştirilmesi için sorumluluk yüklenen kurum ve kuruluşlar arasında İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü, İl Emniyet Müdürlüğü, İl Milli Eğitim Müdürlüğü, İl Sağlık Müdürlüğü, Diyarbakır Valiliği, İl Nüfus Müdürlüğü, SYDV, STK'lar (AÇEV, KAMER, ÇYDD), Diyarbakır Barosu, TTB, Dicle Üniversitesi, İl Jandarma Komutanlığı, UNICEF, Yerel Yönetimler, Diyanet-Müftülük, Muhtarlıklar ve ÇATOM'ların bulunduğu görülmektedir.

İl Eylem Planı tarama listesine göre Diyarbakır İl Eylem Planı'nda yer alan faaliyetlerden üçünün (3) gerçekleştirilemediği anlaşılmaktadır. Gerçekleştirilemediği belirlenen faaliyetlerin;

- “okul sosyal hizmetinin hayata geçirilmesi için okullara sosyal çalışmacı kadrosu verilmesi⁶,

6 İl Eylem Planı tarama listesinden elde edilen verilere göre rehberlik servislerinin güçlendirilerek rehber öğretmenlerin nitelik ve nicelik olarak geliştirilmelerinin sağlandığı anlaşılmaktadır.

- belediyelere profesyonel eleman alınabilmesi için kadro verilmesi⁷,
- çalışan birimlerin ortak bir format oluşturmaları ve bu çalışmaların web sayfasında ortak kullanılarak çocukla ilgili yapılan çalışmaların izlenmesi”

olduğu görülmektedir.

Yukarıda yazılı bulunan faaliyetlerden ilk ikisinin gerçekleştirilememesinin temel nedeni, yerel düzeyde gerçekleştirilmesi olanaksız değişiklikleri içermesidir. Okul sosyal hizmetinin hayata geçirilmesi, kadro sağlanması gibi amaçlar ancak ulusal düzeyde ele alınabilecek eylemleri gerektirmektedir.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından 2007 yılı Nisan ayında hazırlanan “Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Geliştirilen Hizmet Modeli’nin Değerlendirme Raporu”na bakıldığında, 16-17 Haziran 2005 tarihinde yapılan Yeni Hizmet Modeli Eşgüdüm Toplantısı’nda Diyarbakır ili için önceliklerin belirlendiği, planlandığı ve uygulamaya geçilmesi için talimat verildiği görülmektedir. Bu çerçevede 2005 yılında yapılan eşgüdüm toplantısında Diyarbakır ilinin sahip olduğu öncelikler Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı açısından şu şekilde ifade edilmiştir:

1. İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü, İl Millî Eğitim Müdürlüğü, İl Sağlık Müdürlüğü ve STK’lar işbirliği ile ailelere yönelik eğitim çalışmaları yapılması gerekmektedir.

2. Risk altındaki çocukların eğitimi için muhtar, rehber öğretmen ve okul idarecilerine yönelik eğitim çalışmaları yapılması gerekmektedir.

3. Okul öncesi eğitimin öncelikle göç alan bölgelerde yaygınlaştırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

4. Valilik, İl Millî Eğitim Müdürlüğü ve belediyelerin işbirliği ile ailelere yönelik meslek edindirme atölyelerinin ve kurslarının açılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

5. Valilik, belediyeler ve STK’ların işbirliği ile madde bağımlısı çocukların tedavisi için UMATEM açılması gerekmektedir.

6. Çocuk koordinasyon merkezi kurulması planlanmaktadır.

2005 yılında belirlenen bu önceliklere bakıldığında, somut ilerleme sağlanan maddeler arasında, çocuk koordinasyon merkezi kurulması ve UMATEM açılması gelmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının aktif desteğinin sağlanması konusunda belirgin bir ilerleme sağlanmadığı çalıştay sonuçlarından anlaşılmaktadır. Öte yandan, aile temelli çalışmalar sürdürülmekle birlikte, Diyarbakır’da bu yönde yaşanan ihtiyacın karşılanabildiğini söylemek güçtür.

Diyarbakır İl Eylem Planı kapsam ve ihtiyaçlara yanıt verebilirlik açısından değerlendirildiğinde, göç hareketlerinin ve Diyarbakır’da göç ile oluşan yeni toplumsal yapıya müdahale stratejilerinin Plan’da yer almadığı anlaşılmaktadır. Önceki bölümlerde de ifade edildiği gibi Diyar-

7 İl Eylem Planı tarama listesinden elde edilen verilere göre, yerel yönetimlerin kendi imkânları ve hizmet alımı yolu ile meslek elemanı alımını gerçekleştirdikleri anlaşılmaktadır.

bakır, özellikle kentin bazı bölgelerinde çocukların sokakları bir yaşam ve serbest zaman geçirme mekânı olarak kullandıkları bir kenttir. Bu açıdan, sorunun sadece sokakta yaşamak ve çalışmak çerçevesinde ele alınmaması, sorunun bütününe kapsamı açısından önemlidir. Bu çerçevede, İl Eylem Planı'nda atık madde toplayarak satan ve sokak gösterilerine katılan çocukların yer almadığını görmek Planın kapsamı açısından düşündürücüdür. Diğer yandan, Diyarbakır'ın madde kullanımını açısından taşıdığı risk göz önüne alındığında, madde kullanımı ve bağımlılığı konusunda İl Eylem Planında spesifik bir faaliyetin yer almaması dikkat çekicidir.

Çalıştay katılımcılarının Diyarbakır İl Eylem Planı hakkında genel bir fikre sahip oldukları, ancak detayları ve Plan'ın işleyişi konusundaki bilgilerinin yetersiz olduğu ve katılımcıların sadece üçünün Plan'ın hazırlık aşamasına katıldığını görülmektedir.

Diyarbakır İl Eylem Planı'nın kapsamı ve uygunluğu üzerine katılımcıların farklı görüşler ortaya koyduğu görülmektedir. Bazı katılımcılar Plan için "kâğıt üzerinde ideal bir plan" ifadesini kullanırken bazılarının ise Plan'ın çeşitli maddelerine ilişkin kurumsal çerçevenin ve uygulamaların yetersiz olduğuna ilişkin görüşlerini dile getirdikleri görülmektedir. Bir başka katılımcı ise "...süre, uygulayıcılar ve kaynak açısından eylem planının işler durumda olmadığını" belirtmektedir.

"Birincisi eğitim almamış kişilerin yönlendirmesi ile ilgili bir bölüm var. Baktığımızda İş-Kur hiçbir şekilde geçmemiş. İkincisi ise birinci maddenin uygulandığını hiç görmedim, dışarı çıkıp atari salonlarına baktığımızda salonlar hep çocuklarla dolu ve yasa dışı sitelerde."

Koordinasyon Mekanizması ve Katılım

Katılımcıların Diyarbakır İl Eylem Planı çalışmalarının yarattığı etki üzerine görüşleri ise ortak noktalar içermektedir. Katılımcılara göre İl Eylem Planı ile birlikte sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara yönelik kurumsal sorumlulukların farkına varılmıştır. Bir katılımcı, İl Eylem Planı çalışmalarına dâhil olmadan önce soruna yönelik sorumluluğun tümüyle Milli Eğitim Bakanlığına ait olduğunu düşündüğünü ancak şimdi bütün kurumların çeşitli düzeylerde sorumlulukları olduğunu bildiğini ifade etmektedir.

"...ben bu işte çalışmaya başlamadan önce bütün işi MEB yapıyor zannediyordum. Oysa tüm kurumların sorumlulukları varmış."

Bir SHÇEK çalışanı ise değişimi şu sözlerle ifade etmiştir: "2005'teki toplantıdan önce sokak çocukları sorunu sadece SHÇEK'in üzerindeydi. Eylem planından sonra bunlar değişti."

İl Eylem Planı'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte çocukların mevcut hizmetlerden daha kolay ve hızlı bir biçimde yararlandığı da ifade edilmektedir.

"Bir çocuk tespit ettik; bu sorunu çözebilmek için eskiden araya birilerini sokmamız gerekiyordu; ama bu eylem planından sonra bu işlerimiz kurumun kendisiymiş gibi yürümeye başladı... Diğer alanlarda da tabi sağlık olsun vs... en bariz örnekler bunlar."

Bu açıdan ele alındığında, Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı çalışmalarının Diyarbakır özelinde önemli bir işleve sahip olduğunu ifade etmek gereklidir. Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı gibi, çalışmalar önemli bir değişimi ortaya çıkarmıştır. Farklı kurum ve kuruluşlar konuyla ilgili sorumluluklarının bilincine varmaktadır ki bu durumun orta ve uzun vadede olumlu sonuçlar yaratacağı açıktır.

Diyarbakır'da İl Eylem Planı çalışmalarında ortaya çıkan önemli bir konu ise kurumlar arası işbirliğinin ve ortak çalışma kültürünün istenen noktada olmamasıdır.

Göze çarpan diğer bir nokta ise Dicle Üniversitesi ile kentte konuyla ilgili çalışmalar yürüten sivil toplum kuruluşlarının olası katkısının büyük oranda belirsiz olduğu ve özellikle kurumsal kapasite göz önüne alındığında Dicle Üniversitesi'nin yetersiz kaldığıdır. Diyarbakır, sivil toplum kuruluşlarının sayısı ve kapasiteleri açısından önemli bir kaynağı barındırmaktadır. Bu açıdan, İl Eylem Planı'nda sivil toplum kuruluşlarının rol ve işlevlerinin daha detaylı ve kapsamlı bir şekilde ele alınması gerekliliği ifade edilmelidir. İl Eylem Planı'nın sadece bir maddesinde (aile içi sorunların giderilebilmesi için ailelere yönelik etkili anne-babalık eğitimleri verilmesi) AÇEV, KAMER gibi spesifik sivil toplum örgütlerinin katkılarının beklediği görülmektedir. Diğer planlanan faaliyetlerde katkısı beklenen, çalışmaya dahil edilen sivil toplum örgütlerinin isimleri belirtilmemekte, genel olarak STK katkısından bahsedilmektedir.

Çalıştay katılımcıları, Diyarbakır'da kurumlar arası çalışma kültürünün yeterince gelişmediğini ve kurumların birbirinden habersiz olarak hizmetlerini sunduğunu belirtmektedir.

“Tüm kurumlar birbirinden habersiz çalışmalar yapıyor. Bunun koordine halinde yapılması daha önemli.”

“Kurumlar arası işbirliğinin zayıf olduğunu düşünüyorum. Çoğu birimin, diğer birimin yaptığı işten haberi yok.”

“Kuruluşlar arasındaki koordinasyon konusunda geriyiz.”

Diyarbakır İl Eylem Planı çalışmalarında dikkati çeken bir diğer unsur ise özellikle bazı kamu kurum ve kuruluşları arasındaki işbirliğinin görece daha olumlu bir noktaya geldiği, ancak yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmalara dâhil edilmesi konusunda sorun yaşadığıdır.

“STK'ların süreçlere katılımı sorunlu oluyor.”

“Sekretaryasını sadece kurumlardan beklememek lazım. STK'ları da bunun içine almak gerekir. Toplantı veya etkinlikleri karşı taraftan beklememek lazım.”

Özellikle Diyarbakır Valiliği ve bağlı kurum-kuruluşları ile yerel yönetimler arasında ortak çalışma kültürünün gelişmemesi katılımcılar tarafından dile getirilmektedir. Ulusal düzeyde yaşanan politik çekişme ve ayrışmaların yerel düzeyde kendisini ortak amaca yönelik hareket

edememe şeklinde göstereceği tahmin edilebilir. Bir katılımcı yerel yönetimlerin çalışmalarına dâhil olmasıyla katılımın artacağını ve hizmetlerin daha etkin bir biçimde yürütülebileceğini şu sözlerle ifade etmektedir:

“Eğitim için 80 aileyi aradım ancak sadece beş aile geldi. Aile eğitimleri konusunda yerel yönetimlerin işin içine dâhil edilmesi gerekiyor.”

Çalıştaylarda elde edilen bulgular, Diyarbakır İl Eylem Planı uygulamalarında çocuklara yönelik hizmet sunumunda bazı kurumlar ile sorun yaşandığını, kurumların risk altındaki çocuklara yönelik müdahalede yavaş veya etkisiz davrandıklarını veya işlemlerin uzun sürdüğünü göstermektedir.

“Nüfus cüzdanı çıkarmak gerçekten ciddi problem. Bu konuda nüfus müdürlükleri ile görüşmeliyiz. Elimizde sıkıntı yaşadığımız vakalar var. Çocuğun en temel haklarından biri. Çocuk okula gitmek istiyor gidemiyor, sağlık hizmetlerinden faydalanamıyor. Çok zor durumlarla karşılaşıyoruz.”

İşbirliği ve koordinasyon konusunda Diyarbakır İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü çalışanlarının ve diğer paydaş kurum/kuruluş temsilcilerinin farklı noktaları ön plana çıkardıkları ifade edilmelidir. İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü çalışanlarının işbirliği konusunda diğer kuruluş temsilcilerine göre daha iyimser yorumlar yaptıkları ve İl Eylem Planı çalışmalarını kapsamında işbirliğinin geliştiğini vurguladıkları görülmektedir. Bu açıdan, İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü bünyesinde hizmet alan çocuklarla ilgili işlemlerin hız kazandığı, İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü çalışanlarının diğer kurum/kuruluşlarla olan ilişkilerinde sorun yaşamadıkları, ihtiyaçlarının karşılanması konusunda etkin bir iletişime sahip oldukları görülmektedir.

Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı Uygulamalarının Güçlü ve Zayıf Yönleri

Katılımcılara göre Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı uygulamalarının güçlü yönlerini;

- kurumlar arası koordinasyonun gelişmesi,
- sorunun çözümü konusunda ilgili kuruluşlarda farkındalık gelişmesi,
- mobil ekiplerin güçlendirilmesi,
- madde bağımlılığı tedavisine yönelik hizmetlerin hayata geçirilmiş olması

oluşturmaktadır.

Diyarbakır’da mevcut uygulamaların zayıf yönleri ise şu şekilde dile getirilmiştir:

- Valilik ve yerel yönetimlerin birbirinden bağımsız çalışmalar yürütmesi,
- Kurumlar arası koordinasyonda iyileşme olmasına karşın bu iyileşmenin istenen düzeyde olmaması,

- İl Eylem Planlarının tam anlamıyla uygulanamaması,
- İl Eylem Planı'nın hazırlanması ve uygulanması aşamasında bölgesel şartların göz önünde bulundurulmamış olması,
- Sivil toplum kuruluşlarının katılım ve desteğinin yetersiz olması,
- Aileye yönelik olarak çalışmaların yetersiz olması,
- Koruyucu ve önleyici hizmetlere yeterli önemin verilememiş olması,
- Risk altındaki çocuk ve ailelerin tespiti için kapsamlı bir çalışma yapılamamış olması,
- Kitle iletişim araçlarından yeterince yararlanılamaması,
- Meslek elemanı sayısının yetersiz olması,
- Hizmet içi eğitimlerin yetersiz olması.

Diyarbakır'da Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı'nın değerlendirilmesi çalışmasında, Plan'ın ve uygulamaların geliştirilmesi amacıyla dile getirilen öneriler ise şu şekildedir:

- Sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara yönelik uygulamalardaki iyi örnekler yaygınlaştırılmalı.
- Üniversitenin etkin desteği sağlanmalı.
- Rehabilitasyon sürecini tamamlamış, özellikle 18 yaşını dolduran gençlerin rehabilitasyonuna devam etmesi amacı ile istihdam alanları oluşturulmalı.
- Aile danışma merkezlerinin sayısı artırılmalı.
- Dezavantajlı bölgelerde toplum merkezlerinin sayısı artırılmalı.
- İl Sosyal Hizmet Müdürlüğüne bağlı kuruluşlarda meslek elemanı sayısı artırılmalı.
- İl Sağlık Müdürlüğüne bağlı olarak hizmet veren UMATEM'in kapasitesi artırılmalı.

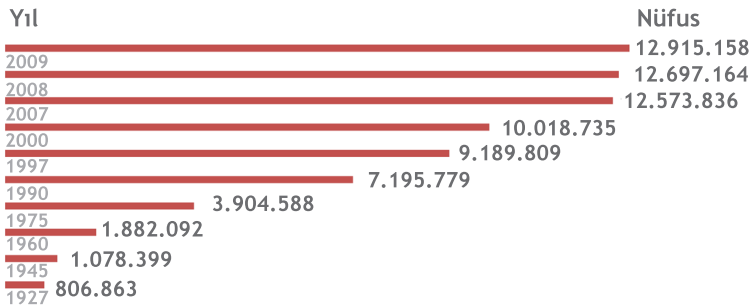
Sonuç olarak, çalıştaylarda elde edilen bulgulara göre, Diyarbakır İl Eylem Planı uygulamalarının kurumlar arası işbirliği belirli düzeyde artmasına ve gelişmesine rağmen beklenen düzeyde olmamıştır. Bulgular çocukların rehabilitasyonu konusundaki hizmetlerde ve kurumsal kapasitede önemli yol alındığını, ancak önleyici hizmet modelinde yetersiz kalındığını göstermektedir. Bu noktada, katılımcılar aile ve okula yönelik çalışmaların artırılması gerektiğini, sağlıklı konut, sağlıklı okul ve yeterli sosyal-kültürel olanaklar biçiminde konunun bir bütün olarak ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Diyarbakır'da güçlü bir sivil toplum pratiğinin bulunduğu, bu potansiyelin yeterli düzeyde kullanılmadığı dile getirilmektedir. Soruna yönelik kökten çözüm stratejilerinin istihdam üzerine odaklanması gerektiği, ancak ailelere ve gençlere istihdam yaratma konusunda olumlu bir adım atılmadığı aktarılmaktadır.

Sosyo-Demografik ve Ekonomik Özellikleri ile İstanbul

İstanbul; sosyal, kültürel ve ekonomik olanaklarıyla günümüzde büyük öneme sahiptir. Türkiye'nin sanayi ve ticaret başkenti olan İstanbul, gerek nüfusu gerekse ekonomik büyüklüğü ile neredeyse bir ülke görünümüne kavuşmuştur. "Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi" 2009 yılı verilerine göre, İstanbul'un toplam nüfusu 12.915.158'dir. İstanbul'da 0-19 yaş grubundaki nüfusun 3.094.732 kişiden oluştuğu görülmektedir. Bu rakama göre, İstanbul'da toplam nüfusun yaklaşık ¼'ünü çocuk ve gençler oluşturmaktadır. Türkiye'de toplam nüfusun % 17,8'i İstanbul'da ikamet etmektedir. İstanbul, kilometre karede 2486 kişi ile nüfus yoğunluğunun en fazla olduğu ildir.

İstanbul her dönem Cumhuriyet Türkiye'sinin en kalabalık yerleşim yeri unvanına sahip olmuştur. İstanbul Valiliği verilerine göre (<http://www.istanbul.gov.tr/Modules/SayilarlaIst2/tabloizleme2.aspx?id=376>, erişim: 1.5.2010) İstanbul'daki nüfus artışı yıllar içinde şu şekilde şu şekilde oluşmuştur:

Şekil 6: İstanbul'da 1927-2009 Yılları Arasında Nüfus Artışı

İstanbul'da nüfus artışının 1960-2000 yılları arasında yoğunlaştığı görülmektedir ki bu süreçte Türkiye'de yoğun bir biçimde nüfus hareketliliğinin yaşandığı bilinmektedir. Türkiye'de kır-kent nüfus dengesinde ortaya çıkan değişim, 2. Dünya Savaşı sonrasında köklü bir politika

1 Yeni Hizmet Modeli Çerçevesinde İstanbul'daki Kurumsal Yapılanma ve Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı Uygulamalarının Değerlendirilmesi başlıklı çalışmada sunulan veriler 19-22 Nisan 2010 tarihlerinde elde edilmiştir.

değişikliği ile bir arada gerçekleşmiştir. 1945 yılında %18,3 olan kentli nüfusu, 1950 yılında %18,5, 1955 yılında %22,1, 1960 yılında %25,1'e yükselmiştir. 1950 yılında elli bin olan gecekondu sayısı 1960 yılında 240 bin yükselerek Türkiye'de "kentsel sorun" un belirgin bir nitelik kazanmasına neden olmuştur" (Günlü, 2002: 278). Yaklaşık 30 yıl devam eden ilk göç dalgasına ek olarak 1990'lı yıllardan sonra büyük kentler ikinci bir göç dalgasıyla karşı karşıya kalmışlardır. Bu durumu ortaya çıkaran temel etmen ise çatışma ortamından kaynaklanan göç olgusudur. Bu süreçte köylerini boşaltmak durumunda kalan aileler ya yakındaki kentlere ya da doğrudan Batı Anadolu'ya göç etmek zorunda kalmıştır (Acar, 2006: 25).

İstanbul'un bugünkü görünümüne kavuşmasında bahsedilen iki büyük göç dalgasının belirleyici olduğu açıktır. Türkiye'de Demokrat Parti iktidarı ile başlayan politika değişikliği ile tek parti döneminde uygulanan kontrollü, devletçi ekonomik politikalar yerini serbest piyasa kurallarına bırakmıştır. Bunun sonucu olarak da özel sektör yatırımları, "karı maksimize etmek" amacıyla büyük kentlerde yoğunlaşmıştır. Bilindiği gibi kapitalizmin en temel karakteristik özelliği "eşitsiz gelişme"dir. Bu eşitsiz gelişme Türkiye'nin belirli bölgelerini çekim merkezi haline getirmiş ve insanlar iş bulma umuduyla bazı bölgelere akın etmiştir. İstanbul ve yakın çevresi, İzmir, Mersin ve Adana gibi kentler bu yapılanmanın baş aktörüdür (Acar, 2006). Kentsel gelişme veya büyüme süreci sonunda neredeyse bir ülke görünümüne dev metropoller oluşmuştur. Nüfusun büyük bölümü birkaç kentte toplanmıştır. Bu kentlerin başında İstanbul gelmektedir.

Günümüzde de ticaret ve sanayi yatırımlarının çok büyük bir bölümünün İstanbul ve çevresinde yer alması nedeniyle göç hareketi azalarak da olsa devam etmektedir. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 2008-2009 verilerine göre İstanbul'a bu yıllar içinde 388.467 kişi göç etmiştir.

Tablo 11: 2008-2009 Yılları Rakamlarına Göre İstanbul'a Göç Veren İller

(5000 kişinin üzerinde göç veren iller ile sınırlandırılmıştır)					
	Sayı		Sayı		Sayı
Adana	6.306	İzmir	12.438	Samsun	11.728
Ağrı	6.237	Kastamonu	6.583	Sivas	8.524
Ankara	15.670	Kocaeli	13.301	Tekirdağ	10.236
Antalya	7.855	Konya	6.331	Tokat	17.185
Balıkesir	5.587	Malatya	7.490	Trabzon	8.194
Bursa	9.459	Mardin	11.200	Van	7.927
Diyarbakır	8.675	Muş	6.080	Zonguldak	6.281
Erzurum	8.586	Ordu	14.566	Batman	5.766
Giresun	9.385	Rize	5.828		
Mersin	5.230	Sakarya	6.401		

Rakamların detaylarına bakıldığında İstanbul'un, diğer metropol kentler dahil, Türkiye'nin her kentinden göç aldığı görülmektedir. Ancak bu noktada belirtilmesi gereken diğer bir unsur ise İstanbul'un aynı zamanda göç veren bir kent olmasıdır. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 2008-2009 yılları verilerine göre İstanbul'dan 2008-2009 yılları arasında 348.986 kişi göç etmiştir. İstanbul'da ağırlaşan yaşam koşullarının metropol yaşantısının getirdiği zorluklar ile bir araya gelmesi ile belirli grupların İstanbul'da yaşamaktan vazgeçmesi gündeme gelmektedir. Bu açıdan, içinde bulunduğumuz yıllarda İstanbul'da nüfus yapısının belirli bir çerçeveye oturduğu söylenmelidir.

İstanbul'un, Türkiye'nin diğer tüm kentleri için bir çekim merkezi olması, sahip olduğu istihdam kapasitesi ile yakından ilişkilidir. İstanbul'un temel ekonomik göstergeleri incelendiğinde tablo daha belirgin hale gelmektedir. TÜİK (2010) rakamlarına göre bölgesel gayrisafi katma değer hesaplarında 2006 yılı için en yüksek payı %27,5 ile İstanbul almaktadır. Yine 2010 yılı rakamlarına göre Türkiye'nin ilk üç aylık toplam ihracatı 26.199.991.000 Amerikan dolarıdır. Aynı dönemde toplam ihracatın yarısından fazlası (13.764.405.000) İstanbul'da gerçekleştirilmiştir.

İstanbul, ekonomik büyüklüğü kadar, hızla büyüyen nüfusuyla birlikte çeşitlenen sosyal sorunlar ile de dikkati çekmektedir. Kent, Türkiye'de yaşanan temel yapısal sorunların tipik bir yansıması görünümündedir. Kentin sosyal ve ekonomik göstergeleri önemli çelişiklere işaret etmektedir. Örneğin, sahip olduğu ekonomik kapasiteye karşın İstanbul'da işsizlik oranı TÜİK 2009 yılı verilerine göre %16,8'dir. İstanbul'da işgücüne katılma oranı ise %46,7'dir. Kentte yaşanan sosyal sorunların bir yansıması olarak suçluluk oranı da yüksektir. TÜİK (2008) rakamlarına göre Türkiye'de 2008 yılında toplam 76.607 suç işlenmiştir. İllere göre hükümlü sayıları incelendiğinde 11.423 hükümlü ile İstanbul'un ilk sırada yer aldığı görülmektedir.

Türkiye'de 1980 yılı sonrası uygulanan ekonomik politikaların da etkisiyle gelir dağılımı dengeleri, özellikle metropol kentlerde bozulmuş ve gelir grupları arasında uçurumlar oluşmuştur. Kente 1990 sonrası göç edenler kente tutunma stratejilerini geliştiremediği ve kırla bağlantıları büyük oranda kesintiye uğradığı için, aileler çözülme aşamasına gelmiştir. Bu durumun iki temel nedeni vardır. Birincisi, tam olarak işletilemeyen sosyal devlet anlayışının yerini bütünüyle liberal devlete bırakmasıyla tam istihdam hedefinden vazgeçilmesi ve teknolojik gelişmelerle beraber vasıfsız işçi ihtiyacının azalmasıdır. İstanbul, Ankara, İzmir gibi kentlerde sanayi alanındaki gelişmenin hizmet ve finans sektörüne kayması ile istihdam alanları da özellikle vasıfsız, eğitimsiz kişiler için daralmıştır. Diğer neden ise 1990'lardan itibaren kentlere göç edenlerin arsa ve kentsel rant paylaşımından faydalanamamış olmasıdır. Bu nedenle göçmenlerin birçoğu gecekondualarda kiracı olarak yaşamlarını sürdürmeye ve bulabildikleri marjinal işlerde çalışmaya devam etmişlerdir.

Böylece İstanbul başta olmak üzere tüm metropol kentlerde ortak kimliği kaybolmuş ve temelde gelir düzeyi ile belirlenen farklı yaşam yapıları ortaya çıkmaya başlamıştır. İstanbul bu gelişim çizgisinin en güzel örneğidir. Kentler bu süreçte gelir gruplarına göre ayrılmaya başlamıştır. Örneğin Ankara, İstanbul, Diyarbakır gibi birçok kentte üst gelir grupları şehir dışında konforlu ve korunaklı yerleşim merkezlerine taşınmaya başlamış, yeni gelen göçmenler ise kent merkezlerinde yoksul mahalleler oluşturmuştur. İstanbul'da Tarlabası, Ankara'da Altındağ bu yapılanmanın örnekleridir. Enlil ve Dinçer (2003: 429) İstanbul'da Tarlabası'nı şu sözlerle betimlemektedir: "Bu karanlık yüzün en keskin olduğu küreselleşme sürecinde, zenginle fakir arasında giderek derinleşen uçurumun en görünür kılındığı yerlerden biri de eski kent merkezleridir. İstanbul'da bunun en çarpıcı örneğini ise Tarlabası semti teşkil ediyor. Burada çocuklar çöp ve tıpkı bir savaş alanını andıran enkaz yığıntıları arasında geziniyor, oynar gibi yapıyorlar."

Türkiye'de kentler çocuk nüfusu için yeterli destek mekanizmalarına sahip değildir. Ayrıca kırdan kente göç sürecinde ailelere yeterli sosyal hizmet sunulamamaktadır. Bunun sonucunda aileler ve dolayısıyla çocuklar kent yaşamında bir anlamda tek başlarına kalmaktadır. Neredeyse bir ülke büyüklüğünde olan çocuk nüfusuna karşın, Türkiye'de çocuk ve gençlere yeterli hizmet verilememesinin en önemli kanıtı sayısal verilerde de kendini göstermektedir.

İstanbul'da Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklar Sorunu

İstanbul, sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar sorununun yoğun biçimde yaşandığı kentlerden birisidir. Türkiye'nin tipik bir aynası olan İstanbul, son yirmi yılda yaşanan hızlı nüfus artışı, yoksulluk ve kente adaptasyon nedenleriyle çocuklarla ilgili sorunların daha görünür olduğu bir yapıya bürünmüştür. Bu nedenle var olan istatistiklerdeki sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar ile ilgili rakamların yüksekliği, sorunun kapsamını göstermesi bakımından önemlidir.

İstanbul İli Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Yeni Hizmet Modeli Çalışmaları Raporu (SHÇEK, 2010)'na göre, sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocukların aileleri genellikle Avrupa Yakası'nda Büyükçekmece, Bağcılar, Sultançiftliği gibi yoğun göç alan ve yeni kurulan ilçelerde veya Anadolu Yakası'nda Sultanbeyli, Pendik, Kadıköy ve Ataşehir gibi olumsuz sosyo-ekonomik göstergelere sahip bölgelerde yaşamaktadır. Sorunun, kente göç eden ailelerin istihdam edilememesinin bir sonucu olduğu ifade edilmektedir. Ailelerin göç süreçleri incelendiğinde, göç edilen bölgelerin başında Güneydoğu Anadolu (%28,4), Doğu Anadolu (%27) ve Karadeniz (%17,2) Bölgelerinin geldiği görülmektedir. Verilere göre çocukların %40,3'ü 13-15 yaş, %28,5'i 10-12 yaş ve %20,1'i 16-18 yaş aralığında sokakla tanışmaktadır. Rapor da, çocukların sokak yaşamıyla tanışmalarının nedenleri arasında ilk sırayı aile içi şiddet (%20,6) almaktadır. Şiddeti, %20,7 ile aile içi uyumsuzluk takip etmektedir. Diğer nedenler ise şu şekilde sıralanmaktadır: Aile parçalanması (%13,7), zorla çalıştırma (%17,1), yurt-yuva uyumsuzluğu (%4,5), kendi isteği ile çalışan (%8,7) ve diğer nedenler (%7).

İstanbul İli Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Yeni Hizmet Modeli Çalışmaları Raporu (SHÇEK, 2010)'na göre İstanbul İl Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şubesi'nce 2007 yılı içerisinde 820, 2008 yılı içerisinde 787 ve 2009 yılı içerisinde 716 madde bağımlısı çocuğa ulaşılmıştır. Çocuk Şubesinin 2007-2010 yılları arasında sokakta çalıştırılan veya dilendirilen toplam 3793 çocukla ilgili işlem yürüttüğü görülmektedir. Sokakta yaşayan çocuklara ilişkin rakamlar ise şu şekildedir: Çocuk Şubesi 2007 yılında 63, 2008 yılında 286 ve 2009 yılında ise 723 sokakta yaşayan çocuğa ulaşılmıştır. 2006-2009 yılları arasında İstanbul'da İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğüne ve İl Sağlık Müdürlüğüne bağlı olarak hizmet veren kuruluşlarca hizmet verilen sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuk sayısı aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 12: İstanbul'da 2006-2009 Yılları Arasında Hizmet Verilen Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuk Sayısı

Kurum	2006	2007	2008	2009
Ağaçlı Çocuk ve Gençlik Merkezi	208	238	231	298
Ayvansaray Çocuk ve Gençlik Merkezi	2.221	2.488	1.741	2.077
Beyoğlu 75. Yıl Çocuk ve Gençlik Merkezi	4.866	6.077	4.530	2.794
Florya Çocuk ve Gençlik Merkezi	14	32	16	58
İstanbul Gençlik Rehabilitasyon ve Meslek Edinme Merkezi	129	207	139	101
Kartal Gözlem Evi	-	-	868	937
Küçükbakkalköy İlk Adım İstasyonu	1.708	1.569	1.112	1.206
UMATEM	95	45	31	14
Yeldeğirmeni Çocuk ve Gençlik Merkezi	197	335	270	135
Vakıfbank Umud Çocukları Yatılı Özel Eğitim İlköğretim Okulu	33	19	23	16

İstanbul'da sokakta yaşayan ve/veya sokakta çalıştırılan çocuklar sorununun yoğun yaşanmasına karşın kentin oldukça organize sayılabilecek bir hizmetler bütününe sahip olduğu da vurgulanmalıdır. 1990'lı yıllardan itibaren hızla büyüyen sorunun çözümüne yönelik çalışmaların yıllar içinde daha sistematik bir yapıya kavuştuğu söylene-

bilir. “İstanbul’da sokakta yaşayan ve/veya sokakta çalıştırılan çocuklar sorunun çözümüne ilişkin çalışmalarda son yıllarda bir ilerleme görülmektedir. Bu durumun temel nedeni sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar konusundaki mevzuat eksikliğinin kısmen giderilmesidir. İstanbul Valiliğince konuya ilişkin kapsayıcı bir Güvenlik Kararı’nın 19.08.2000 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanması ve sonrasında hazırlanan ‘Uygulama Talimatı’ ile yeni açılan Çocuk ve Gençlik Merkezleri’nde daha sistemli çalışmalar başlatılmıştır” (SHÇEK, 2003).

İstanbul’da sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar olgusu ile ilişkili bir diğer sorunun da madde kullanımı ve bağımlılığı olduğu anlaşılmaktadır. İçişleri Bakanlığı (2009) verilerine göre İstanbul, madde kullanımı nedeniyle yaşanan ölümlerde ilk sırayı almaktadır (İstanbul 93 kişi, Gaziantep 10 kişi, Van 10 kişi). Öte yandan aynı rapora göre madde bağımlılığı tedavi merkezlerinde yatarak tedavi edilen her üç kişiden birinin İstanbul’da ikamet ettiği görülmektedir.

İstanbul’da sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklarla ilgili gerçekleştirilmiş çalışmalar incelendiğinde göç, yoksulluk ve kente uyum konularının ön plana çıktığı anlaşılmaktadır. Örneğin, Beritan tarafından İstanbul’da SHÇEK’e bağlı çocuk ve gençlik merkezlerinde yapılan araştırmada 86 çocuk ve 10 aile ile görüşülmüştür. Araştırma sonuçlarına göre, ailelerin %34’ü Doğu Anadolu’dan, %22’si ise Karadeniz bölgesinden İstanbul’a göç etmiştir (Beritan, 2003: 283). Beyoğlu/Tarlabaşı bölgesinde oturan ve çocuklarını sokakta çalıştıran 60 aile ile yapılan çalışmada da ailelerin %49,3’ünün Mardin’den, %35,6’sının ise Siirt’ten göç ettiği görülmüştür (Karatay ve diğerleri 2003: 266). Acar (2006) tarafından gerçekleştirilen çalışmada da görüşülen çocukların yaklaşık 1/3’ünün İstanbul doğumlu olduğu görülmektedir. Diğer çocukların doğum yerine bakıldığına ise hemen her coğrafi bölgeden çocukla karşılaşmanın olanaklı olduğu, ancak Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde doğan çocukların diğer bölgelerden gelen çocuklara göre sayıca daha fazla olduğu görülmektedir.

Karatay ve arkadaşlarının (1999: 22) İstanbul/Beyoğlu’nda sokakta çalışan/çalıştırılan çocukların sosyo-demografik özellikleri, çalışma yaşamları ve aile yapıları üzerine yaptığı çalışmada, görüşülen çocukların büyük bir bölümü erkek olup tamamına yakını çalıştıkları yerlere yakın semtlerde oturmaktadır. Çocukların ailelerinin büyük bölümünün 6-10 kişilik ailelerden oluştuğu ve bir arada yaşadığı görülmüştür. Ailelerin çoğu iki oda ve salondan oluşan eski taş yapılarda ikamet etmektedir. Çocukların babalarının büyük bölümü çalışmaktadır. Ancak babalar genellikle mevsimlik, günlük ve düzensiz işlerde çalışmaktadır. Çocukların yaklaşık yarısının okula gitmediği ya da ilkokul düzeyinde eğitime sahip olduğu ve okulu terk ettiği görülmektedir.

Acar (2006) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, ailelerin genellikle yoksul veya orta sınıf (az sayıda) ailelerden oluştuğu, annelerin tamamına yakınının ev hanımı olduğu, babaların ise geçici ve beceri gerektirmeyen işler (işportacılık, dükkân işletmeciliği, kahvecilik) yaptıkları anlaşılmıştır.

Yeni Hizmet Modeli Çerçevesinde İstanbul'daki Kurumsal Yapılanma²

Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Yeni Hizmet Modeli temelde bir kurumlar arası işbirliği modeli olma özelliği taşıyan, aynı zamanda soruna yönelik kurumsal yapılanmanın nasıl olması gerektiğini de belirlemektedir. Aşağıda yer alan tabloda Yeni Hizmet Modelinde yer alması beklenen hizmet birimlerinin İstanbul'da oluştuurma durumuna ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Tablo 13: İstanbul'da Yeni Hizmet Modeli'ne göre Bulunması Gereken Hizmet Birimleri

Hizmet Birimi	Mevcut	Mevcut Değil
Koordinasyon Merkezi	x	
Mobil Ekip	x	
Sokak Ofisi	x	
Barınak	x	
İlk Adım İstasyonu	x	
ÇEMATEM / AMATEM / UMATEM	x	
Tıbbi Rehabilitasyon Merkezi		x
Sosyal Rehabilitasyon Merkezi (ÇOGEM)	x	

Tablo incelendiğinde, İstanbul'da Yeni Hizmet Modeli'nin öngördüğü yedi hizmet biriminin bulunduğu, bir birimin ise henüz oluşturulmadığı görülmektedir. İstanbul, Türkiye'de en fazla çocuk ve gençlik merkezine sahip kent konumundadır. İstanbul'da İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğüne bağlı olarak hizmet veren beş (5) çocuk ve gençlik merkezi bulunmaktadır.

Tablo 14: İstanbul'da Bulunan Çocuk ve Gençlik Merkezleri ile Bağlı Barınak ve Gözlemevleri

Kuruluşun Adı	Merkezin Niteliği	Barınma Kapasitesi
Ayvansaray Çocuk ve Gençlik Merkezi	Yatılı	22
Ağaçlı Çocuk ve Gençlik Merkezi	Yatılı	80
Kadıköy Yeldeğirmeni Çocuk ve Gençlik Merkezi	Yatılı	60
Florya Çocuk ve Gençlik Merkezi	Yatılı	30
Beyoğlu 75. Yıl Çocuk ve Gençlik Merkezi	Gündüzlü+Yatılı	40
Yel değirmeni Kartal Gözlemevi	Yatılı	14
Küçükbakkalköy Gözlemevi	Yatılı	18
Ayvansaray Bakırköy Umud Çocukları Barınağı	Yatılı	21
Ayvansaray Gül Çocuklar Gözlemevi	Yatılı	15

2 İstanbul ili için geliştirilmiş, hazırlanmış bir İl Eylem Planı olmadığı için, sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara yönelik uygulamalar "Yeni Hizmet Modeli" çerçevesinde değerlendirilmiştir.

İstanbul'da yukarıda isimleri yazılı olan çocuk ve gençlik merkezlerine bağlı olarak Kartal ve Küçükbakkalköy'de hizmet veren iki adet İlk Adım İstasyonu bulunmaktadır. Ayvansaray Çocuk ve Gençlik Merkezinin de aynı zamanda İlk Adım İstasyonu ve İl Koordinasyon Merkezi olarak işlev gördüğü belirtilmektedir.

Kurumsal yapılanma tarama listesinden elde edilen verilere göre, İstanbul'da üç adet mobil ekip bulunmaktadır. Haftanın yedi günü 24 saat esasına göre hizmet sunduğu ifade edilen mobil ekiplerde 10 (on) sosyolog, 1 (bir) sosyal çalışmacı, 2 (iki) akran genç ve 1 (bir) psikolog olmak üzere toplam 14 (on dört) personel görev yapmaktadır. Mobil ekiplerin üç ayrı araçla, 2010 yılı Mayıs ayına kadar toplam 8527 çocuğa ulaştıkları ifade edilmiştir.

İstanbul'da Barınak hizmeti, İstanbul İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü ile gerçekleştirilen protokol sonucunda Umut Çocukları Derneği tarafından yürütülmektedir. Bakırköy Gençlik Evi Projesi adını taşıyan barınağın İstanbul İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü ile koordinasyonunu Ayvansaray Çocuk ve Gençlik Merkezi sağlamaktadır. Barınak, diğer kuruluşlarda verilen hizmetleri reddeden/katılmak istemeyen çocuklara hizmet sunmaktadır. Barınakta kalan gençlerin madde kullanmadığı, öğlen yemeğinin belediye tarafından karşılandığı, hizmet almaya başlayan çocukların yaklaşık %30'unun ailelerinin yanına geri dönmesinin amaçlandığı ifade edilmiştir. Gençlerin, İstanbul Mesleki Eğitim Merkezi (İSMEM)'nde mesleki kurslara katılmaları sağlanmaktadır.

|88|

İstanbul'da Küçükbakkalköy ve Kartal semtlerinde bulunan ilk adım istasyonlarında toplam yirmi yedi (27) personel bulunmaktadır. Detaylar incelendiğinde, Kartal (Gözlemevi) İlk Adım İstasyonu'nda bir müdür yardımcısı, üç öğretmen, bir memur, bir sosyolog, bir çocuk gelişimcisi, bir bakıcı anne ve beş yardımcı hizmetli, Küçükbakkalköy İlk Adım İstasyonu'nda ise bir müdür yardımcısı, bir öğretmen, dört sosyolog, üç şoför ve beş yardımcı hizmetli görev yapmaktadır. Küçükbakkalköy ve Kartal semtlerindeki hizmet birimlerinde 2010 yılı Mayıs ayı itibarıyla toplam 7.400 (5.595 Küçükbakkalköy ve 1.805 Kartal) çocuğa hizmet sunulduğu görülmektedir. Her iki istasyon da bağımsız binalarda hizmet sunmaktadır. İstanbul'da kız çocuklarına özel olarak hizmet sunan bir İlk Adım İstasyonu bulunmamaktadır.

İstanbul'da madde kullanımını önleme ve tedavi hizmetlerinin (ÇEMATEM-AMATEM) sayısı beştir. İstanbul'da bulunan üniversiteler, kamuya bağlı ve özel yataklı tedavi merkezleri düşünüldüğünde, kentin önemli bir kurumsal kapasiteye sahip olduğu açıktır.

İstanbul'da henüz oluşturulmadığı belirtilen hizmet birimi, Yeni Hizmet Modeli'ne göre Sağlık Bakanlığı tarafından işletilmesi planlanan tıbbi rehabilitasyon merkezidir.

Yeni Hizmet Modeli Uygulamalarının Değerlendirilmesi

Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı uygulamalarının değerlendirilmesi bölümü "Yeni Hizmet Modeli Uygulamalarının Değerlendirilmesi",

“Uygunluk, Uygulanabilirlik ve Bilgi Düzeyi”, “Koordinasyon Mekanizması ve Katılım” ve “Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı Uygulamalarının Güçlü ve Zayıf Yönleri” olmak üzere dört alt başlıkta ele alınmıştır.

Yeni Hizmet Modeli Uygulamalarının Değerlendirilmesi

İstanbul’da Yeni Hizmet Modeli çerçevesinde İstanbul Valiliği koordinasyonunda her ay düzenli toplantılar yapılmaktadır. Gerçekleştirilen çalışmalar sonucunda sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuk sayısının azaldığı, ancak sorunun giderek daha karmaşıklaştığı ifade edilmektedir. Elde edilen bulgulara göre, İstanbul’un kendine özgü yaşam koşulları, uygulamaları önemli ölçüde aksatmaktadır. İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü’nün personel sayısının giderek azaldığı, boşalan kadroların doldurulamadığı ve İstanbul’da yaşam çok pahalı olduğu için personelin tayin olmak istemediği anlaşılmaktadır. İl Özel İdaresi ile Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları aracılığıyla istihdam edilen geçici personelin işi sahiplenmediği ifade edilmiştir.

Katılımcılar, sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar olgusunun İstanbul’da büyük bir sorun olduğunu ifade ederken, sorunun göç olgusu ve sosyal göstergelerden bağımsız olarak ele alınamayacağı belirtilmiştir.

“İstanbul’da sorunu tamamen çözemeyiz. Koordinasyonu da sağlasak, AMATEM sayısını da arttırsak bu konuyu çözemeyiz. Daha makro düzeyde bakmalıyız... Bu durumda eğitimin ve göçün alt kademelerine inerek çalışmalıyız.”

Bu noktada İstanbul’da sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar sorununa yönelik koruyucu-önleyici çalışmaların yetersiz olduğu ve bu nedenle bir kısır döngü yaşandığı ifadeleri dile getirilmiştir.

“Biz, çocuk sokakta yaşamaya ve/veya çalıştırılmaya başladıktan sonra müdahale ediyoruz. Bunun sebeplerine inmiyoruz. İlçe bazında, kaymakamlıkta, muhtarlıkta detaylı çalışmalar yapılmıyor. Biz Vali nezdinde topluyoruz ve makro ölçekli bakıyoruz. Çocuklar merkezde kaldığı sürede belki rehabilite ediliyor ama sonra? Aileye inmemiz lazım, çocuğu birebir yaşadığı ortamda takip etmeliyiz.”

Yukarıdaki ifade ailelere yönelik çalışmaların da yeterli olmadığını anlatmaktadır. Bu çerçevede, yeni Hizmet Modelinin öngördüğü koruyucu ve önleyici hizmetlerin sunulmasında yaşanan sorunların İstanbul’daki temel eksikliklerden birisi olduğu ortaya çıkmaktadır. Toplum merkezi sayısının ve merkezlerin kapasitesinin İstanbul’da yetersiz olduğu, bu açıdan koruyucu hizmetlere gereken önemin verilmediği de dile getirilen konular arasındadır.

“İstanbul’da sadece 6 tane toplum merkezi var. Ailelerin desteklenmesi çok çok önemli.”

“Kurumda meslek elemanı olarak tek kişi çalışıyorum. Hemen hemen tüm toplum merkezleri böyle. Her mahallede bir toplum merkezi mantığıyla hareket edildi ama bu gerçekleşmedi. Hem genel müdürlükten talep görmedi, hem personel için çekici hale getirilmedi. Bana yönlenecek çocuklara da yapılacak çok birşey yok. Tek kişi çalışıyorum, çok yapacak bir şey yok.”

Öte yandan, İstanbul'da sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar profilinin oldukça farklı özellikleri içinde barındırmasının, hizmet planlama sürecini olumsuz etkilediği ve farklı özellikler taşıyan çocuklara ve ailelerine yönelik özel programlar geliştirilmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

“Belediyemizde Roman vatandaşlar var. Anne- baba- çocuklar hepsi sokaktalar. Bu bizim, toplumun farklı kesimindekilere tailor-made çözümler içeren uygulamalar geliştirmemiz gerektiğini anlatıyor.”

İstanbul'daki profilin birbirinden oldukça farklı çocuk gruplarını içermesi nedeniyle hizmet birimlerinin ve bu birimlerde çalışan personelin uzmanlaşma ihtiyacı da dile getirilen eksikliklerden birisidir.

“Biz uzmanlaşmak zorundayız. Bir lokmayı tüm olarak yutamayız...Sokakta çalıştırılan çocukları da gruplamalıyız.”

1. İhtiyaçtan çalıştırılan çocuklar,

2. Aile baskısıyla çalıştırılan çocuklar. (Bu çocuklar için aileyle çalışmak gerek)

3. Çeteleşme: Doğudan getirilen ve çalıştırılan çocuklar. (Bu konuyu İl Emniyet Müdürlüğü ile çalışmamız lazım. Ciddi bir çeteleşme var...)

4. Ailesiyle birlikte sokakta yaşayan çocuklar,

5. Sokakta yaşayan çocuklar... (Çok küçük yaşlarda her türlü şiddete, tacize uğramış, madde bağımlılığına, suça bulaşmış çocuk var karşınızda. Kendisinde sokak bağımlılığı oluşmuş. Suça itilmiş çocuk için modeller var, madde bağımlıları ile ilgili tedavi vs. modeller var ama hepsinin bir çocukta olduğunu düşündüğünüzde karşınıza bambaşka bir vaka çıkıyor. Bu konuda yeterli bilgi birikimi yok, uzmanlaşma yok.”)

Yeni Hizmet Modeli uygulamalarında yaşanan diğer bir sorun ise modelin izleme ve değerlendirme araçlarına sahip olmaması şeklinde açıklanabilir. Katılımcılar, çocukların hizmet sunum sürecinden çıktıktan sonra izlenmeleri gerektiğini, modelin bu açıdan eksikleri olduğunu ifade etmektedir.

“Çocuklar merkezde kaldığı sürede belki rehabilite ediliyor ama sonra?”

Katılımcılar, model çerçevesinde yürütülen uygulamaların değerlendirme ölçütlerinin olmadığını, bu açıdan hizmetin sonuçları hakkında net bir yorum yapmanın olanaklı olmadığını belirtmektedir.

“İlk Adım İstasyonuna gelen on binlerce çocuk var ama bunların rehabilitesine yönelik bir çıktı yok. Sonuç elde edemiyoruz. Sokaktan kurtardınız, topluma entegre oldu mu? Ölçemiyoruz, izleyemiyoruz. Yurt dışında çok güzel örnekler var. Çocuğun ne zaman sisteme girdiği, şu anda nerede olduğu izlenebiliyor.”

Yeni Hizmet Modeli uygulamalarında aksayan bir diğer unsurun, madde bağımlılığı tedavisi sürecinde yaşandığı katılımcılar tarafından söylenmiştir.

“...Çocukların yatılı tedavi edilmesi gerektiği anlatılıyor. Ama biz çocukları UMATEM- ÇEMATEM'e yolladığımızda ayakta tedavi edilir raporu veriyorlar. Burada bir sıkıntı var.”

“Aksaklık olan kısım SHÇEK dışında sağlık sektöründeydi. AMATEM - ÇEMATEM’de sıkıntımız devam ediyor. Tedavi ihtiyacı bitmiş çocuğu sıkıntı çıkarmayan bir çocuksa akran abi gibi kullanmak amacıyla 6- 7 ay kurumlarında tutuyorlar ama gerçekten ihtiyacı olan çocukları ayakta tedaviye yönlendiriyorlar.”

AMATEM/UMATEM yetkilileri ise tedavi sonrası destek hizmeti olmamasının süreci olumsuz etkilediğini dile getirmektedir. Böylece çocukların kısa sürede tedavi öncesinde buldukları noktaya geri dönebildikleri ifade edilmektedir.

“Tedavi 3 ay sürmekte. Ancak tedavi sonrası desteklerin mevcut olmaması nedeniyle çocuklar tekrar geri getiriliyorlar. Çünkü uyuşturucu kullanımına yol açan etkenlere herhangi bir müdahalede bulunulamıyor. Bu konuda bir proje geliştirilmesine ve hayata geçirilmesine ihtiyaç var.”

Yeni Hizmet Modelinde öngörülen kurumsal işleyişin İstanbul’da tam olarak hayata geçirilemediği, katılımcılar tarafından dile getirilmiştir. Katılımcıların paylaştığı ortak nokta, hizmetlerin kalıcı sonuçlar yaratmadığı, çocuklar ve ailelerine yönelik geçici çözümler sunduğu yönündedir.

“Çalıştırılan çocuklarla ilgili çok yol alamadık diye düşünüyorum. Denetimli serbestlik şubeleri kuruldu, sonra gençlik merkezleri kuruldu. Pansuman tedavisine döndü yaptıklarımız. Daha ileri gidemedi, gidemiyor. Yurt dışında kurumlar gezdik. Her kurumda en fazla 3 çocuk vardı. Şaşırdık, bizde olsa kurum kapatırız 3 çocuk var diye.”

Uygulama sürecinde görülen diğer önemli iki eksikliğin mobil ekip hizmeti ve sokakta çalıştırılan çocuklara yönelik yapılanmada yaşandığı ifade edilmektedir. Bazı katılımcılar bu bağlamda Yeni Hizmet Modeli’nin sadece sokakta yaşayan çocukları kapsadığını, sokakta çalıştırılan çocuklar için bir yenilik getirmediğini de ifade etmektedir. Katılımcılar, sokak çalışması yapılmadan çocukların sokaklardan alınarak merkeze getirildiğini ifade etmektedir.

“Mobil ekipler her gün dolaşarak sokaktaki tüm çocukları merkeze aldığı için sokaktaki çocuk sayısı az, ancak çocukların alınma biçimi pek sağlıklı değil. Sokak çalışması yapılmıyor...Çocukların alınış biçimi yanlış.”

“Sokakta çalıştırılan çocuklara yönelik merkez az. Sadece bir tane ve bu model sadece sokakta yaşayan çocuklara yönelik.”

Uygunluk, Uygunabilirlik ve Bilgi Düzeyi

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından Nisan 2007 tarihinde hazırlanan “Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Geliştirilen Hizmet Modelinin Değerlendirme Raporu”na bakıldığında, 16-17 Haziran 2005 tarihinde yapılan Yeni Hizmet Modeli Eşgüdüm Toplantısında İstanbul ili için önceliklerin belirlendiği, planlandığı ve uygulamaya geçilmesi için talimat verildiği görülmektedir. Bu çerçevede Nisan 2007 tarihli raporda İstanbul ilinin sahip olduğu öncelikler şu şekilde ifade edilmiştir:

- Alanda özel eğitim almış uzman personelin artırılması.
- Kurumsal düzeyde İstanbul’da yeni modelin dönüşümü büyük oranda sağlanmıştır. Bundan sonra Kartal ve Küçükçekmece Bele-

diyelerinin Barnak ve İlk Adım İstasyonları ile diğer belediyelerin Sokak Ofislerini tamamlamaları hedeflenmektedir.

- Belediyelerin daha aktif olmaları ve yeni yasa da verilen sosyal hizmet yükümlülüklerini yerine getirmeleri için çalışmalarının desteklenmesi gerekmektedir. Sokakta çalıştırılan çocuk sorununun en yoğun yaşandığı ilçelerin başında gelen Kadıköy, Üsküdar, Büyükçekmece, Fatih, Bağcılar ve Esenler İlçe Belediyeleri'nde birer 'Toplum Merkezi' kurulması planlanmaktadır. Kurulması planlanan toplum merkezlerinde, bu çocuklar ve ailelerinin sosyal yardım yoluyla desteklenmesi ve verilecek eğitimlerle bilinçlendirilmesiyle, sokaktan uzaklaştırılması çalışmalarına katılması hedeflenmektedir. Ayrıca belediyelerin 'Aile Danışma Merkezleri' ve 'Semt Konağı' gibi çeşitli isimlerle görev yapan sosyal hizmet kuruluşları ile bu projenin hedefi doğrultusunda işbirliğine gidilecektir.
- Basın, proje hakkında daha fazla bilgilendirilecek ve desteği istenecektir.
- Konuyla ilgili sivil toplum kuruluşları ile işbirliğini arttırmak amacıyla, Koordinasyon Merkezi'nde geniş katımlı bir toplantı düzenlenecektir.
- İstanbul Valiliği Bilgi İşlem Merkezince yürütülen "Çocuk Bilgi Bankası" geliştirilecektir.

|92|

2005 yılında belirlenen bu önceliklerin gerçekleştirilme durumu incelendiğinde ortaya çıkan tablo şu şekildedir: İstanbul'da meslek elemanı sıkıntısının devam ettiği görülmektedir. Yerel yönetimlerce sokak ofisleri ve toplum merkezleri açılması planlanmış, ancak bu konuda bir adım atılmamıştır. Çalıştaylarda elde edilen bulgular, medyanın etkin kullanımının sağlanmadığını göstermektedir. Sivil toplum örgütlerinin katılımı konusunda yaşanan sorunlar konusunda bir iyileşme yaşanmamıştır. Gerçekleştirilen tek somut adımın Çocuk Bilgi Bankası kurulması olduğu görülmektedir. Çocuk Bilgi Bankası, ulaşılan sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocukların kimlik bilgileri, çocuğun kuruluşa geliş biçimi, madde kullanımı ve bağımlılığına ilişkin veriler ile eğitim düzeyi, göç geçmişi, çocuğun ailesine ilişkin sosyo-demografik bilgileri içermektedir. Çocuk Bilgi Bankasının temelinde bir sosyal inceleme raporunda yer alması gereken bilgileri içerdiği söylenebilir.

İstanbul'da gerçekleştirilen çalıştaylarda katılımcıların Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Hizmet Modeli konusunda detaylı bilgiye sahip olmadığı, ancak katılımcıların çalışmalardan haberdar olduğu öğrenilmiştir.

"Model yeni deniliyor ama 2005'ten beri uygulanıyor, fakat tam anlamıyla modeli tanımıyoruz."

Koordinasyon Mekanizması ve Katılım

Çalıştay katılımcıları, Yeni Hizmet Modeli'nin uygulanmaya konmasıyla birlikte özellikle ilk iki yılda işlerlik kazanma konusunda sorunlar yaşandığını, ancak zaman içerisinde kurumların sorumluluk alma konusunda etkin davrandığını ifade etmişlerdir.

“Kurumlar arası işbirliği ilk bir iki yılda anlaşılamadı. Sonrasında, Belediye, İl Sağlık Müdürlüğü, İl Millî Eğitim Müdürlüğü ve İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü arasında görev tanımları anlaşılınca, herkesin rol ve sorumlulukları netleşti ve sistem oturdu.”

“Herkes kendi hizmet projelerini anlatıyordu komisyonunda, sonra işine dönüp günlük çalışmasını yapıyordu. Sistem şimdi oturdu, kimse daha önce birbirinin sorumluluk alanına girmezken, artık taşın altına elini koyuyor herkes.” “Eskiden, Jandarma olarak biz çocuğu kime teslim edeceğimizi bilmiyorduk. Şimdi SHÇEK kuruluşlarıyla daha yakın çalışıyoruz.”

İstanbul’da modelde yer alan kamu kurum/kuruluşları arasındaki koordinasyonu arttırmak için gerçekleştirilen önemli bir çalışma ise İstanbul Çocuk Koordinasyon Projesidir. Proje ile ortak bir veri bankası oluşturulmuş ve farklı kurumlarda çalışan personelin girişi sağlanmıştır.

“Koordinasyon için İstanbul Çocuk Koordinasyon Projesine başladık. 10 kurum katıldı. Çocuk ile ilgili 400 konu başlığında veri topluyoruz. Her konu ele alınıyor. Ancak STK'lara açık değil sistem. Kamu çalışanları, kendi alanlarına göre şifre sistemi ile giriş sağlayıp ihtiyaç duydukları veriye ulaşabilecekler. Çocuk Koordinasyon Kurulları kuruluyor.”

Yeni Hizmet Modeli uygulamalarının, kurumlar arası işbirliğini geliştirme konusunda önemli bir ivme yarattığı katılımcıların ifadelerinden anlaşılmaktadır. İstanbul’da Yeni Hizmet Modeli uygulamalarının güçlü yanlarından birisi, kamu kurum ve kuruluşlarının büyük bölümünün konuya ilişkin çalışmalara etkin katılım sağlaması ve hizmet birimi sayısının önemli ölçüde artmış olmasıdır. Özellikle yerel yönetimlerin hedef gruba ilişkin hizmet birimlerine sahip olması, ulaşılan çocuk sayısını önemli ölçüde artırmaktadır. Bu çerçevede, İstanbul Büyükşehir Belediyesi ile Sultanbeyli ve Üsküdar Belediye (açılış sürecinde)’lerinin aktif desteğinin varlığı vurgulanmalıdır.

Öte yandan, yerel yönetimlere bağlı kolluk kuvvetlerinin konuyla ilgili farkındalık düzeylerinin iyi olduğu görülmektedir.

“Sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan veya dilendirilen çocuklar konusunda belediyelerde zabıta aktif olarak çalışmaktadır. Ancak kanunun verdiği yetki sınırıyla sadece dilendirilen çocuklara müdahale edebiliyoruz.”

İl Sağlık Müdürlüğünün yürütmeye başladığı, “0-6 Yaş Çocuğun Psiko-Sosyal Gelişimini Destekleme Programı”nın kısa vadede sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocukların sayısının azaltılmasında önemli bir etken olacağı ifade edilmiştir.

“...Şiddete uğrayan çocuk, anne babasında anksiyete olan çocuklar için de olmak üzere özel programlar uygulanıyor. İstanbul’da eğitimler 8 ilçede tamamlandı ve 81 ilde eğitimciler yetiştirildi. Programda, gebelikten itibaren anne ve baba görüşmeleri var vs. Bu program, sokakta çalıştırılan çocuk sayısını büyük ölçüde azaltabilecek.”

İstanbul’da kurumlar arası işbirliğinde göze çarpan bir diğer örnek ise sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları ile İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü arasında yaşanmaktadır. Vakfın, sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara yönelik çalışmalara personel ve araç desteği sağladığı anlaşılmaktadır.

“17 araç çalıştırıyoruz. Personel istihdamı ile destekliyoruz. Bu model 1998’de başladı aslında, 2005’de değil. Baktığımda çok yol alındığını düşünüyorum. Zamanında maddi destek alan çocuklar gelip üniversite eğitime devam ettiklerini söylüyorlar.”

İstanbul İl Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şubesi’nin de sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara yönelik sokak uygulamalarına hız verdiği ve bu kapsamda personel ve mobil ekip sayısının artırıldığı görülmektedir.

“900 çocuk polisi var, Yeni İl Emniyet Müdürünün göreve gelmesiyle beraber 47 olan ekip sayısı 123’e çıktı.”

İstanbul’da sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocukların eğitime yönlendirilmeleri konusunda gerçekleştirilen çalışmalarda, İl Millî Eğitim Müdürlüğü ile örnek sayılabilecek bir uygulama başlatıldığı söylenebilir. Uygulama ile sokak deneyimi olan ve eğitime yönlendirilen çocuklar hakkında altı ayda bir öğretmenlerin bir rapor yazarak ilgili sosyal hizmet kuruluşunu bilgilendirmeleri istenmektedir.

“Okula başladıklarında bir yazı yazılarak altı ayda bir çocukların durumu hakkında bir raporla bilgi verilmesi isteniyor. Çok iyi işliyor. Bunun dışında öğretmenler düzenli olarak çocukların durumunu izliyor, toplantılara katılıyor. Okullarla iyi bir diyalog var. Aralarından iki çocuk “Yaşam Becerileri” eğitimine katıldı.”

İstanbul Müftülüğüne bağlı olarak hizmet sunan Aile İrşad ve Rehberlik Bürolarının da konuyla ilgili çalışmalar yürüttüğü göze çarpmaktadır.

“...Şu anda İstanbul’daki 6 çocuk ve gençlik merkezinde her Salı belirli bir program dahilinde moral ve motivasyon eğitimleri veriliyor. İstanbul’da 32 ilçede aile irşad ve rehberlik bürolarımız var.”

Çalıştaylarda katılımcılar, İstanbul’da hemen her kurumun konuya ilişkin çalışma yürüttüğünü, ancak İstanbul’daki sorunun büyüklüğü ve karmaşıklığı nedeniyle istenilen sonuca ulaşamadığını ifade etmektedir.

“Her kurum kendi çapında bir hizmet sunuyor. Doğru teşhis konulduktan sonra ortak hareket etmeliyiz. Sistemler entegre olmalı, birleşmeli.”

Katılımcılara göre kurumlar arası işbirliğinde yaşanan sorunların nelerden arasında kurumların konuya ilişkin farklı bakış açıları ve yaklaşımlarına sahip olması, konunun bütünüyle SHÇEK’in sorumluluğu olarak görülmesi ve konu hakkındaki bilgi eksikliği yer almaktadır. Bu açıdan modelde yer alan kurum/kuruluşların soruna aynı pencereden bakmaları için çalışma yürütülmesi ihtiyacı ön plana çıkmaktadır.

“İlk adım istasyonunda görev yapıyorum. Polis çocukları kuruluşa getiriyor ancak yetersiz kalıyor. İş birliği kuramıyoruz. Farklı pencerelerden bakıyoruz olaya. Tedbir kararları veriyoruz, uygulamaya çalışıyoruz. Eğitim ve sağlık tedbirlerinde sıkıntı var. Tedbirin var olduğunu bile bilmiyorlar. Önce onları bilgilendiriyoruz, sonra uygulanmasına çabalyoruz. Tüm çocuklar SHÇEK çocuğu gibi algılandığından, diğer kurumlar pasif davranıyor.”

Katılımcıların dile getirdiği bir diğer unsur ise modelin uygulanmasındaki temel sorunun, Türkiye’deki baskın çalışma kültürü ile ilgili olmasıdır.

“Modelin temel probleminin, Türkiye’nin temel problemi olan birbirine güven, ortak çalışma ve uzlaşma kültürü problemi olduğunu düşünüyorum. Biz birbirimize muhtacız. Birbirimizle yardımlaşmak ve ortak çalışmak zorundayız.”

Öte yandan Yeni Hizmet Modelinde ve modele ilişkin yürütülen uygulamalarda, sivil toplum kuruluşlarının katılımı ve rolü konusunda sorunlar yaşandığı anlaşılmaktadır. Ayrıca çalışmaya katılan sivil toplum örgütlerinin sayısının sınırlı kalması, bu konuda yaşanan sorunun temel göstergelerinden birisidir.

“Hazırlanan kitapçıkta STK’ların rolü netleşmeli. STK’lar için bir uhu-ya ihtiyaç var. 2005 yılından beri toplantılar olmuş ama biz çağırılmamışız ki, gelmemişiz. Bu arada, sorun sadece biz ve SHÇEK arasında değil. Zaten biz kendi aramızda da bir araya gelemiyoruz.”

Yeni Hizmet Modeli Uygulamalarının Güçlü ve Zayıf Yönleri

Katılımcılara göre Yeni Hizmet Modeli uygulamaların güçlü yönlerini;

- ilgili bakanlıkların soruna müdahil olması,
- sadece SHÇEK’in değil birçok ilgili kuruluşun koordineli olarak hizmet vermeye başlaması,
- mevcut uygulamaların modelin hayata geçirilmesi ile birlikte sistematize olması,
- farklı ihtiyaç gruplarına hizmet sunan kuruluşların tasarlanması,
- İlk Adım İstasyonu ile çocuk ve gençlik merkezi çalışmalarının düzenli olarak yürütülmesi

oluşturmaktadır.

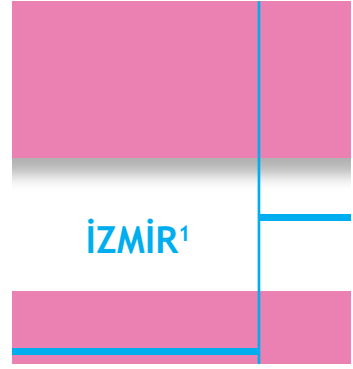
İstanbul’da uygulamaların zayıf yönleri ise katılımcılar tarafından şu şekilde dile getirilmiştir:

- Çocuk ve gençlik merkezleri ile meslek edindirme programlarının özellikle İŞKUR ve yerel yönetimler ile ilişkisinin kurulmaması,
- Modelin öngördüğü işbirliği ve koordinasyonun sağlanamaması nedeniyle bütün yükün SHÇEK’in üzerinde olması,
- Kuruluşlarda yeterli meslek elemanı olmaması,
- Yeni Hizmet Modelinin paydaş kurum ve kuruluşlar tarafından yeterince bilinmiyor olması,
- Koruyucu-önleyici çalışmaların istenen düzeyde olmaması,
- Medyanın konuya duysız kalması,
- Barınak bulunmaması,
- Madde bağımlılığı tedavisinde sorunlar yaşanması,
- Mobil ekip sayısının yetersiz olması,
- Sürdürülen çalışmaların etkililiğinin ölçülememesi,
- Özellikle on sekiz (18) yaşını dolduran sokakta yaşayan çocuklara yönelik olarak gençlik evlerinin bulunmaması.

İstanbul'da Yeni Hizmet Modeli'nin değerlendirilmesi çalışmasında, uygulamaların geliştirilmesi amacıyla dile getirilen öneriler ise şu şekildedir:

- Kentlerin sosyo-ekonomik dinamikleri farklı olduğundan modelin her kente uyarlanması yapılmalı.
- Aile temelli çalışmalar yaparak, çocuğa bulunduğu ortamda müdahale edecek stratejiler geliştirilmeli.
- Toplum merkezlerinin sayısının artırılması ve kapasitelerinin geliştirilmesi sağlanmalı.
- Sokakta yaşayan ve /veya çalıştırılan çocuk profilinin giderek karmaşıklaşması nedeniyle meslek elemanlarının uzmanlaşması sağlanmalı.
- Modelin izleme-değerlendirme stratejisinin geliştirilmeli.
- Sokakta çalıştırılan çocuklara yönelik olarak ayrı bir model geliştirilmeli.
- Sivil toplum kuruluşlarının etkin katılımının sağlanması ve desteklerinin alınması için roller netleştirilmeli.

Elde edilen bulgular ışığında İstanbul'da sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar sorununa yönelik çalışmaların genel görünümü şu şekilde özetlenebilir: İstanbul'un Türkiye'nin tipik bir aynası olduğu göç, yoksulluk, istihdam sorunu gibi yapısal sorunlara ulusal düzeyde çözüm stratejileri geliştirilmeden İstanbul'da sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar olgusunu ortadan kaldırmamanın olanaklı olmadığı ifade edilmiştir. İstanbul'da sorunun giderek karmaşıklaştığı, sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuk gruplarının ihtiyaç ve özelliklerinin ayrıştığı bu nedenle meslek elemanlarının uzmanlaşmaya ihtiyacı olduğu anlaşılmaktadır. Modelde izleme ve değerlendirme strateji ve araçlarının olmaması nedeniyle hizmetlerin sonuçları konusunda belirsizlik olduğu dile getirilmiştir. Yeni Hizmet Modeli uygulamasında aksayan yönlerin başında madde bağımlılığı tedavisi sürecinin bulunduğu anlaşılmaktadır. İstanbul'da modelin uygulanmasında yaşanan sorunların giderek azaldığı, farklı kurum ve kuruluşlar ile işbirliğinin geliştiği, süreç içinde SHÇEK dışındaki kuruluşların da katkı ve desteklerinin daha görünür olduğu belirtilmiştir. İstanbul'da sürece aktif katılımı sağlanamayan temel unsur ise sivil toplum örgütleri olduğu görülmektedir. Yerel yönetimlerin konuya ilişkin farkındalık düzeyinin arttığı ve hizmet üretme konusunda yerel yönetimlerinin işlevlerini temel düzeyde de olsa yerine getirdikleri anlaşılmaktadır.

Sosyo-Demografik ve Ekonomik Özellikleriyle İzmir

2009 tarihli “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi” verilerine göre, İzmir’in toplam nüfusu 3.868.308’dir. İzmir’de 0-19 yaş grubundaki nüfusun 1.056.218 kişiden oluştuğu görülmektedir. Bu rakama göre, İzmir’de toplam nüfusun yaklaşık 1/3’ü çocuk ve gençlerden oluşmaktadır. İzmir’de 3.525.202 kişi il ve ilçe merkezlerinde yaşamaktadır. Belde ve köylerde yaşayan kişi sayısı ise 343.106’dır. 2000 yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre İzmir nüfusunun %52’si İzmir’de doğmuştur.

İzmir’de 2000-2007 yılları arasında yıllık nüfus artış hızı binde 15 olarak hesaplanmıştır. Ege Bölgesi ve Türkiye’nin yıllık nüfus artış hızı (binde 6) ile karşılaştırıldığında bu oranın oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Nüfus artışının, doğum hızının yüksek olmasından çok göçlerden kaynaklandığı söylenebilir (İzmir Kalkınma Ajansı, 2008: 70-71).

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 2008-2009 verilerine göre, bu yıl- lar içinde 116.390 kişi İzmir’e göç etmiştir. Buna göre, İzmir’in nüfusu- na her yıl orta büyüklükte bir il nüfusunun eklendiğini ifade etmek ge- rekir. Veriler dikkatle incelendiğinde ortaya çıkan durum oldukça dikkat çekicidir. Verilere göre İzmir, Türkiye’nin hemen her bölgesinden, özel- likle İstanbul ve Manisa’dan göç almaktadır.

Tablo 15: 2008-2009 Yılı Rakamlarına Göre İzmir’e Göç Veren İller

(1500 kişi üzeri)	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	
Adana	1.665	Denizli	2.374	Manisa	10.414
Afyonkarahisar	2.670	Diyarbakır	3.194	Mardin	4.238
Ağrı	2.072	Erzurum	2.682	Muğla	3.388
Ankara	6.901	Mersin	1.629	Muş	1.534
Antalya	2.787	İstanbul	10.574	Sivas	2.313
Aydın	6.070	Kocaeli	1.667	Şanlıurfa	1.673
Balıkesir	4.038	Konya	4.649	Uşak	1.703
Bursa	2.562	Kütahya	3.092		

1 Yeni Hizmet Modeli Çerçevesinde İzmir’deki Kurumsal Yapılanma ve Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı Uygulamalarının Değerlendirilmesi başlıklı çalışmada sunulan veriler 02.11.2009 tarihinde elde edilmiştir.

İzmir'in ekonomik göstergeleri incelendiğinde ise karşılaştırılan tablo şu şekilde özetlenebilir:

Coğrafi konumu başta olmak üzere tarihsel süreçte nüfus yapısı ile ekonomik ve kültürel özelliklerinin değişen yapısı içinde kentin gelişimini üç döneme ayırmak mümkündür:

- Antik Çağ'da Ege'de Efes, Bergama, Halikarnas ve Pirene ile birlikte ortaya çıkan ve büyük ölçüde Roma ve Bizans kültürü etkisinde kalan ilk İzmir.
- Selçuklu Türkleri ile başlayan ve XIX. yüzyıla kadar doğu ile batı arasında önemli bir liman kenti olan ikinci İzmir.
- XX. yüzyıl başlarında bir yangınla bozulan fakat Cumhuriyetle beraber yeniden kurulan, günümüze düzensiz bir kentsel yapıyla gelen üçüncü İzmir (Altay, 2009: 95).

Yakın tarihe bakıldığında İzmir'in Osmanlı İmparatorluğu'ndaki ikinci büyük kent olduğu ve ticaret hacmi ile ön plana çıktığı görülmektedir. Bu dönemde önemli bir liman kenti olan İzmir'in, birçok farklı etnik gruba ev sahipliği yaptığı bilinmektedir. Birinci Dünya Savaşı ile Kurtuluş savaşı sonrası İzmir, nüfusunun yarısından fazlasını kaybetmiş, yarıp yıkılmış, ekonomik yapısı büyük değişikliklere uğramış bir kent görünümündedir (Beyru, 1982: 134, akt: Altay, 2009: 119). Cumhuriyetin ilk yıllarında İzmir'in yeniden inşası ve planlaması devam etmiş ve şehir bu dönemde de ekonomik olarak gelişimini sürdürmüştür. 1923 yılında 60 olan fabrika sayısı 1933 yılında 129 olmuştur. Aynı dönemin verilerine göre, ülke genelinde kurulmuş iş yerlerinin %5,4'ünün bu işyerlerinde çalışan toplam işgücünün de %10,8' inin İzmir'de bulunduğu ortaya çıkmaktadır (Altıncelik, 1987: 34, akt: Altay, 2009: 120).

1927 yılı verilerine göre İzmir kent nüfusu 153.845'tir. 1927-1950 yılları arasında İzmir kent nüfusu düzenli olarak artış göstermektedir. Nitekim 1927' de 153.845 olan kent nüfusu 1935'te 17.114 kişilik bir artış göstermiştir. Yine 1935-1940 yılları arasında İzmir kent nüfusu 12.803, 1940-1945 yılları arasında 14.634, 1945-1950 yıllarında da 29.182 kişilik bir artış göstermiş ve kent nüfusu 1950'de 227.587'e çıkmıştır. 1950'den sonra iç göçlerin bir sonucu olarak İzmir nüfusu artmaya başlamıştır. Nitekim kent nüfusu 1960 yılında 335.217'ye, 1970 yılında 554.105 ve 1980 yılında 818.930'a ulaşmıştır. Temel göç etme nedeni iş bulmak olan nüfus, kırdaki tarımsal üretim faaliyetleri ile sınırlı mesleki becerilere ve düşük eğitim seviyesine sahip olmaları bakımından, İzmir'i büyük kapital birikimine sahip illerden biri yapan sisteme ucuz işgücü olarak girmiştir. Bu bakımdan kente göçen bu nüfus, ekonomik olanakların yarattığı düşük yaşam standartları nedeniyle, giderek kentsel yaşamdan dışlanmaya başlamışlardır (Altay, 2009: 121-125).

Geçmişte bir liman kenti olma özelliğinin avantajını kullanarak büyüyen İzmir, 1980'li yılların başına gelindiğinde ekonomik ilişkilerde İstanbul'un ön plana çıkması ile gerilemiştir.

İzmir ili; kişi başına düşen gelir düzeyi, sanayileşme derecesi, ihracat ve ithalata katkısı, sanayi istihdamının yüksekliği, ekonomik faaliyetin çeşitliliği ve zenginliği açısından Türkiye'nin en gelişmiş illeri arasında olup, DPT'nin 2003 yılı sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında 81 il arasında üçüncü sırada yer almaktadır. Bununla birlikte, son yıllar-

da İzmir ilinde GSYİH'nın artış hızı Türkiye ortalamasının altında seyretmektedir (Erkan, 2008: 427).

İzmir'in ekonomisi ağırlıklı olarak sanayi, ticaret, ulaştırma-haberleşme ve tarımsal faaliyetlerden oluşmaktadır. Kentin ekonomisinde %30,5 ile sanayi, %22,9 ile ticaret, %13,5 ile ulaştırma-haberleşme ve %7,8 ile tarımsal faaliyet yer almaktadır. İzmir, 2008 yılında 17,7 milyar TL vergi ödeyerek, ülke vergi gelirinin %10,5'ini karşılamıştır. 2008 yılı rakamlarına göre ülke ihracatının %6'sını, ithalatının %4'ünü gerçekleştirmiştir (<http://www.izto.org.tr/IZTO/TC/IZTO+Bilgi/izmir/ekonomi/>, erişim: 10.5.2010). Son 10 yıla bakıldığında İzmir'in Türkiye'deki kamu yatırımlarından aldığı payda azalma görülmektedir. 1999 yılında İzmir'in payı %4,82 iken, 2000 yılında bu oran yarıya düşerek %2,44 olmuş, 2007'de ise %1,99'a kadar gerilemiştir. Türkiye'de sanayinin yoğunlaştığı ikinci bölge olan İzmir, ihracatın ithalatı karşılama oranında da ikinci sıradadır. Ancak, İzmir'in Türkiye ihracatındaki payı azalma eğilimindedir. 2002 yılında bu oran %7,70 iken 2008 yılında %5,96'ya gerilemiştir (İzmir Kalkınma Ajansı, <http://www.izka.org.tr/izmir/>, erişim: 9.5.2010).

2008 yılı TÜİK İşgücü İstatistikleri Veri Tabanı sonuçlarına göre İzmir'de işsizlik sorununun özellikle genç ve genç yetişkin nüfusu etkilediği görülmektedir. Rakamlara göre İzmir'de 15-19 yaş grubu için işsizlik oranı %20, 20-24 yaş grubu için %23,4, 25-34 yaş grubu için ise %11,8'dir. İzmir'de 1000 kişi başına düşen kayıtlı suçlu oranı 4,18'dir. Bu açıdan İzmir, Adana'dan sonra en güvenli kent olarak karşımıza çıkmaktadır (Emniyet Genel Müdürlüğü Asayiş Verileri 2004).

İzmir'de Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklar Sorunu

İzmir'de sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar olgusuna ilişkin yeterli verinin bulunmadığı, sokaktaki çocuk profilinin detaylarıyla bilinmediği söylenebilir. Bu açıdan, konuyla ilgili çalışmaların İzmir özelinde gerçekleştirilmesi önem taşımaktadır.

İzmir İli Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Yeni Hizmet Modeli Çalışmaları Raporu (SHÇEK, 2010)'nda, "Devlet Bakanlığımızın 10.11.2006 tarihli ve 2155 sayılı yazısı doğrultusunda sokakta yaşayan, çalıştırılan, madde kullanan ve ailesi tarafından dilerinden çocuklara yönelik Başbakanlığın 2005/5 no.lu Genelgesi gereği ülke genelinde söz konusu çocuklara ait net sayısal verilere ihtiyaç olduğu ve bu konuda veri tabanı oluşturulması için ilimizde Vali Yardımcımız Haluk TUNÇSU başkanlığında bir komisyon oluşturulmuştur. Komisyona İl Emniyet Müdürlüğü, İl Sağlık Müdürlüğü, İl Millî Eğitim Müdürlüğü, Büyükşehir belediyesi, İlçe belediyeleri ve sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin katılımıyla 04.12.2006 tarihinde yapılan toplantıda belirtilen özellikleri taşıyan çocukların sayısal verilerine ulaşmak için, İl Emniyet Müdürlüğü, İl Millî Eğitim Müdürlüğü, İl Sağlık Müdürlükleri, 29 ilçe kaymaklığı, 29 ilçe belediyesinin çalışma yapması ve elde edilen bilgilerin İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü bünyesinde toplanmasına karar verilmiştir" denmektedir. Söz konusu çalışmanın gerçekleştirilmesi sonucunda İzmir'de sokakta yaşayan çocuk sayısının 41, sokakta çalıştırılan çocuk sayısının 1040, madde bağımlısı çocuk sayısının 192 olduğu belirlenmiş-

tir. Rapor'da sokakta yaşayan çocuk sayısının 41 olarak belirlenmiş olmasına rağmen fiili olarak sokakta yaşayan çocuk sayısının 20 civarında olduğu, yaklaşık 20 çocuğun da zaman zaman sokakta yaşama alışkanlığına sahip olduğu ifade edilmektedir. Sokakta çalıştırılan çocuk sayısının ise 1040 olarak belirlenmiş olmasına rağmen bu sayıya özellikle yaz tatilleri ve hafta sonlarında ulaşıldığı, diğer zamanlarda bu sayının azaldığı belirtilmektedir. Rapora göre, madde bağımlısı olarak belirlenen 192 çocuğun birçoğunun aileleriyle birlikte yaşayan çocuklar olduğu anlaşılmaktadır.

İzmir İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğüne bağlı olarak hizmet veren Alsancak Çocuk ve Gençlik Merkezi (ÇOGEM)'nce yürütülen hizmetler dâhilinde 2006-2009 yılları arasında 604 çocuğa mobil ekiplerce ulaşıldığı, 199 çocuğun ailesine teslim edildiği, 73 çocuğun kuruluşa yönlendirildiği, 31 çocuk hakkında ise korunma kararı alındığı ve 22 çocuğun da madde bağımlılığı tedavisine yönlendirildiği anlaşılmaktadır. Alsancak ÇOGEM'in 31.12.2009 tarihine kadar toplam 941 çocuğa hizmet verdiği görülmektedir. İzmir İl Emniyet Müdürlüğü tarafından yürütülen çalışmalar kapsamında da 2010 yılı içerisinde (Ocak-Mart 2010) toplam 410 çocuğa ulaşılmıştır (SHÇEK, 2010).

İzmir'de sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara ilişkin gerçekleştirilmiş araştırmalar incelendiğinde ortaya çıkan görünüm aşağıda özetlenmeye çalışılmıştır. İzmir'de gerçekleştirilen çalışmalarda, sokaktaki çocukların düşük eğitim düzeyine sahip oldukları ve annelerin istihdam sorununun baskın olduğu görülmektedir.

Tatlıdil, Hotar Başargan, Yıldız ve Kümbül (2001, akt: Yıldız 2007: 63) tarafından yapılan araştırmada İzmir'de çalıştırılan çocukların %40,7'sinin ilkokula ya hiç gitmemiş ya da ilkokulu terk etmiş olduğu, okur yazar olmayan çocukların toplam çocuklar içindeki oranının %10,7 olduğu bulunmuştur. Aynı araştırma sonuçlarına göre, görüşülen çocukların babalarının %20'si işsiz, %10'u işçi, %12'si seyyar satıcı, %13'ü ise inşaat sektöründe çalışmaktadır.

Vatandaş'ın (2007, akt. Yıldız, 2007: 62) İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Konya, Diyarbakır, Adana ve Mersin'de toplam 396 çocuk üzerinde gerçekleştirdiği araştırmada da babaların yaptığı iş, sırasıyla, %53,3 ile amelelik/hamallık, %33,5 ile işportacılık, %3,3 ile fabrika işçiliğidir.

Başbakkal, Şen ve Conk (2005: 91) tarafından 2002'de İzmir Mesleki Eğitim Merkezi'nde yapılan araştırmada ise merkezde eğitim gören 14-18 yaş grubundaki 349 çocuk işçi ile görüşülmüştür. Araştırma kapsamına alınan çocukların; %83,0'ü erkek, %16,6' s kızdır. Çocukların, %68,8'inin aile şeklinin çekirdek aile yapısında, annelerinin %59,6'sının ilkokul mezunu olduğu, %73,4'nün ev hanımı; babalarının % 61,3'ünün ilkokul mezunu, %67,3'ünün çalıştığı, %43,6'sının işçi olarak çalıştığı, %65,9'nun sosyal güvencesi olduğu saptanmıştır. Çalışmaya katılan çocukların, %67,1'inin en son ortaokul bitirdiği ve sadece % 3,7'sinin eğitime devam edebildiği bulunmuştur. Çocukların %46,1'inin okula ilgi duymama, %37,5'inin okul masraflarının yüksek olması, %8,3'ünün uygun okul bulunmaması ve %4,3'ünün ailesinin izin vermemesi nedeniyle okulu bıraktıkları saptanmıştır. Araştırma sonucunda, çocuk işçilerin %93,1'inin haftada 45 saatten fazla, %52,5'inin günde 12 saatten faz-

la ve %47,9'unun sigortasız çalıştığı, çocukların çalışma nedenleri arasında babanın işsiz ve ailenin kalabalık olmasının etkili bir faktör olduğu, bir kısmının işe bağlı sağlık sorunları olduğu, en sıklıkla ağrıdan yakındıkları, bir kısmının sigara gibi kötü alışkanlıklarının olduğu ve iş ortamlarında işveren tarafından rahatsız edildikleri, zorunlu ücretsiz fazla mesai yaptıkları bulunmuştur.

Yüncü ve diğerleri (2007)'nin Ege Üniversitesi Çocuk ve Ergen Alkol, Madde Bağımlılığı Araştırma ve Uygulama Merkezi (EGEBAM)'ne Eylül 2003 ile Kasım 2005 tarihleri arasında başvuran tüm hastaların dosyaları üzerinde yaptıkları çalışmada, dosya taraması sonucunda 328 (%11,4 (n=35) kız,%88,6 (n=273) erkek) olguya ulaşılmıştır. Bu olguların 20'sinin sigara dışında herhangi bir bağımlılık yapıcı madde kullanmadıkları belirlenmiştir. Geriye kalan 308 olgunun %39,6'sunun (n=122) sokak yaşantısı olduğu, %60,4'ünün (n=186) sokak yaşantısı olmadığı belirlenmiştir. Araştırmada EGEBAM'dan hizmet alan kızlarda sokak yaşantısının erkek çocuklara oranla daha sık görüldüğü saptanmıştır. Sokak yaşantısı olup olmamasına göre madde kullanmaya başlama , ilk tedaviye başvurma ve sigaraya başlama yaşı açısından değerlendirildiğinde, iki grup arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Sokak yaşantısı olan ve olmayan gruplar ebeveynlerin medeni durumu açısından değerlendirildiğinde, ana babası evli ve ayrı (boşanma, dul, ayrı yaşama, başkası ile evli) olanlar arasındaki fark istatistiksel anlamlılık düzeyinde çıkmıştır (p=0.001). Sokak yaşantısı olan ve olmayan gruplar ebeveynlerin eğitim düzeyleri açısından değerlendirildiğinde, 0-5 yıl arasında eğitim alan (okuryazar olmayan, okur- yazar olan, ilkökul mezunu) ile 6 yıl ve daha çok eğitim alanlar arasındaki farklılık hem anne hem de baba için istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

[101]

Yeni Hizmet Modeli Çerçevesinde İzmir'deki Kurumsal Yapılanma

Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Yeni Hizmet Modeli temelde bir kurumlar arası işbirliği modeli olma özelliği taşıyarak, aynı zamanda soruna yönelik kurumsal yapılanmanın nasıl olması gerektiğini de betirlemektedir. Aşağıda yer alan tabloda Yeni Hizmet Modelinde yer alması beklenen hizmet birimlerinin İzmir'de oluşturulma durumuna ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Tablo 16: İzmir'de Yeni Hizmet Modeli'ne göre Bulunması Gereken Hizmet Birimleri

Hizmet Birimi	Mevcut	Mevcut Değil
Koordinasyon Merkezi	x	
Mobil Ekip	x	
Sokak Ofisi		x
Barınak		x
İlk Adım İstasyonu	x	
ÇEMATEM / AMATEM / UMATEM	x	
Tıbbi Rehabilitasyon Merkezi		x
Sosyal Rehabilitasyon Merkezi (ÇOGEM)	x	

Yeni Hizmet Modeli'nin öngördüğü kurumsal yapılanmanın İzmir'deki görünümü incelendiğinde, kentte öngörülen hizmet birimlerinin beşinin (5) mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Kentte; koordinasyon merkezi, mobil ekip, İlk Adım İstasyonu, ÇEMATEM ve sosyal rehabilitasyon merkezinin bulunduğu, buna karşın Sokak Ofisi, Barınak ve tıbbi rehabilitasyon merkezinin henüz oluşturulmadığı görülmektedir.

Kurumsal yapılanma tarama listesinden elde edilen verilere göre, kentte bir adet mobil ekip bulunmaktadır. Mobil ekip hizmeti dört kişiden oluşan (sosyal çalışmacı, öğretmen, polis, şoför) bir personel grubu tarafından sunulmaktadır. Mobil ekip hizmeti 21.00-03.00 saatleri arasında düzenli olarak sunulmakta ve gündüz yapılan her türlü ihbar değerlendirilmektedir.

Kentte bir adet İlk Adım İstasyonu bulunduğu ve istasyonun sadece kız çocuklarına hizmet verdiği anlaşılmaktadır. İlk adım istasyonunun kadın ilk kabul birimi ile aynı binada ancak ayrı bir katta hizmet verdiği, istasyonda iki psikolog, dört öğretmen, bir hemşire, dört güvenlik görevlisi, dört temizlik elemanı, bir memur ve bir şoförün görev yaptığı ifade edilmiştir. İstasyon on beş (15) kişilik bir kapasiteye sahiptir. Yeni Hizmet Modeli'nin uygulandığı sekiz pilot ilin aksine İzmir'de kız çocuklarına hizmet veren bir merkezin bulunması önemlidir. Buna karşın erkek çocuklara yönelik bir birimin olmaması göz önünde tutulmalıdır. İzmir'de bu hizmet Alsancak Çocuk ve Gençlik Merkezi tarafından yürütülmektedir.

İzmir'de Modelde öngörülen madde bağımlılığı tedavisine yönelik ÇEMATEM/UMATEM-AMATEM hizmetini, EGEBAM (Ege Üniversitesi Çocuk ve Ergen Alkol, Madde Bağımlılığı Araştırma ve Uygulama Merkezi), Yeşilyurt Atatürk Araştırma Hastanesi Bağımlılık Merkezi ve Manisa Ruh Sağlığı Hastalıkları Hastanesi vermektedir.

Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı Uygulamalarının Değerlendirilmesi

Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı uygulamalarının değerlendirilmesi bölümü "Yeni Hizmet Modeli Uygulamalarının Değerlendirilmesi", "Uygunluk, Uygulanabilirlik ve Bilgi Düzeyi", "Koordinasyon Mekanizması ve Katılım" ve "Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı Uygulamalarının Güçlü ve Zayıf Yönleri" olmak üzere dört alt başlıkta ele alınmıştır.

Yeni Hizmet Modeli Uygulamalarının Değerlendirilmesi

İzmir'de sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara yönelik sürdürülen uygulamalar Yeni Hizmet Modeli açısından değerlendirildiğinde ortaya çıkan sonuçlar şu şekilde özetlenebilir: Elde edilen bulgular, çocukların rehabilitasyonu ve toplumla bütünleşmelerini amaçlayan uygulamaların iki temel sorunla karşılaştığını göstermektedir. Bunlardan ilki koruyucu-önleyici faaliyetlerin yetersizliğidir. Özellikle ailelere ulaşılması konusunda sorunlar yaşandığı görülmektedir.

"Önleyici ve sonrası destek hizmetler konusunda eksiklikler var...Sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuk konusunda net bir rakam yok. Risk al-

tında çok çocuk var. O çocukları hedef alan projelerin üretilmesi gerek. Uygun bağlanma nesnelere oluşturmak gerek. Risk altındaki çocukların ailelerine ulaşmak gerek.”

İkinci temel sorunun ise çocukların rehabilitasyon süreçlerinde yaşadığı anlaşılmaktadır. Katılımcılar özellikle meslek edindirme ve istihdam sağlama faaliyetlerine ağırlık verilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Kurumlar arası koordinasyonun bu çerçevede önemli olduğu görüşü vurgulanmıştır. Öte yandan, madde bağımlılığı tedavisinin istenen sonuçlara ulaşmadığı ve izleme-değerlendirme sistemi kurulamadığı için çocukların tekrar madde kullanmaya yönelmelerinin engellenemediği söylenmektedir. İzleme-değerlendirme sisteminin sadece madde kullanan çocuklar için değil, haklarında tedbir kararı verilen tüm çocuklar için uygulanması gerektiği, bu tür bir sistemin olmaması nedeniyle hizmetin ortaya çıkardığı etkinin bilinemediği ifade edilmiştir.

Katılımcılar, hizmetin, çocuklar açısından önemli sonuçlar oluşturduğunu, ancak hizmet birimlerinin sayısının artırılması gerektiğini de dile getirmişlerdir. Örneğin, ÇOGEM’lerde ve Çocuklar Geleceğimize Derneği tarafından hizmet sunulan Bizim Ev’de standartlaşmış uygulamaların olduğu, bu faaliyetlere katılan çocukların okul başarısının arttığı, ancak risk altındaki bölgelerde bu merkezlerle çok ihtiyaç olduğu ifade edilmiştir. Aynı şekilde, Bizim Ev’e devam eden risk altındaki çocukların daha olumlu davrandıkları, birçok çocuğun yatılı bölge okuluna gönderildiği, çocukların aileleriyle de ilgilenildiği için çok başarılı sonuçlar elde edildiği belirtilmiştir.

Uygunluk, Uygulanabilirlik ve Bilgi Düzeyi

İzmir İl Eylem Planı, risk altındaki çocuklara ulaşma/sosyal mobilite, eğitim, finansal destek, araştırma, izleme ve değerlendirme, savunuculuk, katılım, işbirliği olmak üzere yedi (7) başlık altındaki yirmi dokuz (29) planlanmış faaliyetten oluşmaktadır. İl Eylem Planı Tarama Listesi’nden alınan bilgilere göre İzmir İl Eylem Planında yer alan faaliyetlerden on biri konusunda herhangi bir çalışma yapılamamış veya çalışmalar henüz tamamlanmamıştır. Tablo 17, gerçekleştirilemeyen ve çalışmaların sürdüğü belirtilen faaliyetlere ilişkin detayları içermektedir.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından Nisan 2007 tarihinde hazırlanan “Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Geliştirilen Hizmet Modeli’nin Değerlendirme Raporu”na bakıldığında, 16-17 Haziran 2005 tarihinde yapılan Yeni Hizmet Modeli Eşgüdüm Toplantısı’nda İzmir ili için önceliklerin belirlendiği, planlandığı ve uygulamaya geçilmesi için talimat verildiği görülmektedir. Bu çerçevede İzmir ilinin sahip olduğu öncelikler şu şekilde ifade edilmiştir:

- Alanda çalışacak meslek elemanlarının sayısının artırılması
- Uygun fiziki koşullara sahip olan bir tedavi ve sosyal rehabilitasyon merkezi kurulması ve mobil ekip sayısının artırılması

Tablo 17: İzmir İl Eylem Planı'nda Gerçekleştirilemeyen Faaliyetler

İzmir İl Eylem Planı'nda Yer Alan Ancak Henüz Gerçekleştirilememiş Faaliyetler	Açıklama
Risk altındaki çocuklar ve aileler için bir veri bankasının oluşturulması	Veri bankası oluşturulmamıştır. Kurumlar kendilerine ait veri bankası oluşturmuş, ortak kullanıma açılmamıştır.
4 mobil ekip kurulması (1 gece, 3 gündüz)	1 Mobil ekip bulunmaktadır. STK, Alsancak ÇÖGEM'de kalan çocuklara sosyal destek vermektedir. Yerel yönetimler merkezin yemek ihtiyacını karşılamaktadır.
Sokak Ofisi, Barınak, İlk Adım İstasyonu ve sosyal rehabilitasyon merkezlerinin açılması	Sokak Ofisi ve Barınak bulunmamaktadır. İlk Adım İstasyonu 2010 yılı Mayıs ayından itibaren kız çocuklara hizmet vermeye başlamıştır. Alsancak ÇÖGEM ise erkeklere hizmet vermektedir.
Belirlenen risk grubundaki çocukların ve ailelerin bireysel özelliklerine göre eğitim ihtiyaçlarının tespiti ve bu tespite göre eğitim planlamasının yapılması (aile planlaması, madde kullanımı, şiddet, aile içi iletişim becerileri, öfke kontrolü, çatışma / sorun çözme becerileri, sosyal beceriler, vb. konularda)	Aktivitede belirtilen eğitim planlaması yapılmamıştır. Ancak risk grubundaki çocukların yoğun olduğu bölgelerde Aile Danışma Merkezlerimizde koruyucu önleyici tedbir olarak seminer, konferans türü çalışmalar yapılmaktadır. Bireysel ihtiyaçlarda da çocuk ve aile ile ilgili vaka takipleri merkezlerimizde yürütülmektedir.
Öğrenme yetersizliği olan risk altındaki çocuklar için iş eğitimi merkezleri açılması	Yapılmamıştır.
Üniversiteler ve RAM'lar aracılığı ile ana-baba okullarının açılması ve personel eğitimi yapılması	Düzensiz ve önceden planlanmamış şekilde çeşitli kurumlar tarafından zaman zaman yapılmaktadır.
Mobil ekip sayısının 4 adet artırılması için finansal destek sağlanması	Sağlanmadı. Özel İdarenin sağladığı bütçe ile İl Müdürlüğümüzde çalıştırılan meslek elemanlarından bir psikolog, Çocuk Şube Müdürlüğünde görevlendirilmiştir.
Çocuklara verilecek hizmetlerde bölgesel olarak ailelerin ve çocukların katılımı sağlanarak ihtiyaç belirleme çalışması yapılması	Yapılmıyor.
Medya için sokakta çalışan ve yaşayan çocuklara yönelik toplumsal sorumlulukları hatırlatacak yayın zorunluluğu getirilmesi	Genel Müdürlük tarafından yapılacağı düşünülüyor.
Yazılı ve görsel basından destek alınması ve toplumsal bilinçlendirme çalışmaları yapılması (sinemalarda film öncesinde, TV'de reklam, gazetelerde ilan, vb.)	Gerçekleştirilmemiştir.
Sokakta çalıştırılan çocukların sattığı veya vermek istediği hizmeti kabul etmemek konusunda yerel basında bir kampanya başlatılması	Gerçekleştirilmemiştir. Ancak Dünya Çocuk İşçiliği ile Mücadele Günü, Çocuk Hakları Günü ve Dünya Çocuk Günü gibi etkinlikler kapsamında basınla işbirliğine gidilerek çeşitli bilgilendirmeler yapılmaktadır.

- İstismara uğramış kız çocuklarına hizmet verecek bir merkez açılması.

Belirtilen önceliklerin gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği incelendiğinde, kız çocuklarına yönelik bir merkezin (bakım ve sosyal rehabilitasyon merkezi) kurulduğu anlaşılmaktadır. Meslek elemanının artırılması konusunda bir yorum yapmak güçtür. Ancak çalıştaylarda dile getirilen ortak ifadeler meslek elemanı sayısının artırılması gerekliliğine işaret etmektedir. Ayrıca İzmir’de mobil ekip sayısının artıramadığı, söz konusu merkezin ise oluşturulamadığı anlaşılmaktadır.

Çalıştay katılımcıları İzmir İl Eylem Planında daha çok İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü, İl Millî Eğitim Müdürlüğü ve İl Sağlık Müdürlüğüne görüşlerine yer verildiğini, ancak diğer paydaş kurum/kuruluşların destek ve görüşlerinin yer almadığını düşünmektedir. Katılımcılar, kurumlar arası işbirliğinde gelişmeler yaşanmakla beraber eksikliklerin devam ettiğini ifade etmişlerdir. İl Eylem Planı uygulamaları ile kurumlar arası işbirliğinin istenen düzeyde olmasa da geliştiği de dile getirilmiştir. Katılımcılar İl Eylem Planı uygulamalarının izleme ve değerlendirme mekanizmasına sahip olmamasını eleştirmektedir.

Çalıştay katılımcıları, İzmir İl Eylem Planı ile kurumlar arası işbirliğinin geliştiğini ve sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuk sayısında azalma olduğunu ifade etmiştir. Bununla birlikte katılımcıların sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar ile ilgili mevcut bilgi ve istatistiklerin yetersiz olduğunu da ifade ettikleri unutulmamalıdır.

“Sokakta yaşayan çocuk olmadığı, çalıştırılanların da eskiye göre azaldığı ve bu konuda mobil ekiplerin çok faydası olduğu ifade edilmiştir. Ancak veri olmadığı için yaratılan etki hakkında net bir bilgi bulunmamaktadır.”

“Herkes sokakta çalışan çocukların azaldığını söylüyor ancak veri yok.”

Koordinasyon Mekanizması ve Katılım

İşbirliği ve koordinasyon konusundaki sorunun tüm kente genellemeyeceği, bazı kurumlar ile ortak çalışma ve işbirliği kültürünün büyük oranda sağlandığı, bazıları ile halen sorunlar yaşandığı anlaşılmaktadır. Örneğin, katılımcılar İl Millî Eğitim Müdürlüğü ve İl Emniyet Müdürlüğü ile olumlu bir işbirliğinin sürdürüldüğünü belirtmektedir. Bu çerçevede İzmir İl Millî Eğitim Müdürlüğüne rehabilitasyon merkezleri ve ÇOGEM’lere psikolojik danışman, rehber öğretmen, öğretmen desteği sağlaması, işbirliğinin önemli kanıtlarından birisidir.

“Hizmet içi eğitim mevzuat değişikliklerinde oluyor. Sıcak konular, güncel bilgiler veriliyor. Bu konuda UNICEF proje eğitimi içselleştirildi.”

Emniyet Çocuk Şube işbirliğinden memnuniyet dile getirilmektedir.

“Emniyet çocuk şube ile çok iç içeyiz. Polisin yapısı değişti. Gelen çocuklar hemen teslim alınıp evlerine gönderiliyor.”

İl Emniyet Müdürlüğüne ilişkin olarak yapılan olumlu değerlendirmelere karşın, İzmir İl Sağlık Müdürlüğüne ve genelde Sağlık Bakan-

lığının yükümlülüklerini yerine getirmedeği, aile ve çocukla ilgili danışmanlık kararlarının uygulanamadığı (koruyucu-destekleyici tedbirler açısından), sistemin düzgün çalışmadığı ifade edilmiştir.

Koordinasyon konusunda sorun yaşanan bir diğer kurumun ise yerel yönetimler olduğu ortaya çıkmaktadır. Katılımcılar, belediyelerde de personel sorunu yaşandığını ve İzmir Büyükşehir Belediyesinin diğer kuruluşlarla koordinasyon konusunda sıkıntıları olduğunu, yerel yönetimlerin uygulamalara çok katkı verebileceğini, ancak belediyeye karşı önyargıların olduğunu ifade etmişlerdir. Bazı paydaşların da “yerel yönetimlerden zaman zaman talebimiz oluyor, çok destek alıyoruz” söylemine karşın bazı önerilere yanıt alınamadığı, yerel yönetimlerin imkânları olduğu ancak kullanılmadığı da ifade edilmiştir.

İzmir İl Eylem Planı uygulamaları kapsamında sunulan hizmetlerin genel görünümü ise şu şekildedir:

Benim Ailem Eğitim Programı kapsamında Buca, Karşıyaka, Çiğli, Bornova ve Konak ilçelerinin özellikle risk bölgelerinde İl Millî Eğitim Müdürlüğü ve İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü'nün ortak çalışmaları uygulanmaya devam edilmektedir.

Eğitim kurumlarına ilişkin olarak okullarda rehberlik birimlerinin yetersiz olduğu ifade edilmektedir. Çocukların eğitime yönlendirilmeleri konusunda yaşanan sorunlar ise şu şekilde dile getirilmiştir: Çocukların eğitime adaptasyonu; okul, aile, sosyal yardım sistemleri, yasalar, yaptırımlar açısından eksiklikler bulunması nedeniyle yetersiz kalmaktadır. İlköğrenim yaşını aşmış çocuklar için telafi eğitiminin bulunmadığı ve Açık Öğretim Sisteminin verimli olmadığı belirtilmiştir. Ayrıca sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocukların önemli bir bölümünün okula hiç gitmemiş ya da okul yaşantısına ara vermiş olan çocuklardan oluştuğu, çocuklara yönelik telafi eğitimi ve danışmanlık süreçlerinde sorunlar yaşandığı anlatılmıştır.

“Kayıtlı çocukların %49’a yakını hiç okula gitmemiş ya da okulu terk eden çocuklar. Temel eğitim verilemiyor, telafi eğitimi belli yaş gruplarına var ve bu konu sıkıntılı. Okullarda bu konuda bir danışman var, ancak arandığında görüşülemiyor; kurumsal bir yapı yok.”

Yerel yönetimlerin, sistematik olmasa da koruyucu-önleyici çalışmalarını sürdürdükleri ifade edilmiştir.

“Belediye Tepecik bölgesinde 3000 çocuğa kırtasiye malzemesi gönderdi, giysi yardımı yapıldı. Anadolu Ateşi hocası Tepecik Ateşi diye bir grup kuruyor; tiyatro, spor takımları kurduk.”

Ayrıca belediyenin her gün 35-40 kişilik, ihtiyaç sahibi çocuğa kumanya gönderdiği öğrenilmiştir.

İzmir İl Sağlık Müdürlüğü'nün sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara yönelik bir (1) araç ve kuruluşlara personel desteği (hemşire) sağladığı, İl ve İlçe Sağlık Müdürlüklerine bağlı “Toplum Sağlık Merkezleri” aracılığıyla sağlık hizmeti sunduğu, ancak Sağlık Bakanlığının

madde bağımlılığı ve psikolojik sorunlar ile ilgili tedavilerini üstlenmediği, ihtiyaç duyan çocukların Manisa Ruh Sağlığı Merkezine, Dokuz Eylül ve Ege Üniversitelerine gönderildiği, ancak bunun kalıcı bir iyileşme olmadığı ifade edilmiştir. Çocukların madde kullanımı gibi çeşitli risklerle karşı karşıya kaldığı, bu çerçevede çocukların ve ailelerinin eğitiminin önemli olduğu ifade edilmiştir. Katılımcılar, risk altındaki aileler belirlendikten sonra hizmetin sunum sürecinde hekimlere ihtiyaç duyulduğunu ancak hekimlerinde konuyla ilgili eğitilmeleri gerektiğini söylemektedirler.

İzmir İl Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şubesi'nin sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar konusunda oldukça aktif çalıştığı, Çocuk Şubesi'nin seksen (80) tane okul timi ile okullara düzenli ziyarette bulunduğu, okula devam konusunda yapılan anlaşmaya sadık kalan çocukların ve ailelerin ödüllendirildiği, çocuklara yönelik eğlendirici faaliyetlerin düzenlendiği, belirli mahallelerde İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğüne bağlı mobil ekiplere polis desteği talebinin karşılandığı öğrenilmiştir. "Polis Amca Projesi"nin -polis 160 risk altındaki çocuğun velisi olmuştur- çocukların okula devamı ve başarısı açısından çok yararlı olduğu belirtilmiştir. Tebligatın çok etkili olduğu ve üç yüz (300) çocuğun bu şekilde okula devamının sağlandığı belirtilmiştir.

Jandarma Çocuk Şube personelinin eğitim verilerek görevlendirildiği, düzenli bir biçimde hizmet içi eğitim sağlandığı ve personele sorumluluklar verilmekte olduğu belirtilmiştir. Jandarma'ya ait yirmi dört (24) mobil ekibin vardiya halinde 24 saat hizmet verdiği ve İl Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şubesi ile koordinasyonun sağlandığı, çocukların askere yaklaşımının olumlu olduğu, gerektiğinde aile ile görüşmelerin yapıldığı ve bu süreçte İzmir Barosu'ndan hukuki yardım sağlandığı görülmektedir.

İzmir'de bulunan üniversitelerden özellikle Ege Üniversitesi ile ortak etkinliklerin düzenlendiği, ancak bu etkinliklerin sürekliliğinin sağlanması gerektiği ifade edilmektedir.

"Ege Üniversitesiyle bir farkındalık çalışması yapıldı, zaman zaman sempozyum ve konferansların yapılmakta, ancak devamının sağlanması önemlidir."

İzmir'de EGEBA (Ege Üniversitesi Çocuk ve Ergen Alkol, Madde Bağımlılığı Araştırma ve Uygulama Merkezi)'nin madde bağımlılığı tedavisinde önemli bir işleve sahip olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcılar tarafından EGEBA'da tedavi hizmetleri, iş-uğraş terapisi yapıldığı, psiko-sosyal terapi hizmetlerinin sunulduğu, tedavi sürecinin yapılandırılmış şekilde devam ettiği, ancak asıl sorunun tedavi sonrasında yaşandığı vurgulanmıştır. Buna karşın, EGEBA'nın hizmet sunumu sırasında önemli yapısal sorunlarla karşı karşıya kaldığı anlaşılmaktadır.

"EGEBAM sürekli darboğazda, kişisel çabalarla yürüyor. İyi niyetli ancak yalnız kaldık. Sistem yürümedi. Diğer merkezler (ÇOGEM) farklı amaçlarla hizmet veriyorlar. Burası da Vali tarafından üniversiteye teklif edilmiş, biz

de destek verelim denmiş, hocalar da işleyişi üstlenmiş... Zaman içinde kurumlar ellerini çekmeye başladı, Belediye, Sosyal Hizmetler... Önce Sosyal Hizmetler burada yatan çocukların hastaneye ulaşımı için tahsis edilen aracı çekti. Bu sistemin durması demek; Üniversite araç gönderdi. SYDV kırtasiye ve temizlik malzemesini çekti. Daha çok Üniversiteye kaldı... Güvenlik, temizlik hizmetleri protokolle belediyeye verilmiş. Belediye sosyal hizmetlere kaynak aktarıyor. Ancak yasal temeli yok. Hizmet aksayacak diye endişe ediyoruz. 7 hekim var. Süreç içinde ayrılıyorlar (1 hekim aile hekimliğine gitti, yerine personel konmadı. Başlangıçta sosyal çalışmacı vardı, emekli oldu, yeri dolmadı.”

İzmir’de sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara yönelik hizmet sunum sürecinde sivil toplum kuruluşları ile de çalışmalar yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu çerçevede, Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı (TEGEV) aracılığı ile gönüllülerle çalışıldığı, üniversitelerden katılım sağlandığı, tiyatro çalışmalarını için gönüllülerin destek olduğu, tiyatro, resim eğitimi alan çocukların kendilerini daha iyi ifade ettikleri belirtilmiştir. Ortak faaliyetler düzenlenen sivil toplum kuruluşları arasında Ege Üniversitesi Vakfı, İzmir Amerikan Koleji ve Sağlık ve Eğitim Vakfı (SEV)’nin da bulunduğu ifade edilmiştir.

Çalıştaylarda katılımcılar tarafından ifade edilen bir başka sorun ise İzmir İl Eylem Planı uygulamalarına Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü’nün katılmamasıdır. Çocuklara serbest zaman etkinlikleri sağlayacak olanaklar konusunda Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü’nün etkin olması gerektiği görüşü ön plana çıkmaktadır.

İzmir’de Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı’nın değerlendirilmesi çalışmasında, planın ve uygulamaların geliştirilmesi amacıyla dile getirilen öneriler ise şu şekildedir:

- İl Koordinasyon Kurulu Vali başkanlığında toplanmalı.
- Tıbbi rehabilitasyon hizmetleri Sağlık Bakanlığı tarafından daha gerçekçi bir şekilde üstlenilmeli.
- Ortak bir veri bankası kurulmalı.
- Aile danışma merkezlerinin sayısı arttırılmalı ve bu merkezlerde çocuk yetiştirmeye yönelik eğitim hizmeti sunulmalı.
- Öğrenim çağındaki ancak eğitimden uzak kalmış çocukların telafi eğitimi konusuna önem verilmeli.
- Sözleşmeli personelin ücretleri gözden geçirilmeli.
- Saha çalışmalarında kullanılmak üzere meslek elemanlarına telefon sağlanmalı.
- Sokak ofisleri açılmalı ve ÇOGEM sayısı arttırılmalı.
- Kadrolu çalışan meslek elemanı sayısı arttırılmalı.
- Hizmet içi eğitimler sıklaştırılmalı.
- Meslek elemanlarının tükenmişlik hissine karşın çalışmalar yapılmalıdır.

Elde edilen bulgular ışığında İzmir’de sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar sorununa yönelik çalışmaların genel görünümü şu şekilde özetlenebilir.

İzmir’de Yeni Hizmet Modeli uygulamalarının koruyucu-önleyici ve rehabilite edici hizmetler boyutunda aksayan yönlere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Koruyucu-önleyici hizmetlerin yetersiz olduğu ve meslek edindirme-işe yerleştirme çalışmalarında başarılı olunamadığı görülmektedir. İl Eylem Planı’nın hazırlanması sırasında ilgili tarafların görüşlerinin plana yeterince aktarılmadığı ifade edilmiştir. İl Eylem Planı uygulama sürecinde, kurumlar arası işbirliğinin olumlu şekilde geliştiği ancak bazı kurum/kuruluşlarla ilişkilerde halen sorunlar yaşandığı dile getirilmektedir. İzmir’de yapılan çalışmalar sonucunda sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocukların sayısının azaldığı konusunda ortak bir kanaat vardır. Ancak temel sorun İzmir’de sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuk sayısına ilişkin sağlıklı verilerin bulunmamasıdır. EGEBAAM’ın hizmet bütününe güçlü yönlerinden birisi olduğu, ancak son yıllarda işleyişte önemli yapısal sorunlarla karşılaştığı görülmektedir. İzmir’de konuyla ilgili çalışmalar yürüten aktif bir sivil toplum hareketinin bulunduğu anlaşılmaktadır.

Sosyo-Demografik ve Ekonomik Özellikleriyle Mersin

Mersin, 31.12.2009 tarihli “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi” verilerine göre 1.640.888 kişilik nüfusa sahiptir. Kentteki 0-19 yaş arası toplam nüfus 559.154’tür.

Türkiye’nin toplumsal ajandasında Mersin’in önemi, yaşadığı hızlı nüfus artışıyla ilişkilidir. “Mersin’de 1927-2000 döneminde il nüfusu kesintisiz bir şekilde artmıştır. Mersin nüfusuyla ilgili verilere bakıldığında nüfus artış hızının 1980-1985 ve 1985-1990 yılları arasında sırasıyla %40,64 ve %40,63 yıllık nüfus artışı ile en yüksek değerlere ulaştığı görülmektedir. Mersin nüfus artış hızı, 1945-2000 arasında Türkiye’nin nüfus artış hızının üzerinde olmuştur” (Aydoğan, 2008, akt: Erjem, 2009: 34). Verilerden anlaşıldığı gibi, Mersin’in temel özelliklerinden birisi 1990-2000 yılları arasında yaşadığı büyük nüfus artışı ve bu nüfus artışı ortaya çıkaran iç göçtür. 1990 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre Mersin’in nüfusu 1.266.995 kişi iken, bu rakam 2000 nüfus sayımında 1.651.400’e ulaşmıştır.

2000-2007 döneminde ise Mersin’in yıllık nüfus artış hızının düştüğü anlaşılmaktadır. Buna karşın, Mersin’in halen önemli bir göç kenti olma özelliğini sürdürdüğü açıktır. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 2008-2009 yılları verilerine göre Mersin’e 48.377 kişi göç etmiştir. Veriler dikkatle incelendiğinde ortaya çıkan durum oldukça ilgilii çekicidir. Verilere göre², Mersin Türkiye’nin hemen her kentinden göç almaktadır. Bu illere Ankara ve İstanbul da dâhildir.

Mersin Türkiye’nin tüm bölge ve kentlerinden göç alsa da kente yönelen göç hareketinin temel karakteristiğinin 1990-2000 yılları arasında yaşanan ve doğudan batıya yönelen “teröre dayanan göç” ile ilişkili olduğu açıktır. 1990’lardan sonra Mersin gibi kentler Türkiye’nin 1950’lerden beri yaşadığı ikinci büyük göç dalgasıyla karşı karşıya kalmışlardır. Bu süreçte köylerini yaşanan terör olayları nedeniyle boşaltmak zorunda kalan aileler ya yakındaki kentlere ya da doğrudan Batı Anadolu’ya

1 Yeni Hizmet Modeli Çerçevesinde Mersin’deki Kurumsal Yapılanma ve Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı Uygulamalarının Değerlendirilmesi başlıklı altında sunulan veriler 22-23 Şubat 2010 tarihlerinde elde edilmiştir.

2 Detaylı bilgi için: Türkiye İstatistik Kurumu Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (Adnks) Veri Tabanı, http://report.tuik.gov.tr/reports/rwsvrlet?adnksdb2=âreport=adnks_goc_ilara.RDF&p_kod=2&p_il1=33&p_goc=1&p_yil=2009&p_dil=1&desformat=html&ENVID=adnksdb2Env. Erişim: 6.4.2010

göç etmek zorunda kalmıştır. 1996’de oluşturulan “TBMM Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da Boşaltılan Yerleşim Birimleri Nedeniyle Göç Eden Yurttaşlarımızın Sorunlarının Araştırılarak Alınması Gereken Tedbirlerin Tespit Edilmesi Amacıyla Oluşturulan Meclis Araştırma Komisyonu Raporu (1996)’na göre Diyarbakır, Hakkâri, Siirt, Şırnak, Tunceli, Van illeri ile mücavir alanı oluşturan Batman, Bingöl, Bitlis, Mardin, Muş illerinde- 905 köy ve 2523 mezranın boşaldığı/boşaltıldığı, göç edenlerin sayısının 378.335’e ulaştığı ifade edilmektedir. Mersin’in bu göç dalgasından önemli ölçüde etkilendiği açıktır. Mersin’in kentsel nüfusu özellikle 1987-1997 döneminde yaklaşık %40 oranında artmıştır (Erjem, 2009: 37).

Mersin’in bir diğer temel karakteristiği ise ekonomik yapısıyla ilişkilidir. Mersin’in ekonomik yapısı incelendiğinde beş önemli sektörün öne çıktığı görülmektedir. Bu sektörler; tarım, sanayi, ticaret, ulaştırma ve turizmdir (Erjem, 2009: 38). Mersin, GSYİH (Gayri Safi Yurtiçi Hasıla)’de sahip olduğu pay açısından ilk 10 kent içinde yer almaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu Ulusal Hesaplar Veri Tabanı 2001 rakamlarına göre Mersin’in GSYİH’ye katkısı %2,8’dir. 2009 yılı illere göre ihracat rakamlarına bakıldığında da Türkiye’nin toplam 102.128.702.000 dolarlık, Mersin’in ise 1.047.815.000 dolarlık ihracat yaptığı görülmektedir. Mersin (kent merkezi), Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (2004: 116)’na göre on üçüncü sırada bulunmaktadır.

Mersin’in yaşadığı önemli dönüşümün 1980’li yıllarda başladığı bilinmektedir. 1988 yılında “Mersin Serbest Ticaret Bölgesi”nin kurulması, kent için bir dönüm noktası olmuştur. Serbest ticaret bölgesinin kurulması ile birlikte hızlı bir kalkınma hamlesi yaşayan kentin önemli bir çekim merkezi haline geldiği de açıktır. Böylece yaklaşık 10 yıl sürecek hızlı bir nüfus artışı ortaya çıkmıştır. Hızla artan nüfusun beraberinde artan ihtiyaçları da getirdiği düşünülürse, Mersin’de var olan toplumsal sorunların nedeni daha rahat anlaşılacaktır.

Erjem (2009: 42-43) kentin sosyal dokusunu şu şekilde özetlemektedir: “Mersin ekonomisi, daha çok tarım, ulaştırma ve ticarete dayalı bir kent özelliğine sahiptir. Kentte sanayinin yeterince gelişmediği³ görülmektedir. Önemli bir turizm potansiyeline sahip olmasına rağmen, bu potansiyel değerlendirilemediği için, turizm de yeterince gelişmemiştir. Bütün bunların sonucunda Mersin’de önemli oranda işsizlik görülmektedir. Yoğun göç, ekonomik yapının yetersizliği, işsizlik ve gelir dağılımının bozukluğu, Mersin’de ekonomik problemleri ön plana çıkarmıştır.” Doğan (1999: 180-181) Mersin’e yönelen göç dalgasıyla oluşan hızlı nüfus artışı ve durgun bir ekonomik yaşamın doğal sonuçları olarak işsizlik, gelir dağılımı adaletsizliği, yoksulluk ve gecekondulaşmadan bahsetmektedir.

1980’lerin ortalarında başlayan hızlı ekonomik kalkınmanın sürdürülememesi sonucunda, artan ve çeşitlenen ihtiyaçlara yanıt verilememiş ve kentte sorunlar artmıştır. Mersin’de göçün 1990’lardan itibaren sürekli gündemde olmasının nedenlerini Doğan (1999: 178) şu şekilde

3 Erjem’in bu değerlendirmesine karşılık, Mersin’in Türkiye’nin diğer kent ve bölgeleriyle karşılaştırıldığında önemli bir ekonomik üretime sahip olduğu açıktır.

açıklamaktadır: “İlki kentin bu hızlı ve yoğun göçü kaldıracak ekonomik canlılığa ve istihdam olanaklarına sahip olmaması, ikincisi ise sözü edilen göçmen kitlesinin göç etme nedenlerinden ve göç biçimlerinin niteliğinden dolayı kentte nasıl bir yaşam tarzı geliştireceklerine duyulan toplumsal ve kamusal meraktır.

Mersin özellikle Türkiye'nin Doğu ve yoğun olarak Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden aldığı göç sonucunda toplumsal eşitsizliklerin arttığı, kente eklenememiş nüfus gruplarının oranının yükseldiği bir görünüm sergilemektedir. Gerçekten de toplumsal yapının yansımaları istatistiklerde kendisini göstermektedir. Örneğin, işsizlik özellikle Mersin il merkezinde yaygındır. Türkiye İstatistik Kurumu 2009 Yılı Hanehalkı İşgücü Anketi Dönemsel Sonuçlarına⁴ göre, 2009 yılında Adana ve Mersin'de işsizlik oranı % 22'ye ulaşmıştır. Bu rakam Türkiye ortalamasının oldukça üzerindedir.

Doğan (1999: 181) bu yapının sonucu olarak ortak bir kent kültürü yaratmanın güçlüğünden bahsetmektedir: “Gecekondulaşmanın daha da artması, hatta gecekondu bile denemeyecek sera naylonlarından yapılmış yoksulluk sembolü sayılabilecek konutların ve/veya barınakların ortaya çıkması,...kentin kuzeye doğru genişlemesi, batıya doğru yapılaşmanın sürmesiyle, ...göçmenlerin kendi yerleşme kültürlerini kente taşımasıyla ortaya çıkan, geleneksel ilişki ağları... ortak kent kültürünün yaratılmasının zorlaştırmaktadır.”

Mersin'de Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklar Sorunu

Mersin'de toplumsal yapının temel özellik ve sorunlarının sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar olgusunu belirlediği açıktır. Bir önceki bölümde de ifade edildiği gibi, Mersin aldığı hızlı göç sonrasında bütüncül bir kent kimliği oluşturamamış ve göç ile kente yerleşenlerin kente uyum süreçleri istenilen düzeyde gerçekleşmemiştir.

Mersin'de sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar konusu ile ilgili gerçekleştirilen araştırmaların işaret ettiği noktalar hemen hemen aynıdır. Detaylandırmak gerekirse, araştırmaların ortak sonuçları, sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocukların ailelerinin Mersin'e göç ettiklerini göstermektedir.

Örneğin Güngör (2009: 73)'ün Mersin'de sokakta çalıştırılan 510 çocukla yaptığı çalışmada, çocukların %53,8'inin Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerde doğduğu, %39,8'inin ise Mersin doğumlu olduğu, ancak ailelerinin göç yoluyla Mersin'e yerleştiği anlaşılmaktadır. Çalışmada, yaş dağılımının 6 ile 18 yaşları arasında, yaş ortalamasının ise 13,3 olduğu görülmektedir. En çok tekrar eden yaşın ise 13-14 yaşları olduğu görülmektedir. Güngör'ün araştırmasında, Mersin'de oturan yıl ortalamasının 11,8 yıl olduğu görülmektedir. Bu da yoğun göçün yaşandığı 1990 sonrası yıllarla tutarlılık göstermektedir.

Mersin İli Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı Çalışmaları Raporu (2010: 37)'na

⁴ TÜİK verilerine göre, işsizlik oranının en yüksek olduğu bölge yüzde 17,5 ile Akdeniz (TR6) Bölgesi iken, en düşük olduğu bölge yüzde 6 ile Doğu Karadeniz (TR9) Bölgesi'dir. 2009 yılında erkeklerin işsizlik oranının en yüksek olduğu bölge %18,4 ile Güneydoğu Anadolu (TRC) Bölgesi iken, kadınlar için yüzde 19,9 ile İstanbul (TR1) bölgesi olarak gerçekleşmiştir.

göre de Mersin’de sokakta çalıştığı tespit edilen çocukların ailelerinin % 89,1’i Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nden göç ederek Mersin’e yerleşmişlerdir. Rapora göre, çocuklar ayakkabı boyacılığı, çöğ-kâğıt toplama, araba camı silme, tartıcılık işleri yapmakta, mendil, sakız, simit satmakta ve sokaklarda dilenmektedir.

Araştırmalarda ortaya konan diğer bir sonuç ise, Mersin’de sorunun büyük oranda sokakta çalıştırılan çocuklar ile ilgili olduğudur.

Güngör (2009: 31-32), net rakam bilinmemekle birlikte Mersin’de yaklaşık 3000 sokakta çalıştırılan çocuk bulunduğunun, ilgili STK’larca iddia edildiğini ifade etmektedir. Güngör’e göre, sokakta yaşayan çocuk sayısı çok azdır, ancak sokakta çalıştırılan çocukların yaklaşık %5-10 arasında bir kısmının (en az 1 gün) sokakta yaşadığı bilinmektedir. Yine sokakta çalıştırılan çocukların çok az bir kısmının, sokakta yaşayan çocukların ise büyük kısmının uçucu madde kullandığı tespit edilmiştir (ÇOGEM verileri-2005). Kentte, madde kullanımı-bağımlılığı sorun olarak tanımlanabilecek boyutlardadır.

Uğurhan ve arkadaşları (2004: 68-74), Mersin İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü ile ortaklaşa gerçekleştirdikleri çalışmada, Nisan ve Eylül 2002 tarihleri arasında Mersin’de sokakta çalıştırılan ve/ veya yaşayan 959 çocukla bağlantı kurmuşlardır. Bu çocuklardan 916’sı çalışmayı kabul etmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre, Mersin’de sokaktaki çocukların neredeyse tamamının (818 çocuk) sokakta çalıştırılan çocuklar olduğu, buna karşın sayıları az da olsa sokakta yaşayan çocuklar bulunduğu (çalışmada tamamıyla sokakta yaşayan sadece yedi çocuk ile karşılaşılmıştır) görülmüştür. Ayrıca çocukların ailelerinin göç deneyimi olduğu ve sokaktaki çocukların %99’unun başka bölge ve kentlerden Mersin’e göç ettiği, çocukların ayakkabı boyacılığı, çöp (katı atık) toplayıcılığı, dilencilik, simitçilik, tartıcılık, hırsızlık yaparak sokakta zaman geçirdikleri görülmüştür.

Araştırmalar, Türkiye’nin çeşitli kentlerinde gerçekleştirilen araştırmalarla benzer bir biçimde, marjinal ve geçici işlerde çalışan babaların varlığına işaret etmektedir.

Vatandaş’ın (2007, akt: Yıldız, 2007: 61) İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Konya, Diyarbakır, Adana ve Mersin’de toplam 396 çocuk üzerinde gerçekleştirdiği araştırmasında babaların yaptığı iş, sırasıyla, %53,3 amelelik/hamallık, %33,5 işportacılık ve %3,3 fabrika işçiliğidir.

Mersin’de Çıkraklık Eğitim Merkezi’nde yapılan bir çalışmada, çocukların sigara ve alkol kullanma girişimi risk faktörleri; çocuğun alkol ve sigara ile karşılaşması, erkek çocuk olması, aile içinde şiddet olması, intihar girişimi öyküsüne sahip olması, 18 yaş üzerinde olması, annenin sigara ve babanın alkol kullanması olarak bildirilmiştir. Yasadışı madde kullanma girişimi için ise intihar girişimi, depresyon belirtilerinin bulunması risk faktörleri olarak bildirilmiştir. Sanayi bölgesinde çalışan çocukların arasında %45,7’sinin en az bir kez sigara, %39,1’inin en az bir kez alkol ve %4,2’sinin en az bir kez yasadışı ve uçucu madde deneme öyküsü olduğu bildirilmiştir (Öner ve ark 2005, akt: Yüncü ve ark, 2007: 41-42).

Yeni Hizmet Modeli Çerçevesinde Mersin'deki Kurumsal Yapılanma

Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Yeni Hizmet Modeli temelde bir kurumlar arası işbirliği modeli olma özelliği taşıyarak, aynı zamanda soruna yönelik kurumsal yapılanmanın nasıl olmasını gerektiğini de belirlemektedir. Aşağıda yer alan tabloda Yeni Hizmet Modelinde yer alması beklenen hizmet birimlerinin Mersin'de oluşturulma durumuna ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Tablo 18: Mersin'de Yeni Hizmet Modeli'ne göre Bulunması Gereken Hizmet Birimleri

Hizmet Birimi	Mevcut	Mevcut Değil
Koordinasyon Merkezi	x	
Mobil Ekip	x	
Sokak Ofisi		x
Barınak		x
İlk Adım İstasyonu		x
ÇEMATEM /AMATEM / UMATEM		x
Tıbbi Rehabilitasyon Merkezi		x
Sosyal Rehabilitasyon Merkezi (ÇOGEM)	x	

Tablo incelendiğinde üç hizmet biriminin bulunduğu, beş birimin ise henüz oluşturulmadığı görülmektedir. Ancak, mevcut olmadığı ifade edilen Sokak Ofisi ve İlk Adım İstasyonu, Mersin Çocuk ve Gençlik Merkezi bünyesindedir. Dolayısıyla ayrı bir hizmet binasına ve personeline sahip değildir. Bu nedenle, Yeni Hizmet Modeli'nde yer alan/yer alması beklenen hizmet birimlerinin sadece üçü fiilen hizmet sunmaktadır. Bunlardan birinin de koordinasyon merkezi olduğu düşünülürse, birim sayısı ikiye düşmektedir⁵.

Bu tabloya göre, Yeni Hizmet Modeli'nin uygulanabilmesi için gerekli olan hizmet birimi altyapısının Mersin'de henüz oluşturulmamış olduğu açıktır. Ayrıca Mersin Çocuk ve Gençlik Merkezinin sadece gündüzlü hizmet vermesi, hizmetin önemli eksikliklerinden birisidir. Öte yandan Mersin Erkek Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezinin ve Mersin Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezinin bulunmasının geçici bir süreliğine bu eksikliği giderdiği söylenebilir.

Tabloda göze çarpan bir diğer konu ise, modelde yer almasına karşın sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocukların madde bağımlılığı tedavisi alabileceği ayrı bir birimin bulunmamasıdır. Bu eksikliğin şimdilik Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi ve Mersin Devlet Hastanesi tarafından giderildiği ifade edilmektedir.

5 Yaptırı görüşmelerde kız çocuklarına yönelik hizmet verecek ayrı bir ilk adım istasyonunun açılmasının planlandığı, ancak henüz çalışmaların başlamadığı öğrenilmiştir.

Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı Uygulamalarının Değerlendirilmesi

Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı uygulamalarının değerlendirilmesi bölümü “Yeni Hizmet Modeli Uygulamalarının Değerlendirilmesi”, “Uygunluk, Uygulanabilirlik ve Bilgi Düzeyi”, “Kordinasyon Mekanizması ve Katılım” ile “Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı Uygulamalarının Güçlü ve Zayıf Yönleri” olmak üzere dört alt başlıkta ele alınmıştır.

Yeni Hizmet Modeli Uygulamalarının Değerlendirilmesi

Çalıştaylarda dile getirilen sorunların bir bölümü ise kurumsal yapılamada yaşanan eksiklikler ile ilişkilidir. Bu kurumsal eksikliklerin başında Mersin’de bağımlılık konusunda bir merkez olmaması gelmektedir.

“Bağımlılık konusunda Mersin’de yer yok. Madde bağımlılığının tedavisi için uzman yok. Maddi destek de yetersiz. Her gün bağımlılık için başvuru geliyor ama biz çaresiz kalıyoruz. 6 yataklı yeni bir merkez yapılıyor, yakında tamamlanacak ama yeterli değil.”

Yanı sıra Mersin’de bağımlılığın önemli bir sorun olduğu ön plana çıkmaktadır.

“Mersin açısından madde bağımlılığı büyük bir sorun.”

Uygunluk, Uygulanabilirlik ve Bilgi Düzeyi

Mersin İl Eylem Planı, risk altındaki çocuklara ulaşma/sosyal mobilizasyon, eğitim, finansal destek, araştırma, izleme ve değerlendirme, savunuculuk, katılım, işbirliği olmak üzere yedi başlık altındaki otuz beş faaliyetten oluşmaktadır. İl Eylem Planı Tarama Listesi’nden alınan bilgilere göre, planlanmış faaliyetlerin önemli bir bölümünün (35 faaliyetten 34’ü üzerinde çalışmalar sürdürülmektedir veya sonuçlandırılmıştır) ele alındığı ve ilgili etkinliklerin yürütüldüğü anlaşılmaktadır. Bu durum Mersin İl Eylem Planı’nın yaşama geçirildiği göstermesi açısından önemlidir. Mersin İl Eylem Planı’nda yer almakta olup herhangi bir girişimde bulunulmayan tek konu ise “sokakta çalıştırılan çocuk önderler ile toplantı yapılarak aktivitelerde karar alma uygulama aşamasına katılımlarının sağlanması” olmuştur.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından Nisan 2007 tarihinde hazırlanan “Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Geliştirilen Hizmet Modelinin Değerlendirme Raporu”na bakıldığında, 16-17 Haziran 2005 tarihinde yapılan Yeni Hizmet Modeli Eşgüdüm Toplantısında Mersin ili için önceliklerin belirlendiği, planlandığı ve uygulamaya geçilmesi için talimat verildiği görülmektedir. Bu çerçevede Mersin ilinin sahip olduğu öncelikler şu şekilde ifade edilmiştir:

1. Sokak Ofisi ve Barınak açabilmek için bu kurumlarda çalışacak psikolog, sosyal çalışmacı ve çocuk gelişimci branşlarında acil personel desteğinin sağlanması.

2. Üçüncü ayın sonuna kadar İlk Adım İstasyonları, Barınak ve sokak Ofislerinin oluşturulması ve bu birimlerdeki donanımın sağlanarak personel ihtiyacı giderilmesi.

3. Beşinci ay içinde, Sosyal Rehabilitasyon Merkezi açılması için yeniden bir toplantı düzenlenmesi ve önceki kararların uygulanması sırasında çıkan problemlerin giderilmeye çalışılması.

16-17 Haziran 2005 tarihinde yapılan Yeni Hizmet Modeli Eşgüdüm Toplantısında belirlenen önceliklerin aradan geçen beş yıl içerisinde büyük oranda gerçekleştirilemediği ifade edilmelidir. Açılması planlanan Sokak Ofisi ve İlk Adım İstasyonu halen mevcut Çocuk ve Gençlik Merkezi içerisinde yer almaktadır. Çalıştay katılımcıları, meslek elemanı sayısının yetersiz olduğunu, bu nedenle özellikle ilçelere ulaşmakta zorluk yaşandığını dile getirmektedir. Sosyal Rehabilitasyon Merkezinin de henüz oluşturulmadığı, bu hizmetin de Çocuk ve Gençlik Merkezi bünyesinde sürdürüldüğü, kurumsal yapılanma tarama listesi verilerinden anlaşılmaktadır.

Koordinasyon Mekanizması ve Katılım

Raporun önceki bölümlerinde de belirtildiği gibi, Mersin’de Yeni Hizmet Modelinin öngördüğü kurumlar arası işbirliğinin önemli ölçüde sağlandığı anlaşılmaktadır. Mevcut işbirliğinin yattığı olumlu iklim Yeni Hizmet Modelinde yer alan kurum/kuruluş temsilcileri ve İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü çalışanları ile gerçekleştirilen çalıştaylarda da gözle çarpılmaktadır.

Her iki çalıştayda da katılımcıların yaratılan işbirliği ve ortak çalışma gerekliliği üzerinde hemfikir oldukları görülmektedir.

“Mersin’de tespitler doğru, işbirliği iyi.” “Kurumlar arası diyalog çok olumlu.”

Görüşmeler sırasında katılımcıların dile getirdiği ifadelerden biri de Mersin’de başarının bir diğer nedenini ortaya koymaktadır.

“Vali, sadece eylem planına bağlı kalmadı. Gereken her ihtiyaca yeterli girişimde bulundu. Eylem planının şehre uymayan hususlar revize edildi. Plan esneklik taşıyor, başarının sınırlarından birisi de bu.”

Bir başka katılımcı ise sokakta yaşayan ve /veya çalıştırılan çocuk sayısının disiplinli çalışma sonucunda azaldığını ifade etmektedir.

Bu noktada, katılımcılar Mersin Valiliği’nin konuya olan yaklaşımının önemli bir etkisi olduğunu ifade etmişlerdir.

“Her kurumun sorumlulukları Valilikçe kuruluşlara gönderildi. İki ayda bir toplantılar yapıldı. Eylem planını uygulanmasını sağlayan idari desteğin varlığı mevcut.”

Bu noktada daha önce ayrıntılarıyla ifade edilen Mersin Valiliği’nin ilgili kararının, soruna yönelik faaliyetlerin koordine edilmesi konusunda önemli bir etkisi olduğu ortaya çıkmaktadır.

“Eylem Planı’nın Valilik kararnamesi olması avantaj.”

İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü personelinin konu ile ilgili bilgi düzeyleri İl Eylem Planında yer alan diğer kuruluş temsilcilerine göre önemli farklılıklar göstermektedir. İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü personelinin bilgi düzeylerinin diğer kuruluş temsilcilerine göre önemli ölçüde iyi olduğu söylenmelidir. İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü personeli dışındaki di-

ğer kuruluş temsilcilerinin İl Eylem Planını bildikleri, ancak içeriği konusunda fazla bilgi sahibi olmadıkları anlaşılmaktadır. Buna karşın, İl Eylem Planı ve Valilik çalışmalarının kurumlar arası işbirliği ve koordinasyon konusunda önemli bir hareketlilik yarattığı rahatlıkla söylenebilir. Böylece, yakın zaman öncesine kadar özelde İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü'nün genelde ise SHÇEK (Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu)'in sorumluluğu olarak görülen toplumsal sorunların çözümü için bütünsel bir hizmet anlayışına ihtiyaç duyulduğu kabul edilmektedir.

Valiliğin konuya olan yaklaşımı ile ilk yıllarda İl Eylem Planı'nın uygulanmasında görülen sorunların da aşıldığı dile getirilmiştir.

“Bazı kurumların verilen görevleri yerine getirme konusunda sıkıntı yaşadı. Son 1 yılda bu aşıldı.”

İl Eylem Planının uygulanmasında yakalanan başarıyla Mersin'de sokakta yaşayan ve /veya çalıştırılan çocuk sayısının azaldığı da dile getirilmiştir. Bu noktada, kurumlar arası işbirliği kadar, çocuk ve gençlik merkezi ve çocuk polisi işbirliğiyle yürütülen mobil ekip uygulamasının önemi de ortaya çıkmaktadır.

“Mobil ekiple sokağa yönelen çocuğu daha birinci günden buluyoruz. Bu sebeple Mersin'de başarılıyız diyebilirim.”

Bunun yanı sıra, çocuklara sunulan hizmet çeşitliliğinin önemli bir etki yarattığı da dile getirilmiştir.

“Çocukları farklı alanlara kanalize ediyoruz. Model uçak kursu, sine-ma gösterimi, sportif faaliyetler, polifonik koro kuruldu, THM korosu oluşturuluyor. Çocukları bu yöne yönlendirmemizin çocuklar için artı olduğunu düşünüyorum.”

Öte yandan kamuoyu bilinçlendirme çalışmalarının sorunun önlenmesinde önemli bir etki yarattığı görülmektedir.

“Mersin halkı artık sokaktaki çocuğa para vermiyor. Başka illerin de bunu uygulayabilmesi lazım.”

Valiliğin çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarla işbirliği halinde yürüttüğü mikro kredi çalışmalarının, sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuk sorunu ile yakın ilişkili olduğu da olumlu görüş olarak ifade edilmektedir.

“Kadınlara verilen mikro kredi projesi bu eylem planı ile bağlantılı.”

Mersin İl Eylem Planı ve Yeni Hizmet Modeli çalışmalarının en güçlü yanının, kurumlar arasında kurulan sağlıklı işbirliği ve Valilik koordinasyonunun olumlu etkisi olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Mersin'de yürütülen çalışmaların (kamuoyu bilinçlendirme, eğitim, istihdam ve rehabilitasyon hizmetleri) bütüncül bir anlayışla ve Yeni Hizmet Modelinin vizyonuna uygun bir biçimde çok sektörlü olarak yürütüldüğü söylenebilir.

Çalışmalarda göze çarpan ve paydaş kuruluş temsilcileri tarafından dile getirilen zayıf yönler ise şu şekilde özetlenebilir:

Elde edilen bulgularda göze çarpan sorunlardan birisi paydaş kuruluşların yürüttükleri faaliyetler konusunda yeterli bilgiye sahip olma-

malarıdır. Bu durum, İl Eylem Planı'nın sağlıklı işlemesi ve çocukların farklı ihtiyaçlarına yanıt verilmesi açısından olumsuz bir etken olarak değerlendirilebilir. İdari işleyiş ile ilgili ikinci bir konu ise sık yaşanan personel değişimidir. Kuruluşlarda konuyla ilgili personelin değişmesi, hizmetin hızlı ve etkin bir biçimde sunulmasını engelleyici unsurlardan biri olarak öne çıkmaktadır.

Eylem Planı uygulamalarında dikkat çeken bir diğer nokta da, bazı kurumlarla sürekli işbirliğinin yaratılmaması olmuştur. Örneğin, Türkiye İş Kurumu ile yerel düzeyde sürekli ve etkili bir işbirliği yaratılmadığı ifade edilmektedir. Öte yandan, İl Eylem Planı'nda yer almayan ancak önemli işlevlere sahip olan bazı kuruluşlarla da ortak çalışılması ve bu kuruluşlardan yararlanılması önerilmektedir. Bunlardan biri, Mersin Ticaret ve Sanayi Odasıdır.

"Ticaret ve Sanayi Odası bu anlamda büyük bir kuruluş. İstihdam olanakları sağlanabilir."

Çalıştaylarda katılımcıların dile getirdiği diğer konular ise çeşitli kuruluşların sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar alanında daha etkin yer alması gerektiği yönündedir. Bazı katılımcılar çocuk polisinin, bazıları ise Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfının sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar alanında daha etkin olması gerektiğini ifade etmektedir.

Kurumlar arası işbirliğinde yaşanan sorunlara diğer bir örnek ise çocukların eğitim yaşamına geri kazandırılmaları konusuyla yakından ilişkilidir. Eğitim kurumlarında yaşanan ilk sorunun kayıt parası olduğu anlaşılmaktadır.

"Kayıt parasından dolayı çocuk okula kaydolmayabiliyor."

Yaşanan diğer sorun ise Çocuk ve Gençlik Merkezi çalışanları ile okul müdürleri arasındaki iletişim eksikliğine işaret etmektedir.

"Protokole göre çocuklar okula kazandırılacak. Çocuk ve Gençlik Merkezi personeli ile okul müdürleri arasında çatışma oluyor."

Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı Uygulamalarının Güçlü ve Zayıf Yönleri

Mersin'de Yeni Hizmet Modeli uygulamalarına ilişkin paydaş kurum ve kuruluş temsilcilerinin değerlendirmeleri şu şekildedir:

- Kurumlar arası işbirliğine önem verilmeye başlanması,
- Hizmetler arasındaki koordinasyonun sağlanmasında gelişmeler yaşanması,
- Sorunun çok boyutlu olarak ele alınmaya başlanması,
- Çocuklara ve ailelerine mesleki beceri kazandırılmasına yönelik etkinliklerin artırılması,
- Mobil ekip uygulaması ile çocuklara erişimin hızlanması,
- Hızlı müdahale şansının yakalanması,
- Mersin ilinde sokakta çalıştırılan çocuk sayısında azalma olması,
- Toplumsal duyarlılığın ve bilincin artırılmış olması,

Mersin'deki uygulamaların güçlü yönlerini oluşturmaktadır.

Katılımcılar, uygulamaların zayıf yönlerini ise şu şekilde dile getirmişlerdir:

- Çalışmaların il bazında kamuoyuyla yaygın olarak paylaşılabilmesi,
- Çalışmaların çok yönlü ancak dağınık olması,
- SHÇEK dışındaki kurum ve kuruluşların çalışmaya tam olarak anjaje edilememesi, etkin rol almamaları,
- Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı uygulamalarının henüz kurumsallaştırılamamış olması,
- Sivil toplum kuruluşlarının katılımının yetersiz olması,
- Ailelere yönelik çalışmaların yaygınlaştırılamamış olması, istihdam olanakları sunulabilmesi,
- Sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocukların meslek edinmeye yönlendirilmelerinde aksaklıklar yaşanması,
- Personel eksikliği nedeniyle çalışmaların kent merkezi ile sınırlı kalması,
- Personel eksikliği ve mekansal yetersizlikler nedeniyle çocuk ve gençlik merkezinin etkin bir şekilde çalışabilmesi,
- Mobil ekip uygulamasının yaygınlaştırılamamaması,
- Çocuklara ilişkin mevcut istatistiklerin gerçekçi olmaması,
- Çocuklara ve ailelerine psikolojik destek hizmetlerinin yetersizliği.

İl Eylem Planı ve Yeni Hizmet Modeli paydaş kuruluş temsilcilerinin, işleyiş ve sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar sorununun çözümüne ilişkin önerileri ise şu şekildedir:

- İllerde paydaş kurum ve kuruluşların çalışmalarını izlemek ve öğrenmek için bir haftalık eğitimler düzenlenebilir.
- Aile planlaması çalışmaları etkinleştirilebilir.
- Ailelerle çalışırken sadece kadınlara değil erkeklere de ulaşılmalıdır.
- İşverenler çocuğa nasıl davranacakları konusunda bilgilendirilmelidir.
- Yardımın en kısa sürede aileye ve çocuğa ulaşması için nakdi yardımlar doğrudan ÇOGEM'lere gönderilebilir.
- Çocuklarla ve ailelerle çalışmalarda ortaya çıkan "iyi örnekler"i paylaşılması önemli bir motivasyon aracı olabilir.

Elde edilen bulgular ışığında, Mersin'de sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar sorununa yönelik çalışmaların genel görünümü şu şekilde özetlenebilir:

Mersin'deki uygulamalar göz önüne alındığında, Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı çalışmaları ile hizmetler ve kuruluşlar arasındaki uyum arttığı, böylece hizmetlerin önemli ölçüde etkililiğinin sağlandığı söylenebilir. Öte yandan, bazı hizmetlerin süreklilik kazanması, kurumsallaşması yönünde çabalara ihtiyaç duyduğu görülmektedir.

Mersin’de göze çarpan olumlu göstergelere karşın, sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklarına yönelik hizmet sunan kurumsal yapıların yeterli olmadığı açık olarak anlaşılmaktadır. Özellikle madde bağımlılığı konusundaki insan gücü eksikliği ve kurumsal eksikliklerin öne çıktığı görülmektedir. Yanı sıra, Yeni Hizmet Modeli’nde yer alması beklenen hizmet birimlerinin büyük ölçüde henüz oluşturulamadığı ortaya çıkmaktadır.

Mersin İl Eylem Planı özelinde dile getirilmesi gereken diğer bir konu ise eylem planında yer alan mevcut kuruluş listesinin güncellenmesi gerekliliğidir. Mersin’in sahip olduğu ekonomik büyüklük göz önüne alındığında, Mersin Ticaret ve Sanayi Odası, Mersin Serbest Ticaret Bölgesi ve içinde yer alan özel girişimlerin sorunun çözümünde etkin olabilmesinin önü açılmalıdır.

Mersin İl Eylem Planında göze çarpan diğer bir eksiklik ise sivil toplum kuruluşlarının katılımlarının yeterli olmaması ve böylece çalışmalarında yaratabilecekleri etkiden yeterli oranda yararlanamadığı konusudur. Mersin’de uzun yıllardır aktif olan iki sivil toplum örgütünün İl Eylem Planındaki rollerinin somut olarak tanımlanması ve işbölümünün netleştirilmesi gerekmektedir. Mevcut durumda sivil toplum kuruluşlarının desteği muğlaktır. Ayrıca Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planının Değerlendirilmesi Toplantısı’na Mersin’de konuyla ilgili çalışmalarını bulunan sivil toplum kuruluşlarının hiçbirinin katılmamış olması dikkat çekicidir.

Verilerin gösterdiği diğer bir nokta ise yerel yönetimlerin sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara yönelik faaliyetlerde daha etkin rol almalarının gerekliliğidir. Mevcut durumda yerel yönetimlerin olumlu katkıları var olsa da, bu katkıların kurumsallaşması ve sürekliliğinin sağlanması önemlidir.

Elde edilen bulgularda ortaya çıkan bir diğer nokta ise Mersin’de atık madde toplama sektöründe çalıştırılan çocuk sayısının oldukça fazla olduğunun bilinmesine rağmen konuyla ilgili yeterli düzeyde çalışma bulunmamasıdır. İl Eylem Planındaki faaliyetlerin çöp ve kâğıt toplayan çocukları kapsamaması ve özellikle yerel yönetimlerle işbirliği halinde çalışılması gerekmektedir. İl Eylem Planı’nın sanayi ve tarım sektöründe çalıştırılan çocukları da kapsayacak bir biçimde revize edilmesi gerekliliği göze çarpmaktadır.

Çalışmalarda incelenmesi gereken bir diğer dezavantajlı grup ise te-rör eylemlerine katılan çocuklardır. Konu; Mersin, Diyarbakır, Van gibi yoğun göç alan kentlerde gündemdedir. Mevcut çalışmalarda bu grupta yer alan çocuklara ilişkin faaliyetlere rastlanmamıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

SEKİZ PİLOT İLDE SOKAKTA YAŞAYAN ve/veya ÇALIŞTIRILAN ÇOCUKLARA YÖNELİK YENİ HİZMET MODELİ ve İL EYLEM PLANI UYGULAMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ, MODELİN ve UYGULAMALARIN GELİŞTİRİLMESİ İÇİN ÖNERİLER

Raporun bu bölümünde, araştırmanın gerçekleştirildiği sekiz pilot ilde elde edilen bulguların ortak sonuçlarına yer verilecektir. Bölümde, Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planlarının uygulanmasına ilişkin mevcut durum özetlendikten sonra model ve İl Eylem Planı uygulamalarının geliştirilmesi için öneriler bulunmaktadır. Ele alınacak bir diğer konu ise Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğüne bağlı olarak hizmet veren çocuk ve gençlik merkezlerinin fiziksel olanaklarına ilişkin sekiz pilot il özelinde, durum tespiti yapılması, merkezlerde sunulan hizmetlerin ve merkezin geliştirilmesi için önerilerin ortaya konmasıdır.

Yöntem bölümünde de belirtildiği gibi araştırmanın amacı, Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planları'nda yer alan paydaş kurum ve kuruluş temsilcilerinin gözüyle sekiz pilot ildeki görünümün yansıtılmasıdır. Bu çerçevede, aşağıda yer alan değerlendirmeler sekiz pilot ildeki paydaş kurum ve kuruluş temsilcilerinin görüşlerini yansıtmaktadır.

Sekiz Pilot İlde Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Yeni Hizmet Modeli Uygulamalarının Değerlendirilmesi

“Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Yeni Hizmet Modeli”, Bakanlığın 2005/5 no.lu Genelgesi'nin 25 Mart 2005 tarih ve 25766 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmesiyle uygulanmaya başlanmıştır. Temelde kurumlar arası işbirliğini hedefleyen model, sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocukların sokak yaşamından çekilerek, temel ihtiyaçlarının karşılanmasını, ihtiyaç duyan çocuklara madde bağımlılığı tedavisi hizmetlerinin sunulmasını ve çocukların örgün ve mesleki eğitime yönlendirilmesini amaçlamaktadır. Aşağıdaki tablonun modelin temel amaçlarını yansıtması açısından yararlı olduğu düşünülmektedir.

Tablo 19: Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Yeni Hizmet Modeli

ÇOK SEKTÖRLÜ YAKLAŞIM			
Sokakta çalıştırılan çocukları	Sokaktan Çekilerek	Temel ihtiyaçların karşılanması	Toplumla Bütünleştirilme
Sokakta 24 saatini geçirip her türlü istismara açık olan, madde kullanan çocuklar		Örgün ve mesleki eğitime yönlendirilmesi	
		Madde bağımlılığı tedavisine yönlendirilmesi	

Model, sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar sorununa kalıcı çözüm stratejileri üretilmesi için Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun çalışmalarının tek başına yeterli olmayacağı, hedef kitlenin sosyo-ekonomik ve kültürel açıdan güçlendirilmesi için sektörler arası bir işbirliğinin kurulması gerektiği varsayımı üzerine kurulmuştur. Bu açıdan, modelin, sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar sorununun çözümünde yerel ve ulusal düzeyde yaşanan toplumsal sorunları işaret ettiği söylenebilir. Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Hizmet Modeli (SHÇEK, 2005)'nde: "Sokakta yaşayan çocuklar problematiğini, sadece ülke merkezli göç, işsizlik vb. nedenlerle açıklamaya çalışmak yeterli görülemez. Belki de sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar meselesinde ülkemizin görmediği, daha doğrusu göremediği ve sanki sürpriz bir durumla karşı karşıya kalmışçasına panik havasına kapıldığı şey, döngüsüne kapıldığı sosyal devinimi gerektiği gibi hissedemeyişi ve zamanlı bir karşı duruş alamayıdır. Oysa toplumsal nitelikli diğer problemler gibi, sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar problemi de Türkiye için sürpriz bir olgu olarak algılanmamalıdır. Pek tabii olarak bilinmektedir ki her planın mutlaka bir arka planı vardır. Tüm bunlar, yerel değerleri, değişkenleri ve kültür coğrafyasının parametrelerini inkâr anlamına gelmemektedir. Ancak, biraz da edebi bir dille söylemek gerekirse, dağlar, toprak ve toprağın bitirdikleri yereldir ama o dağlar ve toprak üzerine bulutu, yağmuru taşıyan güçlü rüzgârları yerel olarak nitelemek zordur" ifadeleri yer almaktadır.

Modelin olguya ilişkin ortaya koyduğu bakış açısının, uygun çözüm stratejilerinin geliştirilmesi için önemli olduğu açıktır. Model, bu bakış açısıyla çağdaş/güncel sosyal hizmet anlayışı ile de uyumlu bir görünüm çizmektedir. Modelin öngördüğü çok sektörlü ve aşamalı müdahale sistemi, sosyal hizmet uygulamasında kullanılan güncel yaklaşımlardan olan geneli uygulama ile de uygunluk göstermektedir. Şahin ve Küçükkaraca (2002: 172)'ya göre, geneli sosyal hizmet uygulamasında; "her düzeydeki tüm müracaatçı sistemleri ile doğrudan çalışılır, müracaatçılar uygun kaynaklar ile ilişkilendirilir, kaynak sistemlerinin etkili yanıtlar verebilmesi için örgütlere müdahale edilir, kaynakların adaletli dağılımını sağlayacak adil politikalar savunulur... geneli uygulamada, değişime yönelmek için çok düzeyli değerlendirme ve çok yöntemli müdahale gerçekleştirilir." Geneli sosyal hizmet yaklaşımının üzerine inşa olduğu ekosistem yaklaşımı da toplumsal olgulara bütüncül bir bakış açısını önermektedir. "Ekosistem yaklaşımı ile sistemlerin bir yandan sınırları ve alt sistemleri ile ilişkileri açıklanabilirken, diğer yandan sistemlerin diğer sistemlerle ve alt sistemleriyle ortaya çıkardıkları etkileşimler analiz edilebilmektedir. Böylece olayları bütüncül bir bakış açısı ile incelemenin ve açıklamanın olanaklı olduğu kabul edilmektedir" (Baykara Acar ve Acar, 2002: 34). Bu açıdan modelin, sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar olgusunun arka planında yer alan toplumsal dinamikleri işaret etmesi ve çözüm için birçok faktöre müdahale edilmesi gerektiğini vurgulaması, sistem/ekosistem yaklaşımı ve geneli uygulama ile de uyumunu, soruna bütüncül bir bakış açısı geliştirdiğini göstermektedir.

Bu kapsamda, son otuz yıllık zaman diliminde Türkiye'de kamuoyunun gündeminde yer alan sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuk-

lar olgusuna yönelik hazırlanan modelin, ilgili taraflarda farkındalık yaratması, konuyu bütüncül bir perspektifle ele alması (kurumlar, sektörler arası bir bakış açısı sağlaması), toplumsal sorunların çözümüne işaret etmesi ve mevcut kaynakların harekete geçirilmesi açısından kısa ve orta vadede somut sonuçlar yaratacağı söylenebilir.

Modelin değerlendirmesine geçmeden önce, eleştirileri saklı tutarak, başta Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü olmak üzere, paydaş bürokratik kurumlar tarafından sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar olgusuna yönelik ilk kez bu düzeyde bütüncül bir müdahale stratejisi oluşturulduğu unutulmamalıdır. Model, bu açıdan önemlidir, tartışılmalıdır ve geliştirilmelidir.

Sekiz pilot ilde gerçekleştirilen değerlendirme çalışmasında öne çıkan temaların, Yeni Hizmet Modeli'nin geliştirilmesi için önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Çalışmada elde edilen bulgular ışığında Yeni Hizmet Modelinin uygulanmasında öne çıkan, tartışılan konular şu şekilde özetlenebilir:

Sekiz pilot ilde gerçekleştirilen çalışmalarda, katılımcıların ifade ettiği önemli tartışma konularından birisi, modelin sokaktaki çocuk profilinin bütününe yanıt verecek bir hizmet sunumunu içerip içermediğidir. Bu çerçevede bazı katılımcılar tarafından dile getirilen temel nokta, modelin sadece sokakta yaşayan çocuklar için uygun bir sistem önerdiğidir. Böylece, sokakta çalıştırılan çocuklar açısından modelin bir yenilik getirmeyeceği ifade edilmektedir. Çalıştaylarda, sokakta çalıştırılan ve/veya yaşayan çocuklar için iki ayrı model geliştirilmesi konusunda öneriler dile getirilmiştir.

Bu eleştiri temelinde model incelenecek olursa; Barınak, İlk Adım İstasyonu, ÇEMATEM gibi modelde öngörülen hizmet birimlerinin sokakta yaşayan çocukların ihtiyaçlarına yanıt veren birimler olduğu görülecektir. Dahası, sokakta çalıştırılan çocuklarda madde kullanımının son derece nadir görüldüğü, çocukların genellikle aileleri ile birlikte yaşadıkları ve sorunun temelde yoksulluk ve yoksulluğu çevreleyen sosyo-kültürel faktörler ile ilişkili olduğu dikkate alınırsa, modelin üzerine inşa olduğu temel varsayımların bu grup için uygulanabilir olmadığı söylenebilir. Buna karşın, modelin bir alt bileşeni olarak Koruyucu-Önleyici Hizmet Modeli şeması incelendiğinde, şemada sokakta çalıştırılan çocuklara atıfta bulunulduğu ve koruyucu önleyici hizmetler kapsamında toplum merkezleri, okullar, ana-çocuk sağlığı merkezleri gibi ilk basamak kuruluşlara rol verildiği görülmektedir. Ancak modelin ve basamaklandırılmış hizmet bütününe spesifik olarak sokakta çalıştırılan çocuklara hizmet veren bir birime sahip olmadığı açıktır.

Sokakta çalıştırılan çocuklar söz konusu olduğunda, kurumsal hizmetler kadar aile temelli çalışma stratejilerinin geliştirilmesi gerektiği de bilinmektedir. Çünkü sokakta çalıştırılan çocuklar olgusunda temel ihtiyaç, çocuğu gündüzlü ve/veya yatılı merkezlere çekmekten çok, aileyi güçlendirerek içinde bulunulan sosyo-ekonomik koşulları değiştirebilmek ve çocuğu bir üretim aracı olarak gören toplumsal değerlere müdahale edebilmektir.

Bağlantılı bir biçimde, veri toplama sürecinde en sık karşılaşılan ve tekrarlanan bir diğer eleştiri ise modelde aile temelli çalışma strateji

ve araçlarının bulunmamasıdır. Paydaş kurum/kuruluş temsilcileri, çocuğun içinde bulunduğu koşulları değiştirmenin aile boyutu olmaksızın olanaksız olduğunu, modelin öngördüğü sistemin uygulayıcılara aile temelli çalışma strateji ve araçlarını vermediğini ifade etmektedir. Bu noktada modelin ayrıntılarına bakmakta yarar görülmektedir. Modelin, sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar olgusunu analiz ederken aile boyutunu tamamen göz ardı ettiğini söylemek haksızlık olacaktır. Modelin nihai hedefi, çocukların ilgili hizmet sürecini tamamlayarak aileye, kurum bakımına veya gençlik evlerine döndürülmesi olarak belirtilmektedir. Modelde yer alan hizmet birimlerinin işlevleri incelendiğinde de modelin öngördüğü hizmet birimlerinden mobil ekiplerin ve İlk Adım İstasyonlarının aileyle iletişim kurmakla ve aileye yönelik müdahale yapmakla yükümlü oldukları görülmektedir. Modele göre mobil ekipler, çocukların aileleri ile görüşme sağlayacak ve durumu ailesine dönmeye uygun olan çocukları ailelerine teslim edecektir. İlk Adım İstasyonları ise çocuğa psikiyatrik destek sağlayacak, çocukların aileleri var ise çocuklarla aileleri arasında iletişimi sağlama yönünde çalışmalar yapacaktır. Ancak modelde aileye yönelik yer alan çalışma stratejisinin yeterli olduğunu söylemek zordur. Model, sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara ulaşıldığı andan itibaren, çocukları sokak yaşamından çekmek ve toplumla bütünleşmelerini sağlamak amacıyla ulaşmak için yapılması gereken aile temelli çalışmaları tanımlamaktan uzaktır. İncelenen uygulamalar mevcut hizmetlerin büyük bölümünün doğrudan çocuklara yöneldiğini, ailelere yönelik hizmetlerin geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir. Bu açıdan, ailelerin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik koşulları değiştirmeden ve ailenin çocuk emeğinin kullanımına ilişkin sahip olduğu kültürel değerlere müdahale etmeden çözüme ulaşmanın güç olduğu açıktır. Değerlendirmeler ışığında, çalışmalarda ailelere ulaşılması konusunda güçlükler yaşandığı, aynı-nakdi yardımla desteklenen ailelere ilişkin izleme çalışmasının yapılamadığı, modelin ailelere ulaşmak için ihtiyaç duyulan mekanizmaları içermediği ifade edilmektedir. Dile getirilen bir diğer görüş ise aile eğitimi programlarının ve anne-babaların istihdamını hedefleyen hizmetlerin yetersiz kaldığıdır.

Bu noktada modelin çizdiği çerçeve içerisinde toplum merkezlerine ayrı bir parantez açılması gereklidir. Modelde, toplum merkezlerine verilen roller şu şekilde ifade edilmiştir: “Mobil ekipler tarafından tespit edilen sokakta çalıştırılan çocuk, öncelikle koordinasyon merkezine bilgilendirilerek, ikamet ettiği mahallede hizmet veren toplum merkezine yönlendirilir. Sokakta çalıştırılan çocuklar sorununun temel kaynağının aileler ve çocuğun yaşadığı koşullar olduğundan hareketle, toplum merkezinde görevli meslek elemanları tarafından çocuklarla, ailelerle ve öğretmenler ile toplantılar veya grup çalışmaları yoluyla bilgilendirme ve içgörü kazandırma çalışmaları yürütülecektir. Çocuğun bulunduğu bölgeden uzaklaşarak kentin merkezinde hizmet veren Çocuk ve Gençlik Merkezlerinde faaliyetlere katılması yerine, çocuğun kendi ailesi ve çevresi içerisindeki koşullarını iyileştirerek, aile bağlarının kopmasını engelleyici çalışmalar gerçekleştirilmelidir.” Sekiz pilot ilde izlenen uygulamalarda sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklarla çalışan hizmet birimlerinin toplum merkezleri ile bu çerçevede bir işbirliği kuramadığı gözlemlenmiştir. Çalışmanın gerçekleştirildiği iller-

deki dezavantajlı nüfus gruplarının sayısal büyüklüğü nedeniyle toplum merkezlerinin sayısının yetersiz kaldığı, yanı sıra toplum merkezlerinin meslek elemanı ve idari personel açısından desteklenmesi gerektiği, elde edilen bulgular arasındadır. Bilindiği gibi, “Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Hizmet Modeli” iki ana eksen üzerinde yapılandırılmıştır. Bunlardan ilki, koruyucu-önleyici hizmetler ile risk altındaki çocukların sokak yaşamına girişlerinin engellenmesi ve hâlihazırda sokak yaşamının içinde olan çocukların rehabilitasyonlarının gerçekleştirilerek toplumla bütünleşmelerinin sağlanmasıdır. Elde edilen verilere göre, koruyucu-önleyici hizmetler ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından sunulmaktadır; ancak sekiz pilot ilin hızlı bir nüfus hareketliliği olgusuyla karşı karşıya olması ve dezavantajlı nüfus gruplarının toplam nüfusa oranının yüksek olması nedeniyle, sunulan koruyucu-önleyici hizmetlerin ihtiyacı karşılamadığı, yeterli olmadığı izlenimi yaygındır. Bu kapsamda toplum merkezleri ve aile danışma merkezlerinin nicelik ve nitelik olarak yetersiz olduğu ve bu kuruluşların güçlendirilerek koruyucu-önleyici çalışmalara hız verilmesi yönünde bir görüş birliği bulunmaktadır.

Sekiz pilot ildeki mevcut uygulamaların model çerçevesinde incelenmesi çalışmasında ele alınması gereken bir diğer konu ise Yeni Hizmet Modeli’nin öngördüğü kurumsal yapılanmanın oluşturulup oluşturulmadığıdır. Yeni Hizmet Modeli, sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara yönelik olarak basamaklı bir hizmet sunumu öngörmektedir. Sokaktaki çocuk profilinin sahip olduğu farklı özellikler/ihtiyaçlar göz önüne alınarak oluşturulan hizmet sunumunda “Koordinasyon Merkezi, Mobil Ekip, Barınak, Sokak Ofisi, İlk Adım İstasyonu (kız-erkek), ÇEMATEM (Çocuk Ergen Madde Bağımlılığı Tedavi Eğitim ve Destek Merkezi), Tıbbi Rehabilitasyon Merkezi ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezi (ÇOGEM)” olarak adlandırılan sekiz (8) farklı hizmet birimi oluşturulması öngörülmektedir. Yeni Hizmet Modeline göre:

Sokaktaki çocuklar, mobil ekipler aracılığı veya sokak ofisleri tarafından tespit edilecektir. Durumları, meslek elemanları aracılığı ile tespit edilen bu çocuklar, aşağıda belirtilen hizmet modelinin içerisine dâhil edilmek amacıyla, öncelikle hizmetten yararlanma direncini arttırmak ve kapalı mekânlara alışmasına yönelik ilk uyumlandırmayı gerçekleştirmek üzere İlk Adım İstasyonu’na yönlendirilecektir. Hizmeti reddederek, madde kullanımından vazgeçmek istemeyen çocuklar ise korunmaları ve bu esnada da ikna edilmelerine yönelik çalışmaların gerçekleştirilmesi amacıyla Barınağa yönlendirilecektir. İlk Adım İstasyonunda, meslek elemanları tarafından uyum süreci tamamlandığı kanaati oluşan madde bağımlısı çocuklar, Sağlık Bakanlığı bünyesinde bulunan Tıbbi Tedavi Merkezine, tıbbi tedavisi tamamlandıktan sonra yine Sağlık Bakanlığı bünyesinde bulunan Tıbbi Rehabilitasyon Merkezine sevk edilecektir. Tıbbi rehabilitasyonu gerçekleştiren çocuklar Sosyal Rehabilitasyon Merkezine teslim edileceklerdir. İlk Adım İstasyonunda uyum sürecini tamamlayan, sokakta yaşayan fakat madde kullanmayan çocuklar, doğrudan Sosyal Rehabilitasyon Merkezlerine havale edileceklerdir. Sosyal Rehabilitasyon Merkezinde, çocuklar, sorumluluk alma alışkanlığını kazanacak etkinlikler aracılığı ile örgün eğitim veya mesleki eğiti-

me dahil edileceklerdir. Bu süreçleri tamamlayan çocukların öncelikle aile yanına, bunun mümkün olmaması halinde, SHÇEK kurumlarına veya Milli Eğitim Bakanlığına bağlı YİBO'lara yönlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu süreçlerden sonra meslek edinerek işe yerleştirilen ve aile yanına dönmesi mümkün olmayan ya da kurum bakımı hizmetlerinden yararlanmak üzere yaşı uygun olmayan çocuklar ise Gençlik Evlerinden yararlandırılacaklardır. Bu süreçte her çocuk için sorumlu bir meslek elemanı (sosyal çalışmacı, psikolog ve çocuk gelişimci) görevlendirilecek olup, çocukla ilgili sürecin başlangıcından itibaren, belirlenmiş nihai hedefe ulaşana kadar çocukla ilgili tüm havale, takip, değerlendirme, destek ve danışmanlık işlemlerinde, süreçte yer alacaktır (Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Hizmet Modeli, 2005).

Modelin işlerlik kazanması açısından, öngörülen hizmet birimlerinin mevcut olması önemlidir. Açıkçası hizmet sunumu, öngörülen hizmet birimlerinin işbirliği ve koordinasyon içinde çalışmalarını ilkesi etrafında geliştirilmiştir. Gerçekleştirilen değerlendirme çalışması kapsamında elde edilen bulgular ışığında, sekiz pilot ilde hizmet modelinin öngördüğü kurumsal yapılanmanın oluşturulma durumu aşağıdaki tabloda belirtilmektedir.

Tablo 20: Yeni Hizmet Modelinde Öngörülen Hizmet Birimleri ve İllere Göre Oluşturulma Durumları¹

Hizmet Birimleri-İller	ADANA	ANKARA	ANTALYA	BURSA	DİYARBAKIR	İSTANBUL	İZMİR	MERSİN
Koordinasyon Merkezi	E	E	E	E	E	E	E	E
Mobil Ekip	E	E	E	E	E	E	E	E
Sokak Ofisi	H	H	E	H	H	E	H	H
Barınak	H	E	H	H	E	E	H	H
İlk Adım İstasyonu	H	E	E	E	E	E	E	H
ÇEMATEM	H	E	E	H	E	E	E	H
Tıbbi Rehabilitasyon Merkezi	H	H	H	H	E	H	H	H
Sosyal Rehabilitasyon Merkezi (ÇOGEM)	E	E	E	E	E	E	E	E

Tablo incelendiğinde² ortaya çıkan sonuçlar şu şekilde özetlenebilir:

- Sekiz pilot ilin tamamında mobil ekipler oluşturulmuştur.
- Sağlık Bakanlığı tarafından oluşturulması öngörülen tıbbi rehabilitasyon merkezi sekiz pilot ilden sadece Diyarbakır ilinde bulunmaktadır.
- Sokak ofisleri sadece Antalya ve Mersin'de bulunmaktadır.
- Madde bağımlılığı tedavisi için öngörülen "Çocuk Ergen Madde Bağımlılığı Tedavi Eğitim ve Destek Merkezleri" beş ilde mevcuttur.

¹ E: Evet, H: Hayır
Ankara'da ÇOGEM, Barınak ve İlk Adım İstasyonu hizmeti aynı merkez tarafından (Behice Eren Çocuk ve Gençlik Merkezi) sunulmaktadır.

² İllerdeki işleyişin detayları için il raporlarına bakınız.

- Modelin uygulanması için öngörülen kurumsal yapılanma açısından en hazır il İstanbul'dur.
- Ankara'da madde bağımlılığı tedavisi dışındaki tüm hizmetler tek bir merkezde sunulmaktadır.

Kurumsal yapılanma açısından sekiz pilot il incelendiğinde, mevcut hizmet birimleri ile modelin uygulanabilirliğinin oldukça güç olduğu söylenmelidir. Yukarıda da belirtildiği gibi model, basamaklandırılmış bir hizmet sunumu önermektedir. Bu açıdan, modelin uygulanması için gerekli olan kurumsal altyapının henüz hazır olmadığı görülmektedir. Kurumsal yapılanmadaki eksiklikler sadece Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ile ilgili değildir. Sokaktaki çocukların tıbbi rehabilitasyonu ve madde bağımlılığı tedavisi için gerekli hizmetleri sunacak hizmet birimlerinin, sorumlu kurum olan Sağlık Bakanlığı tarafından kısmen veya tamamen oluşturulmadığı anlaşılmaktadır. İllerde öngörülen bazı kuruluşların henüz açılmamış olması, uygulamayı kesintiye uğratmaktadır. Bu noktada, mevcut kuruluşların birden fazla işleve sahip olmak veya planlanmış hedef kitlenin dışına çıkarak hizmeti sürdürmek gibi sorunlarla yüz yüze oldukları görülmektedir.

Öngörülen kurumsal yapılanmada iki birimin üzerinde durmakta yarar görülmektedir. Bunlardan ilki koordinasyon merkezidir. Modelin öngördüğü koordinasyon merkezi illerde ÇOGEM'ler özelinde somutlaşmaktadır. Koordinasyon merkezinin rol ve işlevleri ildeki ÇOGEM tarafından üstlenilmektedir. Bu durum hizmetin sunulmasında pratik bir çözüm olarak görünse de, koordinasyon merkezinin planlanan etkinliğine ulaşamamasına neden olmaktadır. Bu açıdan, koordinasyon merkezinin Valilikte ve doğrudan ilgili Vali Yardımcısına bağlı olarak oluşturulması, beklenen faydayı yaratacaktır.

Modelde yer alan ancak işlerlik kazanmadığı anlaşılan diğer birim ise "tıbbi rehabilitasyon merkezi"dir. Sağlık Bakanlığı tarafından sunulması beklenen hizmet, sekiz pilot ilden sadece Diyarbakır'da hayata geçirilmiştir. Öngörülen rehabilitasyon merkezinin rol ve işlevleri yeniden düşünülerek modelin revize edilmesinin yerinde olacağı düşünülmektedir.

Kurumsal yapılanmada ortaya çıkan bir diğer sorun ise meslek elemanı sayısındaki yetersizliktir. SHÇEK'in hizmet türlerinde son yıllarda önemli bir artış yaşandığı, ancak meslek elemanı sayısının bu artışa paralel sürdürülemediği görülmektedir. Kurumsal yapılanmada var olan eksikliklerin yanı sıra çocuk ve gençlik merkezlerinin sahip olduğu altyapı ve üstyapı olanaklarının yetersiz olması da dikkat çekmektedir. Dahası, sokaktaki çocuk profilinin yıllar içerisinde önemli ölçüde değiştiği, sorunların yeni boyutlar (atık madde toplayıcılığı, kiralanan çocuklar olgusu, sokak çeteleri vb.) kazandığı, ihmal ve istismar deneyimi olan çocuk sayısının arttığı bilinmektedir. Çocuk ve gençlik merkezlerinin farklı ihtiyaç ve özelliğe sahip çocuk gruplarına hizmet sunmak için yeterli donanıma sahip olmadıkları dile getirilmektedir.

Sekiz pilot ildeki mevcut uygulamalar modelde belirlenen amaçlara ulaşıp ulaşılmadığı bakımından değerlendirildiğinde ise ortaya çıkan tablo şu şekilde özetlenebilir: Model uygulamalarının bütünüyle başarısız veya başarılı olarak değerlendirilemeyeceği açıktır. Modelin uygu-

lanmaya başlamasından itibaren geçen üç yıl içerisinde bazı boyutlarının güçlü, bazı boyutlarının ise güçsüz olduğu anlaşılmaktadır.

Yeni Hizmet Modeli uygulamalarının güçlü yanları arasında, modelin sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar olgusuna ilişkin bütüncül bir bakış yakalaması, paydaş kurum/kuruluşların bir arada çalışması yönünde önemli ilerlemeler sağlanması ve hizmetler arasındaki koordinasyonda, istenen düzeyde olmasa da gelişme kaydedilmesi sayılabilir. Bu çerçevede, sekiz pilot ildeki ortak özellikler göz önüne alındığında:

- Sunulan hizmetlerin, ulaşılan çocukların temel ihtiyaçlarının (barınma, temel sağlık, giyecek, yiyecek vb.) karşılanması bakımından yeterli olduğu,
- Uygun koşulları taşıyan çocukların örgün veya mesleki eğitime yönlendirilmesi yönündeki çalışmaların modelin güçlü boyutlarından birisi olduğu ve
- Modelin hayata geçirilmesi ile birlikte, yerel-ulusal düzeydeki toplumsal kaynakların sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara yönelik hizmetlerde kullanılması yönünde önemli bir gelişme yaşandığı söylenmelidir.

Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Yeni Hizmet Modeli (SHÇEK, 2005)'nde sokakta çalıştırılan çocukların sokak yaşamına ve madde kullanımına yönelmelerini engelleyecek en önemli çalışmanın “çocukların sokaktan ve olumsuz alışkanlıklardan uzak kalmalarına yönelik sunulacak, yaşlarına uygun sosyal kültürel etkinlikler” olduğu belirtilmektedir. Mevcut uygulamalar bu açıdan ele alındığında, elde edilen veriler, çocuklara yönelik serbest zaman etkinliklerinin ve sosyal yaşamı çocuklar açısından organize etmenin sahip olduğu önemine ilişkin paydaş kurum/kuruluşların farkındalık düzeyinin arttığı ve modelin uygulanmasıyla birlikte, mevcut kaynakların bu yönde daha fazla harekete geçirilebildiği görülmektedir. Bu noktada SHÇEK dışındaki paydaş kurum ve kuruluşların konuya ilişkin duyarlılıklarının ve planladıkları çalışmaların önemli ölçüde arttığı rahatlıkla görülebilmektedir. Doğal olarak, kurumlar arası koordinasyon sağlanması zaman almaktadır. Ancak, illerde gerçekleştirilen çalıştaylarda elde edilen bulgular ışığında, modelin işlerlik kazanmasıyla birlikte “çocuk” odaklı kurumlar arası hizmet anlayışına doğru ilerleme sağlandığı söylenebilir.

Model'in yapılandırıldığı ikinci ana eksen olan rehabilitasyon çalışmalarının ise mevcut uygulamaların en zayıf boyutu olduğu ifade edilmektedir. Değerlendirme çalışmasının yürütüldüğü sekiz ilin tamamında, ortaya çıkan bulgular çocukların rehabilitasyon süreçlerinde aksamlar olduğunu göstermektedir. Bu noktada madde bağımlılığı tedavisinde durmakta yarar görülmektedir. Çocukların madde bağımlılığı tedavisine yönlendirilmelerinde yaşanan sorunların iki ana eksende yoğunlaştığı görülmektedir. Bunlardan ilki, bazı illerde madde kullanımı ve tedavisine yönelik kurumların bulunmaması (il raporları bu konuda detaylı bilgi içermektedir) ve mevcut hizmet birimlerinin insan gücü ve yatak kapasitesi açısından yetersiz olması, ikincisi ise tedavi sonrası izleme-değerlendirme araçlarının bulunmamasıdır. Bu açıdan, modele göre Sağlık Bakanlığı tarafından sunulması gereken madde bağımlılığı tedavi hizmetlerinde önemli sorunlar yaşandığı ifade edilmektedir.

Yukarıda da ifade edildiği gibi, modelin temel öngörülerinden birisi de uygun koşulda olduğu değerlendirilmesi yapılan çocukların mesle-

ki eğitime yönlendirilmesidir. Sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara yönelik mesleki eğitim olanaklarının yerel yönetimler, il özel idareleri, Türkiye İş Kurumu ve İl Milli Eğitim Müdürlüklerince gerçekleştirilen programlar aracılığıyla geliştirildiği, önemli sayıdaki çocuğun bu eğitimlerden yararlandığı anlaşılmaktadır. Mesleki eğitim programlarına ayrılan kaynakların son yıllarda önemli ölçüde arttığı görülmektedir. Mesleki eğitimin geliştirilmesine yönelik ve çocukların yetenek ve ilgilerine uygun meslek edinebilme olanağının artırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu noktada yaşanan sorunun mesleki eğitim sonrası çocuğun istihdam edilmesi noktasında ortaya çıktığı görülmektedir. Türkiye'nin mevcut toplumsal yapısında önemli bir yer tutan işsizlik ve istihdam olanaklarının yetersizliği sorununun sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocukların istihdamını da etkilediği görülmektedir. İllerden elde edilen veriler, mesleki eğitime yönlendirilen çocukların istihdam edilmesinde sorunlar olduğunu, bu nedenle çocuğun bir süre sonra tekrar sokak yaşamıyla bütünleşme tehlikesiyle karşı karşıya kaldığını göstermektedir. Değerlendirmeler, işe yerleştirilen çocuklara ilişkin izleme çalışması yapılamamasında da önemli bir sorun olduğunu göstermektedir. İzleme çalışmalarının yapılamamasında ki temel etkenlerden birisi olarak da yeterli meslek elemanına sahip olunmaması gösterilmektedir.

Modele ilişkin ifade edilen bir diğer eksiklik ise Model'de izleme-değerlendirme stratejisine ve araçlarına yer verilmemesidir. Bu nedenle, hizmet sistemi içine giren çocuklara yönelik sürdürülen çalışmaların sonuçlarının değerlendirilemediği, hizmetler sonunda, çocuklara yönelik izleme çalışmasının yapılamadığı anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak, sekiz pilot ilde incelenen uygulamalar Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı uygulamaları çerçevesinde değerlendirildiğinde, illerin uygulamalar açısından önemli benzerliklere ve farklılıklara sahip oldukları görülmektedir. Her bir il için öne çıkan konulara bakıldığında, bazı illerde “iyi uygulama” olarak nitelendirilebilecek örneklerin bulunduğu da gözlemlenmektedir. Bu açıdan, Mersin'in kentte yaratılan işbirliği ve koordinasyon ile öne çıktığı, Antalya'daki Sokak Ofisi uygulamasının ve Diyarbakır'daki DİMAB-MER (Diyarbakır Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü Madde Bağımlılığı ile Mücadele ve Rehabilitasyon Merkezi)'in iyi uygulama örneği olarak nitelendirilebileceği, her ne kadar güçlükler yaşandığı anlaşılrsa da İzmir'deki EGEBA modelinin diğer iller için örnek oluşturabileceği, Ankara'nın kurumsal yapılanma açısından önemli eksiklikleri bulunduğu ve bu özelliğiyle modelin uygulanmasına hazır olmadığı, İstanbul'daki kurumsal yapılanmanın diğer pilot illerin çok önünde olduğu ve alanda uzmanlaşmış meslek elemanı sayısıyla öne çıktığı, Bursa'da ve Antalya'da yerel yönetimlerle gerçekleştirilen işbirliğinin diğer iller için örnek oluşturabileceği söylenebilir.

Yeni Hizmet Modeli'nin Geliştirilmesi İçin Öneriler

Sekiz pilot ilde gerçekleştirilen değerlendirme çalışmasında, elde edilen bulgular ışığında Yeni Hizmet Modeli'nin geliştirilmesi için ifade edilen öneriler şu şekilde özetlenebilir:

- “Yeni Hizmet Modeli'nin uygulanmasında kurumlar arasında yaşanan işbirliği ve koordinasyon eksikliğini aşmak için Çocuk ve

Gençlik Merkezleri Yönetmeliği'nin Yeni Hizmet Modelini de içerecek şekilde revize edilmesi.

- Yeni Hizmet Modeli'nde yer alan basamaklandırılmış hizmetlerde, ailelerle çalışma boyutunun yeterince yer almaması nedeniyle modelin revize edilerek aileye yönelik çalışmaların ve müdahale stratejilerinin geliştirilmesi.
- Modelin işlerliğinin artırılması için sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları ile Adalet Bakanlığı ve bağlı birimlerin modeldeki rollerinin belirgin hale getirilmesi.
- Yeni Hizmet Modeli'nin öngördüğü kurumsal yapılanma ile ilgili eksikliklerin giderilmesi.
- Sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar olgusuna kalıcı çözümler yaratabilmek için aile eğitimi ile ebeveynlere yönelik meslek edindirme kurslarının yaygınlaştırılması ve istihdam ilişkisinin kurulması.
- İşe yerleştirilen çocukların takibinde yetersiz kalınması nedeniyle istihdam edilen çocuklar için izleme-değerlendirme stratejisi ve araçlarının modelde yer alması.
- Yeni Hizmet Modeli uygulamaları kapsamında, toplum merkezleri ve aile danışma merkezlerinin yeniden yapılandırılarak ve güçlendirilerek koruyucu-önleyici çalışmaların desteklenmesi.
- Yeni Hizmet Modeline yönelik izleme-değerlendirme stratejisi geliştirilmesi.
- Üniversite, yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşlarının katılımının artırılması.

Sekiz Pilot İlde Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Oluşturulan İl Eylem Planı Uygulamalarının Değerlendirilmesi

Sekiz pilot ilde planlanan ve yürütülen İl Eylem Planlarına ilişkin değerlendirmelerin ortak sonuçları şu şekilde özetlenebilir: İl Eylem Planlarının uygulanmasıyla birlikte hizmet sunumunun bazı açılardan geliştiği net bir biçimde görülmektedir. Bu gelişim, İl Eylem Planlarının uygulamaya kazandırdığı güçlü yanlar olarak ifade edilebilir. Elde edilen bulgular ışığında, İl Eylem Planı uygulamalarının yarattığı en önemli etki, sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar konusundaki sorumluluğun sadece SHÇEK'e ait olmadığı yönünde bir farkındalık yaratmasıdır. Sorunun arka planında önemli toplumsal sorunların yer aldığı anlaşılması, paydaş kurum ve kuruluşların sorumluluk almasını sağlamıştır. Bu doğrultuda, gelinen noktanın henüz istenen düzeyde olmadığı, ancak tüm olumsuzluklara karşın yerleşik kurum kültürlerinin birkaç yıl içinde değişmesinin de zor olduğu kabul edilmelidir. Bürokratik yapılanma gereği, sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar gibi dezavantajlı gruplar söz konusu olduğunda tüm sorumluluğun doğrudan İl Sosyal Hizmetler Müdürlüklerine bırakılması alışkanlığının giderek zayıfladığını görmek umut vericidir. Diğer yandan, eylem planı uygulamaları ile istenen düzeyde olmadığı ifade edilse de, birlikte çalışma kültürünün yerleşmeye başladığı da söylenebilir.

Bu noktada en önemli kazancın çocukların ihtiyaç duydukları hizmetlere ulaşmada sorun yaşamamaları olduğu açıktır. Sekiz pilot ilde gerçekleştirilen çalışmalarda, İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü çalışanları, ilgili kurumlarla ilişkilerinde eskiye göre çok daha az sorun yaşadığını ancak ilişkilerin henüz kurumsallaşmadığını belirtmektedir. Katılımcıların, en basit ifadeyle, çocukların ihtiyaç duydukları hizmete daha hızlı ulaşmasının sağlandığını belirtmeleri küçümsenecek bir ilerleme değildir.

Yanı sıra, sekiz pilot ilde sürdürülen eylem planı uygulamalarının geliştiği kurumlar arası işbirliği ile İl Sosyal Hizmetler Müdürlüklerinin konuyla ilgili çalışmalarına önemli finansal ve insan gücü desteği sağlandığı da görülmektedir. Sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarının, il özel idarelerinin, bazı illerde yerel yönetimlerin sahip olduğu kaynakları eskiye göre daha fazla oranda sosyal hizmet kurum ve kuruluşlarını açtıkları anlaşılmaktadır.

İl Eylem Planları'nın uygulanmasında yaşanan sorunlar ile illerde gözlemlenen ve elde edilen ortak sorunlar şu şekilde özetlenebilir:

İl Eylem Planlarının başarılı bir biçimde uygulanabilmesinin büyük oranda İl Valisinin ve İl Sosyal Hizmetler Müdürü'nün konuya gösterdiği duyarlılıkla doğru orantılı olduğu anlaşılmaktadır. Vali'nin duyarlılık göstermesi, kurumlar arası işbirliği ve koordinasyonun sağlanmasındaki en önemli etken olarak görünmektedir. Dahası, Valiliğin planlanmış faaliyetlere ilişkin izleme çalışması yaptığı durumlarda planın etkinliğinin arttığı anlaşılmıştır. Valiliğin olumlu etkisinin görüldüğü bir başka alan ise yerel kaynakların harekete geçirilmesidir. Valiliklerin, modelde öngörüldüğü şekliyle koordinasyon ve işbirliği rollerini yerine getirmesinin önemi bu araştırmada ortaya çıkan temel bulgulardan biridir. Kıscası, il valisinin, kişisel olarak konuya gösterdiği duyarlılık İl Eylem Planı uygulamalarının başarısında belirleyici olmaktadır. Planların başarısının kişilerin konuya duyduğu ilgi ve isteklilikleri ile sınırlı kalmaması, merkezi iradenin bu konudaki kararlılığının gösterilmesi açısından bütçe ve personel tahsisi olan yapılanmaların, kişisel çabaların yerine geçmesi gerektiği açıktır.

Modelde de ifade edildiği gibi, sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar olgusu çok düzeyli bir müdahaleyi gerektirmektedir. Sorunun doğası, birçok kurum ve kuruluşun hizmetleriyle örtüşmekte ve bu noktada hizmetlerin koordine edilmesi ve kurum/kuruluşların işbirliği içinde çalışması önem kazanmaktadır. Sekiz pilot ilde gerçekleştirilen değerlendirme çalışmasında ortaya çıkan bulgular, işbirliği ve koordinasyonun sağlanmasında hizmet modeli ve İl Eylem Planlarının önemli bir ivme sağladığını, ancak gelinen düzeyin yetersiz olduğunu göstermektedir. Koordinasyon (eşgüdüm), "farklı kurumların aynı hedefe yönelen hizmetleri arasında eş zamanlılık ve uyumlu hareket kabiliyeti bulunmasını ifade eder. Koordinasyon, çok disiplinli çalışma alanlarının zorunlu ilkeleri arasında yer alır" (British Council ve SHÇEK, 2008). Hizmetin koordine edilmesinin iki temel işlevi olduğu bilinmektedir. Birincisi, özellikle kamunun elinde bulunan kaynakların (finansal, insan gücü vb.) bir arada ve amaca yönelik kullanımı sağlanacaktır. İkincisi ise hizmet tekrarlarını önleyerek, kaynakların ihtiyaç sahiplerine ulaşması olanaklı olacaktır. Elde edilen bulgular bu çerçevede değerlendirildi-

ğinde, İl Eylem Planlarının ve geniş anlamda Yeni Hizmet Modelinin uygulanabilmesi için paydaş kurum ve kuruluşlar ile koordinasyon ve işbirliği arttırılmalıdır. Bu amaçla ortak bir strateji geliştirilmesi ve İl Eylem Planlarının öncelikli amacının bu yönde revize edilmesi gerekmektedir. Yeni Hizmet Modeli değerlendirildiğinde, SHÇEK dışındaki paydaş kurum ve/kuruluşların soruna yönelik bilgi ve farkındalık düzeyinin yetersiz olduğu, birlikte çalışma kültürünün henüz oluşturulamadığı anlaşılmaktadır. Bir katılımcının da belirttiği gibi, Türkiye'nin temel sorunu özellikle kamu sektöründe birlikte çalışma ve uzlaşma kültürünün oluşturulamamış olmasıdır. İl eylem planları ve Yeni Hizmet Modeli temelinde bir işbirliği modelidir. Modelin uygulanmasında ve İl Eylem Planlarının uygulanmasında insan faktörünün göz ardı edilmemesi önemlidir. Verilerden de anlaşılacağı gibi, bazen bir okul müdürü veya öğretmen, bazen ise bir kolluk kuvveti çalışanı, sistemin işleyişine etki edebilmektedir.

İşbirliği ve koordinasyonun istenen düzeye gelmemesinde etken olduğu düşünülen sorunların başında İl Sosyal Hizmetler Müdürlükleri dışındaki paydaş kurum ve kuruluş temsilcilerinin eylem planlarına ilişkin yeterli bilgiye sahip olmamaları gelmektedir. İllerde düzenlenen çalıştaylarda, eylem planlarının öngördüğü düzenli koordinasyon toplantılarına katılan bazı katılımcıların dahi eylem planının içeriği konusunda yeterli bilgiye sahip olmadığını ifade etmesi düşündürücüdür. İçeriği konusunda bilgi sahibi olmadan eylem planının uygulanmasında sorumluluk alabilmek olanaklı değildir. Dahası, il düzeyinde sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara yönelik hizmetlerin sunulması konusunda sorumluluk ve rol alması beklenen birçok kişinin, eylem planı hazırlık aşamasında yer almadıkları öğrenilmiştir. Bu durumun, eylem planlarının uygulanabilirlik kapasitesini önemli ölçüde azalttığı açıktır. Öte yandan, sekiz pilot ilin tamamında yaşanan ortak sorun, paydaş kurum ve kuruluşlarda eylem planı kapsamında çalışmalarda yer alacak kurum temsilcilerinin tayin, işten ayrılma, görev değişikliği gibi nedenlerle sıkça değişmesi olarak tanımlanmıştır.

Bu noktada, sekiz pilot ilde yürütülen çalışmaların/hizmetlerin, 2006 yılında geliştirilen İl Eylem Planları doğrultusunda yürütülüp yürütülmediği konusuna ayrı bir parantez açmakta yarar görülmektedir. İllerde gerçekleştirilen görüşmelerde, mevcut uygulamaların rutin şekilde devam ettiğine, İl Eylem Planları hazırlandıktan sonra uygulamaların planlanmasında ve yürütülmesinde rehber olma özelliklerini kaybettiğine ilişkin güçlü bulgular elde edilmiştir. Daha açık bir ifadeyle, planlar hazırlanmış ancak zaman içerisinde unutulmuştur. Bu açıdan, İl Eylem Planlarının uygulanma durumunu değerlendirmede kullanabileceğimiz en önemli araç, 2007 yılında Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından hazırlanan "Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Geliştirilen Hizmet Modeli'nin Değerlendirme Raporu"dur. Raporda 16-17 Haziran 2005 tarihinde yapılan Yeni Hizmet Modeli Eşgüdüm Toplantısı'nda sekiz pilot il için önceliklerin belirlendiği, planlandığı ve uygulamaya geçilmesi için talimat verildiği görülmektedir. Aşağıdaki tabloda 16-17 Haziran 2005 tarihinde yapılan Yeni Hizmet Modeli Eşgüdüm Toplantısı'nda 8 pilot il için belirlenen önceliklerin gerçekleştirilme durumu görülmektedir.

Tablo 21: 2005 yılı Yeni Hizmet Modeli Eşgüdüm Toplantısında Belirtilen Önceliklerin Gerçekleştirilme Durumu³

PİLOT İLLER	BELİRLENEN ÖNCELİKLER	GERÇEKLEŞTİRİLME DURUMU
ADANA	“Hizmet Modeli”nin uygulanmasına katılacak kamu personelinin tahsisi ve nitelikli hale getirilmesi	Hizmet modelinin uygulanmasına katılacak kamu personeli tahsis edilmiş ve nitelikli hale getirilmiştir.
	Modelin işleyişine ilişkin fiziksel mekân ve alanların hazırlanması	Modelin işleyişine ilişkin fiziksel mekân ve alanlar hazırlanmıştır. Bu kapsamda İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğüne bağlı olarak Erkek Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi ve M.Şükrü Tülay Kız Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi birimleri oluşturulmuştur. Yeni Hizmet Modeli’nin etkin ve verimli bir şekilde uygulanabilmesi için mevcut olan Oğuz Kağan KÖKSAL Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezi, 75. Yıl Çocuk ve Gençlik Merkezi, Toplum Merkezleri ile Adana Aile Danışma Merkezinin fiziksel koşulları iyileştirilmiştir.
	Modelin finans kaynaklarının açıkça belirlenmesi ve mahallinde bütçelendirilerek uygulanması	Modelde ihtiyaç duyulan finans kaynakları; Adana Valiliği, İl Özel İdaresi, SYDV, SHÇEK bütçelerinden ayrılan ödenek ile sağlanmıştır. Yeni Hizmet Modeli çerçevesinde ekonomik sebeplerle sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklardan, koruma ve bakım altına alınan çocuk ve gençler ile aileleri aynı-nakdi yardımla desteklenerek çocukların sokağın risklerinden korunmaları, kuruluş bakımı altına alınan çocukların aile yanına döndürülmeleri sağlanmıştır.
	Sivil toplum kuruluşları ve gönüllü kişilerin sisteme entegre edilmesi ve gönüllülüğün özendirilmesi	Sivil toplum kuruluşları ve gönüllü kişiler sisteme entegre edilmeye çalışılmış ve gönüllülüğün özendirilmesi ve gönüllü çalışmaların yaygınlaştırılması çalışmaları yapılmıştır. Uçan Balon Çocuk ve Gençlik Merkezi, TİSK, TÜRK-İŞ ve İl Özel İdaresi, risk altında bulunan çocuk ve ailelerine yönelik projeler ve katkılar sağlamıştır. Bu projeler STK’lar ve gönüllü kişilerce desteklenmiştir.

³ Planlanan faaliyetlerin gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğine ilişkin veriler, sekiz pilot ildeki “İl Sosyal Hizmetler Müdürlükleri” ile yapılan yazışmalar sonucunda elde edilmiştir. Yukarıdaki tablo, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü aracılığıyla ilgili il müdürlüklerine gönderilmiş ve planlanan faaliyetlerin gerçekleştirilme durumu hakkında bilgi istenmiştir.

PİLOT İLLER	BELİRLENEN ÖNCELİKLER	GERÇEKLEŞTİRİLME DURUMU
ADANA	Seyhan ve Yüreğir ilçelerinde birer mobil ekip kurulması	Yeni Hizmet Modeli kapsamında Adana Yüreğir ilçesinde yer alan 75.Yıl Çocuk ve Gençlik Merkezinde iki mobil ekip kurulmuştur. Kurulan mobil ekipler Yüreğir ilçesinde yer alan bir birime bağlı kurulsada, Seyhan ve Yüreğir ilçesinde aktif alan çalışması yapmışlardır.
	Çocuk bilgi bankası kurulması	Yeni Hizmet Modelinde yer alan risk gurubundaki çocuklara yönelik bilgiler Adana Valiliği İl Özel İdare Müdürlüğü, SYDV, TİSK-TÜRK-İŞ, İş-Kur, SHÇEK, İl Emniyet Müdürlüğü, İl Jandarma Komutanlığı, İl Sağlık Müdürlüğü, İl Milli Eğitim Müdürlüğü, yerel yönetimler ve STK'lar vb. tarafından ilgili birimlerce kayıt altına alınmıştır. İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü bünyesinde oluşturulan koordinasyon biriminde bilgiler bir araya getirilmiştir.

PİLOT İLLER	BELİRLENEN ÖNCELİKLER	GERÇEKLEŞTİRİLME DURUMU
ANKARA	Üniversitelerin desteğinin sağlanabilmesi için özel bir toplantının yapılması	Valilik koordinasyonunda İl Eylem Planlarının uygulamasına yönelik STK'ların da yer aldığı ve ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının yetkililerinin de bulunduğu geniş katımlı toplantılar düzenlenmiştir.
	Halka yönelik, çocuk suçluluğunu önleyici bilgilendirme toplantılarının düzenlenmesi	Halka yönelik bilgilendirme toplantıları yapılamamıştır.
	Belediyelere ait çocuk kulüpleri ve gençlik merkezlerinin sayılarının artırılması	Ankara Büyükşehir Belediyesi çocuk ve gençlere yönelik merkezlerin sayısını artırarak hizmetlerden daha çok çocuğun yararlanmasını sağlamıştır.

PILOT İLLER	BELİRLENEN ÖNCELİKLER	GERÇEKLEŞTİRİLMİŞ DURUMU
ANKARA	Uygulama eğitimleri	<p>Madde bağımlılığı, şiddet, ihmali-istismar vb. konular ile özel eğitime gereksinim duyan çocukların eğitimlerine yönelik olarak okul yöneticilerine, öğretmenlere ve diğer personele yönelik bilgilendirme etkinlikleri düzenlenmiştir.</p> <p>Ankara’da bulunan 50 bin öğretmenin %51’ine İl Millî Eğitim Müdürlüğüne madde bağımlılığı, şiddet, ihmali-istismar vb. eğitimleri verilmiştir.</p> <p>Ankara ilinde görev yapan ilköğretim ve ortaöğretim okullarındaki rehber öğretmenlerine yönelik olarak 27.02.2009 tarihinde İl Sağlık Müdürlüğü tarafından “Madde Bağımlılığı” başlığı altında 78 rehber öğretmene bir sunum yapılmıştır.</p> <p>SHÇEK ÇOGEM Müdürlüğü tarafından risk altındaki çocuklar konusunda 120 rehber öğretmene eğitim verilmiştir.</p> <p>Çocuk Hakları Komitesi üyesi olan çocukların “Ergenler için Yaşam Becerileri Eğitimi ve Akran Eğitimi” alması sağlanarak Gazi Yetiştirme Yurdu’nda bu eğitimleri vermeleri sağlanmıştır. “Çocuktan Çocuğa Akran Eğitimleri” yaygınlaştırılmıştır.</p> <p>Yerel yönetim, STK çalışanları ile diğer kurum görevlilerinin kapasitelerinin geliştirilmesine yönelik eğitim çalışmaları yapılmıştır.</p>
	<i>Koordinasyon Merkezi:</i> Valilik koordinasyonunda ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının, sivil toplum kuruluşlarının, yerel yönetimlerin ve diğer ilgili birimlerin katılımları ile ayda bir kez toplanılması	İllerde vali, ilçelerde ise kaymakam başkanlığında iki ayda bir Çocuk Koruma Kanunu’nun 20 ve 21. maddesi gereğince ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının katılımı ile İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü koordinasyonunda toplantılar yapılarak, toplantı sonuçları Adalet Bakanlığına bildirilmektedir.
	<i>Gece Barınağı:</i> Madde bağımlısı ve/veya tedavi kabul etmeyen çocukların gece kalabilecekleri mekân	Gece barınağı hizmete açılmamış olup bu görevi Behice Eren Çocuk ve Gençlik Merkezi yürütmektedir.
	<i>İlk Adım İstasyonu:</i> İhmal ve istismara uğramış kız çocuklarının kalabilecekleri mekân	İlimizde ihmal ve istismara uğramış erkek çocuklar, Behice Eren İlk Adım İstasyonu’nda, kızlar ise Atatürk Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezi’nde hizmet almaktadır.

PILOT İLLER	BELİRLENEN ÖNCELİKLER	GERÇEKLEŞTİRİLMİŞ DURUMU
ANTALYA	<i>Madde Bağımlılığı Tedavi Ünitesi:</i> Halen Akdeniz Üniversitesi'nde 10 yataklı bir odada bu konuda hizmet vermektedir. Bir hayırsever tarafından üniversite içinde 35 yataklı bir ünitenin ise temeli atılmamıştır.	Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi bahçesinde bir hayırsever tarafından Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezi yaptırılmış olup hizmete devam etmektedir.
	<i>Mobil Ekipler:</i> Sokakta hizmet veren mobil ekiplerin en az iki araç ve personel desteği (Valilik veya belediyelerden) ile güçlendirilmeleri gerekmektedir.	Genel Müdürlüğümüz tarafından kiralanılan bir araç ve 2009 yılında Büyükşehir Belediyesi'nden tahsis edilen bir araç ve personelle birlikte iki mobil ekip çalışmalarına devam etmektedir.
	<i>Mesleki Kurslar:</i> Okul ile ilişkisi olmayan çocukların mesleki kurslara yönlendirilmesi amacıyla Gençlik Merkezleri'ne araç ve gereç yönünden takviye yapılması ve mesleki eğitim ünitelerinin oluşturulması gerekmektedir.	Sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocukların tespitinden sonra eğitim ve öğretimine devam etmeyen çocuklar ve ailelerine rehberlik yapılarak okula devamları sağlanmaktadır. Çocuk ve Gençlik Merkezinin fiziki şartlarının iyileştirilmesi, mesleki eğitim ünitelerinin oluşturulması amacıyla ÇOGEM projesi hazırlanmış, bütçelendirilmiş ve inşaa çalışmaları başlatılmıştır.
BURSA	Bursa'da sokakta yaşayan ve madde kullanan (uçucu madde) çocukların tedavi ve rehabilitasyonuna yönelik olarak devlet hastanesi bünyesinde bir klinik açılmıştır, ancak uzman personel ve fiziki koşullar yetersizdir. Bu yüzden en kısa zamanda bir Uçucu Madde Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezi kurulmalıdır.	İlimizde madde kullananlara yönelik Madde Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezi açılmış olup 2010 yılı Mart ayında poliklinik hizmeti vermeye başlamıştır. 2010 yılı Temmuz ayı sonunda da yatılı hizmet vermesi planlanmaktadır.

PILOT İLLER	BELİRLENEN ÖNCELİKLER	GERÇEKLEŞTİRİLMİŞ DURUMU
BURSA	Sokakta yaşayan çocukların ailelerine yönelik meslek edindirme ve istihdam garantili kurslar devam ettirilmelidir. Ayrıca bu ailelerin yetişkinlerine okuma-yazma kursları verilmeli ve aile planlaması konusunda bilinçlendirme çalışmaları yürütülmelidir.	İl Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Başkanlığı ile işbirliği yapılarak, sokakta çalıştırılan çocukların babalarına yönelik inşaat ustalığı kursu verilmiştir. Toplum Merkezi Müdürlüğü işbirliğinde, sokakta çalıştırılan çocukların annelerine yönelik okuma-yazma kursları açılmıştır. Sokakta çalıştırılan çocukların yoğun olarak öğrenim gördükleri okullarda bu çocukların ailelerine yönelik, çocukları sokakta bekleyen tehlikeler, çocuk ihmali ve istismarı konularında eğitim verilmiştir.
	Birçok eksikliklerin giderilmesini sağlayacak Sevgi Köyü Projesi'nin en kısa zamanda bitirilmesi gerekmektedir.	Sevgi Köyü Projesi tamamlanmış olup 20 Ekim 2006 tarihinde sokakta çalışan çocuklara yönelik Sevgi Köyü Çocuk ve Gençlik Merkezi olarak hizmete açılmıştır.
DİYARBAKIR	<i>Ailelerin Güçlendirilmesi:</i> Ailelerin ekonomi, eğitim, sağlık ve istihdam konularında desteklenerek güçlendirilmeleri gerekmektedir.	İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü, SYDV, yerel yönetimler, Halk Eğitim Merkezleri, STK'lar ve İşkur aracılığı ile çalışmalar yapılmakta ancak yeterli olmamaktadır. Yeni programlar yürütülmektedir.
	İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü, İl Millî Eğitim Müdürlüğü, İl Sağlık Müdürlüğü ve STK'ların işbirliği ile ailelere yönelik eğitim çalışmaları yapılması gerekmektedir.	Sürekli olarak yapılmaktadır.
	Risk altındaki çocukların eğitimi için muhtar, rehber öğretmen ve okul idarecilerine yönelik eğitim çalışmaları yapılması gerekmektedir	Özellikle 2006-2010 yıllarında İl Millî Eğitim Müdürlüğü TEDP kapsamında eğitim faaliyetleri yürütülmüştür.
	Okul öncesi eğitimin öncelikle göç alan bölgelerde yaygınlaştırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.	İl Millî Eğitim Müdürlüğüne bağlı okullarda ana sınıflarının açılmasına yönelik çalışmalar hızlandırılarak devam etmektedir.

PİLOT İLLER	BELİRLENEN ÖNCELİKLER	GERÇEKLEŞTİRİLME DURUMU
DİYARBAKIR	Çocuk koordinasyon merkezi kurulması planlanmaktadır.	İlimizde çocuk koordinasyon merkezi olarak 75.Yıl Çocuk ve Gençlik Merkezi bulunmakta ve faaliyet yürütmektedir.
	Valilik, belediyeler ve STK'ların işbirliği ile madde bağımlısı çocukların tedavisi için UMATEM açılması gerekmektedir.	İlimizde 2008 yılından itibaren hizmet veren 10 yataklı UMATEM bulunmakta olup halen hizmetlere devam edilmektedir.
	Valilik, belediyeler ve İl Millî Eğitim Müdürlüğü işbirliği ile ailelere yönelik meslek edindirme atölyelerinin ve kurslarının açılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.	2010 yılı içerisinde SODES projeleri kapsamında ailelere yönelik meslek edindirme kurslarına yönlendirmeler yapılmaktadır. Ayrıca İş-Kur aracılığıyla da ailelerin mesleki kurslara yönlendirilmesi çalışmaları yürütülmektedir.
	<i>İnsan Kaynakları:</i> Hizmet modelinin uygulanması için meslek elemanı (sosyal çalışmacı, psikolog, öğretmen, çocuk eğitici, doktor, hemşire, fizyoterapist, nöbetçi memur vb.) desteğine ihtiyaç duyulmaktadır.	İhtiyaç duyulan meslek elemanları SODES projeleri kapsamında temin edilmekte olup hizmet modelinin uygulanması konusunda çalışmalara destek sunmaktadır.
	Okul öncesi eğitim yaygınlaştırılmalı ve risk altındaki bölgelere öncelik verilmelidir. Risk altındaki çocukların özel okullara yerleştirilmeleri gerekmektedir.	İl Millî Eğitim Müdürlüğüne bağlı okullarda okul öncesi eğitim için ana sınıfı oluşturulması çalışmaları hızlandırılarak devam etmekte olup risk altındaki çocuklar bölgede bulunan YİBO'lara yönlendirilmiş, ancak çocukların ve ailelerinin isteksiz olması sebebiyle istenen başarıya ulaşılamamıştır.
İSTANBUL	Yerel yönetimlerin (belediyelerin) yeni modelde öngörülen yükümlülükleri yerine getirmesi (Kartal ve Küçükçekmece Belediyeleri'nin Barnak ve İlk Adım İstasyonları ile diğer belediyelerin sokak ofislerini tamamlamaları hedeflenmektedir).	İlimiz dâhilindeki ilçe Belediyelerinden Kartal Belediyesince 1 Gözlemevi ve 1 Sokak Ofisi, Gaziosmanpaşa Belediyesince 1 İlk Adım İstasyonu hizmete açılmıştır.

PILOT İLLER	BELİRLENEN ÖNCELİKLER	GERÇEKLEŞTİRİLMİŞ DURUMU
İSTANBUL	Belediyelerin daha aktif olması ve yeni yasada verilen sosyal hizmet yükümlülüklerini yerine getirmeleri için çalışmalarının desteklenmesi gerekmektedir. Sokakta çalıştırılan çocuk sorununun yoğun olarak görüldüğü ilçelerin başında gelen Kadıköy, Üsküdar, Büyükçekmece, Fatih, Bağcılar ve Esenler İlçe Belediyeleri'nin birer 'Toplum Merkezi' kurmaları.	İlçe belediyelerince Toplum Merkezi açılmamıştır.
	Alanda özel eğitim almış uzman personelin artırılması.	Alanda özel eğitim almış uzman personel sayısı arttırılmıştır.
	Konuyla ilgili sivil toplum kuruluşları ile işbirliğini arttırmak amacıyla, Koordinasyon Merkezi'nde geniş katılımlı bir toplantı düzenlenecektir.	Sivil toplum kuruluşları ve üniversitelerle geniş katılımlı toplantılar gerçekleştirilmiştir.
	Basın projesi hakkında daha fazla bilgilendirilecek ve desteği aranacaktır.	Basın projesi konusunda bilgilendirilmiştir. Yürütülen çalışmalar basında yer almıştır.
	İstanbul Valiliği Bilgi İşlem Merkezi'nce yürütülen "Çocuk Bilgi Bankası" geliştirilecektir.	Çocuk Bilgi Bankası geliştirilmiş ve hala kullanılmaktadır.
	Kanunla ihtilafa düşen çocuklar konusunda mevcut sistemin ve yeni modeldeki yaklaşımın geliştirilmesi.	Geliştirilmiştir. Kanunla ihtilafa düşmüş çocuklar için Kemerburgaz Ağacları köyünde bir merkez açılmıştır. Bu alana yönelik kuruluş sayısını arttırma çalışmaları devam etmektedir.
	Alanda çalışacak meslek elemanlarının sayısının artırılması	İlimizde Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü, İl Emniyet Müdürlüğü ve İl Milli Eğitim Müdürlüğü ile sokakta çalışan, çalıştırılan, suçta bulaşmış ve bulaşma riski altında bulunan çocuklarımız için koordineli çalışmalar gerçekleştirilmesi için işbirliği yapılmaktadır. Bu işbirliği çerçevesinde, İl Emniyet Müdürlüğü bünyesinde oluşturulan birim ile İlimizde bulunan okullarda,
İZMİR		

PİLOT İLLER	BELİRLENEN ÖNCELİKLER	GERÇEKLEŞTİRİLME DURUMU
İZMİR		<p>çocuklarımızın çevrede bulunan risklerden korunması amacıyla ekipler oluşturulmuştur. Söz konusu ekipler, mesleki çalışma yapılması gereken çocuklar ile ilgili bildirimleri Müdürlüğümüze yapmaktadırlar. Yapılan bildirimler Müdürlüğümüz meslek elemanları tarafından değerlendirilmekte ve çocuklar ve aileleri için uygun olan hizmet modelleri tespit edilmektedir. 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamında İlimiz Milli Eğitim Müdürlüğünce suça karışmış, suç mağduru çocuklar ve aileleri hakkında Mahkemeler tarafından talep edilen sosyal inceleme raporlarının düzenlenmesi amacıyla İl Müdürlüğümüze rehberlik ve psikolojik danışman görevlendirilmeleri yapılmıştır. Jandarma Çocuk Birimleri tarafından risk altında bulunan çocuklar Müdürlüğümüz bünyesinde açılan İlk Müdahale Birimine teslim edilmektedirler. İlgili birimde çocuklar ve ailelerinin yararlandırılacakları hizmet modelleri tespit edilerek Müdürlüğümüz hizmetlerinden yararlanmaları sağlanmaktadır.</p>
	<p>Uygun fiziki koşullara sahip olan bir Tedavi ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezi kurulması ve mobil ekip sayısının artırılması</p>	<p>İlimizde İzmir Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezi, Çiğli ilçemizde hizmet vermektedir. Daha uygun fiziki koşullara sahip rehabilitasyon merkezi için Bornova ilçemizde İl Özel İdaresine ait arsa Müdürlüğümüze tahsis edilmiş olup, söz konusu bina projelendirilmiştir. İlimiz Emniyet Müdürlüğü, İl Çocuk Jandarma ve İl Müdürlüğümüzün koordineli çalışması nedeniyle Müdürlüğümüz bünyesinde görev yapmakta olan mobil ekiplerin sayısı artırılmamıştır.</p>

PİLOT İLLER	BELİRLENEN ÖNCELİKLER	GERÇEKLEŞTİRİLMİŞ DURUMU
İZMİR	İstismara uğramış kız çocuklarına hizmet verecek bir merkez açılması	İstismara uğramış kız çocuklarımız için İzmir Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezi hizmet vermekte olup, ayrıca söz konusu kız çocuklarımıza hizmet vermek amacıyla İlk Müdahale Birimi açılmıştır. İlk Müdahale Biriminde haklarında yapılan değerlendirme sonucunda çocuklarımızın yararlandırılacağı hizmet modeli tespit edilerek durumlarına uygun kuruluştara ya da ailelerinin yanına yerleştirilmektedirler. Hamile olan kız çocuklarımız ilimiz Urla ilçesinde açılan Urla İsmet Vural Çok Amaçlı Sosyal Hizmet Kuruluşuna yerleştirilmektedirler.
MERSİN	Sokak Ofisi ve Barınak açabilmek için bu kurumlarda çalışacak psikolog, sosyal çalışmacı ve çocuk gelişimci branşlarında acil personel desteği sağlanması	Başbakanlığın 2005/5 No'lu Genelgesi sonrasında 19.12.2006 tarihinde Sokakta Çalıştırılan Çocukların Korunması ile ilgili Valilik Genelgesi yayımlanarak uygulamaya konmuştur. İl Eylem Planı kapsamında şehir merkezinde Sokak Ofisi ve Barınak oluşturulması yönünde çalışmalar planlanmış olup henüz hayata geçirilememiştir. Şu an çalışmalar mobil ekip yoluyla sokak çalışmaları gerçekleştirilmesi şeklinde sürdürülmektedir. Personel ihtiyacı; kadrolu olarak yapılan atamalar, ek ders karşılandığında görevlendirme ve projelerden istihdam şeklinde karşılanmıştır.
	Yatırım için bütçe olanaklarından pay ayrılması (SHÇEK için)	İl Eylem Planı kapsamında yürütülen tüm çalışmalarda ödenek talebi en olumlu şekilde karşılanmış olup mobil ekip oluşturulması sürecinde Mersin Çocuk ve Gençlik Merkezi Müdürlüğümüzün personel ihtiyacı Genel Müdürlük Oluru ile ek ders karşılığı ücretlendirme yoluyla sağlanmıştır.
	Donanım için pay ayrılması, bütçe olanaklarının zorlanması (özellikle nakdi yardım hizmetinin artırılması)	Özellikle göç yoluyla gelen, sosyo-ekonomik yoksunluk içinde bulunan sokakta çalıştırılan çocuklar ve ailelerin aynı ve nakdi yardım hizmetlerinden yararlandırılması konusunda öncelik sağlanmıştır.

Uygulamalarda göze çarpan bir diğer nokta ise kentler arasındaki kurumsal yapılanma farklılıklarının uygulamaları olumsuz etkilemesidir. Bazı pilot illerde, Yeni Hizmet Modeli'nin öngördüğü kurumsal yapılanmanın büyük ölçüde tamamlandığı (İstanbul, Antalya ve Diyarbakır gibi) ve hizmetlerin “kısmen” bir bütün olarak sunulabildiği görülse de bu durum tüm iller için geçerli değildir. Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planlarının öngörüldüğü şekliyle uygulanabilmesi için gerekli altyapının henüz oluşturulmadığı, bu durumun uygulamanın önündeki önemli engellerden birisi olduğu görülmektedir.

Tüm iller için geçerli olan bir diğer konu ise, kent düzeyinde sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara ilişkin ortak veri tabanının bulunmaması (İstanbul'da oluşturulan Çocuk Bilgi Bankası çalışması bu açıdan öncü bir çalışma olarak nitelendirilebilir), çocukların sayısının net olarak bilinmemesi, konuyla ilgili bilimsel araştırma sayısının son on yıldaki önemli artışına karşın, özellikle bazı pilot illerde önemli bir bilgi eksikliğinin yaşanmasıdır. Bu noktada, modelin öngördüğü kurumsal işbirliği ve koordinasyonun oluşturulmadığı söylenebilir. Sekiz pilot ilin tamamında en az bir yüksek öğretim kurumu bulunmaktadır. Model, üniversitelere özel bir işlev yüklemekle birlikte, İl Eylem Planları'nda üniversitelerin yer aldığı anlaşılmıştır. Buna karşın, üniversitelerin kurumsal kaynaklarının kentteki olgunun karakteristiğinin ve boyutlarının ortaya çıkarılmasında yeterince kullanılmadığı açıktır. İl Eylem Planları'nın karşılaşılan temel eksikliklerinden birisi üniversitelerin çalışmalara dâhil edilememesidir.

| 142 |

İl Eylem Planı uygulamalarının aksamasına neden olan bir başka faktörün ise İl Eylem Planları'nda yer alan faaliyetlerin uygulanabilmesi için finansal kaynak ayrılmaması, olası finansman kaynaklarının planlarda belirtilmemesidir. Katılımcılara göre, İl Eylem Planları kentteki soruna bütüncül bir bakış açısı ile yaklaşırsa ve doğru tespitler ile uygun müdahaleler geliştirse dahi, finansal yetersizlikler nedeniyle uygulamada sorunlar yaşanmaktadır. Bu açıdan, İl Eylem Planları'nda, faaliyetlere ilişkin bütçeleme yapılmadığı anlaşılmaktadır. Planlanan faaliyetlerin hangi kurum/kuruluşun bütçe olanakları ile yapılacağı veya kamu bütçesinden yararlanılmayacaksa faaliyetin gerçekleşmesi için ihtiyaç duyulan finansal girdinin nasıl sağlanacağıının belirlenmemesi uygulama-yı aksatmaktadır.

Sekiz pilot ilde incelenen uygulamalar ışığında İl Eylem Planı uygulamalarına dahil edilemeyen, yeterli desteğin sağlanmadığı iki paydaş kurum bulunmaktadır. Bunlardan ilki yerel yönetimlerdir. Antalya gibi tersine örnekler olduğu anlaşılrsa da, sekiz pilot ilin büyük bölümünde yerel yönetimlerin İl Eylem Planı uygulamalarına istenen desteği vermediği ifade edilmektedir. Bazı illerde yerel yönetimlerin koordinasyon toplantılarına katılmak üzere temsilci dahi göndermediği belirtilmiştir. Öte yandan yerel yönetimlere bağlı olarak hizmet veren kolluk kuvvetlerinin sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara ilişkin müdahale mekanizmasının bir parçası olmadıkları, personelin konuya ilişkin farkındalık düzeyinin yetersiz olduğu da ifade edilen konular arasındadır.

Uygulamalara dâhil edilemeyen ikinci bileşen ise sivil toplum örgütleridir. Paydaş kurum ve kuruluş temsilcilerine göre sekiz pilot ilin hiç-

birinde sivil toplum kuruluşları İl Eylem Planı uygulamalarının aktif birer parçası olamamışlardır. Bu durumun iki temel nedeni olduğu düşünülmektedir. Birincisi, sivil toplum kuruluşlarının Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planlarında rol ve işlevlerinin belirlenmemiş olması, ikincisi ise sivil toplum-kamu sektörü arasındaki ilişkinin, Türkiye’de kamu yönetimi sistemi ile de ilişkili olarak, görece yeni geliyor olmasıdır.

İl Eylem Planı uygulamalarının değerlendirilmesi çalışmasında ortaya çıkan diğer bir nokta ise kentteki ekonomik kapasitenin sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara yönelik çalışmalara yeterince aktarılamamasıdır. Diyarbakır hariç olmak üzere sekiz pilot ilin tamamında güçlü bir ekonomik kapasite bulunmaktadır. Pilot iller, Türkiye ekonomisinin temel aktörleri olarak tanımlanabilir. Buna karşın, İl Eylem Planları’nda illerde bulunan ticaret ve sanayi odaları, serbest ticaret bölgeleri, büyük ölçekli ticari kuruluşların yer almadığı veya kentte mevcut kapasitenin uygulamalarda kullanılmadığı görülmektedir. Örneğin, Antalya’da var olan hizmet sektörü ile Adana ve Mersin’de bulunan tarım sektörü dezavantajlı çocuk ve aileler için önemli bir istihdam alanı olarak tasarlanabilir. Ancak bu tür bir tasarım için ilgili kentlerde, işveren örgütlerinin ve sendikaların konuya olan farkındalıklarının artırılması ve İl Eylem Planları’nda aktif aktörler olarak yer almaları gerekmektedir.

İl Eylem Planı uygulamalarında görülen bir başka ihtiyaç ise merkezi idarenin ve yerel yönetimlerin hizmetlerinin koordine edilmesidir. İllerde elde edilen bulgulara göre, merkezi idareye bağlı kurum ve kuruluşlar ve yerel yönetimler zaman zaman benzer amaçlara ulaşmak için çalışmalar yürütmektedir. Ailelere yönelik sosyal yardım uygulamaları bunun güzel bir örneğidir. Ancak, koordinasyon eksikliği nedeniyle kamu kaynaklarının etkin ve etkili kullanımının sağlanamadığı anlaşılmaktadır.

İl Eylem Planları’nın ölçülebilir hedefler şeklinde oluşturulmamış, başarı ve başarısızlık kriterlerinin belirlenmemiş ve genel olarak değerlendirme boyutunun eksik olması nedeniyle sorunlar yaşandığı da anlaşılmaktadır.

Son olarak, pilot illerde sosyal hizmet kuruluşlarındaki meslek elemanı sayısının yetersiz olması nedeniyle hizmetlerin aksadığı veya etkin hizmet sunumunun gerçekleşmediği görülmektedir. Örneğin, tek bir meslek elemanının çalıştığı toplum merkezlerinin bulunduğu ifade edilmiştir. Bu açıdan, insan gücü planlamasının İl Eylem Planı uygulamalarında dikkat edilmesi gereken bir unsur olduğu açıktır. Ancak konu sadece meslek elemanı sayısının artırılması bağlamında ele alınmamalıdır. Sokaktaki çocuklar ile çalışmanın ayrı bilgi ve beceri gerektirdiği açıktır. Bu nedenle, personel sayısının artırılması kadar mevcut personelin hizmet içi eğitimler ile desteklenmesi de önem taşımaktadır.

İl Eylem Planı Uygulamalarının Geliştirilmesi için Öneriler

Sekiz pilot ilde gerçekleştirilen değerlendirme çalışmasında, katılımcıların görüşleri doğrultusunda İl Eylem Planlarının uygulanması için dile getirilen ortak öneriler şu şekilde özetlenebilir.

- Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı uygulamalarında yaşanan kurumlar arası işbirliği ve koordinasyon sıkıntısını aşabilmek amacıyla ulusal düzeyde kullanılabilir ortak bir terminoloji oluşturulması.
- Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planları'nda yer alan paydaş kurum/kuruluşların rol ve sorumluluklarının net olarak belirlenmesi.
- Kurumlar arası işbirliği ve koordinasyon sorununu aşabilmek amacıyla ortak protokoller imzalanması.
- Kent düzeyinde sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklarla ilgili tüm verilerin İl Sosyal Hizmetler Müdürlüklerinden toplanması ve paydaş kurum ve kuruluşların üç (3) ayda bir hazırlayacakları rapor aracılığıyla diğer kurum ve kuruluşları bilgilendirmesi.
- İl Eylem Planı uygulamalarına üniversitelerin ve sivil toplum kuruluşlarının etkin katılımının sağlanması.
- Sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar olgusunun kentlerdeki boyutunu tanımlayabilmek için her ilde yılda bir kez olmak üzere araştırma yapılması ve bu sürece üniversitelerin etkin katılımının sağlanması.
- İllerde sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara ilişkin ortak bir veri tabanı oluşturulması.
- Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı uygulamalarının geliştirilmesi için koordinasyon mekanizmasını ve rol/sorumluluk dağılımını gösteren bir rehber kitapçığın hazırlanması.
- İl Eylem Planları'nın, amaçlarına ulaşabilmesi için bir izleme-değerlendirme stratejisinin oluşturulması.

Çocuk ve Gençlik Merkezlerinin Fiziksel Özellikleri ve Merkezlerin Geliştirilmesi İçin Öneriler

Çalışmanın bu bölümünde, öncelikle sekiz pilot ilde hizmet sunan çocuk ve gençlik merkezlerinin fiziksel özelliklerine ilişkin bulgular sunulacaktır. Bulgular pilot illere düzenlenen çalışma ziyaretleri sırasında, hazırlanan çocuk ve gençlik merkezi gözlem formu aracılığıyla elde edilmiştir. Elde edilen bulgular ile pilot illerdeki çocuk ve gençlik merkezlerinin fiziksel özelliklerinin betimlenmesi ve böylece merkezlerin güçlendirilmesi için önerilerin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Sekiz pilot ile gerçekleştirilen çalışma ziyaretleri kapsamında toplam on dört (14) çocuk ve gençlik merkezi ziyaret edilerek veri toplanmıştır. Veriler Ek 7'de yer alan Tablo 27'de detaylarıyla incelenebilir.

Çocuk ve gençlik merkezleri gözlem formundan elde edilen veriler ışığında ortaya çıkan görünüm şu şekildedir: Sekiz pilot ilde hizmet sunan ÇOGEM'lerin büyük oranda kent merkezlerine ve çocukların çalışma alanlarına yakın yerlerde oluşturulduğu, merkezlerin tamamına yakınının müstakil binalarda hizmet verdiği, büyük bölümünün bahçe, televizyon, yemek odası ve dinlenme odası gibi mekânlara (bazı merkez-

lerde televizyon, dinlenme odası ve yemek odası olarak aynı mekân kullanılabilir (sahip olduğu ancak bu mekânların bir bölümünde fiziksel kapasitenin yetersiz olduğu anlaşılmaktadır. Daha açık bir ifadeyle, mevcut bahçe ve kapalı dinlenme mekânlarının nitelik olarak güçlendirilmesi gerekliliği gözlenmektedir. Merkezlerin tamamında personelin kullanımı için ofislerin bulunduğu ancak dört (4) merkezde mevcut ofislerin yetersiz veya kısmen yeterli olduğu görülmektedir. 14 merkezin 11'inde çocuk ve ailelerle mesleki çalışma yapmak için kullanılabilir ofislerin bulunduğu anlaşılrsa da, bu ofislerin özel olarak mesleki çalışma yapmak için düzenlenmediği anlaşılmaktadır.

Merkezlerin sahip olduğu kapalı mekânlarda çocuklar için düzenlenmiş bir oyun alanı olup olmadığı ve mevcut oyun alanının çocukların kullanımına ne derece uygun olduğu konusu incelendiğinde ise sekiz merkezde oyun odası olarak tasarlanmış kapalı bir mekânın olduğu, ancak bu sekiz merkezdeki oyun mekânlarının sadece dördünün yeterli olduğu gözlemlenmektedir. Yanı sıra merkezlerin kapalı mekânlarında bulunan oyun araç gereçlerinin mutlaka çeşitlendirilmesi ve farklı yaş gruplarındaki çocuklar için mekânın çekici hale getirilmesi gerekliliği anlaşılmaktadır.

Hizmet modelinde öngörülen sera, hobi bahçesi gibi düzenlemelerin sadece üç merkezde (sera sadece bir merkezde bulunmaktadır) var olduğu anlaşılmaktadır. Yine modelde öngörülen mesleki eğitim atölyelerinin bulunduğu merkez sayısı altı (6)'dır.

Son olarak, fiziksel özellikleri açısından engelli çocukların hizmet alabileceği merkez sayısı sadece dördür.

Sekiz pilot ilde gerçekleştirilen çalıştaylarda elde edilen bulgular ışığında, çocuk ve gençlik merkezlerinin güçlendirilmesine ve geliştirilmesine yönelik öneriler aşağıdaki gibidir:

Katılımcıların değerlendirmeleri ışığında, çocuk ve gençlik merkezlerindeki temel sorunlardan birisi meslek elemanı sayısındaki yetersizlik olarak ortaya çıkmaktadır. Sekiz pilot ilde elde edilen bulgular, Yeni Hizmet Modelinde öngörülen kurumsal yapılanmanın ve işleyişin oluşturulması için meslek elemanı sayısının artırılmasının gerekli olduğunu göstermektedir. Bu noktada, katılımcılar, ihtiyacın sadece meslek elemanlarının sayısının artırılması ile çözümlenemeyeceğini, sokaktaki çocuk profilinin değiştiğini, ihtiyaçların çeşitlendiğini, sorunların karmaşıklaştığını ve bu nedenle meslek elemanlarının uzmanlaşmasına ihtiyaç duyulduğunu düşünmektedir. İnsan gücü politikası ile ilgili bir diğer konunun ise hizmet içi eğitimlerin artırılması olduğu görülmektedir. Katılımcılar, Genel Müdürlük tarafından zaman zaman hizmet içi eğitimlerin düzenlendiğini ancak sık personel değişimi nedeniyle eğitimlerin yinelenmesini, düzenli aralıklarla tekrarlanmasını önermektedir. Katılımcılar, hizmet alımı yoluyla istihdam edilen meslek elemanlarının kuruluşlarda kısa süreli çalışmalarını nedeniyle hizmetin yürütülmesinde sorunlar yaşandığını dile getirmektedir.

İl Sosyal Hizmetler Müdürlüklerine bağlı diğer kuruluşlarda da meslek elemanı sayısının yetersiz olduğu, bu nedenle çocuk ve gençlik mer-

kezlerinde çalışan meslek elemanlarının kuruluşun işlevleri dışına çıkarak farklı idari sorumluluklar üstlenmek durumunda kaldığı anlaşılmaktadır. Katılımcılar, Türkiye’deki çocuk koruma sisteminin, değişen yasalar ve farklılaşan müracaatçı profili nedeniyle karmaşık bir hale geldiğini ve bu nedenle az sayıdaki personelle birçok farklı sorumluluğu yerine getirmeye çalıştıklarını belirtmektedir. Katılımcılar meslek elemanları kadar idari personel sayısının da artırılması gerektiğini ifade etmektedir.

Çocuk ve gençlik merkezlerinde yürütülen uygulamalarda yaşanan aksaklıkları önleyebilmek için dile getirilen bir başka öneri ise çocuklara yönelik sosyo-kültürel etkinliklerin düzenlenmesi için harcama kalemlerinin oluşturulmasıdır. Sosyo-kültürel etkinliklerin, çocuklar açısından merkezlerin çekici hale getirilmesinde önemli bir işlevi olduğu ancak sosyo-kültürel harcama kalemi olmaması sebebiyle tiyatro, sinema vb. etkinlikler için finansal kaynak temininde kaynak bulma arayışına girildiği, kişi ve kurumlardan elde edilen finansal desteğin ise çoğu zaman yeterli olmadığı belirtilmiştir.

Çocuk ve gençlik merkezi çalışanlarının bir başka önerisi ise illerde, sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara yönelik bir bilgi bankasının/veri tabanının oluşturulmasıdır. Bilgi bankası/veri tabanı oluşturulmasıyla hizmet tekrarlarının önlenebileceği, çocuk ve aileye yönelik çalışmalarda izleme-değerlendirme sisteminin oluşturulabileceği ifade edilmektedir. Çocuk ve Gençlik Merkezleri Yönetmeliği’nde değişiklik yapılarak izleme-değerlendirme stratejisi ve araçlarının belirlenmesi gerektiği üzerinde durulmaktadır.

Çocukların gelişimlerine yönelik paket programların geliştirilmesinin ve ÇOGEM’lerin fiziksel yapılarının çocukların sosyal, kültürel ve sportif etkinliklerine olanak sağlayacak şekilde yapılandırılmasının sunulan hizmetlerin etkinliğini arttıracığı düşünülmektedir.

► YARARLANILAN KAYNAKLAR

Acar, H. (2000). Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde Yer Alan Kimi Haklar Açısından Sokakta ve Hizmet Sektöründe Çalışan Çocuklar. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı.

Acar, H. (2006) Sokak Çocuklarına Yönelik Hizmetlerin Değerlendirilmesi: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Örneği. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara.

Adak Ö. N. (2002) Sağlık Sosyolojisi Kadın ve Kentleşme, Birey Yayınları, İstanbul. Akt: Burckay, S. (2008) Suç Teorileri ve Suç Olgusu: Antalya Örneği. Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi., Antalya.

Adana İl Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü Verileri (2009) Akt: Özden, O.E. (2010). Adana İli Toplumsal Destek Merkezi Kayıt Tabanlı 7-15 Yaş Grubu Çalışan Çocukların Sağlık ve Sosyal Durumlarının Değerlendirilmesi. Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. Adana.

Adana Sokak Çocukları Derneği Kayıtları (2009). Adana. Akt: Özden, O.E. (2010). Adana İli Toplumsal Destek Merkezi Kayıt Tabanlı 7-15 Yaş Grubu Çalışan Çocukların Sağlık ve Sosyal Durumlarının Değerlendirilmesi. Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. Adana.

Akkılıç, Y. (2002) Bursa Ansiklopedisi, BURDEF Yayınları No:3, Bursa. Akt: Tosun, E.K. (2007) Küreselleşme Sürecinde Kentlerde Mekânsal, Sosyal ve Kültürel Değişim: Bursa Örneği. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Bursa.

Altay N. (2009). İzmir'de Hemşehri Dayanışmasının Kent Kültürü Üzerindeki Etkileri. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı Coğrafya Öğretmenliği Yayınlanmamış Doktora Tezi. İzmir.

Altıncekiç, F. (1987) "İzmir'de Planlama Kavramı, Kentsel Gelişme Dinamikleri ve Sonuçları Üzerine Bir Araştırma, DEU Mimarlık Mühendislik Fakültesi Yayını No: ISBN 9754410013, İzmir. Akt: Altay N. (2009). İzmir'de Hemşehri Dayanışmasının Kent Kültürü Üzerindeki Etkileri. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı Coğrafya Öğretmenliği Yayınlanmamış Doktora Tezi. İzmir.

Altuntaş, B. (2003), Mendile, Simite, Boyaya, Çöpe... Ankara Sokaklarında Çalışan Çocuklar, İletişim Yayınları, İstanbul. Akt: akt: BİLGİN, R. (2009) "Diyarbakır'da Sokakta Çalışan Çocuklar Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma", Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, KİŞ-2009 C.8 S.27 (232-244).

Ankara Sanayi Odası İnternet Sayfası, http://www.aso.org.tr/kurumsal/index.php?sayfa_no=40, Erişim: 1.5.2010.

Anon, (1985) "Gezici Tarım İşçilerinin Sorunları." Türk-İş, Tarım-İş, AAFLI, Panel, Ankara. Akt: Özbekmezci, Ş. ve Sahil, S. (2004). "Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sosyal, Ekonomik ve Barınma Sorunlarının Analizi." Gazi Üniv. Müh. Mim. Fak. Der. Cilt 19, No 3, 261-274.

Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2009) 2009 Yılı Turizm İstatistikleri, <http://www.antalyakulturturizm.gov.tr/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFF2B81939FD5B60AFA4009F04DAC735A1D>. Erişim: 13.04.2010.

Antalya Kent Konseyi (1999). Sosyal Yapılanma Ön Raporu. <http://www.antalyakentkonseyi.org.tr/index.php?goto=rapordet&cat=10&rap=69>. Erişim: 15.4.2010.

Antalya Serbest Ticaret Bölgesi İnternet Sayfası. <http://www.ant-free-zone.org.tr/>. Erişim: 15.5.2010.

Arkitera Elektronik Bültenleri. <http://www.arkitera.com/h3503-istanbullulara-mujde-goc-rotasi-antalyaya-cevrildi.html>. Erişim: 14.4.2010.

Aydoğan, S. H. (2008), Mersin Nüfusunun Tarihi Dinamiği, Mersin Sempozyumuna Sunulan Bildiri, 19-22 Kasım Mersin, 2008, akt: Erjem, Y. (2009) Mersin’de Göç, Kentleşme ve Sosyal Problemler. Mersin Valiliği Yayınları Sosyal Araştırmalar Dizisi, Yayın No: 1.

Başbakkal, Z., ŞEN, N. ve CONK, Z. (2005) “İzmir Mesleki Eğitim Merkezinde Eğitim Gören Çocuk İşçilerin Sağlık, Sosyal ve Kültürel Durumlarının Belirlenmesi.” Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi 21(1) : 91-101.

Baykara Acar, Y. ve H. Acar. “Sistem Yaklaşımı, Eko-Sistem Yaklaşımı ve Sosyal Hizmet,” Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını, Cilt: 13, Sayı: 1, 29-35, 2002.

Bayraktar, G. (2007) Sokak Çocuklarının Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Özellikleri Açısından İncelenmesi: Ankara Sakarya Caddesi Örneği. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi Sosyoloji Anabilim Dalı Genel Sosyoloji ve Metodoloji Bilim Dalı, Denizli.

Beritan S. C. (2003). Sokağın Yoksul Çocukları: İstanbul Örneği. İstanbul: Yoksulluk 3, Deniz Feneri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği Yayını, s: 278-289.

Beritan, S.C. (2006) Sokağın Yoksun Çocukları Üzerine Sosyolojik Bir Analiz (Ankara Örneği). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Sosyoloji Bilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.

Bey, A. (1995). Osmanlı Adet, Merasim ve Tabirleri. (Ed.) K. Arısan ve D. Arısan Günay. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul. Akt: Erkan, G. (2001). Külhanbeyleri. İnsani Gelişme ve Sosyal Hizmet, Prof. Dr. Nesrin Koşar’a Armağan, Ankara: H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayın No: 009, Sayfa 132’den alıntı.

Beyru, R. (1982) “İzmir’de Belediyeden Önce Belediyecilik.” Türkiye’de I. Şehircilik Kongresi, ODTU, Ankara. Akt: Altay N. (2009). İzmir’de Hemşehri Dayanışmasının Kent Kültürü Üzerindeki Etkileri. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı Coğrafya Öğretmenliği Yayınlanmamış Doktora Tezi. İzmir.

Bilgin, R. (2009) “Diyarbakır’da Sokakta Çalışan Çocuklar Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, KIŞ-2009 C.8 S.27 (232-244).

British Council ve SHÇEK (Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu) (2008) Çocuk Koruma Konusunda Koordinasyon, İşbirliği, Danışmanlık ve Önceliklendirme El Kitabı.

Burkay, S. (2008) Suç Teorileri ve Suç Olgusu: Antalya Örneği. Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Antalya.

Bursa Ticaret ve Sanayi Odası İnternet Sayfası, <http://www.btso.org.tr/?page=bursaconomy/bursaconomy.asp>. Erişim: 10.5.2010.

Can S. (2007) Adana Karataş' ta Mevsimlik Tarım İşlerinde en Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Eğitim Yoluyla Sona Erdirilmesi Proje Raporu, Adana. Akt: Özdener, O.E. (2010). Adana İli Toplumsal Destek Merkezi Kayıt Tabanlı 7-15 Yaş Grubu Çalışan Çocukların Sağlık ve Sosyal Durumlarının Değerlendirilmesi. Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. Adana.

Can, Y. (tarihsiz). Sokağın Gerçekleri. <http://www.sicakyuva.com/basindex.htm>

Cunningham, H. (1995). Children and Childhood in Western Society Since 1500. Longman.

Çapur Okuşluk, Ç. (2006) Çalışan İlköğretim Öğrencilerinin Eğitim Beklentileri. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana. Akt: Kesmen, G. (2007) Adana İl Merkezinde Sokakta Çalışan Çocukların Beslenme Alışkanlıkları ve Beslenme Durumu. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Anabilim Dalı Beslenme Eğitimi Bilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya.

Çevik D. (1997) Çalışmazsam Okuyamam. Ankara: Ankara Büyükşehir Belediyesi Eğitim Kültür Dairesi Başkanlığı, Ahsen Yayıncılık.

Çocuk Vakfı (2009) "Güncel Dünya ve Türkiye Çocuk Bilgileri Raporu" www.cocukvakfi.org.tr/2009bilgi.doc

Dağ, R. (1997) Sayılarla Diyarbakır. Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası Yayını, Ankara, akt: Özalpuk, B. (2006) Sokakta Çalışan Çocuklar (Diyarbakır Örneği) TC. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Dansuk, E. (1997) Türkiye'de Yoksulluğun Ölçülmesi ve Sosyo-Ekonomik Yapılarla Ölçülmesi. DPT Uzmanlık Tezi, Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü Ücretler ve Gelirler Dairesi Başkanlığı, Ankara.

Diyarbakır Bağlar Belediyesi 2010-2014 Stratejik Planı.

Doğan, A.E. (1999) Küreselleşme ve Kentlerin Dönüşümü: Mersin Örneği. Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

DPT, (1996), İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, DPT Yayını, Ankara

DPT, (2003) İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, DPT Yayını, Ankara

Entil, Z. M. Dinçer, İ. (2003) "Eski Kent Merkezinde Yeni Yoksullar: Tarla başı, İstanbul", Yoksulluk, Kent Yoksulluğu ve Planlama, 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü, 26. Kollokyumu, 6-8 Kasım 2002, Ankara.

Erişçi L. (1951). Türkiye'de İşçi Sınıfının Tarihi (Özet Raporu). İstanbul: Kutulmuş Basımevi. akt: Makal, A. (1997). Osmanlı İmparatorluğunda Çalışma İlişkileri. 1850-1920, Türkiye Çalışma İlişkileri, Ankara: İmge Kitabevi.

Erjem, Y. (2009) Mersin'de Göç, Kentleşme ve Sosyal Problemler. Mersin Valiliği Yayınları Sosyal Araştırmalar Dizisi, Yayın No: 1.

Erkan, G. H. (2008) "Kentsel Yoksullukla Mücadelede Yerel Yönetimlerin Rolü ve Sosyal Politikaları Üzerine bir Değerlendirme: İzmir Örneği." TMMOB İZMİR KENT SEMPOZYUMU. S: 421-432.

Erkan, R. Bağlı, M. (2001) "Sosyal Çevrenin Sokak Çocuğuna ve Çocuk Suçluluğuna Etkisi", Diyarbakır Örneği, Dicle Ün. Sosyoloji Böl. Yayınlanmamış Bildiri, Diyarbakır. Akt: Özalpuk, B. (2006) Sokakta Çalışan Çocuklar (Diyarbakır Örneği) TC. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Ersoy, M. ve Şengül, T. (2002) Kente Göç ve Yoksulluk, Diyarbakır Örneği. Ankara. Akt: Özalpuk, B. (2006) Sokakta Çalışan Çocuklar (Diyarbakır Örneği) TC. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Feymi, P. (2007). Sokakta Çalıştırılan Çocukların Genel Profili ve Bu Çocuklara Yönelik Hizmet Önerileri (Bursa Örneği), (Ed. Yrd. Doç. Dr. Özkan Yıldız), Gaziantep Üniversitesi Matbaası, ss.113-123. akt: Yıldız Ö. (2007) "Sokakta çalışan çocuklar: 'sorun' mu? 'çözüm' mü?." Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6(2): 57-66.

Freire, P. (1973). Pedagogy of the Oppressed. New York: Seabury Press, Akt: Rizzini, I. ve Lusk, M.W. Children in the Streets: Latin America Lost Generations. Children and Youth Services Review, Vol: 17, No: 3, 391-400, 1995.s: 393 den alıntı.

Gönültaş B.M. (2009) Adana İlinde Mala ve Şahsa Karşı Suç İşleyen Çocukların Sosyodemografik Özelliklerinin Ortaya Konulması. Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Adli Tıp Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adana.

Güçlü S. (2002) Kentleşme ve Göç Surecinde Antalya'da Kent Kültürü ve Kentlilik Bilinci, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları/2865, Ankara. akt: Burkay, S. (2008) Suç Teorileri ve Suç Olgusu: Antalya Örneği. Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Antalya.

Gün, Z. Bayraktar, F. (2008) "Türkiye'de İç Göçün Ergenlerin Uyumundaki Rolü." Türk Psikiyatri Dergisi, 19(2), s: 167-176.

Güneş, S ve Kalaycı, R. (2004). Sokakta Yaşayan/ Çalışan Çocuklar Tespitler ve Çözüm Önerileri Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara.

Güngör , M. (2009) Mersin'de Sokakta Yaşayan ve Çalışan Çocuklar. Mersin Valiliği Yayınları Sosyal Araştırmalar Dizisi, Yayın No: 3.

Günlü, R. (2002). Türkiye'de Kentsel Değişimler ve Siyasal Bilinç. 7. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi. "Kentleşme, Göç ve Yoksulluk" Ankara: Türkiye Sosyal Bilimler Derneği.

Gürgen, Y. (1982) Tarımsal İşgücünün Sorunları ve Verimliliği Arttıracak Bazı Önlemler , M.P.M. Yayınları, Ankara. Akt: Özbekmezci, Ş. ve Sahil, S. (2004). "Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sosyal, Ekonomik ve Barınma Sorunlarının Analizi." Gazi Üniv. Müh. Mim. Fak. Der. Cilt 19, No 3, 261-274.

Hekimoğlu, A. (2009). "Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Hizmet Modeli'nin ve İl Eylem Planlarının Değerlendirilmesi ve Yönetim Modeli'nin Güçlendirilmesi" Projesi kapsamında hazırlanan "Diğer Ülke Uygulamaları" Başlıklı Yayınlanmamış Rapor.

<http://www.takilanlar.com/c-p-k-t-s/diyarbakir%27da-tuyler-urpertenmanzara,6 Kasım 2008. Erişim: 15.04.2010>.

İlik, B., Türkmen, Z, Geter, R. (1994) Sokaktan Ustaliğa. Ankara: Ankara Sokaklarında Çalışan Çocuklar Merkezi.

Incardı, J.A. ve Surratt, H.L. (1997). Children in the Streets Of Brazil: Drug Use, Crime, Violence, and HIV Risks Substance Use and Misuse Yayınlanmamış Rapor, Dünya Bankası.

Irving, E. (1996). Educating Street Children: Some Cross-Cultural Perspectives. Comparative Education. Vol. 32, Issue 3.

İstanbul Valiliği İnternet Sayfası, <http://www.istanbul.gov.tr/Modules/SayilarIalst2/tabloyzleme2.aspx?id=376>, Erişim: 1.5.2010.

İzmir Kalkınma Ajansı (2008). İzmir (TR31) Bölgesi Mevcut Durum Raporu. Planlama, Programlama ve Koordinasyon Birimi. İzmir.

İzmir Kalkınma Ajansı İnternet Sayfası, <http://www.izka.org.tr/izmir/>. Erişim: 9.5.2010.

İzmir Ticaret Odası İnternet Sayfası. <http://www.izto.org.tr/IZTO/TC/IZTO+Bilgi/izmir/ekonomi/>. Erişim: 10.5.2010.

Karataş, A., Ulutaş, Y., Erdemir, A. ve Küçükşümbül, N. (1994). "Antalya Sokaklarında Çalışan Çocuklar Üzerine Bir Araştırma." IV. Ulusal Sosyal Hizmet Konferansı, Bildiriler 3. Ankara.

Karatay A. (1999). İstanbul'un Sokakları ve Çalışan Çocuklar. Birinci İstanbul Çocuk Kurultayı, İstanbul: İstanbul Çocukları Vakfı. 1999: 453-542. ????? ve arkadaşları??

Karatay A., Laçın A., Yiğit, T., Pala, H. (2003). Beyoğlu Bölgesinde Yaşayan Yoksul Aileler ve Sokakta Çalışan Çocuklar. Yoksulluk 3, İstanbul: Deniz Feneri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği Yayını.

Karatay, A. (2000), "Beyoğlu Bölgesinde Çalışan Çocuklar ve Aileleri", içinde: 1. İstanbul Çocuk Kurultayı Araştırmalar Kitabı, Ed: Sevgi Usta Sayita Mustafa Ruhi Şirin İstanbul Çocukları Vakfı, İstanbul.akt: BİLGİN, R. (2009) "Diyarbakır'da Sokakta Çalışan Çocuklar Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma", Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, KIŞ-2009 C.8 S.27 (232-244).

Kesmen, G. (2007) Adana İl Merkezinde Sokakta Çalışan Çocukların Beslenme Alışkanlıkları ve Beslenme Durumu. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Anabilim Dalı Beslenme Eğitimi Bilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya.

Kurmuş, O. (2006). "Doğu ve Güneydoğu Anadolu İçin Öncelikli Sosyal ve Ekonomik Politika Önerileri", Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Sosyal ve Ekonomik Öncelikler, TESEV Araştırması, İstanbul, s:12-27.akt: Sami, K. (2009) "Zorunlu Göçle Yüzleşirken; Kentsel Bağlamda Ortaya Çıkan Kültürel ve Toplumsal Ayrışma: Diyarbakır Kent Örneği." Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi. Güz-2009 C.8 S.30 (250-265)

Kültür ve Turizm Bakanlığı (2008) Sınır Giriş-Çıkış İstatistikleri. <http://www.kultur.gov.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFF2B81939FD5B60AFAFFDE13C621852F44>. Erişim: 11.04.2010.

Lusk, M.W. (1989). Street Children Programs in Latin America. Journal of Sociology and Social Welfare 16, s. 55-73. Akt: Rizzini I., Lusk, M.W. (1995). Children in the streets: Latin America Lost Generations. Children and Youth Services Review, Vol: 17, No: 3, 391-400.

Ntvmsnbc Web Sayfası. <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/417328.asp>.15.09.2007.

Oto, R., Ertem, M. Sır, A., Özkan, M., Geter, R. (1998). Bir Güneydoğu Kenti Sokaklarında Çalışan Çocukların Sosyo-Demografik Özellikleri. Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi. 5:1,23-27.

Ögel, K. Tamar, D. Evren, C. Çakmak, D. (2001) "Lise Gençleri Arasında Sigara, Alkol ve Madde Kullanım Yaygınlığı." Türk Psikiyatri Dergisi. 12(1): 47-52.

Öner S, Şaşmaz T., Buğdaycı R, Kurt A. Ö (2005) Mersin Çıracılık Eğitim Merkezi'ne devam eden çıracılarda Sigara, alkol, madde kullanma prevalansı

ve etkileyen risk faktörleri. Yeni Symposium 43 (1): 33-37, akt: Yüncü, Z., Özbaran, B. ve diğerleri (2007). "Sokak Yaşantısı Olan-Olmayan Madde Kullanım Bozukluğu Olan Ergenlerin Klinik ve Sosyodemografik Özellikleri." Psychiatry in Türkiye. Volume 9 - Number 1, s: 37-43.

Öter, A. (2005) Çocuk Suçluluğunun Toplumsal Nedenleri (Antalya Örneği). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Isparta.

Özbekmezci, Ş. ve Sahil, S. (2004) "Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sosyal, Ekonomik ve Barınma Sorunlarının Analizi." Gazi Üniv. Müh. Mim. Fak. Der. Cilt 19, No 3, 261-274.

Özdener, O.E. (2010) Adana İli Toplumsal Destek Merkezi Kayıt Tabanlı 7-15 Yaş Grubu Çalışan Çocukların Sağlık ve Sosyal Durumlarının Değerlendirilmesi. Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. Adana.

Plotnick R.D. (1989). Directions for Reducing Child Poverty. Social Work, Vol: 34, Number: 6: 523-531, November.

Rizzini I., Lusk, M.W. (1995). Children in the streets: Latin America Lost Generations. Children and Youth Services Review, Vol: 17, No: 3, 391-400.

Sami, K. (2009) "Zorunlu Göçle Yüzleşirken; Kentsel Bağlamda Ortaya Çıkan Kültürel ve Toplumsal Ayrışma: Diyarbakır Kent Örneği." Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi. Güz-2009 C.8 S.30 (250-265)

Sevim, Y. Ö. (2000). "Terör Nedeniyle Elazığ'a Göç Edenlerin Sorunları Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Elazığ. Akt: Sami, K. (2009) "Zorunlu Göçle Yüzleşirken; Kentsel Bağlamda Ortaya Çıkan Kültürel ve Toplumsal Ayrışma: Diyarbakır Kent Örneği." Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi. Güz-2009 C.8 S.30 (250-265).

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü (SHÇEK) (2007) Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Geliştirilen Hizmet Modeli'nin Değerlendirme Raporu. Ankara.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü (SHÇEK) (2010) Adana İli Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Yeni Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı Çalışmaları Raporu, Ankara.

Şahin, F. ve Küçükkaraca N. (2002). Genelci Sosyal Hizmetin Temel Özellikleri. Sosyal Hizmet Eğitiminde Yeniden Yapılanma I. K. Karataş ve S. İL (Eds.) H.Ü. SHYO Yayını, Yayın No: 12.

İçişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü (2009) Türkiye Uyuşturucu Raporu 2009. Ankara

Tanır F. (2007) TİSK-Türk-İŞ Çocuk İşçiliğine Karşı Toplumsal İşbirliği Projesi/Adana'da En Kötü Durumdaki Çocuk İşçiliği Çalışmaları", İçinde: 6. Sokakta Çalışan ve Yaşayan Çocuklar Sempozyumu, Diyarbakır. akt: Özdener, O.E. (2010). Adana İli Toplumsal Destek Merkezi Kayıt Tabanlı 7-15 Yaş Grubu Çalışan Çocukların Sağlık ve Sosyal Durumlarının Değerlendirilmesi. Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. Adana.

Tatlıdil E., Hotar Başargan N., Yıldız Ö. ve Kümbül B. (2001). İzmir'de Çalışan Çocuk ve Çalışan Çocuk Ailelerinin Sosyo-Ekonomik Özellikleri, ILO-IPEC Projesi İzmir. akt: Yıldız Ö. (2007) "Sokakta çalışan çocuklar: 'sorun' mu? 'çözüm' mü?." Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6(2): 57-66.

TBMM (2003) İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Diyarbakır Raporu.

Tekeli, İ. (1999) "Bursa'nın Tarihinde Üç Ayrı Dönüşüm Dönemi." 11. Uluslararası Yapı Yaşam Kongresi, Osmanlı Devletinin Kuruluşunun 700. Yıldönümünde Bursa ve Yöresi, Bursa, s: 7-28. Akt: Çahantimur, A. (2007) Sürdürülebi-

lir Kentsel Gelişmeye Sosyo-Kültürel Bir Yaklaşım: Bursa Örneği. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul.

TESEV (Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı) (2005) Türkiye’de Ülke İçinde Yerinden Edilme Sorunu: Tespitler ve Çözüm Önerileri. İstanbul.

Tosun, E.K. (2007) Küreselleşme Sürecinde Kentlerde Mekânsal, Sosyal ve Kültürel Değişim: Bursa Örneği. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Bursa.

Tuncer, H.O. (1990) Tarımın Türkiye Ekonomisine Katkısı, Türkiye Sanayi Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, Ankara. Akt: Özbekmezci, Ş. ve Sahil, S. (2004). “Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sosyal, Ekonomik ve Barınma Sorunlarının Analizi.” Gazi Üniv. Müh. Mim. Fak. Der. Cilt 19, No 3, 261-274.

TÜİK (2008) İşgücü İstatistikleri Veri Tabanı. http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=25&ust_id=8.

TÜİK (2009) İllere Göre İhracat Oranları. TÜİK İnternet Sayfası, http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=12&ust_id=4. Erişim: 20.5.2010.

TÜİK (2010) İllere Göre İhracat Oranları. TÜİK İnternet Sayfası, http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=12&ust_id=4. Erişim: 20.5.2010.

TÜİK (2010) Türkiye Turizm İstatistikleri. TÜİK İnternet Sayfası, http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=51&ust_id=14. Erişim: 15.5.2010.

TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2009) “İl Düzeyinde Temel İşgücü Göstergeleri.” 225 Sayılı ve 22 Aralık 2009 Tarihli TÜİK Haber Bülteni.

TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2010) “Bölgesel Gayri Safi Katma Değer: 2004-2006.” 3 Sayılı ve 7 Ocak 2010 Tarihli TÜİK Haber Bülteni.

Tüm Gazeteler İnternet Sayfası, <http://www.tumgazeteler.com/?a=4157874>, Erişim: 1.5.2010.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2010) Türkiye Turizm İstatistikleri. http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=51&ust_id=14. Erişim: 16.04.2010.

Türkiye İstatistik Kurumu 2009 Yılı Hane Halkı İşgücü Anketi Dönemsel Sonuçları.

Türkiye İstatistik Kurumu 2009 Yılı Hanehalkı İşgücü Anketi Dönemsel Sonuçları, www.tuik.gov.tr. Erişim: 10.4.2010.

Türkiye İstatistik Kurumu Ulusal Hesaplar Veri Tabanı 2001 Yılı Verileri. www.tuik.gov.tr, Erişim: 15.4.2010.

Türkmen, M.(1998) “Adana’da Sokakta Çalışan Çocukların Sosyo-Demografik Özellikleri.” Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi, Cilt:41, Sayı:4, s:509-515. Akt: Kesmen, G. (2007). Adana İl Merkezinde Sokakta Çalışan Çocukların Beslenme Alışkanlıkları ve Beslenme Durumu. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Anabilim Dalı Beslenme Eğitimi Bilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya.

Uğurhan, F., Buğdaycı, R. ve diğerleri (2004) “Socio-demographic characteristics and lives of children working or living in the streets of Mersin, Turkey.” Turkish Journal of Public Health Vol. 2, No. 2. s: 68-74.

Uluğtekin, S. (Ed). (1997). Sokak Çocukları Eğiticilerin Eğitimi Programı, İstanbul 14-20 Nisan 1996, Ankara: Sokak Çocukları Proje Geliştirme ve Uygulama Merkezi Yayınları.

Uluğtekin, S. (2001). Yirminci Yüzyılda Türkiye’nin Çocukları Sorunlar ve Beklentiler. Prof. Dr. Nihal Turan’a Armağan, Ankara: H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını.

Vatandaş, C. (2007). Sokakta Çalışan Çocukların Aileleri ve Sosyo-Ekonomik Özellikleri. 5.Sokakta Çalışan ve Yaşayan Çocuklar Sempozyumu, (Ed. Yrd. Doç. Dr. Özkan Yıldız), Gaziantep Üniversitesi Matbaası, ss.67-90,

akt: Yıldız Ö. (2007) "Sokakta çalışan çocuklar: 'sorun' mu? 'çözüm' mü?." Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6(2): 57-66.

Welch, R. (1995). An Ethnography of Child Workers in Antalya's City Center: A Social Workers Perspective. Sosyal Hizmet Sempozyumu 95'de Sunulan Bildiri.

Yurdakul, O. (1982) Adana İlinde Geçici Tarım İşçilerinin Sosyo-Ekonomik Sorunları, M.P.M. Yayınları, Ankara. Akt: Özbekmezci, Ş. ve Sahil, S. (2004). "Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sosyal, Ekonomik ve Barınma Sorunlarının Analizi." Gazi Üniv. Müh. Mim. Fak. Der. Cilt 19, No 3, 261-274.

Yüncü, Z. ve Diğerleri (2007). "Sokak Yaşantısı Olan-Olmayan Madde Kullanım Bozukluğu Olan Ergenlerin Klinik ve Sosyo-Demografik Özellikleri." Türkiye'de Psikiyatri/Cilt 9 - Sayı 1. S: 37-43.

Zeytinoğlu, S. (1991) "Sokakta Çalışan Çocuklar ve Sokak Çocukları." Çocuk İhmal ve İstismarı. Esin Konanç, İpek Gürkaynak, Ayten Egemen (Der), Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Çocuk İhmal ve İstismarını Önleme Derneği, Uluslararası Çalışma Örgütü, 105-111.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü (SHÇEK) (2004) Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Web Sayfası. Akt: Acar, H. (2006) Sokak Çocuklarına Yönelik Hizmetlerin Değerlendirilmesi: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Örneği. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü (SHÇEK) (2003) Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Web Sayfası. Akt: Acar, H. (2006) Sokak Çocuklarına Yönelik Hizmetlerin Değerlendirilmesi: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Örneği. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara.

TBMM (1996) Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Boşaltılan Yerleşim Birimleri Nedeniyle Göç Eden Yurttaşlarımızın Sorunlarının Araştırılarak Alınması Gereken Tedbirlerin Tespit Edilmesi Amacıyla Oluşturulan Meclis Araştırma Komisyonu Raporu.

TBMM Tutanak Dergisi (2004). "Nihai Raporu 2", s.1-66. Akt: BAYRAKTAR, G. (2007) Sokak Çocuklarının Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Özellikleri Açısından İncelenmesi: Ankara Sakarya Caddesi Örneği. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi Sosyoloji Anabilim Dalı Genel Sosyoloji ve Metodoloji Bilim Dalı, Denizli.

8 Aralık 2006 tarihli Radikal Gazetesi.

Sosyal Güvenlik Kurumu (2008) 2008 Aralık Ayı İtibarıyla Yeşil Kartlı Kişi Sayısı. http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/lut/p/c1/04_SB8K8xLLM9MSSzPy8xBz9CP0os_gASAAE8TlWMDM-zNjA093V78QT3cnIwtvQ6B8JJK8hZuHuYGRsWGokauLsaGBuxFJut3dPV2Bur1CnQydg2dgv0l6PbzyM9N1S_IDY0od1RUBABsUP3c/dl2/d1/L2dJQSE-vUUt3Q59ZQnB3LzZfUDkzUVBJNDIwOE8yRjAySjFQOVEzQjEwMDA!/.

31.12.2009 tarihli Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçları. www.tuik.gov.tr, Erişim: 7.4.2010.

www.haberaktuel.com, Erişim: 12.4.2010. <http://www.haberaktuel.com/antalyaya-goc-yerinde-turizm-ile-onlener-haberi-59897.html>.

Wright J.D., Wittig, M., Kaminsky, D.J. (1993). Street Children in North and Latin America: Preliminary Data from Proyecto Alternativos in Tegucigalpa and Some Comparisons with the US Case. Studies in Comparative International Development, Summer, Vol: 28, No: 2, 81-92.

► EKLER

Ek 1: Çocuk ve Gençlik Merkezi Gözlem Formu

SOKAKTA YAŞAYAN VE/VEYA ÇALIŞTIRILAN ÇOCUKLARA YÖNELİK HİZMET MODELİNİN VE İL EYLEM PLANLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ VE YÖNETİM MODELİNİN GÜÇLENDİRİLMESİ PROJESİ

ÇOCUK ve GENÇLİK MERKEZİ GÖZLEM FORMU

Kuruluşun Adı/İli:

Gözlem Formunu Dolduran Kişi:

Tarih:

Gözlem Süresi:

Merkezin hizmet açısından niteliği	a. () Yatılı b. () Gündüzlü
Kuruluş kent merkezine yakındır.	() Evet () Hayır
Merkez, çocukların çalıştıkları bölgelere yakındır.	() Evet () Hayır
Merkez, çocukların yaşadıkları/ikamet ettikleri bölgelere yakındır.	() Evet () Hayır
Merkezin binasını tanımlar mısınız?	() Apartman Dairesi () Müstakil Bina () Diğer:
Merkez engelli çocuklar için de fiziksel açıdan uygundur (Tuvalet, asansör, merdiven vb. ile ilgili düzenlemelerin engelli çocuklar için de yapılmış olması)	() Evet () Hayır Merkezin engelli çocukların ihtiyacını karşılaması açısından fiziksel ve niteliksel yeterliliği; () Yeterli () Kısmen yeterli () Yetersiz Açıklama:
Merkezin bahçesi var mıdır?	() Evet () Hayır Bahçenin çocukların ihtiyacını karşılaması açısından fiziksel ve niteliksel yeterliliği; () Yeterli () Kısmen yeterli () Yetersiz Açıklama:

Merkezde çocuklar için bir oyun alanı var mıdır?	☐ Evet ☐ Hayır Oyun alanının çocukların ihtiyacını karşılaması açısından fiziksel ve niteliksel yeterliliği; ☐ Yeterli ☐ Kısmen yeterli ☐ Yetersiz Açıklama:
Merkezde dinlenme salonu var mıdır?	☐ Evet ☐ Hayır Dinlenme salonunun çocukların ihtiyacını karşılaması açısından fiziksel ve niteliksel yeterliliği; ☐ Yeterli ☐ Kısmen yeterli ☐ Yetersiz Açıklama:
Merkezde televizyon salonu var mıdır?	☐ Evet ☐ Hayır TV salonunun çocukların ihtiyacını karşılaması açısından fiziksel ve niteliksel yeterliliği; ☐ Yeterli ☐ Kısmen yeterli ☐ Yetersiz Açıklama:
Merkezde çocuklar için yemek salonu var mıdır?	☐ Evet ☐ Hayır Yemek salonunun çocukların ihtiyacını karşılaması açısından fiziksel ve niteliksel yeterliliği; ☐ Yeterli ☐ Kısmen yeterli ☐ Yetersiz Açıklama:
Merkezde çocukların kişisel temizlik ihtiyaçları için kullanabilecekleri (banyo, tuvalet) bir yer var mıdır?	☐ Evet ☐ Hayır Kişisel temizlik mekânlarının çocukların ihtiyacını karşılaması açısından fiziksel ve niteliksel yeterliliği; ☐ Yeterli ☐ Kısmen yeterli ☐ Yetersiz Açıklama:
Merkezde personel için yeterli ofis var mıdır?	☐ Evet ☐ Hayır Personel için ofisin ihtiyacı karşılaması açısından fiziksel ve niteliksel yeterliliği; ☐ Yeterli ☐ Kısmen yeterli ☐ Yetersiz Açıklama:

<p>Merkezde personelin mesleki çalışmalarda (çocuklarla ve ailelerle mesleki çalışma ve görüşmeler için vb.) kullanabilecekleri ayrı bir ofis var mıdır?</p>	<p>() Evet () Hayır Mesleki çalışmalar için kullanılabiləcək ofisin ihtiyacı karşılaması açısından fiziksel ve niteliksel yeterliliği; () Yeterli () Kısmen yeterli () Yetersiz Açıklama:</p>	
<p>Merkezin kapalı mekânında çocukların oyun oynayabilmesi için gerekli araçlar ve ortam bulunmakta mıdır?</p>	<p>() Evet () Hayır Oyun için araçların ve ortamların çocukların ihtiyacını karşılaması açısından fiziksel ve niteliksel yeterliliği; () Yeterli () Kısmen yeterli () Yetersiz Açıklama:</p>	
<p>Merkezde çocukların yararlanabileceği “hobi bahçeleri, seralar, mesleki eğitim atölyeleri” bulunmakta mıdır?</p>	<p>Mesleki eğitim atölyesi</p>	<p>() Evet () Hayır Çocukların ihtiyacını karşılaması açısından fiziksel ve niteliksel yeterliliği; () Yeterli () Kısmen yeterli () Yetersiz Açıklama:</p>
	<p>Hobi bahçeleri</p>	<p>() Evet () Hayır Çocukların ihtiyacını karşılaması açısından fiziksel ve niteliksel yeterliliği; () Yeterli () Kısmen yeterli () Yetersiz Açıklama:</p>
	<p>Sera</p>	<p>() Evet () Hayır Çocukların ihtiyacını karşılaması açısından fiziksel ve niteliksel yeterliliği; () Yeterli () Kısmen yeterli () Yetersiz Açıklama:</p>
<p>Gözlemcinin Notları (Çocukların odaları (yatılı kurumlarda), çocuk-personel ilişkisi, kuruluşlarda genel ortamın çocuklar için çekiciliği, ortamın sıcaklığı konusunda yapılan gözlemler ayrıntılı olarak yazılmalıdır.)</p>		

Ek 2: İl Eylem Planı Tarama Listesi (Adana İl Eylem Planı örnek olarak kullanılmıştır)

**SOKAKTA YAŞAYAN VE/VEYA ÇALIŞTIRILAN ÇOCUKLARA
YÖNELİK HİZMET MODELİNİN VE İL EYLEM PLANLARININ
DEĞERLENDİRİLMESİ VE YÖNETİM MODELİNİN
GÜÇLENDİRİLMESİ PROJESİ**

**İL EYLEM PLANLARINDA YER ALAN/PLANLANMIŞ
FAALİYETLERİN GERÇEKLEŞME DURUMLARININ İNCELENMESİ**

TARAMA LİSTESİ

TARAMA LİSTESİNİ YANITLAYAN KİŞİ/İLETİŞİM BİLGİLERİ

.....

.....

Önemli Not: Yanıtlar için ayrılan boşluklar yeterli gelmez
ise formun arka sayfalarını da kullanınız.

SOKAKTA YAŞAYAN ve/veya ÇALIŞTIRILAN ÇOCUKLARA YÖNELİK HİZMET MODELİ ADANA İL EYLEM PLANI

ÇALIŞMA ALANI	MÜDAHALE	AKTİVİTE	SÜRE	UYGULAYICI	İHTİYAÇ	KAYNAK	AKTİVİTENİN GERÇEKLEŞTİRİLMİŞ DURUMU
RİSK ALTINDAKİ ÇOCUKLARA ULAŞMA / SOSYAL MOBİLİZASYON	Önleme ve Yeniden Bütünleştirme	Mahallelerdeki çocuk önderlerin belirlenmesi	2 ay	Sokak Çocukları Derneği, SHÇEK, İl Milli Eğitim Müdürlüğü (RAM), Emniyet Çocuk Şube			(Lütfen, gerçekleştirildi, gerçekleştirilmedi veya süreç devam ediyor şeklinde yanıtlayınız. Aktivite gerçekleştirilmedi ise nedenini açıklayınız. Planlanan aktivite uygulanıyor ve süreç devam ediyorsa, mevcut durum hakkında kısaca bilgi veriniz)

EĞİTİM	Önleme	Risk altındaki çocuklara yaklaşım ve yönlendirme konularında öğretmenler, muhtarlar, din görevileri, okul aile birlikleri, sağlık personeli ve medyaya yönelik eğitim çalışmaları yapılması	2 yıl	Valilik, Milli Eğitim Müdürlüğü, Kaymakamlıklar, üniversiteler	Eğitim toplantıları	İl Özel İdare- si, belediye- ler, özel sektör, Tica- ret ve Sanayi Odası
		Risk altındaki çocuklara çocuk hakları ve kendi haklarını koruyabilmeleri konusunda eğitim verilmesi	1 yıl	Akran eğitimi (çocuk meclisi), Adana Barosu Çocuk Hakları Komisyonu		
		Risk altındaki çocukların ailelerine çocuk gelişimi, sokağın riskleri, madde bağımlılığı ve üreme sağlığı konularında eğitim materyali hazırlanması ve eğitim verilmesi	2 yıl	İl Sağlık Müdürlüğü, İl Milli Eğitim Müdürlüğü, STK'lar, üniversiteler	Eğitim materyali	İl Sağlık Müdürlüğü, İl Milli Eğitim Müdürlüğü, STK'lar, beledi- yeler

		Okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılması ve mahalle kreşlerinin açılması	2 yıl	İl Milli Eğitim Müdürlüğü, belediye yer	Bina, tefrişat, personel	İl Özel İdaresi, belediye yer	
	Yeni- den Bütün- leştir- me	Çocuk mahkemeleri tarafindan eğitim tedbir kararı ile gelen ve risk altındaki çocuklara yönelik ara eğitim kurumlarının oluşturulması	2 yıl		Yasal düzenleme	Meclis	
FINAN- SAL DESTEK (aynı ve nak- di)	Önle- me ve Yeni- den Bütün- leştir- me	Çocukların ailelerine istihdam sağlanması için İŞ-KUR, özel sektör, ticaret odası, sanayi odası ve belediyelerle işbirliği sağlanması	2 yıl			İŞ-KUR, özel sektör	

<p>FINAN- SAL DESTEK (aynı ve nakdi)</p>	<p>Önle- me ve Yeni- den Bütün- leştirir- me</p>	<p>Çocukların garantili iş- tihadam sağlayan mes- lek edindirme kursları- na yönlendirilmesi</p>	<p>2 yıl</p>	<p>İl Millî Eğitim Müdürlüğü'ne bağ- lı mesleki eğitim okulları</p>	<p>Örnek pro- je</p>	<p>Mimar- lar Oda- sı, Eği- tim Gö- nüllüleri Vakfı</p>	<p>İŞ-KUR, özel sektör</p>
<p>ARAŞ- TIRMA ve İZ- LEME & DEĞER- LEN- DIRME</p>	<p>Önle- me ve Yeni- den Bütün- leştirir- me</p>	<p>Meslek odalarının İl Eylem Planı'nın uygulanmasına destek vermelerini sağlamak amacıyla odalarla iletişime geçilmesi</p>	<p>2 yıl</p>	<p>İl Gençlik Komisyonu Alt Komisyonu</p>	<p>Bilgisayar, yazılım</p>	<p>SHÇEK Genel Müdür- lüğü, UNICEF</p>	<p>SHÇEK Genel Müdür- lüğü, UNICEF</p>
<p>ARAŞ- TIRMA ve İZ- LEME & DEĞER- LEN- DIRME</p>	<p>Önle- me ve Yeni- den Bütün- leştirir- me</p>	<p>Sokakta yaşayan ve/ veya çalışan ve risk altındaki çocuklara yönelik merkezi düzeyde bir bilgi ağı kurulması</p>	<p>2 yıl</p>	<p>SHÇEK Genel Müdürlüğü ve ilgili bakanlıklar</p>	<p>Bilgisayar, yazılım</p>	<p>SHÇEK Genel Müdür- lüğü, UNICEF</p>	<p>SHÇEK Genel Müdür- lüğü, UNICEF</p>

ARAŞ- TIRMA & İZLE- ME & DEĞER- LENDİR- ME	Önleme ve Ye- niden Bütün- leştir- me	İl Eylem Planı kapsamında yapılan çalışmaların 3'er aylık dönemler halinde İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü tarafından raporlandırılarak İl Gençlik Komisyonu'na sunulması	2 yıl	SHÇEK			
		İl Gençlik Komisyonu Alt Komisyonu tarafından düzenli olarak yerinde inceteme yapılması	2 ay	SHÇEK, İl Gençlik Komisyonu Alt Ko- misyonu			
		İldeki atıl durumda olan binaların tespiti ve değerlendirilmesi amacıyla bir araştırma yapılması ve Milli Emlak ile görüşülmesi	4 ay	İl Gençlik Komis- yonu alt komis- yonu	Broşür basımı	So- kak Ço- cukla- rını Der- neği	

İŞBİRLİĞİ	Önleme ve Yeniden Bütünleştirilme	Özellikle SHÇEK çalışanları olmak üzere sokakta yaşayan ve/veya çalışan çocuklarla çalışan tüm kamu çalışanlarının motivasyonlarının artırılmasına yönelik çalışmalar yapılması	2 yıl	İl Gençlik Komisyonu			
		İl Gençlik Komisyonu bünyesinde sokakta yaşayan ve/veya çalışan çocuklara yönelik bir alt komisyon oluşturulması ve bu komisyona Adana Barosu Çocuk Hakları Komisyonu, çocuk mahkemeleri, denetimli serbestlik şubesi, Muhtarlar Derneği, meslek kuruluşları, basın temsilcileri ve gönüllü gençlerin de eklenmesi	1 ay	Valilik			

İSBİR- LİĞİ	Önleme ve Ye- niden Bütün- leştir- me	İl Gençlik Komisyonunda temsilin sürekliliğinin sağlanması amacıyla ilgili her kurumda 2-3 kişilik komisyonlar oluşturulması	2 ay	İlgili kurumlar		Valilik, SHÇEK, İl Özel İdaresi	
		İl Gençlik Komisyonu bünyesinde sokakta yaşayan ve veya çalışan çocuklar ile risk altındaki çocuklara tek elden sağlık, tedavi ve psikososyal destek hizmeti verebilecek bir merkez kurulması (İlk Adım İstasyonu)	2 yıl	Valilik, İl Özel İda- resi Genel Sekre- terliği	Bina, ta- dilat ve tefrişat		

Ek 3: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formları

**SOKAKTA YAŞAYAN VE/VEYA ÇALIŞTIRILAN ÇOCUKLARA
YÖNELİK HİZMET MODELİNİN VE İL EYLEM PLANLARININ
DEĞERLENDİRİLMESİ VE YÖNETİM MODELİNİN
GÜÇLENDİRİLMESİ PROJESİ**

ODAK GRUP GÖRÜŞMELERİ

İL EYLEM PLANI'NA DÂHİL OLAN KURULUŞ TEMSİLCİLERİ

(İl Milli Eğitim Müd., İl Sağlık Müdürlüğü ve bağlı kuruluşlar, İl Emniyet Müdürlüğü vb.)

ODAK GRUP GÖRÜŞMELERİ OTURMA DÜZENİ ve
KATILIMCI BİLGİ FORMU

Odak Grup Toplantısının
Gerçekleştirildiği Kent:
Odak Grup Toplantısının
Gerçekleştirildiği Tarih:
Odak Grup Toplantısının
Moderatörü:
Odak Grup Toplantısının
Gözlemcisi/Raportörü:
Toplantının Süresi: da-
kika

KUTULARIN İÇİNE

- *Oturma sırasına göre katılımcıların isimleri ve temsil ettikleri kuruluşlar
- *Kuruluşlarındaki idari pozisyonları/çalıştıkları birimler
- *Meslekleri
- *Yaşları
- * Cinsiyetleri
- *İl Eylem Planları'nın hazırlık toplantılarına katılma durumları
- *İletişim bilgileri (Telefon, mail)

GÖRÜŞME YÖNERGESİ

Sıra No	KONU	Not
1.	<p>Amaç: Sokakta Yaşayan ve/ veya Çalıştırılan çocuklara yönelik hizmet modeli ve İl Eylem Planları konusunda katılımcıların bilgi ve farkındalık düzeyinin belirlenmesi.</p> <p>Sorular:</p> <ul style="list-style-type: none">- İl Eylem Planı'nın hazırlık çalışmalarına katıldınız mı?- İl Eylem Planı konusunda yeterli bilgiye sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz?- İl Eylem Planı kapsamında planlanan aktiviteler ve bu aktivitelerin gerçekleştirilmesinden sorumlu olan kurum/kuruluşlar konusunda bilginiz var mı?- İl Eylem Planı'nın ve Hizmet Modeli'nin bulduğunuz kentte sokakta yaşayan ve/ veya çalıştırılan çocuklar sorununun çözümünde bir işlevi olduğunu düşünüyor musunuz?- İl Eylem Planı ve Hizmet Modeli mevcut uygulamaları geliştirdi mi?- İl Eylem Planı ve Hizmet Modeli ile yeni bir bakış açısı sağlanabildi mi?	<p>Katılımcılara hizmet modelini hatırlatacak şekilde kısa bir bilgi verilmeli (hizmet modeli projeksiyon kullanılarak katılımcıların görebileceği şekilde yansıtılmalı)</p> <p>İl Eylem Planı'nda planlanan faaliyetler katılımcıların görebileceği şekilde yansıtılmalı.</p>

2.	<p>Amaç: İl Eylem Planı'nın etkililiğinin değerlendirilmesi</p> <p>Sorular:</p> <ul style="list-style-type: none"> - İl Eylem Planı'nın hazırlanma sürecini nasıl değerlendirirsiniz? - 2006 yılında hazırlanan İl Eylem Planı'nın etkili bir biçimde uygulandığını düşünüyor musunuz? - Uygulandığını düşünüyorsanız, İl Eylem Planı ile ne tür gelişmeler sağlandığını ifade eder misiniz? - Uygulanmadığını düşünüyorsanız, nedenleri konusundaki düşüncelerinizi söyler misiniz? - Eylem Planının işleyen unsurları, Eylem Planının getirdiği olumlu yönleri ve yararları nelerdir? - Eylem Planının aksayan yönleri nelerdir? - Yaşanan aksamaları kurumsal düzeyde örneklerle açıklar mısınız? - Sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara ilişkin yürütülen hizmetlerde kurumsal düzeydeki yetki ve sorumlulukların yeterli düzeyde tanımlandığını düşünüyor musunuz? 	<p>Planın hazırlık sürecinde yeterli katılım sağlandı mı? Kurumlar gerekli işbirliğini gösterdiler mi? Detaylı bir planlama yapılması için yeterli süre verildi mi? Eğer katılımcılar genellikle Planın uygulanmadığını düşünüyorlarsa, uygulanamamasının nedenleri sorulmalı. Bu noktada, konuyu derinleştirmek için kurumlar arası işbirliği kurulabiliyor mu? Altyapı (hizmet biriminin olmaması, mevcut hizmet birimlerinin yetersizliği, insan kaynaklarına ilişkin sorunlar vb.) eksiklikleri var mı? Kurum/kuruluşların sorumluluklarını yerine getirmeleri konusundaki sorunlar neler? Sorulmalı. Ancak bu sorular yönlendirici olmak için öncelikli olarak sorulmamalı.</p>
3.	<p>Amaç: Eylem Planının Geliştirilmesi</p> <p>Sorular:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Yeni Hizmet Modeli'ni göz önüne alarak, Eylem Planı'nın geliştirilmesi için önerileriniz nelerdir? - Hizmet Modeli ve Eylem Planı'nda aksayan unsurlar nasıl giderilebilir? - Hizmet Modeli ve Eylem Planı'nın daha iyi işlemesi için kurumlar arası işbirliği nasıl geliştirilebilir? Önerileriniz nelerdir? - Genel olarak modelin geliştirilmesi için önerileriniz nelerdir? 	<p>Hizmet Modeli ve İl Eylem Planı katılımcıların görevi-levhisi şeklinde yansıtılmalı.</p>

**SOKAKTA YAŞAYAN VE/VEYA ÇALIŞTIRILAN ÇOCUKLARA
YÖNELİK HİZMET MODELİNİN VE İL EYLEM PLANLARININ
DEĞERLENDİRİLMESİ VE YÖNETİM MODELİNİN
GÜÇLENDİRİLMESİ PROJESİ**

ODAK GRUP GÖRÜŞMELERİ

**SOKAKTA YAŞAYAN ve/veya ÇALIŞTIRILAN ÇOCUKLAR ALA-
NINDA ÇALIŞAN MESLEK ELEMANLARI
(ÇOGEM-SOKAK OFİSİ, BARINAK, MOBİL EKİP, İLK ADIM İS-
TASYONU ÇALIŞANLARI)**

GÖRÜŞME YÖNERGESİ

ODAK GRUP GÖRÜŞMELERİ OTURMA DÜZENİ ve
KATILIMCI BİLGİ FORMU

Odak Grup Toplantısının Gerçekleştirildiği Kent:
Odak Grup Toplantısının Gerçekleştirildiği Tarih:
Odak Grup Toplantısının Moderatörü:
Odak Grup Toplantısının Moderatörü:
Toplantının Süresi:dakika

KUTULARIN İÇİNE
*Oturma sırasına göre katılımcıların isimleri ve temsil ettikleri kuruluşlar
*Kuruluşlarındaki idari pozisyonları/çalıştıkları birimler
*Meslekleri
*Yaşları
*Cinsiyeti
*İl eylem planlarının hazırlık toplantılarına katılma durumları
*İletişim bilgileri (Telefon, mail)

Sıra No	KONU	Not
1.	<p>Amaç: Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan çocuklara yönelik Hizmet Modeli ve İl Eylem Planları konusunda katılımcıların bilgi ve farkındalık düzeyinin belirlenmesi.</p> <p>Sorular:</p> <ul style="list-style-type: none"> - İl Eylem Planının hazırlık çalışmalarına katıldınız mı? - İl Eylem Planı konusunda yeterli bilgiye sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz? - İl Eylem Planı kapsamında planlanan aktiviteler ve bu aktivitelerin gerçekleştirilmesinden sorumlu olan kurum/kuruluşlar konusunda bilginiz var mı? İl Eylem Planı'nın ve Hizmet Modeli'nin bulunduğu kentte sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar sorununun çözümünde bir işlevi olduğunu düşünüyor musunuz? - İl Eylem Planı ve Hizmet Modeli mevcut uygulamaları geliştirdi mi? - İl Eylem Planı ve Hizmet Modeli ile yeni bir bakış açısı sağlanabildi mi? 	<p>Katılımcılara hizmet modelini hatırlatacak şekilde kısa bir bilgi verilmeli (hizmet modeli projeksiyon kullanılarak katılımcıların görebileceği şekilde yansıtılmalı) İl Eylem Planında planlanan faaliyetler katılımcıların görebileceği şekilde yansıtılmalı.</p>
2.	<p>Amaç: İl Eylem Planının etkililiğinin değerlendirilmesi</p> <p>Sorular:</p> <ul style="list-style-type: none"> - İl Eylem Planının hazırlanma sürecini nasıl değerlendirirsiniz? - 2006 yılında hazırlanan İl Eylem Planı'nın etkili bir biçimde uygulandığını düşünüyor musunuz? - Uygulandığını düşünüyorsanız, İl Eylem Planı ile ne tür gelişmeler sağlandığını ifade eder misiniz? - Uygulanmadığını düşünüyorsanız, nedenleri konusundaki düşüncelerinizi söyler misiniz? - Eylem Planının işleyen unsurları, Eylem Planının olumlu yönleri ve yararları nelerdir? - Eylem Planının aksayan yönleri nelerdir? 	

3.	<p>Amaç: Eylem Planı'nın Geliştirilmesi</p> <p>Sorular:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Yeni Hizmet Modeli'ni göz önüne alarak, Eylem Planı'nın geliştirilmesi için önerileriniz nelerdir? - Hizmet Modeli ve Eylem Planı'nda aksayan unsurlar nasıl giderilebilir? - Hizmet Modeli ve Eylem Planı'nın daha iyi işlemesi için kurumlar arası işbirliği nasıl geliştirilebilir? Önerileriniz nelerdir? - Modelin geliştirilmesi için önerileriniz nelerdir? 	
4.	<p>Amaç: Mevcut uygulamaların (hizmetlerin) değerlendirilmesi</p> <p>Sorular:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Sokakta çalışan veya yaşayan çocuğun ÇOGEM'in hizmetlerinden yararlanmaya başlaması, çocuğun sokakta çalışmaya/yaşamaya başlamasından ortalama ne kadar zaman sonra olanaklı oluyor? Süreç çocuk sokak yaşantısında fazlaca örselenmeden başlıyor mu? (Çocuktan çocuğa bu süre değişir tabii ki ama ortalama bir süre istiyoruz) - Çocuğun ÇOGEM'e (gündüzlü-yatılı) kayıt işlemi tamamlandıktan sonra süreç nasıl işliyor? - Bir çocuk örneğinde ÇOGEM'deki günlük yaşantıyı anlatır mısınız? (gündüzlü-yatılı kurum için ayrı ayrı) - Bir çocuk gündüzlü ÇOGEM'de günde ortalama kaç saatini geçiriyor? - Bir çocuk yatılı hizmet veren ÇOGEM'de ortalama kaç gün kalıyor? - Sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara sunulan hizmetlerin Hizmet Modeli'nde yazılı (aileye dönüş, kurum bakımı, PİO-YİBO ve Gençlik Evleri) olan "beklenen sonuçlara" ulaşıldığını düşünüyor musunuz? 	<p>Hizmet Modeli katılımcıların göreceği şekilde yansıtılmalı.</p> <p>Kurumlararası işbirliği konusunda sorunlara özel vurgu yapılabilir.</p>

	<p>(Düşünmüyorsanız, nedenlerini açıklar mısınız?)</p> <ul style="list-style-type: none">- SHÇEK tarafından sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara sunulan hizmetleri “hizmetin güçlü ve güçsüz yanlarını belirterek” değerlendirir misiniz?- Varsa, hizmet sunumunda yaşanan sorunları anlatır mısınız?	
5.	<p>Amaç: SHÇEK tarafından sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara sunulan hizmetlerin ve kurumsal altyapının güçlendirilmesi</p> <p>Sorular:</p> <ul style="list-style-type: none">- Sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar sorununun çözümü için SHÇEK’in nasıl bir örgütlenme içine girmesi ve ne tür bir örgütlenme modeli oluşturması gerekir?- Mevcut örgütlenme modeli sizce yeterli midir?- ÇOGEM’lerde sunulan hizmetleri geliştirmek ve SHÇEK’in sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara daha iyi hizmet sunabilmesi için neler yapılması (kurumsal altyapı, fiziksel olanaklar, personel,) gerektiğini düşünüyorsunuz?	

Ek 4: Kurumsal Yapılanma Tarama Listesi

KURUMSAL YAPILANMA TARAMA LİSTESİ

Aşağıdaki tablolarda belirtilen kuruluşların/hizmet birimlerinin ilinizde bulunup bulunmadığını belirtiniz. Eğer kuruluş veya kuruluşlar mevcut ise formdaki ilgili yerleri doldurunuz.

Teşekkürler

Koordinasyon Merkezi	(a) Var	(b) Yok
----------------------	---------	---------

Mobil Ekip	(a) Var	(b) Yok
------------	---------	---------

Mobil Ekip var ise	
Kentteki mobil ekip sayısı:	
Görevli personel sayısı
Görevli personelin meslek- lere göre dağılımı
Hizmet verilen toplam ço- cuk sayısı
Mobil ekip/ler tarafından kullanılan motorlu araç sa- yısı
Mobil ekip/lerin çalışma saatleri

Sokak Ofisi	(a) Var	(b) Yok
-------------	---------	---------

Sokak Ofisi var ise	
Görevli personel sayısı
Görevli personelin meslek- lere göre dağılımı
Hizmet verilen toplam ço- cuk sayısı

Barnak	(a) Var	(b) Yok
Barnak var ise		
Görevli personel sayısı	
Görevli personelin mesleklere göre dağılımı	
Hizmet verilen toplam çocuk sayısı	
Barnak amaca uygun düzenlenmiş ayrı bir hizmet binasında mı yoksa mevcut bir ÇOGEM'in içinde mi konuşlandırılmış?	(a) Ayrı bir hizmet binasında yer almakta (b) Mevcut bir ÇOGEM'in içinde konuşlandırılmış	

İlk Adım İstasyonu	(a) Var	(b) Yok
İlk Adım İstasyonu var ise		
Görevli personel sayısı	
Görevli personelin mesleklere göre dağılımı	
Hizmet verilen toplam çocuk sayısı	
İlk Adım İstasyonu amaca uygun düzenlenmiş ayrı bir hizmet binasında mı yoksa mevcut bir ÇOGEM'in içinde mi konuşlandırılmış?	(a) Ayrı bir hizmet binasında yer almakta (b) Mevcut bir ÇOGEM'in içinde konuşlandırılmış	
Kız ve erkek çocuklar için ayrı ilk adım istasyonları mevcut mu?	(a) Evet (b) Hayır	

ÇEMATEM/AMATEM/UMATEM	(a) Var	(b) Yok
Tıbbi Rehabilitasyon Merkezi	(a) Var	(b) Yok

Ek 5: Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Yeni Hizmet Modeli

GİRİŞ

Toplumsal ya da bireysel bir sorunun niteliğine ilişkin sorulması gereken tüm sorularda sağlanacak isabet yüzdesi, o sorunun çözümü ile alakalı elde edilecek ipuçlarının yakalanabilmesindeki isabet yüzdesiyle paralellik arz eder. Bireysel bir sorunun ortaya çıkışına zemin hazırlayan nedenlerin neler olduğunun teşhisiyle, “neden” sorusunu bireyin bizzat kendisine sorması arasındaki vazgeçilmez iç tutarlılık ilişkisi, toplum için de geçerlidir. Bu nedenle, sosyal karakterli bir mesele için çözüm odağını, süreci düşünsel bağlamda tersine işletmek suretiyle keşfetmek mümkündür. Aksi takdirde, sosyal bilincin gelişmesini sağlayan bileşenleri saptama, günün dinamiklerini tahlil etme ve bu tahlilleri bir senteze ulaştırma çabası, sosyal akış bilincini rastlantılara bırakmaktan öte bir anlam ifade etmeyecektir.

Ülke sorunlarını günümüz dünyasının sorunlarından soyutlamak ya da dünya ölçekli problemleri görmezden gelmek ise, sorunları aşma çabalarının bir başka çarpık yanını ifade eder. Çünkü her gerçeğin evrensel bir izdüşümü, her izdüşümün evrensel bir gerçeği vardır. Sözgelimi, sokakta yaşayan çocuklar sorununa dair derinlemesine bir bakış açısı geliştirme gayretlerini çevreleyebilmek için, dünya tarihinin en az bir yüz yılına projektör tutmak gerekir. Dünyayı etkileyen ekonomik krizlerden, müzik akımlarına değin tüm sosyal dalgalanmaları ve yönelmeleri çok iyi süzmek durumundayız. Örneğin, sokağın sağladığı özgürlükle, bir dönemin özgür ve asi karakterli müziği olarak betimlenen rock müziğinin örtüşen bir yanı var mıdır? Ya da 1929’da patlayan ve tüm dünyayı sarsan ekonomik bunalımın, ülkemizin bugününe uzanan sosyal eksenli etkileri nelerdir?

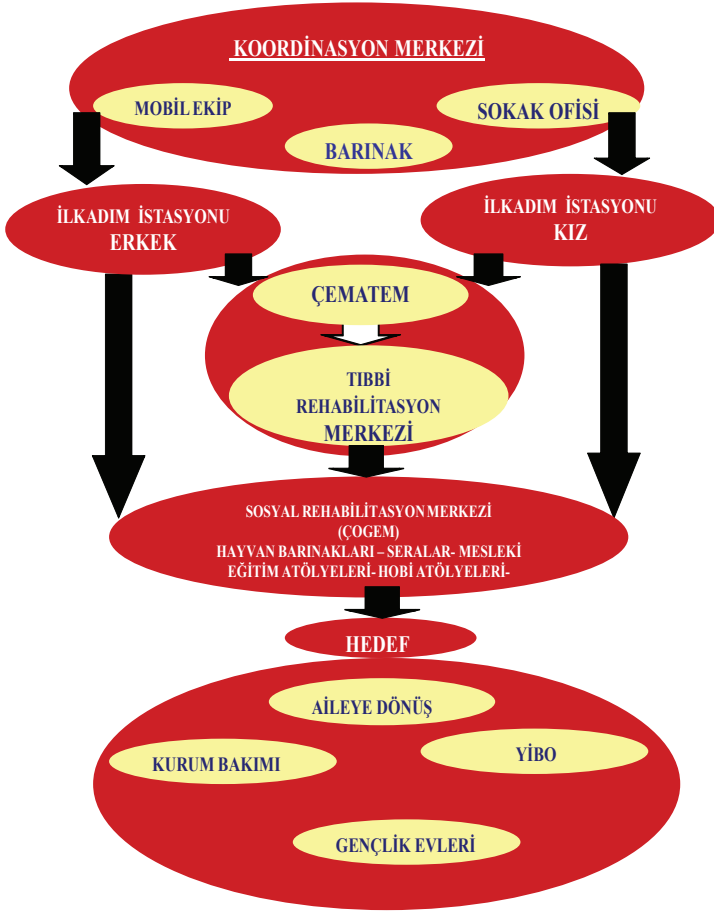
Sokakta yaşayan çocuklar problemiğini, sadece ülke merkezli göç, işsizlik vb. nedenlerle açıklamaya çalışmak yeterli değildir. Belki de, sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar meselesinde ülkemizin göremediği ve sanki sürpriz bir durumla karşı karşıya kalmışçasına panik havasına kapıldığı şey, döngüsüne kapıldığı sosyal devinimi gerektirdiği gibi hissedemeyişi ve zamanlı bir karşı duruş alamayıdır. Oysa toplumsal nitelikli diğer problemler gibi, sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar problemi de Türkiye için sürpriz bir olgu olarak algılanmamalıdır. Pek tabii olarak bilinmektedir ki, her olgunun görünmeyen bir yüzü vardır. Tüm bunlar, yerel değerleri, değişkenleri ve kültür coğrafyasının parametrelerini inkâr anlamına gelmemektedir. Ancak, biraz da edebi bir dille söylemek gerekirse, dağlar, toprak ve toprağın bitirdikleri yereldir ama o dağlar ve toprak üzerine bulutu, yağmuru taşıyan güçlü rüzgârları yerel olarak nitelemek zordur. Sokakta yaşayan çocukların, bugün toplum üzerinde biraz da tedhiş duygusu yaratan bir fobi haline gelmesi, problemin çözümünü zorlaştırmaktadır. Burada konunun

sorumluluğunu üstlenmiş ve üstlenecek kurumlara düşen önemli bir görev de, topluma serinkanlı olma çağrısında bulunmaktır. Fakat bu, çözüme yönelik eylem planlarının inandırıcılığını kaybetmemesine gösterilecek özeni gözardı etmeden yapılmalıdır. Bu da, toplum adına sorumluluk alan kurum ve sektörlerin, problemin varlığına ilişkin çözüm arayışlarını son derece rasyonel ve çok boyutlu bir zeminde sürdürmelerini gerektirmektedir.

Ancak, bu çalışmalar yapılırken, bir diğer taraftan yarınlarn fizibilitesini de çok iyi yapmak ve mevcut problemlerin ardındaki problemleri şimdiden görmek ve önlemine almak durumundayız. Bunun için de, uzak tahminlerde ve öngörülerde bulunacak ekipler oluşturmak ve bu ekiplerin çalışmalarını en az güncel eylem planları kadar önemsemek zorundayız.

Sokakta yaşayan çocuklar sorununa tekrar dönecek olursak, önemle söylememiz gereken, söz konusu sorunun çözümüne ilişkin, tüm mekanizmaları sektörler arası işbirliği çerçevesinde harekete geçirmek zorunda olduğumuzdur. Çünkü ulusal ölçekli eylem planları, ulusal bilincin oluşmasıyla işlerlik kazanır, gerçekleşir ve başarıya ulaşabilir.

Şekil 7: Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Yeni Hizmet Modeli

SOKAKTA YAŞAYAN ve/veya ÇALIŞTIRILAN ÇOCUKLARA YÖNELİK YENİ HİZMET MODELİ

Sokakta çalıştırılan çocukların, zaman içinde, sokakta yaşama konusunda eğilim gösterdiği bilinmektedir. Bunun en büyük sebeplerinden birisi, çocukların sokakta karşılaştığı, madde kullanan ve sokakta yaşayan akran gruplarıdır.

Sokakta çalıştırılan çocukların, sokak yaşamına ve madde kullanımına yönelmelerinden onları koruyacak en önemli çalışma;

1-Sokakta çalıştırılan çocukların, sokağa kolay adapte olmalarına neden olan ve sokağı sosyal bir problem haline getiren, sokakta yaşayan ve madde kullanan çocukların rehabilitasyonlarının sağlanması.

2-Çocuklara, sokaktan ve olumsuz alışkanlıklardan uzak kalmalarına yönelik sunulacak, yaşlarına uygun sosyal kültürel etkinliklerdir.

Bugüne kadar, Çocuk ve Gençlik Merkezleri aracılığıyla hizmet götürülmesine rağmen, gün geçtikçe sayılarının arttığı tespit edilen sokakta yaşayan, sokakta çalıştırılan, madde kullanan, ticari cinsel sömürüye maruz kalan kız çocukları gibi ihtiyaç grupları için hizmet ağı oluşturmak amacıyla yeni uygulamalara ihtiyaç olduğu açıktır. Bu çocukların, örgün eğitim veya mesleki eğitime dâhil edilmeleri ve ailelerinin yanına veya kurum bakımına yönlendirilerek, eğitimini tamamlamış ya da iş sahibi gençler olarak rehabilitasyonlarının tamamlanması amacıyla, SHÇEK Genel Müdürlüğü'nce, Yeni Hizmet Modeli üzerinde yoğun bir çalışma sürdürülmüştür.

Yukarıda bahsettiğimiz tüm ihtiyaç grupları, özel bir çalışma ve uzmanlaşmış kurumlar gerektirmektedir. Oysa bugüne kadar, personel ve bütçe yetersizliği ile sektörler arası aktif işbirliğinin sağlanamamasından dolayı söz konusu ihtiyaç gruplarına ilişkin hizmetler, Çocuk ve Gençlik Merkezleri bünyesinde sunulmuş olup, bu durum, hizmetin işleyiş ve niteliğini olumsuz etkilemiştir.

Bu nedenle, aşağıda yer alan hizmet modelinde, her merkez, ihtiyaç gruplarından birisine hizmet verecek şekilde, bir sonraki hizmet ayağı belirlenmek suretiyle yapılandırılmıştır.

Sokaktaki çocuklar, mobil ekipler aracılığı veya sokak ofisleri tarafından tespit edilecektir. Durumları, meslek elemanları aracılığı ile tespit edilen bu çocuklar, aşağıda belirtilen hizmet modelinin içerisine dâhil edilmek amacıyla, öncelikle hizmetten yararlanma direncini arttırmak ve kapalı mekânlara alışmasına yönelik ilk uyumlandırmayı gerçekleştirmek üzere İlk Adım İstasyonuna yönlendirilecektir.

Hizmeti reddederek, madde kullanımından vazgeçmek istemeyen çocuklar ise korunmaları ve bu esnada da ikna edilmelerine yönelik çalışmaların gerçekleştirilmesi amacıyla Barınağa yönlendirilecektir.

İlk Adım İstasyonunda, meslek elemanları tarafından uyum süreci tamamlandığı kanaati oluşan madde bağımlısı çocuklar, Sağlık Bakanlığı bünyesinde bulunan Tıbbi Tedavi Merkezine, tıbbi tedavisi tamamlandıktan sonra yine Sağlık Bakanlığı bünyesinde bulunan Tıbbi Rehabilitasyon Merkezine sevk edilecektir. Tıbbi rehabilitasyonu gerçekleşen çocuklar Sosyal Rehabilitasyon Merkezine teslim edileceklerdir.

İlk Adım İstasyonunda uyum sürecini tamamlayan, sokakta yaşayan fakat madde kullanmayan çocuklar, doğrudan Sosyal Rehabilitasyon Merkezlerine havale edileceklerdir.

Sosyal Rehabilitasyon Merkezinde, çocuklar, sorumluluk alma alışkanlığını kazanacak etkinlikler aracılığı ile Örgün Eğitim veya Mesleki Eğitime dâhil edileceklerdir.

Bu süreçleri tamamlayan çocukların öncelikle aile yanına, bunun mümkün olmaması halinde, SHÇEK kurumlarına veya Milli Eğitim Bakanlığına bağlı YİBO'lara yönlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu süreçlerden sonra meslek edinerek işe yerleştirilen ve aile yanına dönmesi mümkün olmayan ya da kurum bakımı hizmetlerinden yararlanmak üzere yaşayış uygun olmayan çocuklar ise Gençlik Evlerinden yararlandırılacaklardır.

Bu süreçte her çocuk için sorumlu bir meslek elemanı (sosyal çalışmacı, psikolog ve çocuk gelişimci) görevlendirilecek olup, çocukla ilgili sürecin başlangıcından itibaren, belirlenmiş nihai hedefe ulaşana kadar çocukla ilgili tüm havale, takip, değerlendirme, destek ve danışmanlık işlemlerinde, süreçte yer alacaktır.

Bu sürecin gerçekleştirileceği hizmet birimlerinin işlevleri aşağıda özetlenmektedir.

KOORDİNASYON MERKEZİ

Sokak Ofisi, Barınak ve Mobil Ekipleri uhdesinde bulunduran, bu birimler arasındaki işbirliği ve koordinasyonu, aile görüşmelerini ve çocuğun aileye teslimini sağlayan merkezdir.

İŞLEVLERİ:

Mobil Ekipler, Sokak Ofisleri ve Barınaklardan, Koordinasyon Merkezine yönlendirilen çocuklarla ilgili:

- Bireysel dosyalar oluşturacaktır,
- İstatistiksel veri toplayacak ve bu verileri değerlendirecektir.
- Aileleri ile görüşme sağlayacaktır.
- Uygunluğu tespit edilen çocukları ailelerine teslim edecektir.
- Toplum merkezleri ile koordineli çalışacaktır.
- Gerek görülmesi halinde, aileleri, SHÇEK Genel Müdürlüğünün aynı/nakdi Yardımları ve Valiliklerin Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarından sağlanacak yardımlarla destekleyecektir.
- Bünyesindeki Mobil Ekipleri, Sokak Ofislerini ve Barınakları organize edecektir.
- Gerekli hallerde, çocuğa acil sağlık hizmeti sunacaktır.
- Koordinasyon Merkezi bünyesinde; sosyal çalışmacı, psikolog, çocuk gelişimci, önder çocuk, doktor, hemşire ve kolluk kuvvetleri görev yapacaktır.
- Görevli meslek elemanları 24 saat vardiya sistemi ile hizmet verecektir.

MOBİL EKİP

Meslek elemanları, önder çocuk ve kolluk kuvvetlerinden oluşmakta olup, Koordinasyon Merkezine bağlı olarak, sokaktaki çocukların tespit edilmesi ve uygun kuruluşa yerleştirilmesinden sorumlu ekiplerdir.

İŞLEVLERİ:

- Koordinasyon Merkezine bağlı olarak çalışacaktır.

- Sokak çalışmaları ile “Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan” çocukları tespit edecek ve sokakta yaşayan çocuğu, durumuna uygun bir merkeze teslim edecektir.
- Sokakta yaşayan ve bir merkeze gitmeyi reddeden çocuklar, isteğine bakılmaksızın, yalnızca çocuğun korunması amacıyla, durumuna uygun bir merkeze teslim edilecektir.
- Sokakta tespit edilen tüm çocuklara ilişkin bilgileri Koordinasyon Merkezine iletacaktır.
- Merkez hizmetlerini reddeden çocuğu Barınağa teslim edecektir.
- Ekipte; sosyal çalışmacı, psikolog, çocuk gelişimci, önder çocuk ve kolluk kuvveti görev yapacaktır.
- Ekipler, 3 vardiya halinde 24 saat, tam zamanlı olarak ve sürekli sokakta çalışacaklardır.

SOKAK OFİSLERİ

Şehir merkezlerinde, kolayca ulaşılabilecek yerlerde bulunan, çocukların durumları ile vatandaşlar tarafından yapılan ihbarları değerlendiren ve mobil ekipleri yönlendiren birimlerdir.

İŞLEVLERİ:

- Koordinasyon Merkezine bağlı olarak hizmet verecektir.
- Sokakta çalıştırılan veya yaşayan çocukların yoğun olarak bulunduğu bölgelerde ve gar, terminal gibi yerlerde kurulacak prefabrik ya da konteynırlarda hizmet sunacaktır.
- Sokakta çalıştırılan ya da yaşayan tüm çocukların, güven ilişkisi kurularak, diğer hizmetlerden yaralanmaları amacıyla ikna çalışmalarını gerçekleştirecektir.
- Halk tarafından sokakta yaşayan ya da çalıştırılan çocukların bildirildiği bir birim olarak hizmet verecek ve bu ihbarları, gerekli müdahaleyi yapmaları amacıyla mobil ekiplere bildirecektir.
- Çocukla yapılan görüşmeler neticesinde, çocuğun hangi birime havale edileceğini (Barınak, İlk Adım İstasyonu) belirleyerek, ilgili birime teslimini sağlayacaktır.
- Sokak Ofislerinde sadece sosyal çalışmacılar görev yapacak ve 24 saat vardiyalı hizmet verecektir.

Barınak

Madde bağımlısı olduğu halde bırakma eğilimi göstermeyen çocukla, tedavi almak isteyen çocuk arasında bir filtre fonksiyonu üstlenecektir. Çocukları, Tıbbi Rehabilitasyon Merkezine veya İlk Adım İstasyonuna yönlendirmek üzere ikna çalışmaları yapacaktır.

İŞLEVLERİ:

- Barınak, Koordinasyon Merkezine bağlı olarak çalışacaktır.
- Barınakta kalan çocuklara, reddettikleri tıbbi ve sosyal rehabilitasyon süreci hakkında bilgi verecek, çocukları bu hizmetlere yönlendirebilmek için ikna çalışmalarını gerçekleştirmek üzere, belirlenmiş bir süreyi barınakta geçirmelerini sağlayacaktır.
- Çocuklara ve gençlere, barınma, beslenme (akşam yemeği ve kahvaltı), gerekli hallerde acil sağlık hizmetleri (Koordinasyon Merkezinde bulunan doktor ve hemşire tarafından) sunacaktır.

- Kalıcı olarak merkezlerimizde bulunmak istemeyen fakat zaman zaman kapalı mekâna duydukları ihtiyacı nedeniyle merkezlerden yararlanma eğilimi gösteren çocukların özellikle kış aylarında doğa koşullarından ve sokakta yaşayabileceği olası ihmal, istismar ve cinsel taciz olaylarından korunmasını sağlayacaktır.
- Barınakta; sosyal çalışmacı, psikolog, çocuk gelişimci, önder çocuk ve kolluk kuvveti görev yapacaktır.

İLK ADIM İSTASYONU

İlin büyüklüğü ve sosyal yapısına göre ihtiyaç duyulması halinde kız çocukları için ayrı bir İlk Adım İstasyonu oluşturulacaktır. İlk Adım İstasyonunda ortalama bir ay kalacağı öngörülen çocuğun kalacağı süre değişkenlik gösterebilecektir.

İŞLEVLERİ

- Mobil ekiplerce teslim edilen, kendiliğinden gelen, sokakta yaşayan, madde kullanan fakat bu alışkanlığından uzaklaşma kararı veren veya madde kullanmayan çocuk ve/veya gençlerin, öncelikle hijyen-öz bakım, beslenme, sağlık, giyim ve benzeri temel ihtiyaçlarını karşılayacaktır.
- Sisteme uyumlandırma yönünde gerekli çalışmaları yapacaktır.
- Çocuğa psikiyatrik destek sağlayacaktır; çocukların aileleri var ise, çocuklarla aileleri arasında iletişimi sağlama yönünde çalışmalar yapacaktır.
- Madde bağımlısı olan çocuk ve genci, tedaviye hazır hale geldiğinde, tıbbi rehabilitasyon merkezine teslim edecektir.
- Uyumlanan çocuğu, Sosyal Rehabilitasyon Merkezine yönlendirecektir.
- İlk Adım İstasyonunda; sosyal çalışmacı, psikolog, önder çocuk ve kolluk kuvveti görev yapacaktır.

ÇEMATEM (Çocuk Ergen Madde Bağımlılığı Tedavi Eğitim ve Destek Merkezi)

Bu hizmet Sağlık Bakanlığı tarafından verilecektir.

İŞLEVLERİ

İlk Adım İstasyonundan havale edilen, uçucu ve uyuşturucu madde kullanan çocukların tıbbi tedavilerinin gerçekleştirilebilmesi amacıyla hizmet verecektir.

TIBBİ REHABİLİTASYON MERKEZİ

Bu hizmet Sağlık Bakanlığı tarafından verilecektir.

İŞLEVLERİ

Tıbbi tedavisi tamamlanmış olan çocukların, tıbbi rehabilitasyonlarının gerçekleştirilebilmesi amacıyla hizmet verecektir. Buradaki çocukların kalış süresi, çocukla çalışan hekim tarafından belirlenecektir.

SOSYAL REHABİLİTASYON MERKEZİ (ÇOGEM)

Sosyal Rehabilitasyon Merkezi, İlk Adım İstasyonundan uyumlandırılarak doğrudan gönderilen ya da Tıbbi Rehabilitasyon Merkezlerinde tedavilerini tamamlamış çocukların yönlendirileceği bir Merkezdır.

Sosyal Rehabilitasyon Merkezi, çocuğun, sağlıklı bir birey olarak sosyal yaşamla uyumlandırılacağı süreçlerden geçeceği bir kampüs olacaktır.

İŞLEVLERİ

Çocuklara:

- Sosyal, kişisel sorumluluk bilinci kazandıracaktır.
- Kurallara uyma alışkanlığı kazandıracaktır.
- Bünyesinde yer alan birimler aracılığı ile, çocuğu meslek edindirmeye yönelik mesleki eğitime veya örgün eğitime hazırlayacaktır.
- Merkezde; sosyal çalışmacı, psikolog, psikiyatrist, klinik psikolog, rehber öğretmen, çocuk gelişimci, önder çocuk ve kolluk kuvvetleri görev yapacaktır.
- Yapılan çalışmalar sonucunda, sosyal rehabilitasyon sürecini tamamlama aşamasına gelen çocukları ailelerine, SHÇEK kuruluşlarına, YİBO'lara, gençlik evlerine yönlendirecektir.

Sosyal Rehabilitasyon Merkezinde yer alması gereken birimler şunlardır: psikolojik destek birimi, eğitim birimi, hobi atölyeleri, kültürel ve sportif etkinlikler, hayvan barınakları, sera, mesleki eğitim atölyeleri.

BU MODEL SONUCUNDA MERKEZDEN AYRILMA SÜRECİNE GELEN ÇOCUKLARIN NİHAİ DURUMUNA İLİŞKİN BEKLENTİLER

AİLEYE DÖNÜŞ

Mobil ekiplerin çocuğu tespit ettiği andan itibaren, aileyle çalışmalar başlatılacaktır. Çocuğun ailesinin yanına dönmesini sağlayacak ekonomik ve sosyal destek çalışmalarının yanısıra, çocukla aile arasında uyumlandırma çalışmaları sürdürülecektir.

Örgün eğitim veya mesleki eğitime yönlendirilen çocuklar, ailelerinin yanında eğitimlerini tamamlamalarını sağlayacak şekilde izlenerek, desteklenecektir. Bu destek, SHÇEK ve çocuğun devam ettiği eğitim kurumlarının koordinasyonu ile sürdürülecektir.

KURUM BAKIMI

a) SHÇEK tarafından, tüm çalışmalara rağmen ailesi ile uyumu sağlamayan çocukların yaş gruplarına göre SHÇEK kuruluşlarında korunma altına alınarak örgün eğitime veya mesleki eğitime devam edebilmesine olanak sağlanacaktır.

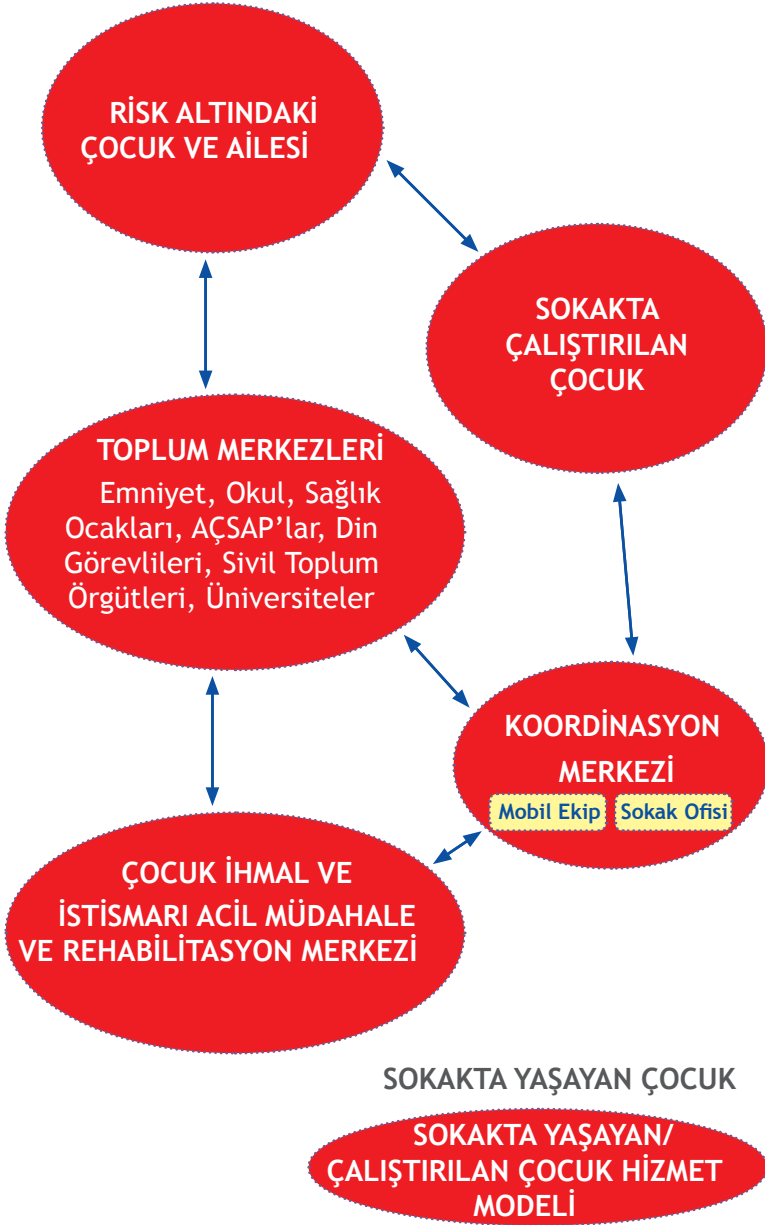
b) MEB tarafından, aileleri ile kesinti halinde ilişkilerini sürdüren fakat uzun süreli ailesinin yanında kalması mümkün olmayan çocuklar Milli Eğitim Bakanlığına bağlı YİBO'lara yerleştirilecektir.

YİBO' larda bu çocukları psiko-sosyal açıdan izlemek ve desteklemek üzere, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından psikolojik danışman ve rehberlik kadrosu güçlendirilecektir.

GENÇLİK EVLERİ

Hizmetten yararlandıkları süreçte yaşları 18 üstüne çıkan ve ailelerine dönüş olanağı olmayan, meslek ve iş edinmiş gençlerimizin, en az 3 en fazla 5 kişi olacak şekilde belirli bir süre için kira bedeli SHÇEK tarafından ödenmek üzere ve kendi masraflarını karşılamak kaydıyla, bağımsız yaşama geçişleri sağlanacaktır.

Şekil 8: Koruyucu ve Önleyici Hizmet Modeli

KORUYUCU VE ÖNLEYİCİ HİZMETLER

Ülkemizde, sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar olgusu tiner, bally vb. uyuşturucu ve uçucu madde kullanan çevreyi tehdit eden çocuklar olarak algılanmaktadır. Kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler ve sivil toplum örgütleri sorun ortaya çıktıktan sonra yapılabileceklerle ilgilenmekte, sorunun kaynağını durdurmakla ilgili bir çözüm üretme yönünde yetersiz kalmaktadır.

Sorunun ortaya çıkmasına neden olan öncelikli faktörler; bölgeler arası gelişmişlik farklılığı ve gelir dağılımındaki dengesizlik, yoksulluk, işsizlik, göç ve buna bağlı uyum sorunları, eğitimsizlik, sosyal güvenlik ağının yetersizliği, çok çocukluluk ve aile planlaması çalışmalarının yetersiz kalması, gecekondulaşma, aile parçalanması, aile içi şiddet, ihmâl ve istismar olarak sıralanabilir. Ailelerin yoksulluk ve işsizlik nedeniyle çocuk işçiliğine bağımlı kılınan bir tavır ve tutum geliştirdiği gözlemlenmektedir. Sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklar sorununun ortaya çıkmadan engellenmesine yönelik tedbirlerin alınması, çocukların mahallesinde sağlıklı koşullara erişebileceği olanakların sunulması öncelik arz etmektedir.

Bu nedenle; amaca ulaşmak için önleyici çalışmaların, öncelikle risk altında bulunan ailelerin tespit edilerek, mahallinde çözüm üretileceği çalışmaların ilgili tüm sektörlerin (Valilik, Belediye, Milli Eğitim, Sağlık, Kolluk Kuvvetleri, SHÇEK, Diyanet, Sivil Toplum Örgütleri, Üniversiteler, Ticaret Odaları, Sendikalar) etkin işbirliği ile başlatılması gerekmektedir.

Bu doğrultuda, sokakta çalıştırılan çocukların yoğunlukla ikamet ettiği mahallelerde Toplum Merkezleri veya Aile Danışma Merkezleri, ilgili sektörler (öncelikle yerel yönetimler ve sivil toplum örgütleri) tarafından hizmete açılarak, işbirliği içerisinde çocuklara ve ailelerine yönelik çalışmalar başlatılmalıdır.

Sokakta çalıştırılan çocuklara yönelik şehir merkezlerinde oluşturulan Çocuk ve Gençlik Merkezlerinde sunulan hizmetlerin maliyetinden daha düşük bir maliyetle gerçekleştirilebileceği öngörülmektedir. Çalışmaların başarı oranının yüksek olabilmesi için, bu tür merkezlerin fiziksel koşulları ile birlikte profesyonel meslek elemanlarının da yeterli olması gerekmektedir.

Toplum Merkezleri veya Aile Danışma Merkezleri aracılığı ile sokakta çalıştırılan veya çalıştırılma riski taşıyan çocukların yoğun olarak buldukları mahallelerde, çocukların sokakta çalıştırılmalarını önleyici çalışmalar yürütülerek sokakta çalışma olgusunun engellenebileceği düşünülmektedir.

Tüm merkezlerde, çocukların yaş durumuna bağlı olarak yönetime katılması ve kendileri ile ilgili her türlü programda karar veren ve değerlendiren konumda bulunması amacıyla uygulanacak izleme ve değerlendirme sürecinde yer alması esastır. “Çocukların Katılım Hakkı”ndan yararlanması temel ilke olarak kabul edilmelidir. Bu ilke ışığında, çocukların merkezlerde örgün eğitim, mesleki eğitim ya da 15 yaş üstü çocukların korunaklı bir işe yerleştirilmesine ilişkin kararlarda katılımı

sağlanmalı ve ulaşmak istediği nihai hedefini profesyonel meslek elemanlarının yardımıyla kendisi belirlemelidir.

Hizmet Modelimizde yer alan tüm merkezlerin, her ihtiyaç grubunun farklı özellikler taşıması ve farklı rehabilitasyon programına ihtiyaç duymasından hareketle, eş zamanlı olarak uygulanması gereken bir de proje taslağı bulunmaktadır. Bu proje ile amaçlanan; merkez hizmetlerinin standartlarının belirlenmesi, her merkezin hizmet verdiği gruba yönelik uzmanlaşmış yapıya bürünmesi ve bir çocuğa sokakta ulaşıldığı andan itibaren, ne tür mesleki yöntemler ve ne tür sosyal faaliyetler uygulanacağına dair adım adım ve saatlendirilmiş program yapılması ve hizmet grubuna yönelik olarak geliştirilen bu programın uygulanmasıdır. Rehabilitasyon programının sokakta çalıştırılan, sokakta yaşayan, madde kullanan, ticari cinsel sömürüye maruz kalmış kız çocukları alanlarında çalışmalar yapan akademisyenler ile bu alanda birikimi olan saha elemanlarının oluşturacağı bir komisyon tarafından hazırlanması ve süpervizyon hizmeti ile desteklenmesi hedeflenmektedir.

KORUYUCU ÖNLEYİCİ HİZMETİ YÜRÜTECEK OLAN BİRİMLER

TOPLUM MERKEZİ

Mobil ekipler tarafından tespit edilen sokakta çalıştırılan çocuk, öncelikle Koordinasyon Merkezi bilgilendirilerek, ikamet ettiği mahallede hizmet veren Toplum Merkezine yönlendirilir. Sokakta çalıştırılan çocuklar sorununun temel kaynağının aileler ve çocuğun yaşadığı koşullardan hareketle, Toplum Merkezinde görevli meslek elemanları tarafından çocuklarla, ailelerle ve öğretmenler ile toplantılar veya grup çalışmaları yoluyla bilinçlendirme ve içgörü kazandırma çalışmaları yürütülecektir. Çocuğun bulunduğu bölgeden uzaklaşarak kentin merkezinde hizmet veren Çocuk ve Gençlik Merkezlerinde faaliyetlere katılması yerine, çocuğun kendi ailesi ve çevresi içerisindeki koşullarını iyileştirerek, aile bağlarının kopmasını engelleyici çalışmalar gerçekleştirilmelidir.

[191]

İŞLEVLERİ:

- Ailelerle bağlantı kurarak, sosyal incelemelerini yapmak,
- Aileleri, çocukların sokakta karşılaşılabilecekleri tehlike ve riskler hakkında bilgilendirmek,
- Ailelere, çocukları ile iletişimlerini güçlendirmeleri yönünde eğitim programları uygulanmasını sağlamak,
- Ailenin ekonomik yoksunluk içerisinde bulunduğunun tespiti halinde, sosyal yardım hizmetlerinden yararlandırmak,
- Ailelerin, İŞKUR kapsamındaki meslek edindirme kurslarına dâhil edilmelerini sağlamak,
- Ailelerin sağlık (aile planlaması, aşı, çocuk sağlığı vb.) eğitim, hukuki işlemler ve ihtiyaç duydukları diğer konularda danışmanlık ve yönlendirme hizmetlerini gerçekleştirmek.
- Çocukların sürekli devam ettikleri okulların idarecileri, öğretmenleri ve rehber öğretmenleri ile bağlantı kurularak, çocuk-

ların eğitim sistemi içerisinde tutulabilmeleri veya eğitim sisteminde dâhil edilebilmeleri amacıyla gerekli çalışmaların yürütülmesi, (eğitim kitleri oluşturularak öğretmen ve psikolojik danışmanlara sokakta çalıştırılan çocukların özellikleri ve onlara karşı nasıl bir tutum geliştirilebileceği yönünde destek çalışmaları yapılması)

- Çocukların başarı düzeylerinin düşük olduğu dersler için, Millî Eğitim Müdürlüklerince takviye eğitim programları yapılması yönünde işbirliği gerçekleştirmek,
- Ailelerin okulla bağlantılarını güçlendirmek amacıyla veli-öğretmen görüşmelerine gerekli özenin gösterilmesi yönünde bilinçlendirme çalışmalarını yürütmek,
- Zorunlu eğitim çağı dışındaki çocukların mesleki eğitime yönlendirilmesi yönünde çalışmalar yürütmek.
- Öğrenime devam edebilecek yaş grubu içerisinde bulunan fakat ailesinin ekonomik yoksunluk içerisinde bulunması nedeniyle öğrenimine devam edemeyen çocukları YİBO'lara yönlendirme çalışmalarını sürdürmek.

İHMAL VE İSTİSMAR VAKALARINA YÖNELİK KORUYUCU VE ÖNLEYİCİ HİZMETLER

Günümüzde çocuk ihmal ve istismarının giderek önem kazanması, bu konuda verilmesi gereken tedavi ve rehabilitasyon hizmetlerinin profesyonel ve işlevsel olarak planlanmasını gerektirmektedir. Özellikle fiziksel ve cinsel istismar vakalarında ilk muayene ve tıbbi tedavi sonucunda, çocuk ya bir Sosyal Hizmet Kuruluşu'na yerleştirilmekte ya da ailelerine teslim edilmektedir. Bu da çocukların ve ailelerin bir anlamda kendi kaderlerine terk edilmeleri sonucunu doğurmaktadır. Yeterli destek ve rehabilitasyon hizmeti alamayan çocuk ve aile yalnız bırakılma duygusu yaşamakta, bu da istismar sonrası örselenmenin devam etmesine ve giderek kronikleşmesine yol açmaktadır. Yapılan çalışmalar, yaşamlarının herhangi bir döneminde istismara uğramış kişilerin ileride kendi çocuklarına ya da çevrelerindeki diğer çocuklara karşı istismarcı bir tutuma girebildiklerini göstermektedir. Bu da fiziksel ya da cinsel istismara uğramış çocuklara ve ailelere yönelik rehabilitasyon programlarının hazırlanmasını ve uygulanmasını gerektirmektedir. Ancak, ülkemiz genelinde, bu tür rehabilitasyon programlarının uygulanabileceği yaygınlaşmış bir sistem bulunmamaktadır. İstismara uğramış çocuklara ve ailelerine yönelik rehabilitasyon programlarının olmaması, koruma altına alınan ya da ailelerine teslim edilen çocukların mağduriyetini arttırmaktadır. Bu da çocukların ilerideki yaşamlarını direkt olarak etkilemektedir.

Çocuğun sağlığını, fiziksel ve psikolojik gelişimini olumsuz etkileyen, bir yetişkin, toplum ya da devlet tarafından bilerek ya da bilmeyerek yapılan hareket ya da davranışlara "Çocuk İstismarı" denmektedir. Çocuğun sağlığı, fiziksel veya psikolojik gelişimi için gerekli ihtiyaçların karşılanmaması ise "Çocuk İhmalı" olarak tanımlanmaktadır.

Çocuk ihmali genelde ailenin, ilgili kurumların ya da devletin çocuğa karşı en temel sorumluluklarını yerine getirmemesi şeklinde tanımlanabilir. Bir bütün olarak toplum, kurumlar ve bireyler tarafından geliştirilen ihmal davranışı, çocukların eşit hak ve özgürlüklerinden yoksun bırakılması sonucunda onların en üst düzeyde gelişimlerini engelleyici davranışlar olarak ortaya çıkmaktadır. Çocuğun bakım ve beslenme gereksinimlerinin yeterince karşılanmaması, gerekli tıbbi müdahalelerin yapılmaması, anne baba olarak çocuğa karşı danışmanlık görevinin yeterince yerine getirilmemesi ve çocuğun tek başına bırakılması ihmal davranışına örnek olarak verilebilir.

Aktif bir olgu olarak nitelendirilen istismar ise anne, baba ya da bakıcının çocuğa zarar vermesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Çocuk istismarı istem dâhilinde fiziksel zarar verme, çocuğun kötü beslenmesine yol açma, cinsel istismar, çıkar için kullanma, bundan da öte çocuğun normal fiziksel ve zihinsel gelişimini kısıtlayıcı her türlü faaliyette bulunmayı içermektedir.

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde çocuk istismarı, ihmali ve önlenmesiyle ilgili olarak taraf devletlere önemli sorumluluklar ve görevler yüklemektedir.

Sözleşmenin 19. maddesi çocuğun şiddetten korunma hakkı ile ilgili dir ve “bu sözleşmeye taraf devletler, çocuğun ana - babasının ya da onlarda yalnızca birinin, yasal vasi ya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet ya da suiistimale, ihmal ya da ihmalkar muameleye, ırza geçme dâhil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı konulması için; yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri alırlar” denmektedir.

Aynı şekilde, sözleşmenin 20. maddesi “geçici veya sürekli olarak aile çevresinden yoksun kalan ya da kendi yararına olarak bu ortamda bırakılması kabul edilmeyen her çocuk devletten özel koruma ve yardım görme hakkına sahip olacaktır” denmektedir. Böylelikle ihmal ve istismara uğradığı belirlenen ya da benzer koşullarda bulunan çocukların yüksek çıkarlarının korunması, bunun için gerekirse çocuğun bulunduğu ortamdan uzaklaştırılarak korunma ve bakım altına alınması hükmüne bağlanmıştır.

“Çocuk İhmal ve İstismarının Önlenmesi” için gerekli olan koruyucu ve önleyici çalışmaların planlanması, organize edilmesi ve uygulanması; özellikle cinsel, fiziksel veya ağır ihmal sonucu travmaya maruz kalan çocuklar ile bu çocukların ailelerine yönelik, 1. derecede çocuğun ve 2. derecede ailenin örselenmesini önleyecek tedbirlerin alınmasının sağlanması; çocukta ve ailedeki olası travma ve örselenmeyi tedavi ve rehabilite etmek amaçlı çalışmaların yürütülebileceği, yataklı ve ayakta rehabilitasyon hizmeti verebilecek, çocuk, aile ve topluma yönelik çalışmaların uygulamaya konacağı tam donanımlı ve gerektiğinde uzun süreli rehabilitasyon çalışmalarının yapılabileceği ve “ÇOCUK İHMAL ve İSTİSMARI ACİL MÜDAHALE ve REHABİLİTASYON MERKEZİ” olarak adlandırılan merkezlerin her ilde oluşturulması koruyucu ve önleyici tedbirler anlamında gerekli görülmektedir.

Bunun yanı sıra çocuk ihmal ve istismarının, genelde gizli tutulması eğiliminin olduğu bilinen bir gerçektir. Ailelerin ihmal ya da istismar konularında konularda daha rahat yardım almalarını sağlamak amacı ile profesyonel meslek elemanlarına internet üzerinden erişim sağlanması için bir “İnternet Sitesi”nin kurulması, bunun yanı sıra SHÇEK bünyesinde hizmet veren “ALO 183 Çocuk, Kadın ve Sosyal Hizmet” hattının güçlendirilerek ihmal ve istismar vakalarına acil müdahalede bulunulmasını ve koruma hizmetlerinin halka ulaşmasını temin edecek şekilde yapılması çalışmaları devam etmektedir.

ÇOCUK İHMAL ve İSTİSMARI ACİL MÜDAHALE ve REHABİLİTASYON MERKEZİ

İhmal ve İstismar Merkezlerinin 24 saat/7 gün esasıyla vardiyalı olarak veya ilin profiline göre icapçı meslek elemanları bulundurmak suretiyle hizmet sunması gerekmektedir.

İŞLEVLERİ:

- Cinsel ve fiziksel istismar ile ağır ihmal vakaları sonucunda çocuklar genellikle korunma ve bakım altına alınarak Sosyal Hizmet Kuruluşlarına yerleştirilmektedir. Ancak özellikle aile içi cinsel istismar olarak tanımlanan (ensest) vakalarda ağır bir travma yaşayan çocuk, Emniyet, Hastane, Adli Tıp, Adliye ve Sosyal Hizmetler ağında gidip gelmekte, böylece yaşadığı travma ve örselenme kronikleşmektedir. Bunun yanı sıra böylesine ağır bir travma yaşayan çocuğun yeterli tedavi ve rehabilitasyon programından yararlanamadığı da bir gerçektir. Travmaya maruz kalmış çocukların belli bir süre “ÇOCUK İHMAL ve İSTİSMARI ACİL MÜDAHALE ve REHABİLİTASYON MERKEZİ”nde verilecek tedavi rehabilitasyon hizmetinden yararlanması, çocuğun daha az zarar görmesini ve ileride olabilecek olumsuzluklara karşı hazırlıklı olmasını sağlayabilecektir.
- Aile dışında oluşan Cinsel İstismar vakalarında çocukla beraber ailenin de travmaya uğradığı bilinen bir gerçektir. Ancak böyle durumlarda aileler genellikle içine kapanmakta, çocuklarına karşı nasıl davranacaklarını bilememekte, bazen yanlış davranışlar gösterebilmektedir. “ÇOCUK İHMAL ve İSTİSMARI ACİL MÜDAHALE ve REHABİLİTASYON MERKEZİ” çocukların yanı sıra ailelere yönelik tedavi ve rehabilitasyon programlarının da uygulanmasını sağlayacaktır.
- Böyle bir travmaya maruz kalan çocukların okul ve arkadaş çevresinde de örselendiği bir gerçektir. Kriz merkezi aynı zamanda okul ve arkadaş çevresine yönelik çalışmaları da planlayacak ve organize edecektir.
- AÇSP ve Sağlık Ocakları ile iş birliği yapılarak doğumdan itibaren ihmal ve istismar konusunda risk taşıyan ailelerin belirlenerek çocuk gelişimi ve psikolojisi konularında hizmet götürülmesi, ihmal ve istismarın oluşmasının önlenmesi,

- İhmal ve istismar sonucu evinden kaçan, sokakta çalışmak ya da sokakta yaşamak zorunda kalan çocukların ailelerine geri dönmelerinin sağlanması,
- Yapılan araştırmalar suça yönelen çocukların büyük kısmının ihmal ya da istismara uğradığını göstermektedir. İhmal ve istismarın azaltılması ile suça itilmiş çocuk olgusunun azaltılması,
- İhmal ve istismar sonucu oluşabilecek ergen intiharlarının önlenmesi,
- Mahkeme aşamasında çocukların örselenmesinin önlenmesi ve bu amaçla gerekli yasal düzenlemelerin yapılabilmesi için kamuoyu oluşturulması çalışmalarına destek verilmesi,
- İhmal ve istismar vakalarında çocukların basın ve görsel medya yoluyla örselenmelerinin ya da istismar edilmesinin önüne geçilmesi için kurumsal önlemlerin alınması yönünde kamuoyu yaratılması,

Yukarıda bahsedilen koruyucu ve önleyici tedbirlerin gerçekleştirilmesine rağmen, ülke genelinde yaşanan yoksulluk, işsizlik ve göç olgularının durdurulmaması halinde soruna müdahalede, tüm sektörlerin aktif hizmet sunsa dahi, yetersiz kalınacağı bilinmektedir.

Tüm tedbirlere rağmen, sokakta yaşama alışkanlığını kazanmış çocukların “Sokakta Yaşayan Çocuklara Yönelik Hizmet Modeli”nde yer alan aşamalardan yararlandırılması planlanmaktadır.

PERSONEL, MEKÂN, ARAZİ VE EKİPMAN TEMİNİNİN YANI SIRA, HİZMET SUNUMUNDA İŞBİRLİĞİ YAPILACAK KURUMLAR

[195]

Sokaktaki çocuk olgusu, pek çok sorunu içinde barındırdığından, çözümlü de çok sektörlü bir çalışmayı gerektirmektedir.

Bugüne kadar, sokaktaki çocuk sorununun çözümüne ilişkin tüm beklentiler Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna yönelmişse de, bugün ülkemiz gündemindeki yerini koruyan sokaktaki çocuk sorununun çözümüne ilişkin çok sektörlü bir yaklaşımın geliştirilememesi nedeniyle, başarı oranı beklenenin çok altında kalmaktadır.

Bu sorunun çözümüne ilişkin, ilgili kurum olarak, sorumluluğumuzu bilmekle beraber, Milli Eğitim Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve özellikle yerel yönetimlerle, sorunun çözümü için, aktif bir işbirliğine gidilmemesi halinde, çözüm arayışları sonuçsuz kalmaya devam edecektir.

Personel:	Sağlık Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı (Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı), Milli Eğitim Bakanlığı, SHÇEK ve Belediyeler.
Mekan:	Belediyeler, Valilik, SHÇEK
Arazi:	Belediyeler
Mobil Araçlar:	Belediyeler, Valilik
Ekipman:	SHÇEK, Belediyeler, Valilik ve ilgili kurumlar

SOKAKTA YAŞAYAN / ÇALIŞTIRILAN ÇOCUKLARA YÖNELİK HİZMET MODELİNİN UYGULANMASINA İLİŞKİN BAKANLIKLAR ARASI İŞBİRLİĞİ ESASLARI

Sokakta yaşayan/çalıştırılan çocuklar sorununa ilişkin, 1940'lı yıllarda İstanbul'da tespit edilen 2848 çocukla başlayan süreç, günümüze boyutları genişlemiş bir biçimde çözüm bekleyen öncelikli sosyal sorunlardan biri olarak intikal etmiştir.

Ülkemizin, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapısındaki değişime dayalı bir biçimde gelişen ve dünya konjektürünün de etkisiyle ivme kazanan sokakta yaşayan çocuklar problemi, geliştirilecek Acil Eylem Planlarının ivedilikle uygulamaya konmaması durumunda, bir süre sonra çözüme ulaşması zor bir hal alacaktır.

Toplum bu çocuklarımıza damgalayıcı yaklaşmakta ve toplumun bir kısmı bu çocuklarımızı bir “tehdit unsuru” olarak algılanmaktadır. Söz konusu çocukların rehabilite edilmek suretiyle sağlıklı birer birey olarak topluma katılmalarını sağlamak için, topluma dayalı modeller geliştirmek ve bu modelleri uygulamaya koymak kaçınılmaz bir gereklilik haline gelmiştir.

Sözü edilen sorunun çözümü, ancak kurumlar arası “etkili işbirliğiyle” mümkündür.

Bu gerçekten hareketle, Başbakanımız Sayın Recep Tayyip ERDOĞAN'ın talimatıyla, Devlet Bakanı Sayın Güldal AKŞİT, İçişleri Bakanı Sayın Abdülkadir AKSU, Sağlık Bakanı Sayın Recep AKDAĞ ve Milli Eğitim Bakanı Sayın Hüseyin ÇELİK'ten oluşan bir komite kurulmuştur.

Komite bir dizi toplantı yapmak suretiyle; sokak çocukları, kapkaç olayları ve uyuşturucu madde kullanımının önlenmesi konularında çalışmalar yapmış, bu konuların birlikte ele alınması amacıyla, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu koordinatörlüğünde proje geliştirilmesi istenmiştir.

Bu çerçevede, SHÇEK Genel Müdürlüğü tarafından kapsamlı bir model geliştirilmiş, Sayın Bakanlara 09.11.2004 ile 20.12.2004 tarihlerinde takdim edilmiş ve uygulanabilir olduğu konusunda ortak bir fikir oluşmuştur.

Bakanlıklar ve kurumlar arası etkili işbirliğine dayalı olarak gerçekleştirilecek bu uygulama, sorunun yoğun olduğu illerden başlanarak hayata geçirilecektir. Projenin öncelik sıralaması içerisinde İstanbul, İzmir, Ankara, Antalya, Diyarbakır, Adana, Mersin, Bursa, illerinde uygulanmasına ve ilk uygulamanın da İstanbul'da yapılmasının uygun olacağına karar verilmiştir.

“Sokakta Yaşayan/Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Hizmet Modeli” olarak adlandırılan söz konusu çalışma, sorunun yaşandığı tüm illere uygulanabilecek ölçektedir.

SHÇEK Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan “Sokakta Yaşayan/Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Hizmet Modeli”nin ilk uygulama merkezi

olarak seçilen İstanbul İli, Modelin pratik bir değer kazanması ve yaygın uygulamaya geçilmesi noktasında büyük önem taşımaktadır.

Bugüne kadar bu alanda gerçekleştirilememiş olan kurumlar arası işbirliğinin etkili biçimde uygulamaya konacak olması, SHÇEK'in koordinasyonunda diğer kurumların da bu hizmeti üstlenmede çok istekli davranmaları, "Sokakta Yaşayan Çocuklar" sorununun çözümü adına atılmış çok ciddi bir adımdır. Bu işbirliğiyle sağlanacak başarı, birçok sosyal sorunun çözümü için de model oluşturabilecektir.

PROJE KAPSAMINDA BAKANLIKLAR İLE DİĞER KURUM VE KURULUŞLARIN YÜKÜMLÜLÜKLERİ

DEVLET BAKANLIĞININ YÜKÜMLÜLÜKLERİ

Bağlı Kurumu olan SHÇEK aracılığı ile hizmet verecektir.

- SHÇEK Genel Müdürlüğü, "Sokakta Yaşayan Çocuklara Yönelik Hizmet Modeli" adı altında yaptığı çalışmanın realize edilmesinde, hem uygulamaya hazırlık aşamasında, hem de uygulama sürecinde sekreteryaya görevini ve kurumlar arası işbirliğini etkili bir biçimde sağlayacak, Model'in uygulama aşamasında da fonksiyonel bir rol üstlenecektir.
- Kurumlar arası işbirliğinde koordinasyonu sağlayacaktır. Oluşturulacak koordinasyon kurulunun sekreteryaya hizmetlerini yerine getirecektir. İllerde bu görev İl Sosyal Hizmetler Müdürlüklerince yerine getirilecektir.
- 25.02.2005 tarihine kadarki zaman diliminde yapılacak ön çalışma ve toplantıları organize edecek ve gerekli yazışmaların yapılmasını temin edecektir.
- İstanbul'da, Model'in uygulanacağı birimlerin tespitinde ve birimlerle ilgili yeni düzenlemelerin yapılmasında öncülük edecek, kontrol ve denetim görevini işbirliği çerçevesinde yürütecektir.
- Kurum bünyesinde projenin takip ve kontrolünü sağlamaya yönelik bir çalışma grubu (grup üyelerinin kimlerden oluşacağı belirlenmelidir) oluşturacaktır.
- Bakanlıkların Sayın Bakanlar adına hareket etmek üzere görevlendirecekleri yetkilileri ile sürekli irtibat halinde bulunacak, karşılaşılabilecek problemlerin gecikmeksizin çözümü konusunda gereğini yapacaktır.
- Modelde yer alan birimler için gerekli olan eleman ve ekipmanın sağlanmasını diğer Kurumlarla birlikte temin edecektir.
- Uygulamaya başlama tarihi olan 25.02.2005 tarihinden itibaren gelişecek süreçte, tüm ilgililerle ortak hareket ederek, uygulamayla birlikte kontrol ve denetim mekanizmasını aktif bir biçimde işletecek ve raporlama yapacaktır.

ADALET BAKANLIĞININ YÜKÜMLÜLÜKLERİ

- Gerek Modelin hazırlık aşamasında, gerekse, uygulanması sırasında karşılaşılabilecek hukuki problemlerin çözümü konusunda yol gösterecektir.
- Mevcut yasal düzenlemeler içerisinde, değişiklik yapılmasının veya yeni yasal düzenleme yapılmasının gerektiği durumlarda yardımcı olacaktır.

İÇİŞLERİ BAKANLIĞININ YÜKÜMLÜLÜKLERİ

- Model çerçevesinde; illerde yürütülen çalışmalarını izlemek ve değerlendirmek üzere, İçişleri Bakanlığı bünyesinde bir Müsteşar Yardımcısı başkanlığında Jandarma Genel Komutanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü ve Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü temsilcilerinden müteşekkil bir komisyon oluşturulacaktır.
- Sokakta, Mobil Ekipler tarafından yapılacak çalışmalarda yeterli sayıda kolluk elemanı görevlendirilecektir.
- Modelin, ileri uygulama aşamalarında ortaya çıkacak yeni durumlara ilişkin, İçişleri Bakanlığı'na ilgilendiren eleman, ekipman ve düzenlemelere aktif destek verecektir.
- Adli tıp vakaları ile ihmal ve istismar vakalarında görev alanına giren konularda ilgili merci ve kurumlarla bağlantı kuracak ve vaka'yı bizzat takip ederek sonuçlandıracaktır.
- Eylem Planının uygulanacağı illerde Valilik, Kaymakamlık, Belediyeler ve Kolluk Birimlerinin SHÇEK'le işbirliği desteklenecektir.
- İçişleri Bakanlığının 20.12.2004 tarih ve 285 (2004/157) sayılı genelgesi ile illerde oluşturulması öngörülen Komisyonların etkin ve verimli çalışması sağlanacaktır.

MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞININ YÜKÜMLÜLÜKLERİ

- Model çerçevesinde, Bakanlık bünyesinde iç organizasyona giderek bir komisyon oluşturacaktır.
- Proje koordinasyonu çerçevesinde Sayın Bakan adına yetkilendirilmiş üst düzey bir temsilciyi görevlendirecektir.
- Model içinde yer alan Sosyal Rehabilitasyon Merkezindeki eğitim birimlerinde görev yapacak rehber öğretmenlerin Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olacak şekilde görevlendirilmelerini sağlayacaktır.
- Sosyal Rehabilitasyon Merkezi Eğitim Birimlerinde görevlendirilecek öğretmenler ile psikolojik danışmanların görevlendirme öncesi ve görev süreçlerinde hizmet içi eğitimlerini gerçekleştirecektir
- Sosyal Rehabilitasyon Merkezi'nde hizmet alacak çocukların, örgün, yaygın ve mesleki eğitimden yararlanmaları konusunda yaş

vb. durumlarına bakılmaksızın Milli Eğitim sistemiyle bütünleşmelerini sağlayacak şekilde eğitim programları ve uygulama süreçlerini belirleyecektir.

- Sokakta yaşayan/çalıştırılan çocukların eğitimlerine yönelik yasal engellerin kaldırılması ve yeni düzenlemenin yapılması yönünde gerekli mevzuat değişiklik çalışmalarını yürütecektir.
- Bağlı ilköğretim okullarının Müdürlükleri aracılığı, okula devam etmeyen çocuklar ve aileleri hakkında araştırma yaparak risk durumlarına karşı önlem alacak ve bunları tertip komitesine rapor edecektir.
- Bakanlık imkânları dâhilinde karşılanabilecek olan; arsa, bina, ekip ve ekipmanın teminiyle birlikte, uygulama aşamasında karşılaşılabilecek yeni durumlara ilişkin, Bakanlık görev alanına giren konularda aktif destek verecektir.
- İstanbul başta olmak üzere Modelin uygulanacağı illerdeki bağlı Müdürlüklerini, SHÇEK'le işbirliği yapma ve aktif destek verme konusunda görevlendirecektir.

SAĞLIK BAKANLIĞININ YÜKÜMLÜLÜKLERİ

- Model çerçevesinde, Bakanlık bünyesinde iç organizasyona giderek bir komisyon oluşturacaktır.
- Proje koordinasyonu çerçevesinde Sayın Bakan adına yetkilendirilmiş üst düzey bir temsilciyi görevlendirecektir.
- Madde bağımlısı çocuklara hizmet vermek üzere müstakil ÇEMATEM'ler ve Tıbbi Rehabilitasyon Merkezleri kuracak, bunun mümkün olmaması durumunda mevcut AMATEM'lerin bir bölümünü sadece çocuklara hizmet verecek şekilde düzenleyecektir.
- Model'de yer alan birimlerde görev alması öngörülen sağlık personelinin (doktor, hemşire, psikolog, psikiyatrist vb.) Sağlık Bakanlığına bağlı olacak şekilde görevlendirilmelerini sağlayacaktır.
- Yeter derecede eleman desteğinin yanı sıra; arsa, bina, ekipman, araç-gereç ve ilaç desteğinde bulunacaktır.
- Koordinasyon Merkezi, İlk Adım İstasyonu ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezinde gerekli tıbbi tedavi ünitelerini kuracak ve ünite için gerekli araç-gereci temin edecektir.
- Uygulamanın ileri aşamalarında doğacak ihtiyaçlar ve yeni düzenlemelere ilişkin görev alanına giren her konuda destek verecektir.
- İstanbul ve daha sonra uygulamaya geçilecek illerde bulunan İl Müdürlükleri ve bağlı kuruluşlarını SHÇEK'le işbirliği yapmak üzere görevlendirecektir.

VALİLİKLERİN YÜKÜMLÜLÜKLERİ

- Yürütülecek Model çerçevesinde Vali veya görevlendireceği Vali Yardımcısı, sokakta yaşayan çocuklarla ilgili işbirliği içerisinde bulunan Kurum ve Kuruluşların uyumlu olarak çalışmalarını koordine edecektir. Valilikte yürütülen bu çalışmalarda sekretarya görevi SHÇEK tarafından yerine getirilecektir.
- Uygulamada karşılaşılan güçlükleri ve aksaklıkları giderme noktasında, işbirliği çerçevesinde, çözümleyici ve kolaylaştırıcı girişimlerde bulunarak hizmete işlerlik kazandıracaktır.
- İl Özel İdarelerinin bütçelerinde bu konuya ilişkin ödenek ayrılması ve/veya mevcut ödeneklerden buraya transfer yapılmasını sağlayacaktır.
- Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından, yapılan yardımlarda sokak çocuklarının ve ailelerinin desteklenmesi konusuna öncelik verilecektir. Ayrıca, il dışından çeşitli nedenlerle gelen çocukların, ikamet ettikleri yerler ile koordine sağlanarak illerine dönüş giderlerini karşılayacaktır.
- Çocukların, kamuya bağlı sağlık kuruluşları (hastane, tıp merkezi vb.)'nın yanı sıra, acil durumlarda, özel sağlık kuruluşlarından yararlandırılmaları halinde gerekli ödemeleri karşılayacaktır.
- Çalışmalarla ilgili olarak, belli aralıklarla durum değerlendirmesi niteliğindeki raporları Devlet Bakanlığına gönderecektir.

MAHALLİ İDARELERİN (İl Özel İdareleri ve Belediyeler) YÜKÜMLÜLÜKLERİ

- Yerel Yönetimler, Model'in uygulanması esnasında ihtiyaç duyulan arsa, bina, ekipman ve eleman temininde yardımcı olacaktır.
- Belediyeler, gerek 5272, gerekse 5216 sayılı Belediye Kanunlarında yer alan, Belediyenin sosyal görevleri kapsamında, çocuk koruma evlerinin açılması, yoksul çocuklara dönük hizmet sunumunun etkin hale getirilmesi ve sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın teşvik edilmesi için gerekli tedbirleri alacaklardır.
- İl Özel İdareleri bütçelerinden, bu model kapsamında, illerde yürütülecek faaliyetlere gerekli kaynağı ayıracak ve bunu illerinde etkin bir şekilde kullanacaklardır.
- Belediye Kanunu'nda esasları düzenlenen "Kent Konseyleri", önemli gündem maddelerinden bir tanesini, sokaktaki çocuklar ile ilgili sorunların tespiti ve bu konuda yapılacaklar olarak belirleyecektir. Gerek Kent Konseyinde yer alan kişi ve kuruluşların, gerekse Belediye; Kanunu'nda düzenlenen gönüllü katılım müesseselerinin etkin çalışmaları sağlanarak sokaktaki

çocukların sayısının azaltılması ve sorunlarının çözümü için gerekli çabayı sarf edecektir.

- Çocukların sokağa düşme riskinin yüksek olduğu mahalle ve semtlerde kuracağı ofisler ve çalıştıracağı meslek elemanları vasıtasıyla, aile odaklı hizmet verecektir.
- Mahallelerde açacağı çocuk ve gençlik merkezlerinde, çocukların, boş zamanları değerlendirilerek, kent merkezine inişini önleyecektir.
- Sosyal rehabilitasyon sürecini tamamlamış çocukların istihdamını sağlayacaktır.
- Sokakta çalıştırılan ve çalışma riski altında bulunan çocukların ebeveynlerine yönelik meslek edindirme kursları açarak, istihdam olanaklarından yararlanmalarını sağlayacaktır.
- Ailelerin desteklenmesi amacıyla (aynî-nakdî yardım vb.) mevcut imkânlarını kullanacaktır.

Mahalli İdareler sorumluluk bölgelerinde “Sokakta Yaşayan Çocuklar” ile ilgili kamuoyunu bilinçlendirme çalışmaları yapacaktır.

Ek 6: Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Hizmet Modeli İle İlgili Genelgeler

Genelge

Başbakanlıktan:

Konu: Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Hizmet Modeli.

GENELGE

2005/5

Son yıllarda başta büyük şehirlerimiz olmak üzere, göç alan kentlerimizde, Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan çocukların durumu önemli bir sosyal sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

Sokakta yaşayan, her türlü madde bağımlılığına açık olan ve bir kısmının hırsızlık, gasp, kapkaç gibi olaylara da karıştırıldığı bilinen bu çocuklarımızın, tedavi, rehabilitasyon ve eğitimleri sağlanarak topluma kazandırılmaları ancak etkin ve kalıcı önlemlerle mümkün görülmekte, sorunun temel çözümü için de; ulusal ve yerel düzeyde plânlı ve organize uygulamaların derhal başlatılması zorunlu bulunmaktadır.

Bu amaçla, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun bağlı olduğu Bakanlığın koordinatörlüğünde, Adalet Bakanı, İçişleri Bakanı, Milli Eğitim Bakanı ve Sağlık Bakanı'nın katılımıyla bir komite kurulmuş, kısa, orta ve uzun vadeli stratejilerin belirlenmesi çalışmalarına başlanmıştır.

[202]

Sorunun aciliyeti ve ulaştığı boyutlar nedeniyle ilk etapta, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından geliştirilen "Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Hizmet Modeli"nin İstanbul, Ankara, İzmir, Diyarbakır, Adana, Mersin, Bursa, Antalya illerinden başlanarak, ihtiyaç duyulan tüm illerimizde hayata geçirilmesi kararlaştırılmıştır.

Koordinatör Bakanlık tarafından ilgili tüm kamu kurum ve kuruluşlarına dağıtımı sağlanacak olan söz konusu hizmet modelinin başarıyla uygulanabilmesi için tüm kamu kurum ve kuruluşları arasında işbirliğinin sağlanması vazgeçilmez bir gerekliliktir. Bu nedenle, projede kendilerine görev verilen Bakanlıklar, valilikler ve başta büyükşehir belediye başkanlıkları olmak üzere tüm belediye başkanlıkları, il özel idareleri, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü ile Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, projenin başarısı için gerekli tedbirleri eksiksiz olarak alacaklar, projenin yürütülmesinden sorumlu kuruluşlarca ihtiyaç duyulacak mobil ekip, donanım ve personel görevlendirilmesi konularında gereken yardım ve desteği gecikmeksizin sağlayacaklardır.

Ayrıca yürütülecek çalışmalarda bu modele, tüm sivil toplum kuruluşları ve gönüllülerin sahip çıkması sağlanarak, projenin topluma mal edilmesine önem verilecektir.

Konunun önemi ve aciliyeti göz önünde bulundurularak, uygulamada görev alacak tüm kamu kurum ve kuruluşlarının, kamu personelinin gereken ciddiyet ve hassasiyeti göstermelerini, uygulamaların yöneticiler tarafından dikkatle takibini ve her hangi bir aksamaya meydan verilmemesini önemle rica ederim.

Recep Tayyip ERDOĞAN
Başbakan

T.C.
BAŞBAKANLIK
Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
Genel Müdürlüğü

SAYI: B.02.1.SÇE.0.10.00.03.230-1758

KONU: Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Hizmet Modeli'nin Uygulanmasına İlişkin Genelge

03.08.2005

GENELGE

2005/07

Ülkemizde sokakta yaşayan ve çalışan çocuklar sorununun çözülmesi amacıyla Genel Müdürlüğümüzün hazırladığı "Sokakta Yaşayan / Çalışan Çocuklara Yönelik Hizmet Modeli" konulu Başbakanlık Genelgesi, 25 Mart 2005 tarih ve 25766 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Genel Müdürlüğümüz tarafından hazırlanan "Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Hizmet Modeli"nin uygulanması çalışmaları, Devlet Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı işbirliği ve eşgüdümü ile İstanbul'da Mart 2005 tarihinden itibaren başlatılmış olup, çalışmalar devam etmektedir. Modelin, sorunun yoğun olarak yaşandığı, Ankara, Antalya, Adana, Bursa, Diyarbakır, Erzurum, Gaziantep, İzmir ve Mersin illerinden başlanarak uygulanması ve sorunun yaşandığı tüm illere yaygınlaştırılması kararlaştırılmıştır. Buna göre, yukarıda adı geçen illerde model doğrultusunda çalışmaların başlatılması gerekmektedir.

Söz konusu modelin uygulanmasında;

Gerekli çalışmaların başlatılması ve yürütülmesine yönelik olarak ilgili sektörlerle işbirliği ve eşgüdümün sağlanması,

1. Modelin hayata geçirilmesine ilişkin merkez, ekip ve birimlerin oluşturulması,
2. Model doğrultusunda oluşturulacak tüm birimlerin eş zamanlı olarak hizmete girmesi,
3. Tüm birimlerde çocuğa verilen ve planlanan hizmetlerde, Çocuk Hakları Sözleşmesi uyarınca çocukların görüşlerinin dikkate alınması,
4. İzleme ve değerlendirme çalışmalarına azami önem verilmesi,
5. Eylül 2005 tarihinden itibaren, illerin yaptıkları çalışmalarını her ayın ilk haftası Genel Müdürlüğümüze ulaştırmak üzere rapor etmeleri gerekmektedir.

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

İsmail BARIŞ
Genel Müdür

Ek 7: Pilot İllerde Bulunan ÇOGEM'lerin Fiziksel Özellikleri

Tablo 22: Çalışmanın Gerçekleştirildiği Sekiz Pilot İldeki Çocuk ve Gençlik Merkezlerinin Fiziksel Özellikleri

MERKEZİN ÖZELLİKLERİ	SAYI
Merkezin hizmet açısından niteliği	
Yatılı	6
Gündüzlü	6
Yatılı+ Gündüzlü	2
Kuruluşun kent merkezine yakınlığı	
Evet	13
Hayır	1
Merkezin çocukların çalıştıkları bölgelere yakın olma durumu	
Evet	11
Hayır	3
Merkezin çocukların yaşadıkları/ikamet ettikleri bölgelere yakın olma durumu	
Evet	8
Hayır	6
Merkez binasının türü	
Apartman Dairesi	1
Müstakil Bina	13
Merkezin fiziksel özelliklerinin engelli çocuklar için uygunluğu	
Uygun	4
Uygun Değil	10
Merkezin bahçesinin bulunma durumu	
Var	12
Yok	2
Bahçenin çocukların ihtiyacını karşılaması açısından fiziksel ve niteliksel yeterliliği	
Yeterli	5
Kısmen yeterli	4
Yetersiz	3
Merkezde çocuklar için ayrılmış bir dinlenme salonunun varlığı	

Var	11
Yok	3
Dinlenme salonunun çocukların ihtiyacını karşılaması açısından fiziksel ve niteliksel yeterliliği	
Yeterli	7
Kısmen Yeterli	4
Yetersiz	-
Merkezde çocukların kullanımı için bir televizyon salonunun bulunma durumu	
Var	14
Yok	-
TV salonunun çocukların ihtiyacını karşılaması açısından fiziksel ve niteliksel yeterliliği	
Yeterli	8
Kısmen Yeterli	6
Yetersiz	-
Merkezde çocuklar için bir yemek salonu bulunma durumu	
Var	13
Yok	1
Yemek salonunun çocukların ihtiyacını karşılaması açısından fiziksel ve niteliksel yeterliliği	
Yeterli	13
Kısmen Yeterli	1
Yetersiz	-
Merkezde personel için yeterli çalışma ofisinin bulunma durumu	
Var	14
Yok	-
Personel için ofisin ihtiyacı karşılaması açısından fiziksel ve niteliksel yeterliliği	
Yeterli	10
Kısmen Yeterli	2
Yetersiz	2
Merkezde personelin mesleki çalışmalarda (çocuklarla ve ailelerle mesleki çalışma ve görüşmeler için vb) kullanabilecekleri ayrı bir ofisin bulunma durumu	
Var	11
Yok	3

Mesleki çalışmalar için kullanılabilir ofis ihtiyacı karşılaması açısından fiziksel ve niteliksel yeterliliği	
Yeterli	7
Kısmen Yeterli	4
Yetersiz	-
Merkezin kapalı mekânında çocukların oyun oynayabilmesi için gerekli araç-gereç ve ortamın bulunma durumu	
Var	8
Yok	6
Oyun için araçların ve ortamların çocukların ihtiyacını karşılaması açısından fiziksel ve niteliksel yeterliliği	
Yeterli	4
Kısmen Yeterli	4
Yetersiz	-
Merkezde çocukların yararlanabileceği mesleki eğitim atölyelerinin bulunma durumu	
Var	6
Yok	8
Mesleki eğitim atölyesinin çocukların ihtiyacını karşılaması açısından fiziksel ve niteliksel yeterliliği	
Yeterli	4
Kısmen Yeterli	2
Yetersiz	-
Merkezde çocukların yararlanabileceği hobi bahçelerinin bulunma durumu	
Var	3
Yok	11
Hobi bahçelerinin çocukların ihtiyacını karşılaması açısından fiziksel ve niteliksel yeterliliği	
Yeterli	2
Kısmen Yeterli	1
Yetersiz	-
Merkezde çocukların yararlanabileceği seraların bulunma durumu	
Var	1
Yok	1
Seraların çocukların ihtiyacını karşılaması açısından fiziksel ve niteliksel yeterliliği	
Yeterli	1
Kısmen Yeterli	-
Yetersiz	-